Kosmosetegevuse seaduse eelnõu seletuskiri

Sisukord

Sisukord 1
1 Sissejuhatus 4
1.1. Sisukokkuvõte 4
1.2. Eelnõu ettevalmistajad 7
1.3. Märkused 7
2 Seaduse eesmärk 8
3 Eelnõu vastavus põhiseadusele 14
4 Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs 27
Eelnõu § 1 – seaduse reguleerimisala ja eesmärk 27
Eelnõu § 2 – seaduse kohaldamisala 28
Eelnõu § 3 – pädeva asutuse ülesanded 30
Eelnõu § 4 – terminid 31
Eelnõu § 5 – ohutuse põhimõte 33
Eelnõu § 6 – keskkonnasäästlikkuse põhimõte 35
Eelnõu § 7 – käitaja peamine tegevuskoht 36
Eelnõu § 8 – käitaja kvalifikatsioon 37
Eelnõu § 9 – sisekontrollikohustus 38
Eelnõu § 10 – käitaja sise-eeskirjad 39
Eelnõu § 11 – teavitamiskohustus 41
Eelnõu § 12 – usaldusväärsus 43
Eelnõu § 13 – kosmosetegevusluba 48
Eelnõu § 14 – kosmosetegevusloa taotlus 49
Eelnõu § 15 – taotlusele lisatavad andmed ja dokumendid 50
Eelnõu § 16 – juriidilisest isikust taotleja esitatavad andmed ja dokumendid 52
Eelnõu § 17 – kosmoseobjekti omaniku kohta taotluses esitatavad andmed ja taotlusele lisatavad dokumendid 53
Eelnõu § 18 – kosmosetegevusloa taotluse menetlemine 55
Eelnõu § 19 – usaldusväärsuse ja julgeolekuohu hindamisel andmete töötlemine 58
Eelnõu § 20 – kosmosetegevusloa kontrolliese 60
Eelnõu § 21 – kosmosetegevusloa andmine 62
Eelnõu § 22 – kosmosetegevusloa kõrvaltingimused 63
Eelnõu § 23 – kosmosetegevusloa andmisest keeldumine 63
Eelnõu § 24 – erandi andmise alused 65

Eelnõu § 25 – vabastused erandi kohaldamise korral 67
Eelnõu § 26 – erandi kohaldamise taotlemine 69
Eelnõu § 27 – otsuse tegemine erandi kohaldamise kohta 70
Eelnõu § 28 – kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamise alused 71
Eelnõu § 29 – kosmosetegevusloa kehtivuse peatamise alused 72
Eelnõu § 30 – kosmosetegevusloa muutmise alused 75
Eelnõu § 31 – kosmosetegevusloa aluseks olevate andmete muutumine 76
Eelnõu § 32 – andmete ja dokumentide kandmine kosmosetegevuse andmestikku 77
Eelnõu § 33 – kosmosetegevuse alustamise tingimused 78
Eelnõu § 34 – kosmoselennuvalmiduse kinnitamine 80
Eelnõu § 35 – registreerimiskohustus 80
Eelnõu § 36– kosmoseobjekti registreerimine 81
Eelnõu § 37 – registrikande tegemine 84
Eelnõu § 38 – kosmoseobjekti registrisse kandmise tähtaeg 84
Eelnõu § 39 – kosmoseobjekti registreerimisest keeldumine 84
Eelnõu § 40 – andmete täpsustamise kohustus 85
Eelnõu § 41 – kosmoseobjekti registrist kustutamine 85
Eelnõu § 42 – kosmosetegevuse üleandmine 87
Eelnõu § 43 – kosmosobjekti omandi üleandmine 89
Eelnõu § 44 – kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti omandi üleandmise loa taotluse menetlemine . 91
Eelnõu § 45 – kosmosetegevuse lõpetamise nõuded 92
Eelnõu § 46 – kosmosetegevuse lõpetamise kava muutmine 93
Eelnõu § 47 – kosmosetegevuse lõpetamise kava muudatuste kontroll 94
Eelnõu § 48 – kosmosetegevuse lõpetamise aruanne 94
Eelnõu § 49 – esitatud aruande kontroll 96
Eelnõu § 50– riigi hüvitatava kahju tagasinõude õigus 96
Eelnõu § 51 – vastutuskindlustus 98
Eelnõu § 52 – pädeva asutuse ja Kaitsepolitseiameti koostöö 100
Eelnõu § 53 – riiklik ja haldusjärelevalve 100
Eelnõu § 54 - õigus saada teavet 101
Eelnõu § 55 – riikliku järelevalve erimeetmed ja erisused 102
Eelnõu § 56 – sunniraha määr 104
Eelnõu § 57 – kosmosetegevusloa tingimuste või kosmosetegevusloast tulenevate kohustuste täitmata jätmine 105
Eelnõu § 58 – kosmosetegevusele esitatavate nõuete rikkumine 106
Eelnõu § 59 – teavitamiskohustuse täitmata jätmine 106

Eelnõu § 60 – kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise nõuete rikkumine 106
Eelnõu § 61 – menetlus 107
Eelnõu § 62 – karistusregistri seaduse muutmine 107
Eelnõu § 63 – karistusseadustiku muutmine 107
Eelnõu § 64 – küberturvalisuse seaduse muutmine 108
Eelnõu § 65 – rahvusvahelise sanktsiooni seaduse muutmine 108
Eelnõu § 66 – riigilõivuseaduse muutmine 108
Eelnõu § 67 – seadme ohutuse seaduse muutmine 109
Eelnõu § 68 – välisinvesteeringu usaldusväärsuse hindamise seaduse muutmine 110
Eelnõu § 69 – seaduse jõustumine 111
5 Eelnõu terminoloogia 111
6 Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele 112
7 Seaduse mõjud 114
8 Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud 121
9 Rakendusaktid 124
9.1. Eelnõuga loodavad volitusnormid 124
10 Seaduse jõustumine 125
11 Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon 125

1 Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Kosmosetegevuse seaduse eelnõuga luuakse selge õigusraamistik Eesti kosmosetegevuse reguleerimiseks, võimaldades riigil seeläbi täita rahvusvahelisi kohustusi ja tagada kosmosetegevuse ohutus ja jätkusuutlikkus. Regulatsioon soodustab nii ettevõtluse arengut, teaduse ja hariduse edendamist kui rahvusvahelist koostööd, ning annab kindluse kosmosetehnoloogiatesse investeerimiseks. Ettevõtjate halduskoormuse kasvu tasakaalustab valdkonna suurem õigusselgus ja siseriiklike haldusprotsesside usaldusväärsus. Seaduse järgimine aitab ennetada ka kosmosetegevusega kaasnevaid keskkonnariske.

1967. aastal allkirjastati ÜRO-s esimene rahvusvaheliselt siduv kosmosevaldkonna leping. Sel ajal olid kõik kosmoseprogrammid riiklikud ning ainult riiklikud organisatsioonid lennutasid rakette, satelliite ja kosmosejaamu. Tehnoloogia arenedes paranes kosmoseobjektide võime osutada teenuseid ning alates 20. sajandi lõpust hakkas kosmosevaldkond järjest enam erasektori poole liikuma ja kommertsteenustele keskenduma. 21. sajandil on kosmosetehnoloogiad (eelkõige satelliittehnoloogiad), -andmed ja -teenused saanud inimeste igapäevaelu lahutamatuks osaks ning mängivad paljude Euroopa strateegiliste huvide (nagu julgeolek, turvalisus, suveräänsus) kaitsmisel ülimalt olulist rolli. Kosmosepõhised andmed ja kosmoseteenused annavad asendamatu panuse mitmesugustesse valdkondadesse, nagu internetiühendus, satelliittelevisioon, navigatsiooni haldamine ning keskkonnaseire. Need võimaldavad nii teaduslikke kui julgeoleku- ja kaitseoperatsioonide rakendusi, nagu otsingu- ja päästemissioonid ja juhtimisotstarbeline side. Kosmosepõhised andmed ja kosmoseteenused toetavad üha enam liikmesriikide avaliku poliitika rakendamist ja edendavad liidu poliitilist tegevuskava ning digi- ja rohepöörde elluviimist.

Erinevate kosmosetegevuste ja ettevõtluse kasvav roll kosmosesektoris toob endaga kaasa vajaduse uute regulatsioonide järele. Seetõttu loovad riigid järjest rohkem kosmosevaldkonnaga seotud programme ja seadusi. Seni on 14 ELi liikmesriiki võtnud vastu riiklikud kosmosevaldkonna õigusaktid, tagades sellega rahvusvahelisest õigusest tulenevate kohustuste täitmise, mis nõuavad kosmosetegevuse järelevalvet.

Eestil on oma kosmosepoliitika ja -programm aastateks 2020–2027,[1] mis on loodud kosmosevaldkonna arengu strateegiliseks ja süsteemseks juhtimiseks ning tehnoloogiaettevõtluse toetamiseks. Eesti kosmosesektori areng on tihedalt seotud Euroopa Liidu kosmoseprogrammi ja Euroopa Kosmoseagentuuri (edaspidi ESA) liikmesusega. Nende organisatsioonide kaudu saavad Eesti ettevõtted ja teadusasutused ligipääsu rahvusvahelistele hangetele, teaduskoostööle ning uute tehnoloogiate arendamise võimalustele. See on võimaldanud Eesti kõrgtehnoloogial põhinevatel lahendustel jõuda rahvusvaheliste missioonideni ning tugevdada Eesti rolli Euroopa kosmosetegevuses. Eesti Vabariik on alates

[1] Eesti kosmosepoliitika ja -programm 2020–2027, 2020.

2015. aastast ESA liige.[2] ESA liikmesriigina on Eestil võimalik koostöös ESA-ga edendada kõrgtehnoloogilist innovatsiooni Eesti majanduskasvu hüvanguks. Praeguseks on ESA-ga sõlminud lepingu üle 60 Eesti ettevõtte ja teadusasutuse, et arendada uusi tooteid ja teenuseid. Eeltoodu viitab selgelt, et kosmosetehnoloogiate rakendamine nii avalikus kui ka erasektoris areneb ja Eesti kosmosevaldkond on jõudmas uude arenguetappi. Esimene Eesti kommertssatelliit plaanitakse orbiidile lennutada juba 2027. aastal, mistõttu tekib reaalne vajadus reguleerida kosmoseobjektide registreerimist, käitlemist ning sellega seotud vastutuse küsimusi. Eelnõu koostamise ajaks on teada mitu Eesti majandusüksuste arendatavat satelliidimissiooni: Spaceiti Oriole, KappaZeta 3D-SAR, ESTCube-3[3] ja SUTS. Oriole ja 3D-SAR-i projektide puhul on kavandatud ka jätkumissioone ja satelliidivõrgustike rajamist, mis näitab selget trendi, et Eesti kommertskosmoseobjektide arv kasvab.

Eesti tegevus kosmosevaldkonnas peab toimuma kooskõlas rahvusvahelise õigusega. Kosmoses, sealhulgas Kuu ja teiste taevakehade uurimisel ja kasutamisel, kannavad ÜRO riikide tegevuspõhimõtteid käsitleva lepingu (edaspidi *avakosmose leping*)[4] järgi kosmoseobjektide eest vastutust nende päritoluriigid. Eesti on avakosmose lepingu allkirjastanud 2010. aastal ning see on Eesti suhtes ka jõustunud.[5] Riikidel on avakosmose lepingu artikli 6 järgi põhimõtteline kohustus teha järelevalvet enda riigis toimuva kosmosetegevuse üle, ning avakosmose lepingu artikli 7 kohaselt vastutab riik, kes lennutab või tagab objekti lennutamise kosmosesse ning kelle territooriumilt või rajatiselt objekt lennutatakse, kahju eest, mille selline objekt on põhjustanud.[6] Samuti peavad riigid kehtestama kosmoseobjektide käitajatele loamenetluse. Registreerimise konventsiooni artikli 4[7] järgi peavad riigid tagama ka kosmoseobjektide registreerimise ja registri pidamise.

Seega tekib Eestil avakosmose lepingu alusel selge kohustus kosmosetegevust reguleerida, kui eraettevõtted või muud asutused kosmoseobjekte lennutama hakkavad, ning tuleb tagada, et riigi jurisdiktsiooni all toimuv kosmosetegevus oleks reguleeritud, kontrollitav ning kooskõlas rahvusvahelise lepingu tingimustega. Nende kohustuste täitmiseks on vaja kehtestada selge ja tõhus riigisisene õigusraamistik.

---

[2] Enne liikmesust: 2007. aastal sõlmiti ESA-ga vastastikuse koostöö arendamise raamleping ning 2010. aastal Euroopa koostööriigi kokkulepe (European Cooperating State Agreement, ECS).
[3] ESTCube-3 missioon arendatakse koostöös ESA-ga ja esimene leping sõlmiti 2025. aastal.

[4] Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html.
[5] Riikide tegevuspõhimõtteid kosmose, sealhulgas Kuu ja teiste taevakehade uurimisel ja kasutamisel käsitlev leping – Riigi Teataja; Välisministeeriumi teadaanne – Riigi Teataja
[6] Riikide tegevuspõhimõtteid kosmose, sealhulgas Kuu ja teiste taevakehade uurimisel ja kasutamisel käsitlev leping. RT II 2010, 14, 56.
[7] Convention of 12.11.1974 on Registration of Objects Launched into Outer Space, artikkel 4. https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html

Lisaks rahvusvahelistele kohustustele on kosmosetegevusega seotud ka praktilised ja tehnilised riskid, sealhulgas tahtmatud või tahtlikud kosmoseobjektide kokkupõrked, tehnilised rikked ja satelliitide kontrollimatu sisenemine Maa atmosfääri. Seaduses sätestatav regulatsioon aitab selliseid olukordi paremini ennetada ja hallata, luues mehhanismid, mille abil saab hinnata tegevustega seotud riske, tagada ohutuse ning toetada rahvusvaheliste standardite ja parimate tavade järgimist.

Vabariigi Valitsus on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile seadnud ülesande pidada arvestust Eesti vastutusel kosmosesse lennutatud objektide üle,[8] mis loob lisavajaduse seadusandliku aluse järele.

Eeltoodu tõttu on vaja kehtestada selge õiguslik raamistik, mis võimaldab riigil reguleerida ja kontrollida Eestis registreeritud või siit lähtuvat kosmosetegevust. Detailne regulatsioon tugevdab Eesti kui vastutustundliku ja rahvusvahelise koostöö võimelise riigi mainet ning aitab maandada võimalikke õiguslikke ja poliitilisi riske.

Seaduseelnõu koostamisel on lähtutud järgmistest ÜRO kosmosevaldkonda reguleerivatest lepetest:

- avakosmose leping;
- konventsioon rahvusvahelise vastutuse kohta kosmoseobjektide põhjustatud kahju eest (edaspidi *vastutuse konventsioon*)[9];
- kosmosesse saadetud objektide registreerimise konventsioon (edaspidi *registreerimise konventsioon*)[10].

Eelnõu koostades on võimaluse korral arvestatud EL-i kosmosepoliitikaga (sh Euroopa kosmoseliikluse korraldamise ja kosmoseprügi haldamise põhimõtetega). Samuti on arvesse võetud Euroopa Liidu tasandil paralleelselt menetluses oleva Euroopa Liidu kosmosetegevuse määruse (EU Space Act, EUSA) algatusega, kuid eelnõu sisu kujundamisel ei ole lähtutud selle ettepaneku detailidest, kuna menetlus on alles varajases etapis ja eelnõu sisu võib oluliselt muutuda; käesolev seadus on suunatud eelkõige riigisiseste rahvusvahelisest õigusest tulenevate kohustuste täitmisele ning pädeva asutuse rolli ja vastutuse reguleerimisele, mida EL tasandi regulatsioon ei reguleeri.

Eelnõuga kaasneb kosmosetegevusega tegelevatele isikutele uus halduskoormus, kuna kosmosetegevust reguleeritakse Eestis esmakordselt ning seni ei ole kehtinud kosmosetegevuse loa- ja pideva järelevalve süsteemi. ÜRO avakosmoselepingu artiklist VI tuleneva loa- ja pideva järelevalve süsteemi kehtestamisele kohaldub halduskoormuse tasakaalustamise reegli juhendis

---

[8] „Riikide tegevuspõhimõtteid kosmose, sealhulgas Kuu ja teiste taevakehade uurimisel ja kasutamisel käsitleva lepinguga“ ühinemine – Riigi Teataja

[9] Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects, https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introliability-convention.html.

[10] Convention on Registration of Objects Launched into Outer Space, https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html.

ette nähtud välislepingu rakendamise erand. Eelnõuga loodava loa- ja järelevalvesüsteemi põhisisu tuleneb Eesti suhtes kehtivatest rahvusvahelistest kohustustest ning on vajalik nende täitmise tagamiseks. Süsteemi toimimiseks vajalike riigisiseste nõuete kujundamisel on halduskoormus viidud eesmärgi saavutamiseks vajaliku miinimumini, kasutades digitaalset menetlust, ühekordse andmekogumise põhimõtet, ühe pädeva asutuse mudelit ning riskipõhiseid erandeid ja leevendusi.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi esindajad Paul Liias (Paul.Liias@mkm.ee) ja Gloria Kõgel (Gloria.Kogel@mkm.ee) ja NJORD Advokaadibüroo vandeadvokaadid Liisi Jürgen (+372 525 2646, liisi.jurgen@njordlaw.ee) ja Jelizaveta Henno (+372 5558 3931, jelizaveta.henno@njordlaw.ee). Eelnõu väljatöötamise töörühma kuulusid ka Välisministeeriumi esindaja Kätlin Joala (Katlin.Joala@mfa.ee), Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti esindaja Veikko Tunnel (Veikko.Tunnel@ttja.ee), ekspert ja andmebaaside Nanosats Database ja Factories in Space looja Erik Kulu (erik.kulu@nanosats.eu), KappaZeta OÜ ning Eesti Kaitse- ja Kosmosetööstuse Liidu esindaja Karoli Kahn (karoli.kahn@kappazeta.ee), Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse esindaja Elise Olt (Elise.Olt@eas.ee), Transpordiameti esindaja Mari Toodu (mari.toodu@transpordiamet.ee) ning Tallinna Tehnikaülikooli esindaja Katrin Nyman-Metcalf (katrin.nyman-metcalf@taltech.ee). Arhiivinduse küsimustega aitas Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti teabehalduse nõunik Mariko Männa (mariko.manna@ttja.ee). Väliseksperdina oli kaasatud Rolf Olofsson (rolf@spacelawadvisors.com). Eelnõu väljatöötamist ja töörühma assisteerisid Marie Frosch (marie.frosch@njordlaw.ee) ja Karl-Enrik Kriis (karl-enrik.kriis@njordlaw.ee).

Eelnõu ja seletuskirja juriidilist kvaliteeti kontrollis Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Ragnar Kass (ragnar.kass@mkm.ee).

Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud NJORD Advokaadibüroo bürooassistent Kadi Zvirik (+372 667 6440, kadi.zvirik@njordlaw.ee) ning Justiits- ja Digiministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetajad Mari Koik (mari.koik@justdigi.ee) ja Inge Mehide (inge.mehide@justdigi.ee).

1.3. Märkused

Eelnõuga kavandatu kohaselt muudetakse järgmisi seadusi:

1) karistusregistri seaduse redaktsioon RT I, 30.10.2026, 8;
2) karistusseadustiku redaktsioon RT I, 09.07.2026, 28;
3) küberturvalisuse seaduse redaktsioon RT I, 06.10.2026, 2;
4) riigilõivuseaduse redaktsioon RT I, 21.10.2026, 10;
5) rahvusvahelise sanktsiooni seaduse redaktsioon RT I, 17.05.2025, 4;
6) seadme ohutuse seaduse redaktsioon RT I, 30.04.2024, 12;
7) välisinvesteeringu usaldusväärsuse hindamise seaduse redaktsioon RT I, 11.07.2026, 100.

Eelnõu on seotud paralleelselt menetluses oleva seadme ohutuse seaduse (SeOS) muutmise seaduse eelnõuga[11], millega korrastatakse Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti järelevalve infosüsteemi (edaspidi *TTJA infosüsteem*) regulatsiooni - täpsustatakse SeOS § 12 volitusnormi ning viiakse olulised isikuandmete töötlemise, säilitamise ja avalikustamise alused seaduse tasandile. Nimetatud eelnõu ei hõlma kosmosetegevuse andmestiku lisamist TTJA infosüsteemi ega kosmosetegevuse andmestikuga seotud erisätteid. Käesoleva eelnõu rakendussätetega täiendatakse SeOS §-i 12 kosmosetegevuse seaduse rakendamiseks vajalike sätetega. TTJA infosüsteemi andmestike loetellu lisatakse kosmosetegevuse andmestik, sätestatakse kosmosetegevuse andmestikus töödeldavate füüsilisest isikust käitaja ja füüsilisest isikust kosmoseobjekti omaniku isikuandmete avalikustamise alus ning kosmosetegevuse andmestiku andmete säilitamistähtaeg. Muudatused on kavandatud nii, et need sobituksid paralleelselt menetluses oleva SeOSi muutmise seaduse eelnõuga kavandatava §-i 12 ülesehitusega.
Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamise ega Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga.

Eesti kosmosetegevuse seaduse eelnõu väljatöötamine algas ja jõudis lõppjärku enne Euroopa Liidu kosmosetegevuse määruse eelnõu (EU Space Act, EUSA) avalikustamist 2025. aasta juunis. Seetõttu ei ole eelnõu koostatud EUSA ettepaneku põhjal ega selle rakendamiseks. Küll aga on eelnõu koostamisel jälgitud ELi tasandi arenguid ning arvestatud võimalusega, et Euroopa Liidu määruse jõustumisel võib olla vajalik Eesti õigust täiendavalt muuta. Kuna EUSA läbirääkimised on alles algusfaasis ning lõplik sisu ei ole teada, ei ole eelnõu praeguses etapis võimalik ega otstarbekas viia vastavusse ELi määruse ettepaneku tekstiga. Vajadusel tehakse tulevikus täiendavad muudatused, kui ELi määrus jõustub ja selle lõplikud nõuded on selged (vt peatükk 6).

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik poolthäälteenamus Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 78 kohaselt.[12] Eelnõu ei kuulu põhiseaduse § 104 loetelusse, mistõttu ei ole vajalik Riigikogu koosseisu häälteenamus.

2 Seaduse eesmärk

Eelnõu eesmärk on luua õiguslik raamistik kosmosetegevusele Eestis, et tagada kosmosetegevuse ohutus ja keskkonnasäästlikkus, toetada kosmosetegevusega seotud rahvusvaheliste põhimõtete järgimist ja kohustuste täitmist ning soodustada kosmosesektori jätkusuutlikku arengut.

Eelnõuga luuakse kosmosevaldkonna turuosalistele selge ja prognoositav tegutsemiskeskkond ning kehtestatakse mehhanismid, mille abil saab riik kosmosetegevust lubada ja järelevalvet

[11] Seadme ohutuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (1004 SE), Riigikogu menetluses.

[12] Riigikogu kodu- ja töökorra seadus. RT I, 02.06.2020, 9.

teostada, vähendades ühtlasi kosmosetegevusest tulenevaid riske riigile ning käitajatele, ettevõtjatele ja teadus- ning haridusasutustele. Selleks sätestatakse muu hulgas kosmosetegevusloa taotlemise ja menetlemise kord, kosmoseobjektide käitajatele esitatavad nõuded, kosmosetegevuse ohutusnõuded ning käitaja peamised kohustused riskide maandamiseks (sh kindlustuslahendused ja vastutuse jaotus eelnõus sätestatud ulatuses). Kosmosetegevusega kaasnevad mitmed praktilised ja tehnilised riskid, mis võivad mõjutada inimesi, vara, keskkonda ning Eesti rahvusvaheliste kohustuste täitmist (nagu näiteks kosmoseobjektide kokkupõrked, tehnilised rikked ja satelliitide kontrollimatu sisenemine Maa atmosfääri). Eelnõuga luuakse raamistik nende riskide ennetamiseks ja juhtimiseks ning tagatakse riigile võimalus hinnata kosmosetegevuse ohutust ja vähendada Eesti rahvusvahelise vastutusega seotud riske. Selge ja prognoositav õigusraamistik loob kosmosevaldkonna turuosalistele õiguskindluse ning toetab kõrgtehnoloogiliste ettevõtete ning teadus- ja haridusasutuste arengut, võimaldades neil tegutseda kindlustundega ja planeerida investeeringuid kosmosetehnoloogiatesse. See soodustab omakorda rahvusvahelist koostööd ning investeeringute kaasamist. Eelnõu majanduslikke ja muid mõjusid käsitletakse täpsemalt seletuskirja 7. peatükis "Seaduse mõjud".

2.1. Taust ja seaduse vajadus: kosmosemajanduse kasv ning Eesti kosmosesektori areng

Kosmosevaldkond on üks kiiremini kasvavaid kõrgtehnoloogilisi sektoreid maailmas. 2024. aastal ulatus globaalne kosmosemajandus 613 miljardi dollarini ning prognooside kohaselt ületab see 2030. aastaks 1 triljoni piiri.[13] Kosmosetegevus laieneb kiiresti kõikjal maailmas kosmosepõhiste andmete ja kosmoseteenuste kasvava nõudluse ning satelliitide tootmise ja orbiidile saatmise kulude vähenemise tõttu. Satelliitide arv kasvab iga-aastaselt - 2026. aasta seisuga tiirleb Maa orbiidil ligi 15 000 aktiivset satelliiti[14] ning 2035. aastaks on oodata, et see number tõuseb üle 50 000. See kasv on toonud kaasa uued võimalused nii majandusele, teadusele kui ka riigi julgeolekule.

Eestil on oma kosmosepoliitika ja -programm aastateks 2020–2027,[15] mis on loodud kosmosevaldkonna arengu strateegiliseks ja süsteemseks juhtimiseks ning tehnoloogiaettevõtluse toetamiseks. Eesti kosmosesektori areng on tihedalt seotud Euroopa Liidu kosmoseprogrammi ja ESA liikmesusega.[16] Nende organisatsioonide kaudu saavad Eesti ettevõtted ja teadusasutused ligipääsu rahvusvahelistele hangetele, teaduskoostööle ning uute tehnoloogiate arendamise võimalustele. See on võimaldanud Eesti kõrgtehnoloogial põhinevatel lahendustel jõuda rahvusvaheliste missioonideni ning tugevdada Eesti rolli Euroopa kosmosetegevuses. Eesti Vabariik sõlmis ESA-ga 2007. aastal vastastikuse koostöö

[13] Space: The $1.8 trillion opportunity for global economic growth | McKinsey.

[14] Space Environment Statistics, Space Debris User Portal.

[15] Eesti kosmosepoliitika ja -programm 2020–2027, 2020.

[16] Oluline on märkida, et ESA ja EL on eraldiseisvad organisatsioonid, mis teevad küll kosmosealaselt tihedat koostööd, kuid täidavad oma olemuselt erinevaid funktsioone. EL-i kosmoseprogramm keskendub eelkõige kosmoseteenustele, sh Maa seirele, satelliitnavigatsioonile, ühenduvusele ja innovatsioonile, toetades Euroopa uue kosmosetööstuse ökosüsteemi arengut. ESA keskendub eelkõige tehnoloogia arendusele, teadusele, haridusele ja tööjõu juurdekasvule kosmosesektoris.

arendamiseks raamlepingu,[17] 2010. aastal sõlmiti poolte vahel Euroopa koostööriigi kokkuleppe[18] ning 2015. aastal sai Eestist ESA konventsiooniga liitumisel ESA liige.[19] ESA liikmesriigina on Eestil võimalik koostöös ESA-ga edendada kõrgtehnoloogilist innovatsiooni Eesti majanduskasvu hüvanguks. Praeguseks on ESA-ga sõlminud lepingu üle 60 Eesti ettevõtte ja teadusasutuse, et arendada uusi tooteid ja teenuseid.

Eesti kosmosetegevuse areng on viimasel aastakümnel olnud märkimisväärne, hõlmates nii teaduslikke kui ka kommertslikke projekte. 2013. aastal lennutati orbiidile Eesti esimene satelliit ESTCube-1[20] ning seejärel on kosmosesse lennutatud veel kolm kuupsatelliiti. 2018. aastal jõudis rahvusvahelise kosmosejaama pardale Eestis arendatud teadusinstrument MyotonPro[21]. Viimastel aastatel on Eesti kosmosevaldkond võtmas üha rohkem ka ärilisi suundi - lisaks ülikoolidele ja tudengisatelliitide meeskondadele arendavad Eestis kosmosemissioone ka ettevõtted, nagu näiteks KappaZeta ja Spaceit, kes plaanivad koostöös ESAga saata orbiidile Eesti esimesed kommertssatelliidid. Eelnõu koostamise ajaks on teada mitu Eesti majandusüksuste arendatavat satelliidimissiooni, sh Spaceiti Oriole, KappaZeta 3D-SAR, ESTCube-3 ja SUTS. Oriole ja 3D-SAR-i projektide puhul on kavandatud ka jätkumissioone ja satelliidivõrgustike rajamist, mis näitab selget trendi, et Eesti kommertskosmoseobjektide arv kasvab. [22]

Eeltoodu näitab, et kosmosetehnoloogiate rakendamine nii avalikus kui ka erasektoris areneb ja Eesti kosmosevaldkond on jõudmas uude arenguetappi. Kuigi Eestis on seni kehtinud ettevõtluse ja teadustegevuse reguleerimiseks üldised õiguslikud raamistikud, puudub eraldi seadus, mis looks selged kosmosetegevuse korraldamise, järelevalve ja vastutuse määramise reeglid.

---

[17] Eesti Vabariigi ja Euroopa Kosmoseagentuuri vaheline rahumeelse kosmosealase koostöö kokkulepe – Riigi Teataja, 2007.

[18] Eesti Vabariigi ja Euroopa Kosmoseagentuuri vaheline Euroopa koostööriigi kokkulepe – Riigi Teataja

[19] Eesti Vabariigi valitsuse ja Euroopa Kosmoseagentuuri vaheline Eesti ühinemist Euroopa Kosmoseagentuuri asutamise konventsiooniga käsitlev kokkulepe – Riigi Teataja

[20] ESTCube 1 eesmärk oli katsetada elektrilise päikesepurje tehnoloogiat.

[21] Eestis arendatud teadusinstrument, mis võimaldab jälgida astronautide lihaste seisundit.

[22] Spaceit plaanib 2027. aasta alguses käivitada Eesti esimese kommertssatelliidi, mis osutab kõrgtehnoloogilisi teenuseid ning toetab majanduskasvu, luues Eesti ettevõtetele suurema lisandväärtusega võimalusi kosmosevaldkonnas tegutsemiseks. Oriole lend orbiidile on algsetest plaanidest edasi lükkunud, mis on satelliitide ehitamise juures tavapärane praktika. KappaZeta on samal ajal arendamas kaugseiretehnoloogiaid, mis võimaldavad mõõta metsa kõrgust globaalsete satelliitmissioonide abil. Lisaks on arendamisel uued satelliidid, nagu ESTCube-3 ja SUTS, mis pakuvad üliõpilastele praktilisi kogemusi ning toetavad teaduse ja tehnoloogia arengut Eestis. ESTCube-3 missioon arendatakse koostöös ESA-ga ja esimene leping sõlmiti 2025. aastal.

Kosmos on reguleeritud juba enam kui pooltes ESA liikmesriikides.[23] Mitu Euroopa riiki, kellel praegu veel kosmosetegevuse seadus puudub, on alustanud asjakohaste regulatsioonide ettevalmistamist. Eesti ei ole selle poolest erand ning liigub rahvusvahelises suunas, et tagada oma kosmosevaldkonna jätkusuutlik areng ja konkurentsivõime. Eesti soovib anda ülemaailmsesse kosmosesektori arengusse oma panuse ning võimaldada sellega kõrgtehnoloogial põhineva ettevõtluse arengut Eestis.[24] Samuti on Eesti kosmosepoliitika eesmärk toetada kosmosevaldkonna seadusloomega tegelemist ning ÜRO lepetega liitumist.[25] Sääraste eesmärkide saavutamiseks ning tihedamaks kosmosetegevuseks on vaja, et oleks tagatud kosmosetegevuse ohutus ning rahvusvaheliste nõuete järgimine.

2.2. Rahvusvaheline õigus ja riigi roll kosmosetegevuses

Eesti tegevus kosmosevaldkonnas peab toimuma kooskõlas rahvusvahelise õigusega. Seadus aitab Eestil täita oma rahvusvahelisi kohustusi, sealhulgas ÜRO avakosmose lepingust tulenevat nõuet tagada oma jurisdiktsiooni all tegutsevate ettevõtete, organisatsioonide ja teadusasutuste vastutustundlik kosmosetegevus.

Seaduseelnõu koostamisel on lähtutud kolmest ÜRO kosmosevaldkonda reguleerivast leppest – avakosmose lepingust, vastutuse konventsioonist ja registreerimise konventsioonist. Oluline on märkida, et nendest kolmest lepingust on Eesti seni liitunud vaid avakosmose lepinguga. Eesti on avakosmose lepingu allkirjastanud 2010. aastal ning see on Eesti suhtes ka jõustunud.[26] Vastutuse konventsiooni ega registreerimise konventsiooniga ei ole Eesti käesoleva eelnõu väljatöötamise seisuga liitunud. Vastutuse ja registreerimise konventsioonid on sellegipoolest eelnõu raames läbi töötatud ning arvesse on võetud aspekte, mis oleksid eelnõu väljatöötamisel asjakohased ja olulised, lähtudes teiste riikide praktikast. [27]

Avakosmose lepingu järgi kannavad kosmoseobjektide eest vastutust nende päritoluriigid. Avakosmose lepingus on kaks artiklit, mis reguleerivad vastutust. Artikkel 6 järgi on riikidel

---

[23] United Nations Office for Outer Space Affairs (UNOOSA), *National Space Law Collection*, kättesaadav: https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nationalspacelaw/index.html.

[24] Eesti kosmosepoliitika ja -programm 2020–2027, lk 14.

[25] Eesti kosmoseobjektide seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus: https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#0ZpqLTyi.

[26] Riikide tegevuspõhimõtteid kosmose, sealhulgas Kuu ja teiste taevakehade uurimisel ja kasutamisel käsitlev leping – Riigi Teataja; Välisministeeriumi teadaanne – Riigi Teataja

[27] Eestil ei ole hetkel plaanis liituda astronautide päästmise, astronautide tagasituleku ja avakosmosesse saadetud objektide naasmise lepinguga ega Kuu ja teiste taevakehade tegevust reguleeriva kokkuleppega, mistõttu ei ole seaduseelnõu koostamisel neist lepingutest lähtutud, mistõttu ei ole seaduseelnõu koostades ka nendega arvestatud. Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space, https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introrescueagreement.html; Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies, https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/intromoon-agreement.html.

https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introrescueagreement.html

põhimõtteline kohustus teha järelevalvet enda riigis toimuva kosmosetegevuse üle, ning artikkel 7 kohaselt vastutab riik rahaliselt oma riigi kosmoseobjekti tekitatud kahju eest.[28] Artikkel 6 kasutab terminit „responsibility", mille kohaselt peab Eesti tagama, et tema territooriumil tegutsevad eraettevõtted ja teised osapooled järgivad rahvusvahelisi kohustusi,[29] kuna avakosmose lepingu artikli 6 kohaselt vastutab riik rahvusvaheliselt lisaks riiklikule kosmosetegevusele ka oma jurisdiktsiooni all tegutsevate mitteriiklike osapoolte kosmosetegevuse eest. Selline tegevus, sh eraettevõtete või ülikoolide satelliitide arendamine ja lennutamine, nõuab riigi luba ja pidevat järelevalvet. Artikkel 7 reguleerib vastutust terminiga „liability", mille kohaselt vastutab osalisriik, kes lennutab või korraldab objekti lennutamise kosmosesse, sealhulgas Kuule ja teistele taevakehadele, ning osalisriik, kelle territooriumilt või rajatiselt objekt lennutatakse, ka rahvusvaheliselt kahju eest, mille on põhjustanud selline objekt või selle koostisosad Maal, õhuruumis või kosmoses teisele lepingu osalisriigile või selle füüsilistele või juriidilistele isikutele.[30]

Nimetatud artiklitel on sisulised erinevused. Esimeseks erinevuseks on artiklites kasutatud sõnad „responsibility" ja „liability". Kui artikkel 6 sätestab „responsibility", siis on sellega mõeldud üldist vastutust, mis tekib riikidel automaatselt. Artikkel 6 sätestab vastutuse igasuguse kosmosetegevuse eest, mis riikidel on, olenemata sellest, kas riik viib kosmosetegevust läbi ise või teeb seda eraisik riigi jurisdiktsioonist. Artikkel 7 sätestab vastutuse sellise tegevuse eest, millega on ka mingit kahju tekitatud ehk „liability". Tegemist on üldsõnalise artikliga, mis tähendab, et lisaks rahalisele hüvitamisele võib tekkida ka näiteks millegi parandamise kohustus. Teiseks erinevuseks on vastutuse tekkimise tingimused. Artiklis 6 sätestatud riigi üldine vastutus tekib igal juhul. Artiklis 7 on loetletud tingimused, millal riik vastutab kosmosetegevuse käigus tekkinud kahju eest: kosmoseobjekti lennutades või lennutamist korraldades või kui kosmoseobjekt lennutatakse riigi territooriumilt või rajatisest.

Vastutuse konventsioon täpsustab vastutuse regulatsiooni. Selle kohaselt on vastutuse tekkimise eelduseks riigi „launching state" staatus, st riik vastutab tekkinud kahju eest, kui riik lennutab või korraldab kosmoseobjekti lennutamise või kui kosmoseobjekt lennutatakse riigi territooriumilt või rajatisest. Kuigi Eesti ei ole vastutuse konventsiooniga liitunud, siis arvestatakse konventsioonist tulenevate põhimõtetega ka käesoleva eelnõu koostamisel. Avakosmose lepingu artikkel 7 tingimused vastutuse tekkimiseks kattuvad vastutuse konventsiooni tingimustega, st et riigil rahalise vastutuse tekkimiseks peab riik olema „launching state" ehk vastama „launching state" tunnustele. Kuigi riigi rahalise vastutuse tekkimise eelduseks on konventsioonides sätestatud mõiste „launching state", siis ei ole tegemist üheselt määratletud kriteeriumiga, sest riik võib olla „launching state" mitmel erineval alusel. Lisaks on riikidel võimalus oma siseriiklike kosmoseseadustega reguleerida „launching state" mõistet. Siiski tuleb arvestada, et rahvusvahelisel tasandil hinnatakse „launching state" staatust rahvusvahelise õiguse alusel.

---

[28] Riikide tegevuspõhimõtteid kosmose, sealhulgas Kuu ja teiste taevakehade uurimisel ja kasutamisel käsitlev leping. RT II 2010, 14, 56.

[29] Artikkel 6, avakosmose leping

[30] Artikkel 7, avakosmose leping

Eelnevast tulenevalt tekib Eestil avakosmose lepingu alusel kohustus kosmosetegevust reguleerida, kui eraettevõtted või muud asutused kosmoseobjekte lennutama hakkavad, ning tuleb tagada, et riigi jurisdiktsiooni all toimuv kosmosetegevus oleks reguleeritud, kontrollitav ning kooskõlas rahvusvahelise lepingu tingimustega. Nende kohustuste täitmiseks on vaja kehtestada selge ja tõhus riigisisene õigusraamistik.

2.3. Seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus ja eelnõu ettevalmistamine

Eelnõu väljatöötamisele eelnes „Eesti kosmoseobjektide seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus“ (edaspidi VTK), mille kooskõlastasid Haridus- ja Teadusministeerium, Justiitsministeerium, Kaitseministeerium ja Siseministeerium ning mille kohta lisasid avalikud kommentaarid Eesti Kaitsetööstuse Liit[31] ning Eesti Kosmosebüroo.[32] VTK kohta esitatud kommentaaridega on arvestatud eelnõu koostamisel.

Kuigi VTK-s nimetati ühe eesmärgina kosmoseliikluse (*space traffic management* ehk STM) reguleerimist, ei ole see teema eelnõusse sellisel kujul kavandatud. Põhjuseks on asjaolu, et Eestil puuduvad praegu nii tehnilised ja juriidilised mehhanismid kui ka võime rahvusvahelise ulatusega kosmoseliiklust korraldada. Kosmoseliikluse reguleerimine eeldab ulatuslikku rahvusvahelist koostööd, andmevahetust, reaalajas jälgimise võimet ning terviklikku regulatiivset raamistikku, mis ületab kõnesoleva seaduse reguleerimisala ja eesmärgi. Eesti on siiski selles suunas esimesi samme astunud, alustades koostöös ESA-ga asjakohaste tehnoloogiliste võimete arendamist. Eelnõus kavandatud kosmoseobjektidega seotud andmekorraldust ja registrifunktsioone nähakse tulevikus kui STM-süsteemi olulist alustala, mis võimaldab korrastada ja hallata kosmoseobjektidega seotud andmestikku. See loob aluse rahvusvaheliseks andmevahetuseks ning aitab tagada kosmosekeskkonna ohutuse. Kosmoseliikluse reguleerimise temaatika võib muutuda asjakohaseks tulevikus, seoses järgmiste arenguetappidega või liitudes rahvusvaheliste algatustega.

Eelnõu on välja töötatud, arvestades tehnoloogia arengut ja võimalike eri tehnoloogiate kasutamist. Seetõttu ei keskendu seadus kindlale tehnoloogiale, vaid järgib tehnoloogianeutraalsuse põhimõtet. See tähendab, et seadus ei kirjelda selle jõustumise hetkel olemas olevaid tehnoloogilisi vahendeid, vaid on mõeldud olema asjakohane ka tulevikus, kui on kasutusel veelgi uuem tehnoloogia.

Eelnõu väljatöötamiseks moodustati töörühm, millesse kuulusid kosmosevaldkonnaga seotud ministeeriumid, allasutused ning ülikoolide ja ettevõtete esindajad. Eelnõu väljatöötamise käigus kohtusid töörühma liikmed ka teiste riikide esindajate ja ekspertidega ning järelevalvet tegevate isikutega, kelle ettepanekuid on eelnõu koostades arvesse võetud. Eelnõu koostades on püütud muu hulgas vältida teistes jurisdiktsioonides esinenud praktilisi probleeme. Eelnõu koostades töötati läbi Austria, Taani, Portugali, Soome, Sloveenia, Hispaania, Itaalia,

[31] Uue nimega Kaitse- ja Kosmosetööstuse Liit.
[32] VTK kooskõlastuse menetlusinfo: https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#VuoCXwtw.

Luksemburgi ja Ühendkuningriigi kosmosetegevust reguleerivad õigusaktid. Neid analüüsiti kriitiliselt eesmärgiga leida aspekte, millest võtta eeskuju Eesti õigusakti kosmosetegevuslubade peatükki koostades, või kohti, mis Eesti kosmosetegevuse ulatuse ja eesmärgiga ei sobi.

3 Eelnõu vastavus põhiseadusele

Kosmosetegevus on eelnõu kohaselt reguleeritud tegevus, mis tähendab, et kosmosetegevusega ei saa vabalt tegeleda iga isik, vaid ainult isikud, kes vastavad eelnõus sätestatud nõuetele ja on saanud vastavad tegevusload. Seetõttu kujutab kosmosetegevuse reguleerimine endast eraelu puutumatuse, ettevõtlusvabaduse, omandipõhiõiguse ja teadusvabaduse riivet, mistõttu on oluline analüüsida eelnõu põhiseaduspärasust.

Eelnõu eesmärkideks on muuhulgas tagada riigi julgeolek, kosmosetegevuse turvalisus, isikute kaitse ning kosmosetegevuse vastavus nõuetele vastavus. Sellest eesmärgist lähtudes on analüüsitud ka järgnevaid põhiõiguste riiveid. Põhiõigusi piirav õigustloov akt on põhiseaduspärane, kui see on formaalselt ja materiaalselt põhiseadusega kooskõlas. Formaalne põhiseaduspärasus tähendab, et põhiõigusi piirav õigustloov akt peab vastama pädevus-, menetlus- ja vorminõutele ning määratuse ja seadusereservatsiooni põhimõtetele.[33] Materiaalne kooskõla põhiseadusega tähendab, et põhiõigust riivav õigusakt on kehtestatud põhiseadusega lubatava eesmärgi saavutamiseks ning on selle saavutamiseks proportsionaalne abinõu.[34]

Asjassepuutuvad põhiõigused ja -vabadused

Esmalt tuleb määratleda asjassepuutuvad põhiõigused ja -vabadused.

1. Põhiseaduse §-s 26 sätestatud igaühe õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele.
2. Põhiseaduse §-s 31 sätestatud õigus tegeleda ettevõtlusega ehk ettevõtlusvabadus.
3. Põhiseadus §-s 32 sätestatud õigus puutumatule ja võrdselt kaitstud omandile.
4. Põhiseaduse §-s 38 sätestatud õigus teadusvabadusele.

Põhiseaduse § 26 kaitseala

Põhiseaduse § 26 esemeline kaitseala

Põhiseaduse § 26 kohaselt on igaühel õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.

[33] RKPJK 13.06.2005 otsus asjas nr 3-4-1-5-05, p-d 7-8.
[34] RKPJK 20.03.2014 otsus asjas nr 3-4-1-42-13, p 42.

Põhiseaduse § 26 kohaldatakse kui üldnormi siis, kui kaitsmist vajav erasfääri kuuluv hüve ei ole kaitstud mõne erisättega (nt § 17, 27, 33, 42, 43, 44). Kui erisäte on olemas, tuleb kohaldada vastavat erisätet.[35] Eelnõuga nähakse ette kosmosetegevusloa ja kosmoseobjektide omanike kohta andmete ja teabe kogumist ning töötlemist, et kindlaks teha nende sobivus ja nõuetelevastus kosmosetegevuseks.

Isiksuse kaitse on seega olnud PS § 19 lg 1 ja § 26 vahel jagatud, kuid kaitsealade piiritlemine pole üheselt selge.[36] PS § 19 lg 1 on lihtsa piiriklausli ehk seadusereservatsiooniga, PS § 26 aga kvalifitseeritud piiriklausliga põhiõigus.[37] Riigikohtu praktikas on isikuandmete töötlemine asetatud üldjuhul eraelu puutumatuse kaitsealasse, nimetamata informatsioonilise enesemääramisõiguse aspekti.[38] Kommenteeritud väljaandes leitakse, et põhjendatud oleks sisustada PS §-i 26 pigem avara kaitsealaga eraelu garantiina, mis hõlmab ka seni PS § 19 lg-st 1 tuletatud isiksuspõhiõiguse kaitsevaldkonnad (eelkõige enesemääramis- ja enesekujutamisõigus).[39] Seetõttu saab lähtuda lähenemisest, et isikuandmete töötlemisega kaasnev riive asetatakse esmajoones põhiseaduse § 26 tagatud eraelu kaitsealasse ning § 19 kaitsealasse pigem erandjuhtudel.[40]

Põhiseaduse § 26 isikuline kaitseala

Isikulise kaitseala poolest on põhiseaduse § 26 kõigi ja igaühe õigus. See tähendab, et paragrahvid kaitsevad nii Eesti kodanikku kui ka Eestis viibivat välisriigi kodanikku ja kodakondsuseta isikut (põhiseaduse § 9 lg 1). Käesoleva eelnõu puhul on isikulises kaitsealas kosmosetegevusloa taotlejad, samuti kosmoseobjektide omanikud.

Riive formaalne põhiseaduspärasus

Formaalne põhiseaduspärasus tähendab, et põhiõigusi piirav õigustloov akt peab vastama pädevus-, menetlus- ja vorminõutele ning määratuse ja seadusereservatsiooni põhimõtetele.[41]

---

[35] Jaanimägi, K., Oja, L. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020, § 26 p 14.
[36] *Ibidem*, p 8.
[37] Mikiver, M. Isikuandmeid ristkasutav e-riik ja seadusereservatsioon. Kas efektiivsus tõrjub põhiseaduslikud nõuded? Riigiõiguse aastaraamat 2023, lk 59, https://juridica.ee/article_full.php?uri=2023_riigi_iguse_aastaraamat_2023_isikuandmeid_ristkasutav_e-riik_ja_seadusereservatsioon_kas_efekti.
[38] *Ibidem*, lk 61; RKHK 06.01.2021 otsus asjas nr 3-19-1207, p 22; 19.12.2019, 5-19-38, p 95-96; 14.11.2019, 3-16-2497, p 18; 06.06.2019, 3-17-842, p 25–26; 12.06.2012, 3-3-1-3-12, p 19.
[39] Jaanimägi, K., Oja, L. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020, § 26 p 14.
[40] Mikiver, M. Isikuandmeid ristkasutav e-riik ja seadusereservatsioon. Kas efektiivsus tõrjub põhiseaduslikud nõuded? Riigiõiguse aastaraamat 2023, lk 67, https://juridica.ee/article_full.php?uri=2023_riigi_iguse_aastaraamat_2023_isikuandmeid_ristkasutav_e-riik_ja_seadusereservatsioon_kas_efekti.
[41] RKPJK 13.06.2005 otsus asjas nr 3-4-1-5-05, p-d 7-8.

Seadusereservatsiooni põhimõte tähendab, et põhiõiguste kui riigieelsete õiguste piiramine eeldab demokraatlikult legitimeeritud seadusandja volitust.[42]

Eelnõuga sätestatakse, millist teavet ja andmeid on vaja isikult koguda ja töödelda, et kinnitada tema sobivust kosmosetegevusega tegelemiseks.

Riive materiaalne põhiseaduspärasus

Legitiimne eesmärk

Kosmosetegevuse seaduse eesmärgiks on reguleerida kosmosetegevust Eestis siseriiklikult, kuivõrd kosmosevaldkond on tehnoloogiliselt kiiresti arenev valdkond, mis kujutab endast suurt riski kahjustada avalikku huvi. Samuti on Eestil rahvusvaheline kohustus siseriiklikult reguleerida kosmosetegevust.[43] Tehnoloogia arenguga on kosmosevaldkonnal üha suurem roll ühiskonnas ja igapäevaelus. Kosmosetegevusest on sõltuvad lisaks erahuvidele, teadusele ja kommertsteenustele ka riigi strateegilised huvid, nagu julgeolek ja turvalisus. Selleks, et riik saaks tagada innovatsiooni ja tehnoloogia arenguga samaaegselt ka riigi julgeolekut ja turvalisust on oluline, et riigil oleks reguleeritud, kes Eesti riigi lipu alt kosmosetegevusega tegeleb. Seetõttu on eelnõu eesmärgiks reguleerida kosmosetegevusega tegelevate isikutele esitatavaid nõudeid.

Kosmosetegevusloa taotlejate ja kosmoseobjekti omanike eraellu sekkumise eesmärk, sealhulgas andmete ja teabe kogumise taotlemine, on tagada riigi ja isikute julgeolek ning turvalisus. See aitab maandada riski avalikule huvile veendudes, et kosmosetegevusega ei tegeleks ebapädevad või pahatahtlikud isikud.

Riive proportsionaalsus

Põhiõiguse riive peab vastama proportsionaalsuse põhimõttele, mida kontrollitakse kolmel astmel – abinõu sobivus, vajalikkus ja proportsionaalsus kitsamas tähenduses e mõõdukus.[44]

1) *Abinõu sobivus*

Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Vaieldamatult ebaproportsionaalne on sobivuse mõttes abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist.[45]

Eelnõu eesmärgi saavutamiseks on eelnõuga sätestatud abinõuks andmete ja muu teabe kogumine kosmostegevusega tegelevate isikute osas. Kui pädevale asutusele on tagatud viis, kuidas kindlaks teha kosmosetegevusloa taotleja ning kosmoseobjekti omaniku taust, pädevus ja muu vajalik teave, siis on lihtsam tagada, et kosmosetegevusega ei tegeleks isikud, kes on ebapädevad või pahatahtlikud.

---

[42] Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2017, § 3, p 10.
[43] Eesti allkirjastas avakosmose lepingu 2010. aastal ning see on Eesti suhtes ka jõustunud.
[44] RKPJK 06.03.2002 otsus asjas nr 3-4-1-1-02, p 15.
[45] *Ibidem*.

Kuna kosmosetegevus on tegevusloaga reguleeritud valdkond, siis on loataotlejatelt andmete ja teabe taotlemine tavapärane praktika loamenetluses. Sarnast abinõud kasutatakse ka teistes valdkondades, näiteks hasartmängude[46] ja krediidiandjate ja -vahendajate[47] puhul. Sellist abinõud on rakendatud ka teiste riikide kosmoseseadustes[48] ning ka rahvusvaheliste juhendmaterjalides *Sofia Guidelines*[49].

Järelikult on kosmosetegevusloa tarbeks loataotlejate ning kosmoseobjekti omanike andmete ja teabe korjamine, et tagada riigi julgeolek ja nõuetekohane kosmosetegevus sobiv meede eeltoodud legitiimsete eesmärkide saavutamiseks.

2) Abinõu vajalikkus

Vahendi vajalikkuse analüüsimisel tuleb kaaluda kas leidub alternatiiv, mis oleks: 1) puudutatud isiku põhiõigusi vähem riivav ja 2) eesmärgi saavutamisel vähemalt sama efektiivne.[50] Vajalikkuse osas on Riigikohus lisanud, et arvestada tuleb ka seda, kuivõrd koormavad erinevad abinõud kolmandaid isikuid, samuti erinevusi riigi kulutustes.[51]

Muid häid alternatiive või meetmeid eelmainitud eesmärgi saavutamiseks ei ole. Üheks võimalikuks alternatiiviks oleks minimalistlik lähenemine kosmosetegevusega seotud isikute osas, st ei oleks sätestatud ammendavat loetelu sellest, millist teavet kosmosetegevusloa taotlejat ja kosmoseobjekti omaniku kohta kogutakse. Sellise lähenemise puhul on aga kaheldav, kas see oleks vähem riivavam isiku põhiõigustele. Nimetatud alternatiiv nõuaks ikka teatavat teabe kogumist isikult, aga kogutava teabe hulk võib olla väiksem ja minimaalsem, sest teabehulk on juhtumipõhine. See aga ei taga, et põhiõiguse riive oleks taotlejale iga kord väiksem, sest mõnes loamenetluses võib vajaliku teabe hulk olla isegi riivavam, kui mõnes teises loamenetluses. Samuti ei oleks nimetatud meede vähemalt sama efektiivne, kuivõrd pädeval asutusel oleks keerulisem tagada ühtset taset järelevalve teostamisel. Samuti, kui lähtuda Riigikohtu seisukohast arvestada ka kolmandate isikute koormamist ning riigi kulutusi, siis oleks minimalistlikuma sõnastuse puhul pädeval asutusel rohkem koormust, et juhtumispõhiselt iga kord kindlaks teha vajaminev teave ja andmed.

---

[46] Vt nt hasartmänguseaduse § 17.
[47] Vt nt krediidiandjate ja -vahendajate seadus § 12.
[48] Vt nt Austria kosmoseseadust § 4: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_2011_1_132/ERV_2011_1_132.pdf ja Soome kosmoseseadust § 5: https://tem.fi/documents/1410877/3227301/Act+on+Space+Activities/a3f9c6c9-18fd-4504-8ea9-bff1986fff28/Act+on+Space+Activities.pdf?t=1517303831000.
[49] Information on the activities of international intergovernmental and non-governmental organizations relating to space law, mis on vastu võetud RESOLUTION No. 6/2012-ga International Law Association (ILA) poolt 30. augustil 2012, kättesaadav: https://www.ila-hq.org/en_GB/documents/conference-resolution-english-sofia-2012-1. vt artikkel 4.
[50] Lust-Vedder, L. Põhiseaduspärasuse kontrolliskeemid. (Õigusloome Akadeemia 2021), kättesaadav: https://www.justdigi.ee/media/2930/download (01.12.2021).
[51] RKÜK 02.05.2017 otsus asjas nr 3-2-1-134-16, p 46.

Samuti oleks alternatiiviks mitte koguda andmeid kosmosetegevusloa taotleja ja kosmoseobjekti omaniku kohta, mis oleks kindlasti vähem riivavam, aga ei oleks eesmärgi saavutamisel vähemalt sama efektiivne, kuivõrd niimoodi jääks eesmärk üldse saavutamata. Kuna riigi eesmärgiks on tagada turvaline ja nõuetekohane kosmosetegevus, siis ei ole seda kuidagi võimalik saavutada nii, et ei kogutaks üldse teavet või andmeid kosmosetegevusloa taotleja ja kosmoseobjekti omaniku kohta.

Järelikult on kosmosetegevusloa taotleja ja kosmoseobjekti omaniku kohta andmete kogumine vajalik meede eelmainitud legitiimise eesmärgi saavutamiseks.

3) Vahendi proportsionaalsus kitsamas tähenduses (mõõdukus)

Mõõdukuse analüüsimisel tuleb kaaluda, kas vajadus saavutada eesmärk on kaalukam kui isiku põhiõiguste riive (intensiivsus).[52] Mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused.[53] Seetõttu tuleb esmalt analüüsida riive intensiivsust. Selleks tuleb esmalt vaadata, mis laadi andmeid loataotlejate kohta kogutakse.

Eelnõu kohaselt kogutakse kosmosetegevusloa taotlejalt ja kosmoseobjekti omanikult tavapäraseid andmeid (kontaktandmed, isikukood jms), aga lisaks sellele ka andmeid selle kohta, millest võivad ilmneda isiku rassiline või etniline päritolu või poliitilised vaated, usulised või filosoofilised veendumused, mis on isikuandmete kaitse üldmääruse art 9 kohaselt eriliiki isikuandmed. Kuigi isikul ei paluta esitada otseselt eriliiki isikuandmeid, siis võib see ilmneda kaudselt mõne muu teabe esitamisel. Kuigi kosmosetegevusloa taotlejalt ja kosmoseobjekti omanikult küsitakse üsna ulatuslikult andmeid, millest muuhulgas võib ka ilmneda eriliiki isikuandmeid või süüteoasjadega seotud andmeid, siis sellise teabe saamine on pädeva asutuse jaoks hädavajalik järelevalve teostamiseks. Isiku eraelu puutumatuse õigus ei kaalu käesoleval juhul üle pädeva asutuse vajadust saavutada oma eesmärke kosmosetegevuse käigus.

Järelikult saab kosmosetegevusloamenetluse tarbeks taotlejatelt ja kosmoseobjekti omanikelt vajaliku teabe kogumist pidada mõõdukaks isiku privaatsusõiguse riiveks, sest riivet õigustavad kaalukad põhjendused.

Ettevõtlusvabaduse riive

Kosmosetegevusloa menetluses on asjakohane käsitleda ka PS §-s 31 sätestatud ettevõtlusvabadust.

Põhiseaduse § 31 esemeline kaitseala

---

[52] Lust-Vedder, L. Põhiseaduspärasuse kontrolliskeemid. (Õigusloome Akadeemia 2021), kättesaadav: https://www.justdigi.ee/media/2930/download (01.12.2021).
[53] RKPJK 17.07.2009 otsus asjas nr 3-4-1-6-09, p 21.

PS § 31 kohaselt on Eesti kodanikel on õigus tegelda ettevõtlusega ning koonduda tulundusühingutesse ja -liitudesse. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra.

Ettevõtlusvabaduse esemeline kaitseala hõlmab kõiki tegevusalasid ja elukutseid, mille puhul isik pakub enda nimel kaupu või teenuseid. Ettevõtlusvabaduse kaitsealasse kuulub tulu saamise eesmärgil toimuv tegevus. Ettevõtlusvabaduse kui vabadusõiguse olemusega käib kaasas õigus otsustada vabalt ettevõtluse üksikasjade üle.[54] Ettevõtlusvabaduse tuumaks on riigi kohustus mitte teha põhjendamatuid takistusi ettevõtluseks.[55]

Põhiseaduse § 31 isikuline kaitseala

Ettevõtlusvabadus on kõikidel Eestis viibivatel isikutel, sõltumata kodakondsusest, kui seadus ei sätesta teisiti. Ettevõtlusvabadus laieneb lähtuvalt PS § 9 lõikest 2 ka juriidilistele isikutele.[56]

Riive formaalne põhiseaduspärasus

Formaalne põhiseaduspärasus tähendab, et põhiõigusi piirav õigustloov akt peab vastama pädevus-, menetlus- ja vorminõuetele ning määratuse ja seadusereservatsiooni põhimõtetele.[57] Seadusereservatsiooni põhimõte tähendab, et põhiõiguste kui riigieelsete õiguste piiramine eeldab demokraatlikult legitimeeritud seadusandja volitust.[58]

Eelnõuga sätestatakse, kes on sobiv ja pädev tegelema kosmosetegevusega Eestis ning kellele antakse tegevusluba kosmosetegevusega tegelemiseks.

Riive materiaalne põhiseaduspärasus

Legitiimne eesmärk

Kosmosetegevuse seaduse eesmärk on reguleerida kosmosetegevust Eestis, kuna kosmosevaldkond areneb kiiresti ja kujutab endast riski avalikule huvile. Samuti on Eestil rahvusvaheline kohustus kosmosetegevust siseriiklikult reguleerida. Seetõttu tuleb kosmosetegevus Eestis muuta loakohustuslikuks, et riik saaks teostada järelevalvet.

Loakohustus on levinud valdkondades, mis on kõrge riskiga avalikule huvile ja/või nõuavad spetsiifilisi teadmisi. Näiteks ehituses on vaja teatud ehitiste jaoks ehitusluba ja lennunduses lennundusluba, mis tähendab, et ka nendes valdkondades on piiratud isikute ettevõtlusvabadus. Nii ehitus kui ka lennundus on tehnilised ja potentsiaalselt kõrge riskiga valdkonnad, kus on

[54] Kask, O., Ehrlich, S., A., Henberg, A. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020, § 31 p 5 ja seal viidatud Riigikohtu lahendid.
[55] *Ibidem*, p 7 ja seal viidatud Riigikohtu lahendid.
[56] PSJK 11.03.2015 otsus asjas nr 3-4-1-51-14, p 60.
[57] Kalmo, H., Kask, O. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020, § 11, p 24; RKPJKo 13.06.2005, 3-4-1-5-05, p 9; RKÜKo 01.07.2015, 3-4-1-20-15, p 44.
[58] Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2017, § 3, p 10.

vaja teostada järelevalvet selle üle, kes saavad nendes valdkondades tegutseda. Kuna ka kosmosevaldkond on väga tehniline ja kõrge riskiga, siis on ka kosmosetegevuse puhul legitiimseks eesmärgiks tagada kosmosetegevuse ohutus loakohustusega.

Riive proportsionaalsus

Põhiõiguse riive peab vastama proportsionaalsuse põhimõttele, mida kontrollitakse kolmel astmel - abinõu sobivus, vajalikkus ja proportsionaalsus kitsamas tähenduses e mõõdukus.[59]

1) *Vahendi sobivus*

Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Vaieldamatult ebaproportsionaalne on sobivuse mõttes abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist.[60]

Eelnõu eesmärk on tagada riigi julgeolek, kosmosetegevuse turvalisus ja isikute kaitse ning tegevuse vastavus nõuetele. Paratamatult tähendab see seda, et kosmosetegevusega ei saa tegeleda isik, kellel puudub selleks pädevus ja sobivus. Seetõttu tuleb ka kehtestada kosmosetegevusele loakohustus ja piirata teataval viisil ettevõtlusvabadust. Kui kosmosetegevusele kehtestatakse loakohustus, mis piirab isikute ringi, kes võivad sellega tegeleda, tagades, et ainult vastavate teadmiste, pädevuste ja sobivustega isikud saavad valdkonnas tegutseda, siis aitab see eelnõu saavutada oma eesmärki: nõuetekohane ja turvaline kosmosetegevus. Selline lähenemine vähendab riski, et kosmosetegevusega tegeleb isik, kes ei ole selleks pädev, või kes võib seeläbi tekitada ohtu.

Kosmosetegevuse reguleerimine loamenetlusega on ettenähtud ka rahvusvaheliselt kehtestatud juhendmaterjaliga *Sofia Guidelines*[61], mille eesmärgiks on anda juhiseid riikidele kosmosetegevuse regulatsiooni loomisel.

Järelikult on kosmosevaldkonna reguleerimine loamenetlusega, et tagada turvaline ja nõuetekohane kosmosetegevus sobiv meede eeltoodud legitiimsete eesmärkide saavutamiseks.

2) *Vahendi vajalikkus*

Vahendi vajalikkuse analüüsimisel tuleb kaaluda kas leidub alternatiiv, mis oleks: 1) puudutatud isiku põhiõigusi vähem riivav ja 2) eesmärgi saavutamisel vähemalt sama efektiivne.[62] Vajalikkuse osas on Riigikohus lisanud, et arvestada tuleb ka seda, kuivõrd koormavad erinevad abinõud kolmandaid isikuid, samuti erinevusi riigi kulutustes.[63]

---

[59] RKPJK 06.03.2002 otsus asjas nr 3-4-1-1-02, p 15.
[60] *Ibidem*.
[61] Information on the activities of international intergovernmental and non-governmental organizations relating to space law, mis on vastu võetud RESOLUTION No. 6/2012-ga International Law Association (ILA) poolt 30. augustil 2012, kättesaadav: https://www.ila-hq.org/en_GB/documents/conference-resolution-english-sofia-2012-1. vt artikkel 4.
[62] Lust-Vedder, L. Põhiseaduspärasuse kontrolliskeemid. (Õigusloome Akadeemia 2021), kättesaadav: https://www.justdigi.ee/media/2930/download (01.12.2021).
[63] RKÜK 02.05.2017 otsus asjas nr 3-2-1-134-16, p 46.

Majandustegevuses on võimalik vaba, teatamiskohustusega ning tegevusloakohustusega majandustegevus. Alternatiiviks oleks kosmosetegevuse puhul vaba majandustegevus, mis oleks küll põhiõigusi vähem riivavam, aga ei oleks efektiivne eesmärgi saavutamisel. Teiseks alternatiiviks oleks kosmosetegevusel teatamiskohustuse rakendamine, mille puhul peaksid operaatorid esitama enne majandustegevuse alustamist registripidajale teate asjaomasel tegevusalal majandustegevuse alustamise kohta[64] selle asemel, et taotleda endale tegevusluba. Teatamiskohustuse puhul ei piirata majandustegevuse alustamist ning teatamiskohustus on sisuliselt registreerimiskohustus. Kuigi teatamiskohustus on põhiõigusi vähem riivavam, siis ei ole teatamiskohustus sama efektiivne eesmärgi saavutamiseks. Kuna kosmosetegevuse reguleerimise eesmärgiks on tagada riigi julgeolek, kosmosetegevuse ja isikute turvalisus kogu kosmosetegevuse vältel, siis on oluline kindlaks teha, kes saavad kosmosetegevusega tegeleda. Nagu ka eelnevalt mainitud, siis on rahvusvaheliselt reguleeritud avakosmose lepinguga, et riigid peavad andma loa kõigile, kes tahavad kosmosetegevusega tegeleda, mistõttu ei oleks ka teatamiskohustus pädev. Teatamiskohustusega puuduks pädeval asutusel võimalus ära hoida pahatahtlike või ebapädevate isikute kosmoseobjektide üleslennutamist. Isegi, kui teatamiskohustuse puhul on pädeval asutusel võimalik rakendada teatavaid sanktsioone või meetmeid, et kahjulik majandustegevus peatada või lõpetada[65], siis ei oleks see sama efektiivne.

Järelikult on kosmosetegevuse puhul loakohustus ja -menetlus vajalik meede eelmainitud legitiimise eesmärgi saavutamiseks.

3) <u>Vahendi proportsionaalsus kitsamas tähenduses (mõõdukus)</u>

Mõõdukuse analüüsimisel tuleb kaaluda, kas vajadus saavutada eesmärk on kaalukam kui isiku põhiõiguste riive (intensiivsus).[66] Mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused.[67] Seetõttu tuleb esmalt analüüsida riive intensiivsust.

Riiveks käesoleva põhiõiguse (ettevõtlusvabaduse) puhul on, et ettevõtlus (kosmosetegevus) on keelatud, kui isikul puudub vastav tegevusluba. Tegemist on võrdlemisi intensiivse riivega, kuivõrd tegevust ei keelata osaliselt, samuti tuleb kosmosetegevuseks taotleda tegevusluba, mis on kõige piiravam meede ettevõtluses (võrreldes nt teatamiskohustusega).

Kuigi ettevõtlusvabaduse riive eelnõus eesmärkide saavutamiseks on intensiivne, siis on vajadus saavutada eesmärke kaalukam kui isiku põhiõiguste riive. Kosmosetegevusega kui kõrge riskiga tehnilise valdkonnaga ei saa lubada igal soovijal tegeleda. Riik peab tagama, et kosmosetegevusega tegelevad ainult pädevad ja sobivad isikud. Nagu ka varem mainitud, siis on loakohustus sätestatud paljudes valdkondades, mis on tehniliselt keerulised ja kõrge riskiga

[64] MSÜS § 14 lg 1
[65] Nt ettekirjutus (MSÜS § 68 lg 1), majandustegevuse keelamine (MSÜS § 36 lg 1).
[66] Lust-Vedder, L. Põhiseaduspärasuse kontrolliskeemid. (Õigusloome Akadeemia 2021), kättesaadav: https://www.justdigi.ee/media/2930/download (01.12.2021).
[67] RKPJK 17.07.2009 otsus asjas nr 3-4-1-6-09, p 21.

(näiteks ehitus, lennundus). Sama abinõud peab rakendama ka kosmosetegevuse puhul, kuivõrd kosmosevaldkond on innovatiivne ja kiiresti arenev.

Järelikult saab kosmosetegevusloamenetlust pidada mõõdukaks isiku ettevõtlusvabaduse riiveks, sest riivet õigustavad kaalukad põhjendused.

Omandipõhiõiguse riive

Kosmosetegevusloa menetluses on asjakohane käsitleda ka PS §-s 32 sätestatud omandipõhiõigust.

Põhiseaduse § 32 esemeline kaitseala

PS § 32 kohaselt on igaühe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud.

Omandipõhiõigus peab kaitsma omandit kui õiguslikku instituuti. Isikule peab omandipõhiõiguse raames olema tagatud eraõiguslik tegutsemisvabadus omandiõiguse valdkonnas ja võimalus oma elu iseseisvalt ja vabalt korraldada. Riigikohtu praktikas on märgitud, et omandipõhiõigus on üldisi varalisi õigusi kaitsev norm, mille kaitse ulatub kinnis- ja vallasasjadele lisaks ka rahale ning rahaliselt hinnatavatele õigustele ja nõuetele.[68]

Omandipõhiõigus kaitseb ka vallasasju. Ka vallasasjade omamise ja kasutamisega võivad seonduda erinevad piirangud.[69]

Põhiseaduse § 32 isikuline kaitseala

Omandipõhiõigus laieneb füüsilistele isikutele. Kooskõlas juriidiliste isikute eesmärkidega ning omandiõiguse kaitse mõttega laieneb §-s 32 sätestatu ka eraõiguslikele juriidilistele isikutele.[70]

Riive formaalne põhiseaduspärasus

Formaalne põhiseaduspärasus tähendab, et põhiõigusi piirav õigustloov akt peab vastama pädevus-, menetlus- ja vorminõutele ning määratuse ja seadusereservatsiooni põhimõtetele.[71] Seadusereservatsiooni põhimõte tähendab, et põhiõiguste kui riigieelsete õiguste piiramine eeldab demokraatlikult legitimeeritud seadusandja volitust.[72]

Eelnõuga sätestatakse riigi õigust seada tingimusi kosmoseobjekti omandi üleandmiseks.

Riive materiaalne põhiseaduspärasus

---

[68] *Ibidem*, p 5; RKÜK 17.06.2004 otsus asjas nr 3-2-1-143-03, p 18; RKÜK 31.03.2011 otsus asjas nr 3-3-1-69-09, p 56.
[69] Ots, M., Kelli, A., Roosma, P. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020, § 32, p 7.
[70] *Ibidem*, p 4; RKÜK 17.06.2004 otsus asjas nr 3-2-1-143-03, p 18.
[71] RKPJK 13.06.2005 otsus asjas nr 3-4-1-5-05, p-d 7-8.
[72] Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2017, § 3, p 10.

Legitiimne eesmärk

Eelnõu eesmärk on tagada riigi julgeolek, kosmosetegevuse turvalisus ja isikute kaitse ning tegevuse vastavus nõuetele. Selleks on vaja seada teatavaid piiranguid kosmoseobjekti omandile. Eelnõuga on sätestatud, et kosmoseobjekti omandi üleandmiseks on vaja lisaks üleandja ja omandaja kirjalikule kokkuleppele ka pädev asutuse eelnevat luba. See seab piirangu omaniku vabadusele vabalt käsutada oma omandit. Põhiseaduse §-i 32 kommentaarides on kirjeldatud, et omanikul peaks olema võimalus valida omandi õiguslikult lubatud kasutusviiside vahel. Asja käsutamine on asja juriidilise staatuse määramine. Käsutusõiguse piirang kujutab endast omandipõhiõiguse riivet.[73]

Omandipõhiõiguse riive eesmärgiks eelnõu tähenduses on, et kui kosmoseobjekti omanik soovib omandit üle anda teisele isikule, siis uus omanik vastaks ka kosmoseobjekti omaniku kriteeriumitele. Kosmosevaldkonna on oluline, et sellega ei puutuks kokku pahatahtlikud või ebapädevad isikud. Seetõttu on oluliseks eesmärgiks, et pädeval asutusel oleks võimalik teostada järelevalvet kosmoseobjekti omandi üle.

Riive proportsionaalsus

Põhiõiguse riive peab vastama proportsionaalsuse põhimõttele, mida kontrollitakse kolmel astmel - abinõu sobivus, vajalikkus ja proportsionaalsus kitsamas tähenduses e mõõdukus.[74]

1) *Vahendi sobivus*

Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Vaieldamatult ebaproportsionaalne on sobivuse mõttes abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist.[75]

Selleks, et saavutada eelnõu eesmärke, tuleb tagada, et kosmosevaldkonnas ei tegutseks isik, kellel puudub selleks pädevus ja sobivus. Seetõttu tuleb pädeval asutusel teostada järelevalvet kosmoseobjekti omandi üleandmise üle. Samamoodi nagu kosmosetegevusloa taotlejalt andmete ja teabe kogumine ning loakohustuse kehtestamine, kus põhiõiguste riive on sobiv vahend eesmärgi saavutamiseks, on ka omandi ülemineku üle järelevalve teostamine tõhus meetod eesmärgi täitmiseks. Kosmoseobjekti omandi ülemineku üle järelevalve teostamine aitab saavutada eelnõu eesmärki tagada kosmosetegevuse turvalisus, riigi julgeolek ja isikute turvalisus, sest nii saab vältida olukorda, kus kosmoseobjekti uueks omanikuks saab isik, kes on ebapädev või pahatahtlik.

Järelikult on kosmosevaldkonnas kosmoseobjekti omandi ülemineku puhul pädevalt asutuselt loa küsimine sobiv meede riigi julgeoleku ja nõuetekohase kosmosetegevuse tagamiseks, aidates saavutada eeltoodud legitiimseid eesmärke.

---

[73] Ots, M., Kelli, A., Roosma, P. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020, § 32, p 15.
[74] RKPJK 06.03.2002 otsus asjas nr 3-4-1-1-02, p 15.
[75] *Ibidem*.

2) Vahendi vajalikkus

Vahendi vajalikkuse analüüsimisel tuleb kaaluda kas leidub alternatiiv, mis oleks: 1) puudutatud isiku põhiõigusi vähem riivav ja 2) eesmärgi saavutamisel vähemalt sama efektiivne.[76] Vajalikkuse osas on Riigikohus lisanud, et arvestada tuleb ka seda, kuivõrd koormavad erinevad abinõud kolmandaid isikuid, samuti erinevusi riigi kulutustes.[77]

Ei leidu alternatiive, mis võimaldaksid tagada riigi julgeolekut, isikute turvalisust ja nõuetekohast kosmosetegevust nii vähem põhiõigusi riivavalt kui ka sama efektiivselt.

Alternatiiviks oleks, et kosmoseobjekti omanikul oleks vaid teatamiskohustus omandi ülemineku osas ehk, et omandi üleminekuks ei oleks tarvis taotleda eraldi luba pädevalt asutuselt. Näiteks on teatamiskohustus ettevõtete koondumise puhul konkurentsiseaduse § 26 kohaselt, kus Konkurentsiametile tuleb vaid esitada koondumise teade, eraldi luba selleks ei ole vaja küsida. Alternatiiv oleks ka kosmosetegevuse puhul sarnast mehhanismi rakendada, et TTJA-d peaks omanikuvahetusest vaid teatama. See oleks küll põhiõigusi vähem riivavam, aga ei oleks sama efektiivne eesmärgi saavutamiseks, sest pädeva asutuse eesmärgiks on kindlaks teha, et kosmoseobjekti uueks omanikuks ei saaks pahatahtlik, ohtlik või ebapädev isik juba enne, kui ta uueks omanikuks saab. Kui algsele omanikule on eelnõuga seatud teatud tingimused, siis on igati oodatav, et ka iga järgnev omanik peab vastama nendele tingimustele.

3) Vahendi proportsionaalsus kitsamas tähenduses (mõõdukus)

Mõõdukuse analüüsimisel tuleb kaaluda, kas vajadus saavutada eesmärk on kaalukam kui isiku põhiõiguste riive (intensiivsus).[78] Mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused.[79] Seetõttu tuleb esmalt analüüsida riive intensiivsust.

Esmalt tuleb analüüsida riive intensiivsust. Piirangu mõõdukuse üle otsustamisel tuleb ühelt poolt kaaluda legitiimse eesmärgi olulisust ja teisalt piirangu intensiivsust koormatud kinnisasjade omanike jaoks.[80] Kosmoseobjektide puhul on küll tegemist vallasasjadega, aga seda põhimõtet saab kohaldada analoogia korras, kus riive intensiivsuse välja selgitamiseks tuleb kaaluda piirangu intensiivsust kosmoseobjekti omanike jaoks. Piirang ehk omandi üleandmise jaoks loa taotlemine on mõõduka riivega omanike omandipõhiõigustele. Piiranguga ei võeta omanikelt asja ära ega jäeta püsivalt omandist ilma[81], vaid seatakse lisatingimus sellele, kuidas omandit käsutada. Nagu ka ülal analüüsitud, siis on eesmärgiks see, et kosmoseobjekti

---

[76] Lust-Vedder, L. Põhiseaduspärasuse kontrolliskeemid. (Õigusloome Akadeemia 2021), kättesaadav: https://www.justdigi.ee/media/2930/download (01.12.2021).

[77] RKÜK 02.05.2017 otsus asjas nr 3-2-1-134-16, p 46.

[78] Lust-Vedder, L. Põhiseaduspärasuse kontrolliskeemid. (Õigusloome Akadeemia 2021), kättesaadav: https://www.justdigi.ee/media/2930/download (01.12.2021).

[79] RKPJK 17.07.2009 otsus asjas nr 3-4-1-6-09, p 21.

[80] Ots, M., Kelli, A., Roosma, P. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020, § 32, p 26; RKPJK 17.04.2012 otsus asjas nr 3-4-1-25-11, p 42

[81] Nt on Riigikohus leidnud, et sundvõõrandamine kui PS §-s 32 sätestatud omandi põhiõiguse kandja täielik või osaline ilmajätmine omandist on väga intensiivne omandiõiguse piirang (RKÜKo 18.03.2005, 3-2-1-59-04, p 15).

uus omanik vastaks, sarnaselt algsele omanikule, eelnõu nõuetele. Riigi julgeolek ning isikute ja kosmosetegevuse turvalisuse tagamine kaalub üle kosmoseobjektide omanike omandipõhiõigused, eriti arvestades, et omandit ei piirata absoluutselt või ei võeta ära, vaid asja käsutamisele seatakse teatavad piirangud.

Järelikult saab kosmoseobjekti omandi ülemineku piiramist pidada mõõdukaks isiku omandipõhiõiguse riiveks, sest riivet õigustavad kaalukad põhjendused.

Teadusvabaduse põhiõiguse riive

Kosmosetegevusloa menetluses on asjakohane käsitleda ka PS §-s 38 sätestatud omandipõhiõigust.

Põhiseaduse § 38 esemeline kaitseala

PS § 38 kohaselt on teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad. Ülikoolid ja teadusasutused on seaduses ettenähtud piires autonoomsed.

Paragrahv 38 sätestab kolm põhiõigust: esiteks teaduse ja selle õpetuse vabadus, teiseks kunstivabadus ning kolmandaks teadusasutuste ja ülikoolide autonoomia. Teadus on igasugune metoodiline, süstemaatiline ja kontrollitav tegevus tõe tunnetamiseks ja uute teadmiste loomiseks, nii alus- kui rakendusuuringud. Teaduslik meetod on teadusvabaduse esemelise kaitseala piiriks. Teadusvabadus laieneb nii uurimisprobleemi kui -meetodi valikule, samuti teadlase töö organisatoorsele korraldusele.[82]

Põhiseaduse § 38 isikuline kaitseala

Akadeemiline vabadus kaitseb igaüht, kes tegeleb teadusega, seega mitte ainult professoreid, vaid ka kõiki teisi ametlikult iseseisvaks tööks kvalifitseeritud teadlasi ning õppejõude. Isiku töökoht ei ole oluline, tema töökohaks võib olla avalik-õiguslik ülikool, rakenduskõrgkool, iseseisev teadustegevus, eraõiguslik ülikool või teadusasutus. Teaduse vabadus laieneb ka üliõpilastele niivõrd, kuivõrd nad on kaasatud uurimistegevusele.[83]

Riive formaalne põhiseaduspärasus

Formaalne põhiseaduspärasus tähendab, et põhiõigusi piirav õigustloov akt peab vastama pädevus-, menetlus- ja vorminõutele ning määratuse ja seadusereservatsiooni põhimõtetele.[84] Seadusereservatsiooni põhimõte tähendab, et põhiõiguste kui riigieelsete õiguste piiramine eeldab demokraatlikult legitimeeritud seadusandja volitust.[85]

---

[82] Pilving, I., Kalmo, H. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020, § 38, p-d 1, 5.
[83] *Ibidem*, p 8.
[84] RKPJK 13.06.2005 otsus asjas nr 3-4-1-5-05, p-d 7-8.
[85] Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2017, § 3, p 10.

Eelnõuga sätestatakse, kes on sobiv ja pädev tegelema kosmosetegevusega Eestis ning kellele antakse tegevusluba kosmosetegevusega tegelemiseks, samuti sätestatakse erand teadus- ja arendustegevuseks, millega vabastatakse taotleja teatavatest seaduses sätestatud nõuetest.

Riive materiaalne põhiseaduspärasus

Legitiimne eesmärk

Eelnõu eesmärk on tagada riigi julgeolek, kosmosetegevuse turvalisus ja isikute kaitse ning tegevuse vastavus nõuetele. Selleks on vaja ka seada teatavaid piiranguid teadustegevusele.

Eelnõuga riivatakse teadusvabadust, sest isegi, kui eelnõuga soovitakse edendada ja toetada teaduse- ja arendustegevust, siis ei saa seda teha täiesti ilma järelevalveta kosmosevaldkonnas. Teadusvabadust riivatakse selles ulatuses, mis puudutab kosmosetegevust ja kosmoseobjekti kasutuselevõtmist ja kasutamist teise taevakeha pinnal eelnõu tähenduses. Näiteks ei esine teadusvabaduse põhiõiguse riivet olukorras, kus kosmoseobjekti ei plaanita kasutusele võtta.

Riive proportsionaalsus

Põhiõiguse riive peab vastama proportsionaalsuse põhimõttele, mida kontrollitakse kolmel astmel - abinõu sobivus, vajalikkus ja proportsionaalsus kitsamas tähenduses e mõõdukus.[86]

1) *Vahendi sobivus*

Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Vaieldamatult ebaproportsionaalne on sobivuse mõttes abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist.[87]

Eelnõu eesmärk on tagada riigi julgeolek, kosmosetegevuse turvalisus ja isikute kaitse ning tegevuse vastavus nõuetele. Kuigi teadus- ja arendustegevuse eesmärgil tehtavale kosmosetegevusele on eelnõuga ettenähtud teatavad vabastused ja erandid protsessi lihtsustamiseks, siis tuleb mingil määral järelevalvet ikkagi teostada. See tähendab, et ka erandi kohaldamisel tuleb taotlejal esitada teatavaid andmeid ning teavet, et saada pädevalt asutuselt luba teadus- ja arendustegevuse eesmärgil kosmosetegevuseks. Teadustegevuse piiramine aitab tagada eelnõu eesmärkide täitmist.

Järelikult on kosmosetegevuse teadus- ja arenduseesmärgil üle kontrolli ja järelevalve teostamine, et tagada riigi julgeolek ja nõuetekohane kosmosetegevus, sobiv meede eeltoodud legitiimsete eesmärkide saavutamiseks.

2) *Vahendi vajalikkus*

Vahendi vajalikkuse analüüsimisel tuleb kaaluda, kas leidub alternatiiv, mis oleks: 1) puudutatud isiku põhiõigusi vähem riivav ja 2) eesmärgi saavutamisel vähemalt sama

[86] RKPJK 06.03.2002 otsus asjas nr 3-4-1-1-02, p 15.
[87] *Ibidem*.

efektiivne.[88] Vajalikkuse osas on Riigikohus lisanud, et arvestada tuleb ka seda, kuivõrd koormavad erinevad abinõud kolmandaid isikuid, samuti erinevusi riigi kulutustes.[89]

Ei leidu alternatiive, mis võimaldaksid tagada riigi julgeolekut, isikute turvalisust ja nõuetekohast kosmosetegevust vähem põhiõigusi riivavalt, kuid sama efektiivselt. Alternatiivselt saaks lasta kosmosetegevust teadus- ja arenduseesmärgil teostada ilma igasuguse järelevalveta, aga arvestades kosmosetegevuse olemust ja riskitaset, ei saa ka teadus- ja arenduseesmärgil lasta tegutseda täiesti vabalt ja ilma igasuguse järelevalveta isegi, kui see on oma olemuselt väiksema riskiga kui tavapärane kosmosetegevus.

Järelikult on kosmosetegevuse puhul teadustegevuse piiramine vajalik meede eelmainitud legitiimise eesmärgi saavutamiseks.

3) Vahendi proportsionaalsus kitsamas tähenduses (mõõdukus)

Mõõdukuse analüüsimisel tuleb kaaluda, kas vajadus saavutada eesmärk on kaalukam kui isiku põhiõiguste riive (intensiivsus).[90] Mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused.[91] Seetõttu tuleb esmalt analüüsida riive intensiivsust.

Esmalt tuleb analüüsida riive intensiivsust. Piirang ehk teadus- ja arendustegevusel kosmosetegevuse läbiviimisel teatavate nõuete seadmine ja järelevalve teostamine on mõõduka riivega teadusvabadusele. Piiranguga ei keelata kuidagi teadustegevust, vaid reguleeritakse teadus- ja arendustegevust selles ulatuses, mil see vastab käesoleva eelnõu tähenduses kosmosetegevusele. Riigi vajadus saavutada kosmosetegevuse nõuetekohasus kaalub üle isikute teadusvabaduse.

Järelikult saab kosmoseobjekti teadusvabaduse piiramist pidada mõõdukaks isiku teadusvabaduse põhiõiguse riiveks, sest riivet õigustavad kaalukad põhjendused.

4 Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

1. peatükk
Üldsätted

Eelnõu § 1 – seaduse reguleerimisala ja eesmärk

Paragrahvi 1 lg 1. Lõige 1 sätestab käesoleva seaduse reguleerimisala ning määrab kindlaks peamised õigussuhted ja õigusinstituudid, mida seadusega reguleeritakse.

---

[88] Lust-Vedder, L. Põhiseaduspärasuse kontrolliskeemid. (Õigusloome Akadeemia 2021), kättesaadav: https://www.justdigi.ee/media/2930/download (01.12.2021).
[89] RKÜK 02.05.2017 otsus asjas nr 3-2-1-134-16, p 46.
[90] Lust-Vedder, L. Põhiseaduspärasuse kontrolliskeemid. (Õigusloome Akadeemia 2021), kättesaadav: https://www.justdigi.ee/media/2930/download (01.12.2021).
[91] RKPJK 17.07.2009 otsus asjas nr 3-4-1-6-09, p 21.

Riik peab tagama, et kosmosetegevust tehakse kooskõlas rahvusvaheliste lepingutega. Eesti kohustus reguleerida kosmosetegevust, kehtestada loamenetlus ning tagada kosmoseobjektide registreerimine ja järelevalve tuleneb eelkõige ÜRO avakosmose lepingust (vt täpsemalt 2. peatükk "Seaduse eesmärk"). Siseriikliku regulatsiooni täpne ülesehitus ja sisu on aga riigi enda otsustada.

Sellest lähtuvalt reguleerib seadus kosmosetegevuse aluseid, pädeva asutuse rolli ja ülesandeid, nõudeid kosmoseobjekti käitajale ja omanikule, kosmosetegevusloa andmist ja sellega seotud menetlust, kosmosetegevuse alustamist, kosmoseobjekti registreerimist, omandi ja tegevuse üleandmist, kosmosetegevuse lõpetamist, riigi tagasinõudeõigust ning järelevalvet ja vastutust (vt EN § 1 lg 1 punktid 1–10).

Selline loetelu tagab, et seadus hõlmab kõiki rahvusvahelise õiguse seisukohalt olulisi valdkondi ning loob selge raamistiku kosmosetegevuse lubamiseks, kontrollimiseks ja vastutuse määramiseks Eesti jurisdiktsioonis, täites sellega rahvusvahelisest kosmoseõigusest tulenevaid kohustusi ja põhimõtteid.

Paragrahvi 1 lg 2. Lõige 2 sätestab seaduse eesmärgi. Seaduse eesmärki ja eelnõu algatamise vajalikkust on selgitatud käesoleva seletuskirja 2. peatükis „Seaduse eesmärk".

Eelnõu § 2 – seaduse kohaldamisala

Paragrahvi 2 lg 1. Avakosmose lepingu artikli 7 järgi vastutab kosmoseobjekti tekitatud kahju eest muuhulgas riik, kelle territooriumilt või rajatisest kosmoseobjekt lennutatakse. Seetõttu peab kõnesolev seadus alati kohalduma Eesti territooriumil toimuvale kosmosetegevusele, et Eesti riigil oleks võimalik kontrollida kosmosetegevuse regulatsioonile vastavust ning seega maandada kahju tekkimise riski.

Paragrahvi 2 lg 2. Lisaks peab seadus kohalduma olukorras, kus kosmosetegevus ei toimu Eesti territooriumil, kuivõrd kosmoseobjektide üleslennutamine ning kosmosetegevus Eesti territooriumilt ei pruugi olla võimalik. Eesti vastutab rahvusvahelise õiguse mõttes siiski kosmosetegevuse eest ka lõikes 2 kirjeldatud tingimuste korral. Seega peab ka siis kohalduma kosmosetegevuse seadus, kosmosetegevuse tegija peab järgima selle nõudeid ja tal peavad olema vajalikud tegevusload-registreeringud. Olukorras, kus koos kavandatava seadusega kohaldub ka välisriigi õigus, peab kosmosetegevuse tegija arvestama mõlemaga. Sellisel juhul vastutavad mõlemad riigid rahvusvahelise õiguse mõttes solidaarselt vastutuse lepingu artikkel 5 järgi. Vastutuse hindamisel tuleb ka arvestada isiku rolli kosmosetegevuses: kui lõike 2 punktides 2 ja 3 nimetatud isikud on pelgalt töötajad mõne välisriigi käitaja juures, siis Eesti riigil vastutus puudub. Kui aga lõike 2 punktides 2 ja 3 nimetatud isikud on välisriigis käitaja rollis, kaasneb sellega ka Eesti riigi vastutus. Siinkohal on oluline märkida, et võimalikke isikute ja vastutusega seotud konfliktseid olukordi tuleb pädeval asutusel koos teiste asutuste (sh julgeolekuasutustega) analüüsida juhtumipõhiselt.

Paragrahvi 2 lg 2 p 1. Lähtudes asjaolust, et mootorsõidukeid ei käsitata üldiselt riigi territooriumina, on sätestatud, et seadust kohaldatakse Eestis registreeritud vee- ja õhusõidukite pardal toimuva kosmosetegevuse suhtes. Sätte eesmärk on kindlustada, et kosmosetegevuse

tegijad ei pääseks seaduse nõuete järgimisest, tehes kosmosetegevust rahvusvahelistel vetel või kohas, kus ei kohaldu ühegi riigi jurisdiktsioon. Kui välisriigis registreeritud meresõiduk on Eesti territooriumil, kohaldub seaduse § 2 lg 1. Kui Eestis registreeritud meresõiduk on välisriigi territooriumil, tuleb arvestada ka selle riigi nõuetega.

Paragrahvi 2 lg 2 p 2. Lisaks peab seadus kohalduma olukorras, kus kosmosetegevus ei toimu Eesti territooriumil, kuivõrd kosmoseobjektide üleslennutamine ning kosmosetegevus Eesti territooriumilt ei pruugi olla võimalik. Kui kosmosetegevust teeb aga Eesti kodanik või Eestis asutatud juriidiline isik, siis Eesti rahvusvahelise õiguse mõttes siiski vastutab selle kosmosetegevuse eest. Seega peab kohalduma kosmosetegevuse seadus, kosmosetegevuse tegija peab järgima selle nõudeid ning tal peavad olema vajalikud tegevusload ja registreeringud. See tähendab, et kui näiteks Eesti ettevõtja korraldab kosmosetegevust välisriigis, see seadus siiski kohaldub. Lisaks tähendab see, et seadust kohaldatakse ka tegevusele, mis toimub Eestis registreeritud kosmoseobjektiga või mida teeb Eesti käitaja kosmoses.

Sätte kohaldamine Eesti kodanikest füüsilistele isikutele on ebatõenäoline. Füüsiline isik, kes teeb kosmosetegevust välisriigis, ei ole kosmoseobjekti käitaja kavandatava seaduse mõttes ning ei pea seega järgima seaduse nõudeid tegevuslubadele ja registreeringutele. See tähendab, et kosmosetegevuse seadus ei kohaldu, kui Eesti kodanik on välisriigi kosmosetegevust tegeva ettevõtja töötaja.

Paragrahvi 2 lg 2 p 3. Punktis 3 täpsustatakse käesoleva paragrahvi lõike 2 kehtivust ehk see kehtib kosmosetegevust tegevale isikule, kes elab Eestis pikaajalise elaniku elamisloa või alalise elamisõiguse või tähtajalise elamisloa või elamisõiguse alusel.

Eelnõu § 2 lg 3. Seaduse kohaldamises sätestatakse erand riigiasutuste kosmosetegevusele ja kosmoseobjektidele. Seadust kohaldatakse riigiasutuse kosmosetegevusele või kosmoseobjektile niivõrd, kuivõrd teises seaduses ei ole sätestatud teisiti. Käesoleva lõike eesmärk on reguleerida riigiasutuste kosmosetegevuse ja kosmoseobjektidega seonduva õiguslikku raamistikku. Üldreeglina kohaldub kosmosetegevuse seadus kõigile isikutele, sealhulgas ka riigiasutustele. Samas tuleb arvestada, et riigiasutuste tegevus võib teatavates valdkondades, näiteks riigikaitse või julgeolekuga seotud ülesannete täitmisel, kuuluda eriregulatsiooni alla.

Sellistel juhtudel on vajalik jätta seaduses ruumi, et eriseadus või selle alusel antud õigusakt sätestaks riigiasutuse kosmosetegevusele või kosmoseobjektidele kohaldatavad erinormid. See tagab paindlikkuse ning võimaluse kohandada regulatsiooni vastavalt riigiasutuste spetsiifilistele ülesannetele ja vajadustele, ilma et oleks vaja kogu tegevust kosmoseseadusest välja arvata.

Seega üldjuhul kohaldatakse küll kosmosetegevuse seadust ka riigiasutuste kosmosetegevusele ja kosmoseobjektidele, kuid erisätete olemasolul rakendatakse neid. Selline lahendus on kooskõlas Eesti õiguskorra üldpõhimõtetega ning väldib olukorda, kus tulevikus peaks riigiasutuste tegevuse eripärade reguleerimiseks seadust muutma. Samuti tagab see, et Eesti täidab oma rahvusvahelisi kohustusi kosmoseõiguse valdkonnas, sh riigi vastutust oma asutuste tegevuse eest kosmoses.

Eelnõu § 2 lg 4. Lisaks kõnesolevale seadusele kohalduvad kõnesoleva seaduse alusel peetavatele haldusmenetlustele üldised haldusmenetluse põhimõtted ning haldusmenetluse seaduse[92] sätted.

Eelnõu § 2 lg 5. Õigussüstemaatiliselt kohalduvad kosmosetegevuse kui majandustegevuse reguleerimisel majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse (MSÜS) sätted, kui käesoleva seadusega ei ole ette nähtud erisusi. MSÜS üldseadusena sätestab majandustegevuse üldised põhimõtted ning annab ühtse õigusliku ja terminoloogilise raamistiku tegevuslubadega seotud menetlustele.

Eelnõu § 2 lõige 5 täpsustab, et kosmosetegevuse seaduses reguleeritud majandustegevuse alustamisele, teostamisele ja lõpetamisele kohaldatakse MSÜS-i sätteid koos käesolevas seaduses sätestatud erisustega. Käesolev seadus reguleerib kosmosevaldkonna spetsiifikat ega dubleeri MSÜS-is sätestatud üldisi loamenetluse põhimõtteid.

Eelnõu § 2 lg 6. Eelnõuga ei reguleerita põhjalikult ja detailselt keskkonnasäästlikkust ning selle nõudeid ja kohustusi. Eelnõus määratakse vaid lisakohustusi, mis tulenevad spetsiifiliselt kosmosetegevusest ning on põhiliselt seotud kosmoseprügiga. Küll aga kohalduvad keskkonnaseadustiku üldosa seadus ning seal sätestatud kohustused sedavõrd, kui need ei lähe kõnesoleva eelnõuga vastuollu. Eelkõige tähendab see, et tuleb kohaldada keskkonnaseadustiku üldosa seaduse[93] 2. peatüki 1. jagu „Keskkonnakaitse põhimõtted".

Eelnõu § 2 lg 7. Kui tootele, seadmele või järelevalvele kohaldub mitu seadust, kohaldub kosmoseobjektile toote nõuetele vastavuse seadus kosmosetegevuse seadusest tulenevate erisustega.

Eelnõu § 3 – pädeva asutuse ülesanded

Paragrahv 3. Paragrahvis sätestatakse pädeva asutuse ülesanded. Kosmosevaldkond on koondunud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi haldusalasse. Lisaks on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas oleva Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (TTJA) pädevuses satelliitside sageduste taotlemise korraldamine ja lubade väljastamine. Rahvusvaheliselt on kokku lepitud[94], et kosmosetegevuse eest vastutavad riigid. Seega saab seaduse kohaselt otsuseid langetada riigi esindajana ainult haldusorgan. Samuti on oluline, et kosmosetegevusega seotud halduskoormus oleks võimalikult vähe hajutatud. Seetõttu on ka kõik vastavad ülesanded pandud ühele pädevale asutusele. Oluline on, et kosmosekäitajale oleks riigiga suhtlemine võimalikult hõlbus, mistõttu on vaja, et kõiki

[92] Haldusmenetluse seadus. RT I, 06.07.2023, 31.
[93] Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. RT I, 30.12.2023, 11.
[94] Convention of 29.11.1971 on International Liability for Damage Caused by Space Objects, artikkel 2: https://www.unoosa.org/pdf/gares/ARES_26_2777E.pdf.

haldusmenetluslikke tegevusi oleks võimalik teha ühe asutuse juures, kellel on omakorda õigus kaasata vajaduse korral teisi asutusi.

TTJA uued seadusega ette nähtud kohustused on:

a) kosmosetegevusloa andmisega seonduva otsustamine, sh taotluste menetlemine; kosmosetegevuslubade andmine, peatamine, kehtetuks tunnistamine ja lõpetamine;
b) taotleja ning muude seaduses sätestatud isikute usaldusväärsuse hindamine ja taustakontrolli tegemine;
c) seaduses ettenähtud kooskõlastuste andmine; sh kosmoseobjekti lennuvalmiduse kinnitamine ning kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti üleandmise ja lõpetamisega seonduva kontrollimine;
d) kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektidega seotud andmete haldamine ning vastava registri pidamine;
e) riikliku järelevalve tegemine kosmosetegevuste üle;
f) Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutatud kosmoseobjektide kohta teabe kogumine ja Välisministeeriumile edastamine rahvusvaheliste registrite ja teabevahetuse jaoks;
g) kosmoseobjektidega seotud kiireloomuliste intsidentide kohta info kogumine ja töötlemine;
h) muude seadusest tulenevate ülesannete täitmine.

Kõigi seadusest tulenevate uute ülesannete täitmiseks on pädeval asutusel vaja luua esialgselt vähemalt üks uus riiklik ametikoht. Riikliku ametikoha ülesanded on kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektide registreerimise taotluste menetlemine ning haldamine, samuti riiklik järelevalve ning kosmoseobjekti vastutuskindlustusnõude vastavuse kontroll. Mitteregulaarse ülesandena võib ette tulla ka olukordi, kus kosmoseobjekt on vaja saata hindamisele väljaspool Eestit asuvasse laborisse.

Eelnõu § 4 – terminid

Paragrahv 4. Paragrahvis 4 sätestatakse kosmosevaldkonna olulisemad terminid. Terminite kujundamisel on eelkõige arvesse võetud teiste riikide õigusaktides ja rahvusvahelistes lepingutes kasutatud määratlusi.

Paragrahvi 4 lg 1. Rahvusvahelises õiguses ei ole ühtset definitsiooni kosmosetegevuse kohta, samuti ei ole määratletud kindlat piiri, kust algab kosmos. Lähtudes rahvusvahelise õiguse põhimõtetest ning teiste riikide kosmost käsitlevatest õigusaktidest, hõlmab eelnõu kohaselt kosmosetegevuse definitsioon sisuliselt mis tahes tegevust kosmoses.

Kosmoseobjekti „käitamine“ hõlmab kosmoseobjekti, selle lasti või muu tehnilise lahenduse funktsionaalset kasutamist ja ülalpidamist nii kosmoses kui Maa peal: seire, hooldus (sh tarkvarauuendused), järelevalve, kasutamine, andmete kogumine ja teenuse osutamine (sh maa- ja andmesegmendi protsessid). Kosmoseobjekti „juhtimine“ tähendab kosmoseobjekti seisundi, trajektoori või konfiguratsiooni muutmist käskude abil: näiteks orbiidi- või hoiakumanöövrid, konfiguratsioonimuudatused, töörežiimide vahetus, hädarežiimi käsud ja

kokkupõrke vältimise manöövrid. Terminite „käitamine“ ja „juhtimine“ eristamine on oluline, sest praktikas võib kosmoseobjekti käitamine ja juhtimine olla teostatud erinevate isikute poolt või reguleeritud erinevate lepingutega. Kahe termini eristamine väldib tõlgenduslünki (nt kui üks teenusepakkuja „ainult käsutab“ ilma näiteks kosmoseobjekti opereerimata või vastupidi) ning tagab, et loakohustus ja järelevalve katavad kogu riskiahela - nii funktsionaalse kasutuse kui ka käskude andmise ja manööverdamise.

Kosmosetegevuse alla ei lähe sellised maapealsed tegevused nagu kosmosetegevuse teoreetiline kavandamine, kosmoseobjekti ehitus, kosmoseobjekti maapealne remont/hooldus, kosmoseobjektide kogumine Maa peal (nt muuseum või hobitegevus). Samuti ei hõlma termin „kosmosetegevus“ suborbitaalset (ingl *sub-orbital*) kosmosetegevust. Eelmainitud maapealsed tegevused ei ole kosmosetegevused, sest tegemist oleks liigselt piirava ja järelevalvet koormava nõudega. Kui aga näiteks kosmoseobjekt ehitatakse ümber kosmoses, mitte Maa peal, siis oleks tegemist kosmosetegevusega.

Lähtudes erialakirjandusest ning teiste riikide õigusaktide näidetest ja kogemustest (eelkõige Portugal[95]), ei ole otstarbekas kosmost defineerida arvude abil (näiteks teatud kõrgus, kust alates algab kosmos). Kosmose piiri ei ole kunagi määratletud ei rahvusvahelises õiguses ega tavaõiguses ning see on olnud arutuse all kosmoseõiguse algusaegadest peale. Kosmose piiri arvulisel määratlemisel on palju muutujaid ning rahvusvaheliselt piiri määratlemine lähitulevikus ei ole tõenäoline. Seetõttu ei ole kosmose piire täpselt määratletud ka eelnõus. Arvestades teiste riikide kosmosetegevust reguleerivaid õigusakte, on mõistlik kasutada definitsioonis Maa orbiiti ja sellest kaugemaid missioone.

Paragrahvi 4 lg 2. Kosmoseobjekti definitsioon on üsna lai tagamaks, et riigil oleks võimalik teha järelevalvet ja seada nõudeid kõikidele vahenditele, millega on võimalik teha kosmosetegevust, hoidudes määratlemisest kindla tehnoloogia kaudu. Kosmoseobjekt võib olla mehitatud või mehitamata. Kuigi on tõenäoline, et lähitulevikus Eestis mehitatud kosmosemissioone ei tehta, oleks ebamõistlik mehitatud kosmoseobjektid seaduse regulatsiooni alt välistada. Kosmoseobjekt jääb kõnesoleva seaduse kohaldamisalasse ka ilma seda kosmosesse lennutamata. Kui kosmoseobjekti käitajal on plaan või kavatsus lennutada objekt Maa orbiidile või sellest kaugemale, on tal kohustus see registreerida (eelnõu § 37). See tähendab, et kosmoseobjekti definitsiooni alla peab jääma ka Maal asetsev, kuid lennutamise plaaniga objekt.

Kosmoseobjekti definitsiooni alla jäävad ka objekti enda ning Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamiseks kasutatava seadme osad. See tähendab, et kosmoseobjekti osad (näiteks alamsüsteemid) ei seisa kosmoseobjektist eraldi ega vaja eraldi registreerimist. Küll aga ei saa kosmoseobjektiks lugeda näiteks objekti stardiplatvormi, kuivõrd see ei ole

[95] Presidency of the Council of Ministers. Decree-Law no. 16/2019, of 22 January 2019: https://www.anacom.pt/render.jsp?contentId=1475024.

lahutamatult kosmoseobjektiga seotud ning on osa taristust. Säärast definitsiooni on kasutatud ka registreerimise konventsioonis.[96]

Kosmoseobjektiks loetakse ka satelliidid, mis on mõne teise satelliidi sees ning mis hiljem eralduvad. Sellisel juhul saab mõlemast satelliidist eraldiseisev kosmoseobjekt ning mõlemad tuleb selliselt ka registreerida.

Paragrahvi 4 lg 3. Käitaja võib olla nii füüsiline isik kui ka juriidiline isik. Kuigi on tõenäoline, et kosmosetegevusega kaasneva vastutuse ning finantsilise koorma võtavad enda peale valdavalt juriidilised isikud, ei näinud töögrupp põhjust välistada füüsiliste isikute võimalus kosmosetegevusega tegeleda, kui nad on suutelised täitma seaduse nõudeid. Käitaja on niimoodi defineeritud ka näiteks Soome õigusaktis.[97] Käitaja puhul ei pea käitajal olema enda kosmoseobjekte, see tähendab, et käitaja ei pea olema kosmosetegevuse käigus kasutatavate kosmoseobjektide omanik. Käitaja võib kasutada ka teiste isikute kosmoseobjekte.

Paragrahvi 4 lg 4. Lisaks käitajale on vaja defineerida kosmoseobjekti omanik, kuivõrd käitaja ei pruugi alati olla kosmoseobjekti omanik. Kosmosetegevusloa taotlemisel tuleb esitada andmed omaniku kohta, et pädev asutus saaks tuvastada omaniku ja tema nõuetele vastavuse.

Paragrahvi 4 lg 5. Kosmoseprügi all mõeldakse Eestis registreeritud ja kosmosetegevuse vältel, sealhulgas pärast missiooni lõppu kosmosesse jäetud mittetoimivaid objekte või nende osi. See tähendab, et kosmoseprügiks loetakse ainult need objektid, mis asuvad kosmoses ega ole käitaja jaoks kasulikud ning on täitnud või ei ole täitnud oma eesmärki. Definitsioon välistab seega satelliidid, millel on side ning mida kasutatakse eesmärgipäraselt. Kui satelliidi missioon lõpeb ning see jääb orbiidile, saab seda lugeda kosmoseprügiks. Kosmoseprügi on samamoodi defineeritud ka Euroopa Kosmoseagentuuri kodulehel[98] ning ÜRO kosmoseprügi vähendamise juhistes[99].

2. peatükk
Kosmosetegevuse põhimõtted

Eelnõu § 5 – ohutuse põhimõte

Paragrahvi 5 lg 1. Paragrahvis 5 määratletakse ohutuse põhimõte. Kosmosetegevus peab toimuma ohutult ega tohi kaasa tuua sättes nimetatud ohte. Ka rahvusvaheliselt on leitud, et nii

[96] Convention of 12.11.1974 on Registration of Objects Launched into Outer Space, artikkel 1.

[97] The Act on Space Activities. 23.01.2018, § 4 p 3: https://tem.fi/documents/1410877/3227301/Act+on+Space+Activities/a3f9c6c9-18fd-4504-8ea9-bff1986fff28/Act+on+Space+Activities.pdf?t=1517303831000

[98] "What is space debris?". Euroopa Kosmoseagentuuri koduleht: https://www.esa.int/Space_Safety/Clean_Space/What_is_space_debris.

[99] United Nations Office for Outer Space Affairs. „Space Debris Mitigation Guidelines of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space". 2010, para 1.

riikide kui ka kosmoseobjektide käitajate jaoks on tähtis tagada kosmosetegevuse ohutus[100], arvestades kosmosetegevuse ulatust ning mõju, vastasel juhul võivad kahjud osutuda väga suureks. Kosmoseajastu algusest saadik on inimkond saatnud orbiidile 16 990 satelliiti.[101] Seetõttu muutub aina aktuaalsemaks oht, et orbiidil toimuvad satelliitide kokkupõrked. On oluline teha kõik mõistlikult võimalikud pingutused säärase ohu vältimiseks ning lähtuda ohutuse põhimõttest. Siiski tuleb ohutuse põhimõtet tõlgendada laialt, mis tähendab, et ohutult peab tegutsema kogu protsessi jooksul, nii kosmosetegevuse käigus kui ka selleks valmistudes.

Ohutuse põhimõttele tuginedes on käitajatel kohustus tagada kosmoseobjektide turvalisus. See tähendab, et lisaks sellele, et kosmoseobjektid ei põhjustaks ohtu kolmandatele isikutele või varale, peab kosmoseobjekt ise olema turvaliselt kasutatav. Eriti oluline on tagada kosmoseobjektide küberturvalisus. Kosmoseobjekti käitaja peab suutma tagada kosmoseobjekti kaitstuse küberrünnakute eest ning küberrünnaku toimumise korral suutma taastada kontrolli orbiidil asuva objekti üle. Samuti peavad käitajad tagama, et kosmoseobjekti osad on usaldusväärsed ega sisalda pahavara, mis võiks kahjustada Eesti riigi või kosmoseobjekti küberturvalisust.

Riigi julgeoleku jaoks peab tagama ka kriisiolukorra ja riigikaitse seadus (KORKS) tähenduses alaliselt kaitstava olulise tähtsusega objekti ohutuse.

Käesolevas seaduses lähtutakse „ohu“ määratlemisel korrakaitseseaduse § 5 lg 2 loogikast: oht on olukord, kus ilmnenud asjaolusid objektiivselt hinnates võib pidada piisavalt tõenäoliseks, et kaitstav hüve (inimene, vara, keskkond, avalik kord, riigikaitseobjekt, riigi julgeolek) võib saada kahjustada. Kosmosetegevuse eripära tõttu hõlmab „oht“ lisaks ka juhtumeid, kus kahju ei ole veel realiseerunud, kuid on tuvastatav märkimisväärne ohutusmarginaali vähenemine või süsteemse riski suurenemine (nt kosmoseprügi tekkerisk, ruumiliikluse häirumine; telemeetria, trajektoori jälgimine ja käsuliiklus (inglise keeles *Telemetry, Tracking and Control,* TT&C)[102], või maasegmendi küberintsident, vastutusahela katkemise risk).

Mõiste „negatiivne mõjutamine“ tähendab kahju või muu olulise ebasoodsa tagajärje tekkimise piisavat tõenäosust, sh funktsiooni häirumine või katkestus, kättesaadavuse või töökindluse oluline vähenemine, usaldusväärsuse langus, keskkonnaseisundi halvenemine või ruumiliikluse ohutuse taseme langus. Selgituse eesmärk on tagada, et „oht“ ei piirdu üksnes realiseerunud kahjuga, vaid katab ka olukorrad, kus objektiivne riskitase on tõusnud nii, et ennetav sekkumine on põhjendatud ja proportsionaalne.

---

[100] Marboe I. et Hafner F., Brief Overview over National Authorization Mechanisms in Implementation of the UN International Space Treaties. National Space Legislation in Europe: Issues of Authorisation of Private Space Activities in the Light of Developments in European Space Coordination. 2011, lk 69.

[101] “Space Debris by the Numbers”. Euroopa Kosmoseagentuuri koduleht: https://www.esa.int/Safety_Security/Space_Debris/Space_debris_by_the_numbers.

[102] Uno Veismann. Kosmosetehnoloogia inglise-eesti selestussõnastik. 2016. http://www.aai.ee/eterkosm.

Paragrahvi 5 lg 2. Ohu ennetamiseks tuleb tagada kosmoseobjektide tehniline sobivus ning töökindlus, samuti peab kosmosetegevust tegema vastutustundlikult ning regulatsioone järgides. Kui ohtu ei suudetud vältida, tuleb kohustatud isikutel teha kõik vajalikud pingutused, et oht tõrjuda ning hiljem tagajärgi leevendada või kompenseerida.

Eelnõu § 6 – keskkonnasäästlikkuse põhimõte

Paragrahv 6. Paragrahvi koostamisel on lähtutud eelkõige keskkonnaseadustiku üldosa seadusest[103], juhistest, lepingutest ja uuringutest, nagu näiteks avakosmose lepingu artiklist 9 ning dokumentidest „Information on the activities of international intergovernmental and non-governmental organizations relating to space law“[104] (Sofia juhised), „Space Debris Mitigation Guidelines of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space“[105], „The Zero Debris Charter”[106] ja „IADC Space Debris Mitigation Guidelines“[107].

Kuna kosmosetegevus avaldab paratamatult mõju keskkonnale ja tegu võib olla rahvusvahelist keskkonnamõju avaldava tegevusega, on oluline seda valdkonda reguleerida. Kosmosetegevuse jooksul tuleb vältida üldist keskkonna saastumist (nagu näiteks Maalt bioloogiliste organismide ja viiruste viimist kosmosesse); kosmoseobjekti kokkupõrkeid (nii taevakehade kui ka teiste kosmoseobjektidega); kahju tekkimist (eelkõige kosmoseobjekti käitamise tagajärjel). Kosmoseprügi tekke ja koordineerimata tõrje tagajärjel võib kosmoseprügi kuhjuda, mistõttu võib muutuda mõne orbiidi kasutamine piiratuks. Liigne kosmoseprügi võib teatud tingimustel piirata juurdepääsu kosmosele. Kosmoseprügi saastab atmosfääri ning võib seada ohtu inimelusid või tervist, nt mehitatud kosmosetegevuse puhul. Orbiidil oleva kosmoseprügiga tegeleda on ressursimahukam kui juba kosmosetegevust kavandades vajalikke meetmeid ette näha.

Võrdlusriikidest näeb vaid Austria kosmosetegevust reguleeriv õigusakt ette kosmoseprügi tekke vähendamise, sätestades, et käitaja peab järgima rahvusvahelisi juhiseid ja piirama kosmoseprügi teket.[108] Soome õigusakt reguleerib nii keskkonnakaitset kui ka kosmoseprügi tekke vähendamist.[109] Soome õigusakti vastavad põhipunktid on, et kosmosetegevus peab olema keskkonnasäästlik ja käitaja peab vähendama kosmoseprügi teket kooskõlas rahvusvaheliste juhistega. Samuti on Soomes kosmosetegevuse loamenetluses ette nähtud

[103] Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. RT I, 30.12.2023, 11.
[104] Committee on the Peaceful Uses of Outer Space. „Information on the activities of international intergovernmental and non-governmental organizations relating to space law“. 2013.
[105] United Nations Office for Outer Space Affairs. „Space Debris Mitigation Guidelines of the Committee on the Peaceful Uses of Outer Space“. 2010.
[106] Twelve countries sign the Zero Debris Charter: https://www.esa.int/Space_Safety/Space_Debris/Twelve_countries_sign_the_Zero_Debris_Charter
[107] Inter-Agency Space Debris Coordination Commitee. „IADC Space Debris Mitigation Guidelines“. 2020.
[108] Austrian Federal Law on the Authorisation of Space Activities and the Establishment of a National Registry (Austrian Outer Space Act). 25.05.2018, § 5.
https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_2011_1_132/ERV_2011_1_132.pdf.
[109] The Act on Space Activities. 23.01.2018, § 4 p 3.

keskkonnamõju hindamine. Sealjuures on vastavates sätetes määratud vastutavale ministrile õigus anda määrusi tuuma- ja radioaktiivsete materjalide kasutamise, keskkonnamõju hindamise ja kosmoseprügi tekke vähendamise kohta.

Eesti kosmosetegevuse seaduse üks oluline eesmärk on vältida ülereguleerimist, liigset halduskoormust ja bürokraatiat. Sama põhimõte kehtib ka keskkonnasätte puhul. Seetõttu on Eesti võtnud eeskuju just Soome kosmosetegevuse seaduse keskkonda ja kosmoseprügi teket reguleerivatest sätetest.

Kosmosetegevuse suure ressursikasutuse ja pikaaegse mõju tõttu on §-s 6 sätestatud keskkonnasäästlikkuse põhimõte, rõhutades vajadust vähendada kosmoseprügi.[110] Kosmosetegevuses peab seega lähtuma keskkonnasäästlikkuse põhimõttest ning vältima võimalikult palju ebasoodsat keskkonnamõju. Kuna kosmosetegevus mõjutab keskkonda otseselt nii kosmoses kui ka Maal, siis on oluline, et sellises uues ja arenevas valdkonnas järgitaks üldisi keskkonnakaitse põhimõtteid. Kosmoseprügi suhtes kehtib üldtunnustatud põhimõte, et kosmoseobjekti käitamisel (n-ö tavatöö käigus) tuleb piirata kosmoseprügi teket, kosmoseobjektide lagunemist ja kokkupõrkeid ning kosmosetegevuse järel tuleb kosmoseobjekte hallata. Tarvis on sätestada eesmärgid ja täpsemad juhised kosmoseprügiga kaasnevate mõjude leevendamiseks. Rahvusvaheliste juhiste eeskujul on ka Eesti täpsustanud kosmoseprügi tekke vältimise suuniseid.[111]

Lisaks Eesti õigusaktidele on soovituslik arvestada ka Euroopa Kosmoseagentuuri välja antud standardite ja põhimõtetega.

3. peatükk

Käitajale ja kosmoseobjekti omanikule esitatavad nõuded

1. jagu
Käitaja

Eelnõu § 7 – käitaja peamine tegevuskoht

Paragrahv 7. Eelnõu on mõeldud Eestis toimuva ja Eesti füüsiliste või juriidiliste isikute kosmosetegevuse reguleerimiseks. Kosmosetegevusloa andmise ja kosmoseobjekti registreerimisega võtab Eesti rahvusvahelise vastutuse siin toimuva kosmosetegevuse suhtes. Oleks ebamõistlik võtta säärast vastutust väljaspool Eestit tegutsevate isikute ja tehtava kosmosetegevuse suhtes, mis seega riigile kasu ei too. Seetõttu peab käitaja peamine tegevuskoht olema Eestis.

[110] Langston, S. M., Suborbital Flights: A Comparative Analysis of National and International Law, Journal of Space Law, Vol. 37(2). 2011, lk 326. https://airandspacelaw.olemiss.edu/pdfs/jsl-37-2.pdf.
[111] Committee on the Peaceful Uses of Outer Space. „Information on the activities of international intergovernmental and non-governmental organizations relating to space law“. 2013, artikkel 8.

Peamine tegevuskoht on defineeritud käitaja peamise kosmosetegevuse ja finantstegevuse kohana. Seega peab käitaja olema suuteline näitama, et valdav osa kosmosetegevuseks vajalikust tööst tehakse ära Eestis ning Eesti kaudu käib kogu käitaja majandustegevus või enamik sellest. See ei tähenda ilmtingimata, et käitaja peakontor peab olema Eestis, aga oluline on, et Eestis kosmosetegevusega tegelev ettevõte oleks aktiivne ja toimuks majandustegevus.

Peamise tegevuskoha mõiste määratlemisel on võetud eeskuju tulumaksuseaduse[112] §-s 7 määratletud püsiva tegevuskoha mõistest.

Eelnõu § 8 – käitaja kvalifikatsioon

Paragrahv 8. Normi eesmärk on tagada, et kosmosetegevust teostab pädev käitaja ning pädevuse tase on proportsioonis tegevuse laadi, ulatuse, keerukuse ja riskiga. See tähendab, et nõutav pädevus ei ole ühesugune kõigile, vaid sõltub konkreetsest missioonist ja selle riskitasemest. Kui tegevus on madala riskiga (nt lihtne Maa-vaatlus kuupsatelliidiga ilma jõuseadmeta), siis piisab meeskonnast, kellel on varasem ülikooli- või arendusprojektide kogemus, vastutav spetsialist süsteemiinseneerias ning läbitud ja dokumenteeritud koolitus TT&C ja andmekaitse/küberturbe baastasemel. Kui tegevus on keskmise/kõrgema riskiga (nt jõuseadmega satelliit, manööverdus, moodustislend, suure võimsusega sidekoormus), siis on tarvis varasemat kogemust sarnastes missioonides, erialaseid sertifikaate (nt süsteemi- ja ohutusinseneeria, missioonijuhtimine), kvalifikatsiooni erinevates protseduurides ning selgelt määratud vastutava isiku(d) orbiidiohutuse, küber- ja maasegmendi eest. Väga kõrge riskiga (nt orbiidilt eemaldumise- või prügikoristuse teenus, suure massiga objekt) tegevuse puhul on nõutav tõendatud kogemus sarnase riskitasemega projektides, kinnitus võtmeprotsesside kompetentsist (ohutusanalüüs, avariiprotseduurid) ning kõrgem tase kvaliteedi- ja ohutusstandardite rakendamises (nt European Cooperation for Space Standardization (ECSS), ISO).

Käitaja pädevust hinnatakse tervikuna. Hindamisel arvestatakse kogumis füüsilisest isikust käitaja ning § 10 lõike 2 punktis 4 nimetatud isikute asjakohast haridust, kutse- või erialast kvalifikatsiooni ja töökogemust, mida § 8 lõikes 2 nimetatakse koos kvalifikatsiooniks. Juriidilisest isikust käitaja puhul hinnatakse pädevust § 10 lõike 2 punktis 4 nimetatud, käitaja poolt kosmosetegevusse kaasatud füüsiliste isikute kvalifikatsiooni alusel. Pädevus võib olla tagatud meeskonnana, sealhulgas töötajate, alltöövõtjate ja partnerite kaudu, tingimusel, et need isikud kuuluvad § 10 lõike 2 punktis 4 nimetatud isikute hulka. Käitaja vastutab pädevuse terviklikkuse eest ja tagab vajaliku pädevuse katkematu olemasolu kogu kosmosetegevuse vältel. Üksnes mõne kvalifitseeritud isiku formaalsest kaasamisest ei piisa, kui käitaja käsutuses olev pädevus tervikuna ei vasta kavandatava kosmosetegevuse laadile, ulatusele, keerukusele ja riskitasemele. Pädev asutus hindab vastavust esitatud tõendite põhjal: CV-d ja rollikirjeldused, sertifikaadid ja koolitused, varasemate missioonide loetelud ja rollid, viited/-aruanded, kehtivad sise-eeskirjad ja sisekontrolli kirjed. Oluline on ka pidev pädevuse hoidmine

[112] Tulumaksuseadus. RT I, 02.05.2024, 15.

(täiendkoolitused, õppused, muutuste juhtimine) eriti, kui missiooni riskiprofiil muutub (nt lisatakse jõuseade või laiendatakse teenust).

Selline riskipõhine lähenemine väldib üle reguleerimist madala riskiga projektide puhul, kuid tagab piisava oskuste ja kogemuse taseme kõrgema riskiga tegevustes, toetades 2. peatükis sätestatud ohutuse ja keskkonnasäästlikkuse põhimõtete tagamist. Pädeval asutusel on õigus loataotluse menetluses täpsustada tõendamise viisi ning küsida lisainfot juhul, kui esitatud andmete põhjal ei ole võimalik kvalifikatsiooni piisavust üheselt hinnata.

Eelnõu § 9 – sisekontrollikohustus

Paragrahvi 9 lg 1. Käitaja peab kogu kosmosetegevuse käigus tagama ohutuse ja keskkonnasäästlikkuse põhimõtte järgimise. Käitaja peab olema piisavalt stabiilne ja organiseeritud, et oleks võimalik vastata kõnesoleva seaduse nõuetele, muu hulgas ka pärast kosmosetegevusloa väljastamist. See tähendab, et käitaja peab tagama nõuete täitmise järjepidevuse ka olukorras, kus tema tegevust mõjutavad organisatsioonilised, juhtimisalased või finantsriskid.

Lisaks põhimõtete järjepidevale järgimisele peab kosmosetegevus vastama kõikidele kõnesolevas seaduses viidatud õigusaktidele. Muu hulgas peab käitaja üldiselt järgima ka Majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse (edaspidi MSÜS) 3. peatükis sätestatud ettevõtja kohustusi. Pädeval asutusel ei ole võimalik pidevalt jälgida käitaja tegevust ning iga pisiasja nõuetele vastavust. Seetõttu peab käitaja suutma end ise nõuetekohaselt reguleerida. Selleks peab käitaja looma ja rakendama nõuetekohase sisekontrollisüsteemi. Selline sisekontrollisüsteem hõlmab kõnesoleva seaduse §-s 10 sätestatud sise-eeskirju.

Selleks et sisekontrollikohustus täidaks oma eesmärki kõnesoleva lõike tähenduses ning tagatud oleks 2. peatükis sätestatud põhimõtete järgmine, peab sisekontrolli tegema isik, kes on selleks pädev ehk kellel on vajalik kvalifikatsioon ja oskused, et mõista võimalikke puudusi või tagada ohutu ja nõuetekohane kosmosetegevus.

Käesoleva lõike eesmärk on tagada, et käitaja järgib kogu kosmosetegevuse vältel ohutuse ja keskkonnasäästlikkuse põhimõtteid ning kosmosetegevust reguleerivaid õigusakte. Käitaja peab olema piisava stabiilsuse ja organiseeritusega, et tagada nõuete täitmine mitte üksnes kosmosetegevusloa saamise hetkel, vaid ka kogu tegevuse vältel. See tähendab muu hulgas, et käitaja peab suutma juhtida oma tegevusega seotud organisatsioonilisi, juhtimisalaseid ja finantsriske viisil, mis võimaldab tagada seadusest tulenevate nõuete jätkuva täitmise.

Pädev asutus ei saa oma järelevalve pädevust teostades igapäevaselt ja kõikehõlmavalt kontrollida käitaja tegevust. See tähendab, et käitaja peab suutma ise tagada oma tegevuse vastavuse seaduses sätestatud nõuetele. Selleks on vajalik sisemine ja süsteemne mehhanism, mis võimaldab riske pidevalt hinnata, võimalikke rikkumisi ennetada ning tagada järjepidev vastavus õiguslikele nõuetele. Just sellist eesmärki täidab sisekontrollikohustus.

Sisekontroll ei ole üksnes vormiline nõue, vaid see on käitaja jaoks praktiline tööriist, mis seob kokku tehnilised, organisatsioonilised ja õiguslikud meetmed ning muudab need igapäevase

tegevuse osaks. Ilma sisekontrollita jääks vastavuse tagamine juhuslikuks, sõltudes üksikute töötajate teadlikkusest või käitaja juhtkonna hetke tähelepanust. Seega on sisekontrolli kohustus ainus viis tagada, et vastavuse kontroll ja probleemide ennetamine toimuks järjepidevalt ja struktureeritult, mitte juhuslikult või tagantjärele.

Sisekontrollisüsteem hõlmab muu hulgas ka §-s 10 sätestatud sise-eeskirju ning peab olema üles ehitatud viisil, mis võimaldab avastada ja ennetada võimalikke rikkumisi. Sisekontrolli peab läbi viima selleks pädev isik, kellel on vajalik kvalifikatsioon ja oskused, et hinnata võimalikke puudusi ning tagada kosmosetegevuse ohutus ja nõuetekohasus.

Paragrahvi 9 lg 2. Käitaja sisekontrollisüsteemi andmeid tuleb dokumenteerida või need peavad olema muul viisil tõendatavad. Fraas „muul viisil tõendatavad“ viitab innovaatilistele lahendustele klassikalise dokumenteerimise kõrval.

Paragrahvi 9 lg 3. Käitaja sisekontrollisüsteemi andmeid säilitatakse kosmosetegevuse ajal ja vähemalt kümme aastat pärast kosmosetegevuse lõpetamist. See aeg on proportsionaalne, kuna kosmosetegevus on pikaaegne ning selleks, et tagada nõuetele vastav kosmosetegevus, peab olema tagatud võimalus kontrollida käitaja sisekontrollisüsteemi andmeid.

Eelnõu § 10 – käitaja sise-eeskirjad

Paragrahv 10. Säte on juhendiks käitajale nõuetekohaste sise-eeskirjade koostamiseks ning sellega tagatakse, et korrektselt koostatud sise-eeskirjade alusel on võimalik kosmosetegevust nõuetekohaselt teha. Iga käitaja peab ise hindama oma tegevusega seotud riske ja ohte ning sellest tulenevalt oma sise-eeskirjade sisu välja töötama. Oluline on tagada, et käitajal mitte ainult ei oleks sise-eeskirjad, vaid et neid ka pidevalt ja ühetaoliselt rakendatakse, samuti vastavalt vajadusele ajakohastatakse. Sise-eeskirjad peavad olema kehtestatud kirjalikus vormis. Sise-eeskirjad on näiteks korrad, juhendid, põhimäärused ja muus vormis suunised või juhised. Sise-eeskirjade kaudu on võimalik hinnata nii käitajal endal kui ka pädeval asutusel, kas käitaja vastab eelnõus sätestatud nõuetele.

Kosmosetegevusloa omaja sise-eeskirjade nõue ei ole unikaalne, samalaadseid nõudeid on ka järgmiste seaduste järgmistes sätetes:

- hoiu-laenuühistu seaduse[113] §-s 31;
- makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse[114] §-s 50;
- investeerimisfondide seaduse[115] §-s 344;
- kindlustustegevuse seaduse[116] §-s 105;
- krediidiasutuste seaduse[117] §-s 63;

[113] Hoiu-laenuühistu seadus. RT I, 05.05.2022, 12.
[114] Makseasutuste ja e-raha asutuste seadus. RT I, 21.06.2024, 48.
[115] Investeerimisfondide seadus. RT I, 21.06.2024, 40.
[116] Kindlustustegevuse seadus. RT I, 21.06.2024, 42.
[117] Krediidiasutuste seadus. RT I, 21.06.2024, 45.

- väärtpaberituru seaduse[118] §-s 82.

Paragrahvi 10 lg 1. Käitaja peab koostama enda tegevuse sise-eeskirjad, mis määraksid võimalikult täpselt, kuidas kosmosetegevust tehakse ning milliseid meetmeid õigusaktide ja kosmosetegevusloa tingimuste järgimiseks võetakse. Pädev asutus eeldab käitaja tegevuse vastavust oma sise-eeskirjadele ning saab seeläbi kontrollida käitaja edasist tegevust.

Seadusandjal ei ole võimalik ette näha kõiki nõudeid, mida iga kosmosetegevuse puhul peab tegevuse olemusest ja riskitasemest tingituna järgima. Käitaja peab aga ise võimalikke riske mõistma ning säärased nõuded paika seadma. Käitaja sise-eeskirjad peavad vastama tema tehtavale kosmosetegevusele. Käitaja saab oma tegevust hinnates koostada endale sobivad sise-eeskirjad ja seeläbi teha eneseregulatsiooni ja -kontrolli. Pädeval asutusel on seejärel võimalik nõuete sobivust kontrollida ja tagada nende järgimine.

Ei ole võimalik ette näha võimalikke tehnoloogilisi muudatusi ja arenguid, kuna kosmosetegevus on pidevalt arenev valdkond. Kuna kosmosetegevus võib ajas muutuda ja areneda, tuleb arvestada uusima tehnoloogia kasutamise põhimõttega ehk tehnoloogiliste muutustega võib kaasneda ka sise-eeskirjade muutumine. Siinkohal on oluline, et käitaja tagaks oma sise-eeskirjade kooskõla uute tehnoloogiatega ning enda tegevuse vastavuse nendele.

Paragrahvi 10 lg 2 p 1. Käitajal peab olema selge struktuur ning juhtimissüsteem, mille ta peab oma sise-eeskirjades ette nägema. Juriidilisest isikust käitaja peab oma sise-eeskirjades kindlaks määrama, kes on juhatuse liikmed, ning nõukogu olemasolu korral, kes on nõukogu liikmed. Sise-eeskirjades peavad olema märgitud ka juhatuse liikmete vastutusvaldkonnad ning vastutusahelad (näiteks kes on juhatuse esimees). Oluline on, et käitaja struktuur ja juhtimissüsteem on sellised, mis võimaldavad tal täita kõiki kõnesolevast seadusest tulenevaid nõudeid ja kohustusi.

Paragrahvi 10 lg 2 p 2. Kuna kosmosetegevusega kaasneb palju riske, peab käitaja olema võimeline näitama oma võimet riske tuvastada, juhtida, kontrollida ja neist teavitada. Kosmosetegevusega seotud riskid on juhtumipõhised, mis tähendab, et iga kosmosetegevuse puhul võib risk olla erinev. Käitaja sise-eeskirjades peab olema näidatud, kuidas käitaja riskidega tegeleb.

Paragrahvi 10 lg 2 p 3. Käitaja peab näitama, kuidas ta organisatsiooni sees teavitamiskohustust täidab. See tähendab, et organisatsiooni sees on kindel teavitamiskohustuse täitmise kord ehk on konkreetselt määratud isikud, kes kõnesolevas seaduses sätestatud teavitamiskohustusi täidavad, ja kord, kuidas nad seda teevad.

Paragrahvi 10 lg 2 p 4. Punktis 4 määratakse kindlaks kosmosetegevuse juhtimise, ohutuse, küberturvalisuse või kosmoseobjekti käitamise seisukohalt võtmeülesandeid täitvate isikute kohta sise-eeskirjades kajastatavad andmed. Sise-eeskirjades kajastatakse nende isikute nimed,

[118] Väärtpaberituru seadus. RT I, 21.06.2024, 55.

töö- või ametiülesanded, vastutus- ja alluvussuhted ning andmed nende asjakohase hariduse, kutse- või erialase kvalifikatsiooni ja töökogemuse kohta. Nimetatud andmed võimaldavad hinnata § 8 kohaselt käitaja pädevust ning seda, kas kosmosetegevuse oluliste ülesannete täitmiseks on olemas vajalik kvalifikatsioon ja selge vastutusahel.

Paragrahvi 10 lg 3. Füüsilisest isikust käitajale kehtib sise-eeskirjade nõue samamoodi nagu juriidilisele isikule. Erinevuseks on see, et füüsiline isik ei pea määrama kindlaks organisatsioonilist ülesehitust, sisemist juhtimiskorda ning vastutuse jaotust, sest füüsiline isik käitajana tegutseb üksi ega tegele kosmosetegevusega juriidilise isikuna ehk mõne organisatsiooni kaudu. Seetõttu ei ole tal ka seoses organisatsioonilise poolega midagi kindlaks määrata. Sätte eesmärk on, et nii füüsilisest kui ka juriidilisest isikust käitajale kehtiksid taotlemisel ühetaolised nõuded. Punkti 4 järgi nõutavad võtmekohtadel olevate isikute andmed tähendavad füüsilise isiku jaoks ka seda, et kui ta ostab sisse mistahes teenuseid (nt raamatupidamine, kosmoseobjekti jälgimise teenus vms), siis peavad nimetatud teenuseosutajad ka vastama kõnesolevas seaduses sätestatud nõuetele.

Paragrahvi 10 lg 4. Sise-eeskirjad peavad olema piisavad, proportsionaalsed, arvestama kosmosetegevuse laadi, ulatust ja keerukust ning olema üheselt mõistetavad. See tähendab, et käitaja sise-eeskirjad peavad vastama kavandatavale kosmosetegevusele, et tagada käitaja võime nimetatud kosmosetegevusega üldse tegeleda.

Paragrahvi 10 lg 5. Käitaja sise-eeskirju säilitatakse kosmosetegevuse ajal ja kümme aastat pärast kosmosetegevuse lõpetamist. See aeg on proportsionaalne, kuna kosmosetegevus on pikaaegne ning selleks, et tagada nõuetele vastav kosmosetegevus, peab olema tagatud võimalus kontrollida käitaja sise-eeskirju.

Paragrahvi 10 lg 6. Tegemist on volitusnormiga, mis annab valdkonna eest vastutavale ministrile õiguse kehtestada määrus, et täpsustada sise-eeskirjade nõudeid. Kuna kosmosetegevus on pidevalt ja kiirelt arenev valdkond, võib seaduse kehtivuse ajal tekkida vajadus täpsustada käitaja sise-eeskirjade nõudeid. Sise-eeskirjad on üks põhilisi viise, kuidas pädev asutus saab kontrollida käitaja kvalifikatsiooni ja teha järelevalvet käitaja üle ning käitaja saab tõestada oma kvalifikatsiooni, mistõttu on oluline, et tulevikus oleks võimalik ministri määrusega täpsustada sise-eeskirjadele rakendatavaid nõudeid kujuneva praktika põhjal. Oluline on märkida, et ministri määrusega ei saa kehtestada sise-eeskirjadele sisulisi nõudeid, mis erineksid eelnõu § 10 lõigetes 1–4 sätestatust.

Eelnõu § 11 – teavitamiskohustus

Paragrahvi 11 lg 1. Lõige 1 sätestab täpsed olukorrad, mil käitaja on kohustatud pädevat asutust teavitama teatud asjaoludest omal initsiatiivil. Pädev asutus eelnõu mõistes on Tarbijakaitse- ja Tehnilise Järelevalve Amet (TTJA). Teavituse peab edastama viivitamata, kuid hiljemalt 24 tunni jooksul pärast seda, kui ta on teada saanud või pidi teada saama, et selline sündmus on aset leidnud. Küberintsidendist teavitamise kohustus ja tähtajad tulenevad KüTS-ist. Käesoleva paragrahvi alusel TTJA-le esitatav teavitus ei asenda KüTS-ist tulenevat teavitamiskohustust.

Paragrahvi 11 lg 1 p 1. Punkt 1 hõlmab õnnetust või muud intsidenti, mis tuleneb kosmosetegevusest või selleks ettevalmistavast toimingust ning millel on oluline mõju käesoleva seaduse 2. peatükis sätestatud põhimõtete (ohutuse ja keskkonnasäästlikkuse) põhimõtte järgimisele. Teavitamiskohustuse eesmärk on võimaldada pädeval asutusel kiiresti hinnata võimaliku ohu ulatust ning vajadusel rakendada järelevalvemeetmeid. „Oluline mõju" võib muu hulgas esineda näiteks juhul, kui sündmus tekitab või võib tekitada ohu inimesele, varale või keskkonnale, ohustab avalikku korda või julgeolekut, või kui see viitab käitaja riskihalduse, sisekontrolli või muude ohutust tagavate meetmete puudulikkusele. Teavitamine ei eelda, et kõik asjaolud on lõplikult selgunud – oluline on, et pädev asutus saaks varakult ülevaate sündmuse esinemisest ning selle esmasest mõjust.

Paragrahvi 11 lg 1 p 2. Punkt 2 hõlmab kosmosetegevusloaga lubatud kosmosetegevusele või registreeritud kosmoseobjektile mitteomast orbiidimuutust või -muudatust. Säte on kavandatud hõlmama nii tahtmatuid orbiidimuutusi (nt tehnilise rikke, välismõju või muu kõrvalekalde tõttu) kui ka tahtlikke orbiidimuudatusi (nt manööver), kui need ei ole kosmosetegevusloaga lubatud tegevusele või registreeritud kosmoseobjektile omased või nendega kooskõlas. Teavitamiskohustus võimaldab pädeval asutusel saada ajakohane ülevaade objektiga seotud riskidest ning hinnata, kas olukord võib mõjutada ohutuse ja keskkonnasäästlikkuse põhimõtete järgimist.

Paragrahvi 11 lg 2. Kuivõrd käitajal on kohustus järgida teavitamiskohustuse tähtaega, peab ta selle järgimata jätmise korral suutma rikkumist põhjendada. Teatud kriitilistes olukordades võib üsna lühikese tähtaja järgimine osutada võimatuks ja sel juhul on rikkumine põhjendatud. Käitajal on aga kohustus rikkumist põhjendada.

Paragrahvi 11 lg 3. Lõikes 3 on nimetatud, millisel juhul on juriidilisest isikust käitajal teavitamiskohustus. Teavitamine on oluline, et kogu kosmosetegevuse vältel olla kindel käitaja usaldusväärsuses ja nõuetele vastavuses. Usaldusväärsuse eesmärk jääks täitmata, kui kontroll toimuks ainult ühe korra, taotluse esitamisel.

Paragrahvi 11 lg 3 p 1. Kui vahetub käitaja juhtorgani liige, siis peab käitaja teavitama sellest pädevat asutust 30 kalendripäeva jooksul pärast seda, kui juriidilise isiku pädev organ on otsuse vastu võtnud, ning esitama nõutud teabe. Sätte eesmärk on tagada kosmosetegevuses püsivalt käitaja juhtorgani liikmete usaldusväärsus ja nõuetele vastavus.

Paragrahvi 11 lg 3 p 2. Kui võõrandatakse käitaja oluline osalus, mis on väärtpaberituru seaduse § 9 tähenduses otsene või kaudne osalus äriühingu aktsia- või osakapitalis, mis on vähemalt 10 protsenti äriühingu aktsia- või osakapitalist, seda väljendavatest kõigist õigustest või kõigist häältest äriühingus või mis võimaldab saada olulise mõju äriühingu juhtorganite üle, siis tuleb käitajal sellest pädevat asutust teavitada 30 kalendripäeva jooksul pärast osaluse võõrandamist ning esitada nõutud andmed. Pädevale asutusele peab olema teada, et käitaja olulise osalusega isikud vastavad püsivalt seaduses esitatud nõuetele.

Paragrahvi 11 lg 3 p 3. Kui MTÜ-st käitaja saab uue liikme, siis tuleb käitajal sellest pädevat asutust teavitada 30 kalendripäeva jooksul pärast mittetulundusühingu liikmeks vastuvõtmist, esitades nõutud andmed ja dokumendid.

Paragrahvi 11 lg 3 p 4. Kui sihtasutusest käitaja saab uue soodustatud isiku, siis tuleb käitajal sellest pädevat asutust teavitada 30 kalendripäeva jooksul pärast sihtasutuse soodustatud isiku määramist, esitades nõutud andmed ja dokumendid.

Paragrahvi 11 lg 4. Lõige 4 sätestab, millest peab kosmoseobjekti omanik pädevat asutust teavitama. Oluline on eraldi sätestada käitaja ja omaniku teavitamiskohustus, sest kosmoseobjekti käitaja ja omanik ei pruugi olla samad isikud. Kui aga käitaja ja omanik on samad isikud, siis ei pea topelt informatsiooni esitama. Juhul kui pädev asutus teeb kindlaks uue omaniku sobimatuse, on tal õigus kosmosetegevusluba kehtetuks tunnistada eelnõu § 28 lg 1 p 5 kohaselt.

Paragrahvi 11 lg 4 p 1. Omaniku juhtorgani liikme vahetuse korral peab omanik teavitama pädevat asutust 30 kalendripäeva jooksul pärast seda, kui juriidilise isiku pädev organ on otsuse vastu võtnud, ning esitama nõutud andmed ja dokumendid.

Paragrahvi 11 lg 4 p 2. Kosmoseobjekti omanikule kehtivad olulise osaluse võõrandamise korral samasugused teavitamiskohustuse nõuded, nagu kehtivad käitajale (vt seletuskiri § 11 lg 3 p 2).

Paragrahvi 11 lg 4 p 3. MTÜ-st kosmoseobjekti omanikule kehtivad uue liikme vastuvõtmise korral samasugused teavitamiskohustuse nõuded, nagu kehtivad käitajale (vt seletuskiri § 11 lg 3 p 3).

Paragrahvi 11 lg 4 p 4. Sihtasutusest kosmoseobjekti omanikule kehtivad uue soodustatud isiku määramise korral samasugused teavitamiskohustuse nõuded, nagu kehtivad käitajale (vt seletuskiri § 11 lg 3 p 4).

Paragrahvi 11 lg 5. Lõikega 5 kohustatakse käitajat teavitama pädevat asutust § 15 lõike 1 punktis 8 nimetatud vastutava isiku või tema kontaktandmete muutumisest viivitamata, kuid hiljemalt kümne tööpäeva jooksul muudatuse toimumisest arvates. Uue vastutava isiku kohta tuleb esitada § 15 lõike 1 punktis 8 nimetatud andmed. Teavitamiskohustus tagab, et pädeval asutusel ja kosmosetegevuse andmestikus on kogu kosmosetegevuse vältel ajakohased andmed kosmoseobjekti valmistamise eest vastutavate isikute kohta

2. jagu
Usaldusväärsusnõue

Eelnõu § 12 – usaldusväärsus

Paragrahvi 12 lg 1. Käitaja ja kosmoseobjekti omanik peavad olema usaldusväärsed, mis tähendab, et nende puhul peab olema tegemist isikutega, kelle puhul ei ole põhjust eeldada, et nad rikuvad kõnesolevast seadusest tulenevaid nõudeid, tekitavad kosmosetegevusega ohtu Eesti avalikule korrale või julgeolekule või tekitavad muul viisil kahju Eesti riigile või ühiskonnale. See nõue tagab kosmosetegevuse tegija usaldusväärsuse ning annab pädevale

asutusele võimaluse keelduda kosmosetegevusluba andmast isikule, kes kosmosetegevuse tegijaks ei sobi. Säärase nõude sätestamisel on eeskuju võetud Luksemburgi kosmosetegevust reguleerivast õigusaktist[119], aga ka Eesti väärtpaberituru seadusest[120], kus nõutakse loahoidjalt usaldusväärsust. Eelnõus ei ole peetud proportsionaalseks laiendada § 12 usaldusväärsusnõuet kõigile käitaja ja kosmoseobjekti omaniku töötajatele. § 12 reguleerib eeskätt nende isikute usaldusväärsust, kellel on otsustav mõju käitaja või omaniku tegevusele. Töötajate ja võtmekohtadel olevate isikute sobivus tagatakse § 10 alusel sise-eeskirjade kaudu.

Paragrahvi 12 lg 2. Lõige 2 sätestab loetelu asjaoludest, millega tuleb arvestada käitaja usaldusväärsuse hindamisel. Hindamisel selgitab pädev asutus välja lõikes 4 nimetatud asjaolude esinemise ning võtab arvesse kontrollitava isiku antud selgitusi. Lõike 4 punktides 1–6 sätestatut kohaldatakse nii käitaja juhtorgani liikmetele, osanikele või aktsionäridele kui ka MTÜ liikmetele ja/või sihtasutuse soodustatud isikutele.

Paragrahvi 12 lg 3. Sarnaselt lõikele 2 sätestab lõige 3 loetelu asjaoludest, millega tuleb arvestada kosmoseobjekti omaniku usaldusväärsuse hindamisel. Lõike 4 punktides 1-6 sätestatut kohaldatakse nii kosmoseobjekti omaniku juhtorgani liikmetele, osanikele või aktsionäridele kui ka MTÜ liikmetele ja/või sihtasutuse soodustatud isikutele.

Paragrahvi 12 lg 4. Lõige 4 sätestab asjaolud, mille alusel hinnatakse isiku usaldusväärsust. Loetelu eesmärk on piiritleda usaldusväärsuse mõistet ning määrata kindlaks asjaolud, mida pädev asutus usaldusväärsuse hindamisel arvestab. Punktides 1-3 nimetatud karistatus ei välista isiku usaldusväärsust automaatselt, vaid pädev asutus hindab lisaks süüteo laadi ja selle toimepanemisest möödunud aega. Asjaolude kontrollimise ja usaldusväärsuse hindamise kord on sätestatud §-s 18.

Paragrahvi 12 lg 4 p 1. Punktis 1 sätestatakse esimese astme kuriteo eest karistatuse arvestamine isiku usaldusväärsuse hindamisel. Esimese astme kuriteo eest karistatus ei välista isiku usaldusväärsust automaatselt. Pädev asutus hindab kuriteo laadi ja selle toimepanemisest möödunud aega ning loeb isiku punkti 1 alusel ebausaldusväärseks juhul, kui nende asjaolude põhjal on põhjendatud alus arvata, et isik ei täida käesolevas seaduses sätestatud nõudeid.

Kaalutlusõigus on vajalik, kuna esimese astme kuritegude hulka kuuluvad erineva iseloomuga teod ning üksnes karistuse olemasolu ei pruugi igal juhul näidata isiku usaldusväärsuse puudumist. Samas on kosmosetegevus kõrgendatud riskiga tegevus, mille nõuete rikkumisega võib kaasneda oluline kahju inimesele, varale, keskkonnale, avalikule korrale või julgeolekule ning rahvusvaheline vastutus Eesti riigile. Seetõttu on esimese astme kuriteo eest karistatus oluline asjaolu, mille tähendust tuleb usaldusväärsuse hindamisel arvesse võtta.

[119] Loi du 15 décembre 2020 portant sur les activités spatiales (Law of 15 December 2020 on Space Activities). Art 6(1). https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2020/12/15/a1086/jo

[120] Väärtpaberituru seadus. RT I, 06.07.2023, 128.

Pädev asutus ei hinda usaldusväärsuse hindamise käigus uuesti isiku süüküsimust ega kriminaalmenetluses tuvastatud asjaolusid, vaid lähtub karistusandmetest ja hindab karistatuse tähendust usaldusväärsusnõude seisukohalt. Punkti 1 alusel arvestatakse üksnes karistusandmeid, mida ei ole karistusregistrist või välisriigi vastavast registrist kustutatud.

Välisriigis toime pandud kuriteo puhul ei lähtuta välisriigi õiguses kuriteole antud raskusastmest, vaid hinnatakse, kas karistamise aluseks olnud tegu vastab tunnustelt Eesti õiguses sätestatud esimese astme kuriteole. Sellega välditakse olukorda, kus isiku usaldusväärsust mõjutaks karistus teo eest, mida Eesti õiguse kohaselt esimese astme kuriteona ei käsitataks.

Paragrahvi 12 lg 4 p 2. Punktis 2 sätestatakse selliste raskemate kuritegude eest karistatuse arvestamine, mille laad võib olla ettevõtluse, juhtimise ning usaldusväärse ja õiguspärase tegevuse seisukohalt eriti oluline. Selleks on hõlmatud karistusseadustiku 13., 17., 19. ja 21. peatükis sätestatud kuriteod, mille eest füüsilisele isikule ette nähtud vangistuse ülemmäär on vähemalt viis aastat.

Süütegude kategooriate valikul on võrdluseks kasutatud ka Eesti reguleeritud tegevusalade varasemat usaldusväärsuse regulatsiooni. Näiteks nägi väärtpaberituru seaduse varasem regulatsioon investeerimisühingu juhi puhul ette majandusalase, ametialase, varavastase või avaliku usalduse vastase süüteo eest karistatuse arvestamise, kui karistusandmed ei olnud registrist kustutatud. Kosmosetegevuse seaduses ei võeta varasemat väärtpaberituru regulatsiooni üle automaatse välistamise alusena, vaid nimetatud süütegude kategooriaid kasutatakse lähtekohana selliste tegude määratlemisel, mille laad võib olla kõrgendatud usaldusväärsust nõudva tegevuse puhul oluline.

Loetletud kuriteokategooriate valik lähtub nende võimalikust seosest kosmosetegevuse majandusliku korraldamise, juhtimisülesannete ja esitatava teabe usaldusväärsusega. Varavastased kuriteod võivad osutada riskidele kosmoseobjekti ja muu tegevuseks vajaliku vara õiguspärasel valdamisel ja kasutamisel. Ametialased kuriteod võivad puudutada juhtimis- või vastutuspositsiooni väärkasutamist ning olla seetõttu asjakohased seadusest tulenevate kohustuste nõuetekohase täitmise hindamisel. Avaliku usalduse vastased kuriteod võivad olla seotud taotluses, aruannetes ja järelevalvemenetluses esitatavate dokumentide ja andmete usaldusväärsusega. Majanduskuriteod võivad osutada riskidele tegevuse majanduslikul korraldamisel ja rahaliste kohustuste täitmisel, sealhulgas tegevuse jätkamiseks ja lõpetamiseks vajalike vahendite tagamisel.

Punkt 2 keskendub seega ettevõtluse ja juhtimise usaldusväärsust puudutavatele kuritegudele, mitte kõigi võimalike kosmosetegevusega seotud riskide hõlmamisele. Näiteks liiklus- või üldohtlike kuritegude puhul kohaldub punkt 1 juhul, kui tegemist on esimese astme kuriteoga, ning kosmosetegevuse ohutust ja asjaomaste isikute pädevust hinnatakse lisaks seaduses sätestatud muude nõuete alusel.

Kõigi nimetatud peatükkides sätestatud kuritegude hõlmamist ei ole peetud proportsionaalseks. Seetõttu kohaldatakse punkti üksnes kuritegudele, mille eest füüsilisele isikule ette nähtud vangistuse ülemmäär on vähemalt viis aastat. Üle viieaastase vangistuse ülemmääraga kuriteod

on esimese astme kuritegudena juba hõlmatud punktiga 1. Punkt 2 võimaldab seega täiendavalt arvesse võtta valitud kuriteokategooriate raskemaid teise astme kuritegusid, mille vangistuse ülemmäär on viis aastat. Kolme- või nelja-aastase ülemmäära valimine laiendaks aluse kohaldamisala ka väiksema seaduses ette nähtud karistusmääraga tegudele. Tegelikult mõistetud karistuse pikkus punkti kohaldamist ei määra.

Ka punktis nimetatud kuriteo eest karistatus ei välista isiku usaldusväärsust automaatselt. Pädev asutus hindab kuriteo laadi ja toimepanemisest möödunud aega ning seda, kas nende asjaolude põhjal on põhjendatud alus arvata, et isik ei täida käesolevas seaduses sätestatud nõudeid.

Paragrahvi 12 lg 4 p 3. Punktis 3 reguleeritakse eraldi karistusseadustiku 15. peatükis sätestatud riigivastaste kuritegude eest karistatuse arvestamist. Nimetatud kuriteod on seotud riigi julgeoleku ja põhiseadusliku korra kaitsega ning nende laad võib seetõttu olla kosmosetegevusega seotud isiku usaldusväärsuse hindamisel oluline ka pärast karistusandmete registrist kustutamist.

Erinevalt punktidest 1 ja 2 võib punktis 3 nimetatud kuritegude puhul arvestada ka registrist kustutatud ja arhiivi kantud karistusandmeid. Ka sellisel juhul ei välista karistatus isiku usaldusväärsust automaatselt, vaid hinnatakse kuriteo laadi ja toimepanemisest möödunud aega.

Paragrahvi 12 lg 4 p 4. Kui isiku suhtes on kohaldatud karistuslikku meedet, mis keelab tal kosmosetegevusega analoogse tegevuse, ei saa ka seda isikut pidada usaldusväärseks. Sellisel juhul ei tohi isikule kosmosetegevusluba väljastada, olenemata kõnesoleva seaduse usaldusväärsuse määratlusest. Ka siin ei peaks võtma arvesse karistust, mis on registrist kustutatud. Samuti on punkti 4 lisatud täpsustus selle kohta, kui isiku suhtes on rakendatud samas punktis mainitud tegutsemis- või ettevõtluskeeluga samaväärset keeldu tema päritoluriigi õiguse kohaselt või teda on karistatud sellise keelu rikkumise eest. See on oluline seetõttu, et kosmosetegevusega võivad olla seotud ka isikud, kelle päritoluriik ei ole Eesti. Ka sellisel juhul ei arvestata karistusandmeid, mis on vastava riigi registrist kustutatud.

Paragrahvi 12 lg 4 p 5. Rahvusvaheliste sanktsioonide all on selle sätte mõttes silmas peetud rahvusvahelise sanktsiooni seaduse (RSanS) §-s 3 määratletut. RSanS-i § 3 lg 3 järgi võib rahvusvahelise sanktsiooniga keelata rahvusvahelise sanktsiooni subjekti riiki sisenemise, piirata rahvusvahelist kaubandust ja rahvusvahelisi tehinguid ning seada muid keelde või kohustusi. Kui isikule on määratud säärane sanktsioon, peetakse teda rahvusvaheliselt ebausaldusväärseks või ohtlikuks, mistõttu tuleks usaldusväärsuse puudumist eeldada ka kõnesoleva seaduse mõttes. Näiteks kui isikuga tehingute tegemisele on seatud piirangud, ei saa ta teha tehinguid ka kosmosetegevuseks ega sobi seega kosmosetegevuse tegijaks. Samuti on põhjust kahelda isiku usaldusväärsuses, kui tema suhtes on kohaldatud Vabariigi Valitsuse sanktsiooni RSanS-i § 4 mõistes. Selle nõude puhul ei esita taotleja eraldi tõendeid, vaid asjaolu kontrollib pädev asutus §-s 18 sätestatud alustel ning vajaduse korral koostöös teiste asjaomaste asutustega.

Paragrahvi 12 lg 4 p 6. Kõnesolevas punktis sätestatakse usaldusväärsust välistava asjaoluna põhjendatud alus arvata, et isik võib olla ohuks Eesti, teise Euroopa Liidu liikmesriigi, Põhja-

Atlandi Lepingu Organisatsiooni liikmesriigi või Euroopa Kosmoseagentuuri liikmesriigi julgeolekule. Sätte eesmärk on välistada kosmosetegevusega seotud otsustava või olulise mõjuga isikute puhul olukord, kus isikust tulenev julgeolekuoht võib seada ohtu Eesti või nimetatud riikide julgeoleku.

Põhjendatud alus peab põhinema konkreetsetel ja kontrollitavatel asjaoludel, mis võimaldavad objektiivselt järeldada võimaliku julgeolekuohu olemasolu. Üksnes teabe puudumine või ebapiisavus ei ole piisav isiku ebausaldusväärseks lugemiseks.

Punktis 6 nimetatud asjaolu hindamiseks küsib pädev asutus § 18 lõikes 5 sätestatud korras Kaitsepolitseiametilt põhjendatud arvamuse. Kaitsepolitseiamet hindab isikust lähtuvat võimalikku julgeolekuohtu oma pädevuse piires ning toob arvamuses välja võimalikule julgeolekuohule viitavad asjaolud. Kaitsepolitseiameti hinnang on sisend pädeva asutuse läbiviidavasse usaldusväärsuse hindamisse ning kosmosetegevusloa ja muud seaduses sätestatud haldusotsused teeb pädev asutus.

Punktis 6 sätestatud isikust tulenevat julgeolekuohtu tuleb eristada § 20 lõike 1 punktis 6 nimetatud kosmosetegevusest või kosmoseobjektist tulenevast julgeolekuohust. Esimesel juhul hinnatakse isiku usaldusväärsuse osana võimalikku isikust lähtuvat julgeolekuohtu, teisel juhul kavandatava kosmosetegevuse või kosmoseobjektiga seotud julgeolekuohtu. Kaitsepolitseiamet annab oma pädevuse piires arvamuse mõlema asjaolu kohta §-s 18 sätestatud korras.

Paragrahvi 12 lg 5. Lõikes 5 määratakse kindlaks isikute ring, kelle usaldusväärsust pädev asutus hindab. Usaldusväärsust hinnatakse käitaja ja kosmoseobjekti omaniku ning § 16 lõike 1 punktides 1 ja 2, lõigetes 2 ja 3 ning § 17 lõike 1 punktides 4–7 nimetatud isikute puhul. Kontrollitavate isikute ring hõlmab kosmosetegevuse eest vastutavaid ja kosmoseobjektiga seotud isikuid ning juriidilise isiku üle otsustavat või olulist mõju omavaid isikuid. Nende isikute usaldusväärsuse hindamine on vajalik, et vältida kosmosetegevusloa andmist olukorras, kus tegevust korraldab või selle üle omab olulist mõju isik, kelle puhul annab lõikes 4 nimetatud asjaolude hindamine aluse lugeda isik ebausaldusväärseks. Usaldusväärsuse hindamise kord on sätestatud §-s 18. Välisriigis toime pandud ja registreeritud tegusid tuleb eraldi tõendada, kuna pädeval asutusel ei ole ligipääsu vajalikele dokumentidele, nagu tal on Eesti karistusregistrile. Seega antakse juhis välisriigis määratud karistuste ajaloo tõendamiseks.

Paragrahvi 12 lg 6. Lõikes 6 sätestatakse välisriigi isiku puhul § 12 lõike 4 punktides 1–4 nimetatud asjaolude kontrollimise kord olukorras, kus kontrollimiseks vajalikud andmed ei ole Eesti riigi andmekogust kättesaadavad. Füüsilise isiku puhul kontrollitakse asjaolusid tema kodakondsus- ja elukohariigi ning juriidilise isiku puhul asukohariigi karistusregistri või muu vastava registri tõendi või pädeva kohtu- või haldusorgani väljastatud samaväärse dokumendi alusel. Kodakondsus- ja elukohariigi andmete nõudmine võimaldab arvestada, et isiku karistusandmed või tema suhtes kohaldatud keelud ei pruugi sisalduda ainult ühe riigi registris. Kui pädevale asutusele teadaolevad asjaolud annavad põhjendatud aluse arvata, et § 12 lõike 4 punktides 1–4 nimetatud andmeid võib olla ka mõnes muus riigis, võib pädev asutus nõuda samaväärset dokumenti ka sellest riigist. Täiendava dokumendi nõudmine peab olema juhtumipõhiselt põhjendatud ega anna alust nõuda tõendeid määratlemata arvust riikidest.

Paragrahvi 12 lg 7. Lõikes 7 sätestatakse lõikes 6 nimetatud välisriigi dokumendi ajalise kehtivuse ja vormi nõuded. Dokumendi väljastamisest ei või olla möödunud üle kolme kuu, et selle alusel saaks hinnata isiku usaldusväärsust võimalikult ajakohaste andmete põhjal. Dokument peab olema legaliseeritud või kinnitatud legaliseerimist asendava tunnistusega, kui välisleping ei sätesta teisiti. Nõude eesmärk on võimaldada pädeval asutusel kontrollida välisriigi dokumendi ehtsust ja päritolu.

Paragrahvi 12 lg 8. Lõige 8 reguleerib olukorda, kus välisriik ei väljasta lõikes 6 nimetatud registritõendit või samaväärset dokumenti. Sellisel juhul võib pädev asutus lubada asjaolu tõendada muu usaldusväärse tõendiga. Muuks usaldusväärseks tõendiks võib sõltuvalt asjaoludest olla näiteks välisriigi pädeva asutuse kinnitus selle kohta, et vastavat registrit ei peeta või dokumenti ei väljastata, muu ametlik dokument või muu kontrollitav tõend. Pädev asutus hindab tõendi usaldusväärsust, ajakohasust ja piisavust juhtumipõhiselt. Säte ei vabasta isikut tõendamiskohustusest, vaid võimaldab kasutada alternatiivset tõendit juhul, kui seaduses nimetatud dokumenti ei ole objektiivselt võimalik saada.

Paragrahv 12 lg 9. Lõikes 9 sätestatakse erand juhuks, kui käitaja on riigiasutus. Sellisel juhul ei kohaldata käitajale käesoleva paragrahvi lõigetes 1–8 sätestatud usaldusväärsuse nõudeid ega usaldusväärsuse tõendamise ja hindamise korda. Erand on põhjendatud sellega, et riigiasutus tegutseb riigi nimel seaduses sätestatud ülesannete ja pädevuse piires ning allub avalik-õiguslikule kontrollile. Riigiasutuse usaldusväärsuse kontrollimine teise riigiasutuse poolt käesolevas paragrahvis sätestatud ettevõtja usaldusväärsuse hindamise korras ei oleks eesmärgipärane. Erand puudutab üksnes riigiasutusest käitajat. See ei laiene automaatselt riigi asutatud eraõiguslikule juriidilisele isikule, riigi osalusega äriühingule, kohaliku omavalitsuse üksuse asutusele ega avalik-õiguslikule juriidilisele isikule, kui neid ei ole normis sõnaselgelt nimetatud.

4. peatükk
Tegevusluba kosmosetegevuseks

1. jagu
Kosmosetegevusloa taotlemine

Eelnõu § 13 – kosmosetegevusluba

Paragrahv 13. Paragrahvis 13 reguleeritakse kosmosetegevusluba. Kosmosetegevus on kulukas, potentsiaalselt ohtlik ning tekitab seda lubavale riigile rahvusvahelisi kohustusi. Seetõttu on vaja, et riik saaks kindlaks teha, kas isikud, kes kosmoseobjekte käitavad, on selleks sobilikud. Samuti on seejuures oluline, et riigil oleks võimalik teha kontrolli kosmoseobjektide käitajate üle ning et oleks olemas mehhanism nende tegevuse peatamiseks. Seetõttu on õigusaktis sätestatud kosmosetegevusloa kohustus, mis annab riigile võimaluse säärast kontrolli teha. Avakosmose lepingu artikli 6 järgi on kosmosetegevus lubatud vaid asjaomase riigi loal ja pideva järelevalve korral ning antud lepingu järgi peab kosmosetegevusluba nõudma kõige hiljem enne kosmoseobjekti üleslennutamist. Käesolev seadus ei reguleeri kosmoseobjekti projekteerimist, valmistamist ega muud ettevalmistavat tegevust eraldiseisva

tegevusloakohustusliku tegevusena. Tegevusloa olemasolu on nõutav hiljemalt enne kosmoseobjekti Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamist.

121Paragrahvi 13 lg 1. Lõikes 1 sätestatakse kosmoseobjekti käitaja kohustus omada kosmosetegevusluba ning kohustus teha kosmosetegevust kooskõlas vastavas loas sätestatud tingimustega. Pädev asutus, kes kosmosetegevusloa käitajale annab, on § 3 alusel TTJA.

Paragrahvi 13 lg 2. Kosmosetegevusluba on tähtajatu. Kuivõrd kosmosetegevus on oma keerukuse ja kulukuse tõttu üsna pikaajaline ja palju ettevalmistust nõudev, oleks ebamõistlik sätestada kosmosetegevusloale tähtaeg. Lisaks ei pruugi olla võimalik ette näha, kui kaua kosmosetegevuse või selleks ettevalmistamisega aega kulub, mistõttu on sobiva tähtaja määramine keerukas. Seeläbi välditakse liigset bürokraatiat ja halduskoormust.

Kosmosetegevusluba on erandjuhtudel tähtajaline käesoleva seaduse § 24 lõike 1 punktides 1 ja 2 sätestatud kosmosetegevuse puhul. Sellisel juhul määratakse loa kehtivusaeg lähtuvalt kavandatava kosmosetegevuse kestusest. Arvestades, et nimetatud juhtudel peab kosmosetegevus olema lõpetatud hiljemalt viie aasta jooksul alates kosmoseobjekti kasutuselevõtmisest, ei või ka kosmosetegevusloa kehtivus ületada seda tähtaega.

Kosmosetegevusluba ei ole üleantav. Kuivõrd kosmosetegevusluba antakse konkreetsele isikule, kui tal on vajalikud nõuded täidetud, ei saa lubada, et sama kosmosetegevusloa alusel tegutseks keegi teine, kelle sobivust ei ole pädev asutus hinnata saanud.

Eelnõu § 14 – kosmosetegevusloa taotlus

Paragrahvi 14 lg 1. Kosmosetegevusloa taotlemisel tuleb pädevale asutusele esitada elementaarne ja esmavajalik info. Pädeval asutusel peavad olema taotleja kohta kõnesolevas lõikes nimetatud andmed ning esmane arusaam kavandatavast kosmosetegevusest. Kosmosetegevuse kava alusel on pädeval asutusel muu hulgas võimalik välistada taotlused, kus ei suudeta kosmosetegevust kirjeldada ning mille puhul on selge, et tegemist ei ole tõsiseltvõetava taotlejaga. Paragrahv 14 sätestab kokkuvõtliku ja üldise nimekirja kosmosetegevusloa taotluse nõuetest, mida on täpsustatud §-dega 15–17.

Paragrahvi 14 lg 1 p 1. Taotlus peab sisaldama juriidilisest isikust taotleja puhul nime ja registrikoodi (selle puudumise korral asukohariigi asjakohast identifitseerimistunnust (registreerimisnumbriga võrdsustatav numbri- või tähekombinatsioon)); füüsilisest isikust taotleja puhul nime ja registrikoodi (selle puudumise korral isikukoodi või sünniaega ning isikut tõendava dokumendi nimetust ja numbrit); kontaktandmeid (telefoninumbrit, e-posti aadressi ja postiaadressi); tegevusala seadusest tulenevat nimetust ning äriseadustiku § 4 lõike 6 alusel kehtestatud klassifikaatori kohast nimetust ja koodi; teatele allakirjutanud isiku nime ja kontaktandmeid (telefoninumbrit ja e-posti aadressi), juriidilise isiku puhul ka esindusõiguse aluse nimetust (juhatuse liige või volitus); vastutuskindlustuse kindlustussummat, rahaühikut ja

kehtivuse piirkonda; vastutuskindlustuse kindlustussummat või kehtivuse algus- ja lõppkuupäeva ning kindlustusandja nime, registrikoodi, aadressi ja muid kontaktandmeid ning asjaomase registri nime. MSÜS-ile viitamise eesmärk on toetuda majandustegevuse üldseadusele, mis annab majandustegevusele õigusliku ja terminoloogilise raamistiku. Kuna kosmosetegevuse puhul on tegemist tegevusalaga, mis eeldab tegevusluba, tuleb toetuda MSÜS-ile kui üldseadusele, et vältida dubleerimist, ning sätestada kosmosetegevuse erisused eelnõuga kavandatavas seaduses.

Paragrahvi 14 lg 1 p 2. Siin on oluline taotlejal kirjeldada oma esmast arusaama kavandatavast kosmosetegevusest. Pädevale asutusele on oluline aru saada, mida kavandatav kosmosetegevus endast kujutab, näiteks mis põhjusel ja mille saavutamiseks kosmosetegevust tehakse, milline missioon välja näeb, millist tehnoloogiat, kui kaua ja milleks kasutatakse.

Paragrahvi 14 lg 2. Enne, kui käitaja taotluse esitab, samuti enne, kui kohaldatakse §-s 24 sätestatud erandit, peab olema tasutud riigilõiv.

Paragrahvi 14 lg 3. Sätestatakse erand riigiasutustele, mille kohaselt eelnõu § 14 lõikes 2 sätestatud nõuet ei kohaldata, kui kosmosetegevusluba taotleb riigiasutus.

Eelnõu § 15 – taotlusele lisatavad andmed ja dokumendid

Paragrahv 15. Paragrahv 15 sätestab kosmosetegevusloa taotlusele lisatavad dokumendid. See kehtib igale kosmosetegevusloa taotlejale, nii füüsilisele kui ka juriidilisele isikule.

Paragrahvi 15 lg 1 p 1. Punkti 1 kohaselt lisab taotleja kosmosetegevusloa taotlusele füüsilisest isikust taotleja ning käesoleva seaduse § 10 lõike 2 punktis 4 nimetatud isikute kvalifikatsiooni käsitlevad andmed ja seda tõendavad dokumendid. Kvalifikatsioon hõlmab § 8 lõike 2 kohaselt isiku asjakohast haridust, kutse- või erialast kvalifikatsiooni ja töökogemust. Esitatud andmete ja dokumentide alusel hindab pädev asutus, kas käitaja pädevus vastab § 8 lõikes 1 sätestatud nõudele, arvestades kavandatava kosmosetegevuse laadi, ulatust ja keerukust ning sellega kaasneva riski suurust. Kvalifikatsiooni tõendamiseks võivad olenevalt kavandatavast kosmosetegevusest olla asjakohased näiteks haridust või kutse- või erialast kvalifikatsiooni tõendavad dokumendid, sertifikaadid, elulookirjeldused, varasemate töö- või teenistusülesannete kirjeldused ja tööandja kinnitused. Esitatavate andmete ja dokumentide liik ning ulatus sõltub kavandatava kosmosetegevuse laadist, ulatusest ja keerukusest ning sellega kaasneva riski suurusest.

Paragrahvi 15 lg 1 p 2. Punkti 2 kohaselt lisatakse kosmosetegevusloa taotlusele käesoleva seaduse § 12 lõikes 6 nimetatud dokument, kui taotleja on välisriigi isik. Eesti isiku puhul ei nõuta isikult tema enda karistusregistri või muu registri andmete esitamist, vaid § 12 lõike 4 punktides 1–4 nimetatud asjaolusid kontrollib pädev asutus seaduses sätestatud alustel. Välisriigi isiku puhul kontrollitakse nimetatud asjaolusid § 12 lõikes 6 sätestatud korras.

Paragrahvi 15 lg 1 p 3. Punkt 3 sätestab, et taotlemise hetkeks peavad käitajal olema sise-eeskirjad, mis vastavad § 10 nõuetele. Need sise-eeskirjad tuleb lisada kosmosetegevusloa taotlusele.

Paragrahvi 15 lg 1 p 4. Punktis 4 sätestatud kosmosetegevuse riskihalduse protsessi kirjelduse kohustus hõlmab kõiki kosmosetegevusest tulenevaid riske kogu kosmosetegevuse elutsükli vältel. Riskid võivad tuleneda nii tehnilistest kui ka organisatsioonilistest asjaoludest ning nende hulka kuuluvad muu hulgas kosmoseobjekti käitamise, juhtimise, andmetöötluse ja teenuste osutamisega seotud ohud. Riskihalduse protsessi kirjelduses tuleb esitada kosmosetegevusest lähtuvad riskid, nende võimalikud tagajärjed ning meetmed riskide vähendamiseks.

Kosmosetegevuse riskihalduse protsessi kirjeldus hõlmab kõiki kosmosetegevuse ohutust ja nõuetekohast läbiviimist mõjutavaid riske. Küberriskid võivad praktikas mõjutada kosmoseobjekti juhtimist, sideühendusi ja missiooni toimepidevust, kuid käitaja küberturvalisuse kohustused, sealhulgas riskianalüüsi koostamise kohustus, tulenevad küberturvalisuse seadusest. Käesoleva punkti alusel ei kontrolli TTJA käitaja vastavust KüTS-ile. Riskihalduse protsessi kirjeldus ei pea olema esitatud tingimata eraldiseisva dokumendina, vaid võib olla osa käitaja riskihaldussüsteemist ka elektroonilisel kujul. Sellisel juhul peab taotleja selgitama, kuidas riskihaldus on korraldatud, ning võimaldama pädeval asutusel veenduda, et riskihaldus vastab seaduses sätestatud nõuetele ja on tegelikult toimiv.

Loa andmisel hinnatakse riskihalduse protsessi kirjelduse ja riskianalüüsi olemasolu, piisavust ning vastavust kavandatava kosmosetegevuse laadile, ulatusele, keerukusele ja riskitasemele. Kirjelduse esitamise eesmärk on võimaldada pädeval asutusel hinnata enne tegevusloa andmist, kas taotleja on kosmosetegevusega seotud riskid tuvastanud, hinnanud nende võimalikke tagajärgi ning kavandanud riskide vähendamiseks asjakohased meetmed.

Paragrahvi 15 lg 1 p 5. Punkti 5 eesmärk on, et käitaja suudaks näidata, kuidas ta järgib kosmosetegevuse käigus §-s 6 sätestatud keskkonnasäästlikkuse põhimõtet ning väldib kosmoseprügi teket ja ebasoodsat mõju keskkonnale. Keskkonnasäästlikkuse põhimõtte demonstreerimiseks saab taotleja näiteks näidata, kas ta kasutab säästlikke materjale ja uusimat tehnoloogiat jne.

Paragrahvi 15 lg 1 p 6. Taotleja peab tagama, et enne kosmosetegevusloa taotlemist on sõlmitud vastutuskindlustusleping, mis vastab käesoleva seaduse § 51 lõigetes 1 ja 3 sätestatud nõuetele. Kindlustuskaitse peab olema tagatud hiljemalt kosmosetegevuse alguseks ning kehtima kogu kosmosetegevuse vältel.

Paragrahvi 15 lg 1 p 7. Riigil on oluline aru saada, kes on kosmoseobjekti omanik. Käitaja ja omanik ei pruugi ilmtingimata kattuda, käitaja võib olla lihtsalt kosmoseobjekti valdaja, teha kosmosetegevust oma majandus-, kutse- või teadustegevuses jne, aga kosmoseobjekti omand võib kuuluda kolmandale isikule. Seetõttu on oluline, et riigil oleks ülevaade, kes on kosmoseobjekti omanik. Kui kosmoseobjekti omanik on taotleja, tuleb pädevale asutusele anda sellekohane kinnitus.

Paragrahvi 15 lg 1 p 8. Punkti 8 kohaselt tuleb esitada kosmoseobjekti valmistamise eest vastutava isiku andmed. Selle all peetakse silmas isikut, kes vastutab kosmoseobjekti valmistamise tervikliku korraldamise või lõpptulemuse eest. Nõude eesmärk on võimaldada pädeval asutusel tuvastada kosmoseobjekti valmistamise peamine vastutaja. Kõigi

kosmoseobjekti komponentide valmistajate, alltöövõtjate või allhankijate andmeid ei ole selle punkti alusel vaja esitada üksnes põhjusel, et nad osalesid valmistamisprotsessis.

Paragrahvi 15 lg 1 p 9. Pädevale asutusele on oluline teha kindlaks, et taotleja on võimeline kosmosetegevuse nõuetekohaselt lõpetama. Selleks tuleb esitada ka tegevuse lõpetamise kava.

Paragrahvi 15 lg 2. Käitaja esitatud ning kõnesolevas seaduses sätestatud andmete eesmärk on tõendada, et käitaja on võimeline kosmosetegevust tegema ning kosmosetegevus vastab kõigile kõnesolevas seaduses sätestatud nõuetele. Selleks on lõikes 2 pandud käitajale kohustus tagada, et andmed täidaksid seda eesmärki, milleks neid vaja on. See tähendab, et missioonipõhiselt tuleb näidata, et selline kosmosetegevus vastab seaduses sätestatud nõuetele. Esitatavad andmed ja dokumendid on juhtumipõhised, mis tähendab, et iga kosmosetegevuse kohta peab eraldi ja konkreetselt esitama andmed ja dokumendid ning näitama, kuidas need dokumendid ja andmed tõendavad, et just see konkreetne kosmosetegevus vastab seaduse nõutele.

Paragrahvi 15 lg 3. Lõikega 3 on ette nähtud võimalus kehtestada ministri määrus, millega täpsustatakse §-des 16 ja 17 nõutud andmeid ja dokumente. Lõige 3 on volitusnorm, mis annab valdkonna eest vastutavale ministrile õiguse kehtestada määrus, et täpsustada kosmosetegevusloa taotleja esitatavaid andmeid. Pädeva asutuse jaoks on väga oluline saada kõik vajalikud andmed ja dokumendid, et tagada kosmosetegevusloa taotlejate vastavus seaduses sätestatud nõuetele. Vajaminevate andmete ja dokumentide nimekiri või nimetused võivad ajas muutuda, mistõttu on oluline, et valdkonna eest vastutav minister saaks pädeva asutuse järelevalve tegemiseks ja kosmosetegevusloa menetluseks kehtestada täpsustavaid nõudeid esitatavate andmete ja dokumentide kohta. Kõnealune volitusnorm ei võimalda ministri määrusega luua uusi kohustusi ja/või sisulisi muudatusi kosmosetegevusloa taotlemise menetluses; lubatud on vaid täpsustada andmeid ja dokumente, mis esitatakse kosmosetegevusloa taotlemisel.

Eelnõu § 16 – juriidilisest isikust taotleja esitatavad andmed ja dokumendid

Paragrahvi 16 lg 1. Lõige 1 sätestab lisanõuded juriidilisest isikust taotlejale.

Paragrahvi 16 lg 1 p 1. Kuivõrd juriidilised isikud tegutsevad füüsilisest isikust juhtorgani liikmete kaudu, peavad pädevale asutusele teada olema andmed juhtorgani liikmete kohta. Taotleja peab aga andmed esitama ainult siis, kui pädev asutus ei saa ise neid äriregistrist kätte. See tähendab, et taotleja peab kosmosetegevusloa taotluse esitamisel kõigepealt ise kontrollima, kas äriregistris on olemas vajalikud ja korrektsed andmed. Kui need on äriregistris olemas, siis ei pea taotleja punktis 1 nimetatud andmeid eraldi esitama, pädev asutus saab lähtuda äriregistris olevatest andmetest. Kui aga äriregistri kanded puuduvad või on ebakorrektsed, peab taotleja kosmosetegevusloa taotlemisel esitama punktis 1 esitatud andmed. Andmete õigsuse eest vastutab taotleja.

Kuivõrd juriidiline isik tegutseb oma juhtorgani liikmete kaudu, peavad pädevale asutusele olema esitatud ka juhtorgani liikmete kohta käesoleva seaduse § 15 lõike 1 punktis 1 nimetatud andmed ja dokumendid. Nende eesmärk on võimaldada hinnata, kas juhtorgani liikmetel on

kosmosetegevusega seotud ülesannete täitmiseks vajalik kvalifikatsioon ulatuses, milles see on asjakohane taotleja tegevuse laadist, ulatusest, keerukusest ja riskitasemest lähtudes.

Paragrahvi 16 lg 1 p 2. Punkti 2 eesmärk on tagada, et pädeval asutusel oleks selge ülevaade juriidilisest isikust taotleja olulise osalusega osanikest või aktsionäridest ning taotleja omandistruktuuri läbipaistvusest. See on oluline, kuna riik peab olema võimeline hindama kosmosetegevusega seotud juriidilise isiku kontrolli- ja mõjustruktuuri. Väärtpaberituru seaduse § 9 tähenduses olulise osaluse olemasolu võimaldab teha järeldusi selle kohta, kellel võib olla oluline mõju taotleja tegevusele või juhtimisele. Antud punkti kohaselt tuleb taotluses esitada selliste isikute põhiandmed. Nii nagu punktis 1 nimetatud andmete puhul, ei ole andmeid vaja eraldi esitada ulatuses, milles neid on võimalik kontrollida äriregistrist. Kui andmed äriregistris puuduvad või on ebaõiged, esitab taotleja vajalikud andmed pädevale asutusele.

Paragrahvi 16 lg 2. Mittetulundusühingust taotleja puhul tuleb lisaks käesoleva seaduse § 15 lõikes 1 ning § 16 lõike 1 punktis 1 nimetatud andmetele ja dokumentidele esitada iga mittetulundusühingu liikme nimi ja registrikood või ees- ja perekonnanimi, isikukood või isikukoodi puudumise korral sünniaeg ning asukoha- või elukohariik. Mittetulundusühingu liikmetel on oluline roll ühingu tegevuse ja juhtimise kujundamisel, mistõttu peab pädeval asutusel olema nendest isikutest ülevaade.

Paragrahvi 16 lg 3. Sihtasutusest taotleja puhul tuleb lisaks käesoleva seaduse § 15 lõikes 1 ning § 16 lõike 1 punktides 1 ja 2 nimetatud andmetele ja dokumentidele esitada iga sihtasutuste seaduse §-s 9 sätestatud soodustatud isiku nimi ja registrikood või ees- ja perekonnanimi, isikukood ja isikukoodi riik või isikukoodi puudumise korral sünniaeg ning asukoha- või elukohariik. Soodustatud isikute kohta andmete esitamine on vajalik selleks, et pädeval asutusel oleks ülevaade isikutest, kellel võib olla seos sihtasutuse vara või tegevuse eesmärkidega.

Paragrahvi 16 lg 4. Lõikes 4 sätestatakse ühtne dokumentide esitamise nõue välisriigi isikute kohta. Kui mõni käesoleva paragrahvi lõike 1 punktides 1 ja 2 või lõigetes 2 ja 3 nimetatud isikutest on välisriigi isik, lisatakse kosmosetegevusloa taotlusele tema kohta käesoleva seaduse § 12 lõikes 6 nimetatud dokument § 12 lõike 4 punktides 1–4 nimetatud asjaolude kontrollimiseks. Eesti isiku puhul ei nõuta isikult tema enda registriandmete esitamist, vaid vastavaid asjaolusid kontrollib pädev asutus käesolevas seaduses sätestatud alustel.

Eelnõu § 17 – kosmoseobjekti omaniku kohta taotluses esitatavad andmed ja taotlusele lisatavad dokumendid

Paragrahv 17. Paragrahv 17 sätestab kosmosetegevusloa taotluses esitatavad andmed ja taotlusele lisatavad dokumendid juhul, kui kosmosetegevuseks kasutatav kosmoseobjekt ei kuulu taotlejale. Kosmosetegevusloa nõue on seotud kosmosetegevuse faktilise läbiviimisega ega sõltu kosmoseobjekti omandiõigusest, mistõttu ei ole kosmoseobjekti omanik iseenesest loakohustuslane. Samas on riigil oluline omada teavet kosmoseobjekti omaniku kohta, kuna käitaja ja kosmoseobjekti omanik ei pruugi kattuda ning kosmosetegevust võib teha ka kosmoseobjekti valdaja, sealhulgas majandus-, kutse- või teadustegevuse raames.

Kosmoseobjekti omand võib kuuluda kolmandale isikule, mistõttu on omaniku andmed vajalikud kosmoseobjekti registreerimise, vastutusahela tuvastamise ning järelevalve teostamise eesmärgil. Seetõttu nähakse käesolevas paragrahvis ette omaniku andmete esitamine juhul, kui kosmosetegevuseks kasutatav kosmoseobjekt ei kuulu loa taotlejale.

Paragrahvi 17 lg 1 p 1. Kui käitaja ei ole kosmoseobjekti omanik, tuleb omaniku kohta esitada punktis 1 sätestatud andmed.

Paragrahvi 17 lg 1 p 2. Kui käitaja ei ole kosmoseobjekti omanik, tuleb omaniku kohta esitada punktis 2 nimetatud andmed.

Paragrahvi 17 lg 1 p 3. Kui kosmoseobjekti omanik ja käitaja ei lange kokku, peab taotleja punkti 3 kohaselt näitama, mille alusel ta kosmoseobjekti kasutab, vältimaks olukorda, kus omanik ei ole teadlik, et tema kosmoseobjekti kasutatakse kosmosetegevuseks. Omandisuhte tõendamise andmetele ei ole eelnõuga ette antud kindlaid tingimusi, oluline on lihtsalt see, et omanikustaatus oleks tõendatud.

Paragrahvi 17 lg 1 p 4. Kui kosmoseobjekti käitaja ja omanik ei ole sama isik ning kosmoseobjekti omanik on juriidiline isik, peab taotleja esitama juriidilisest isikust kosmoseobjekti omaniku juhtorgani kõigi liikmete ees- ja perekonnanime, isikukoodi ja isikukoodi riigi või isikukoodi puudumise korral sünniaja, kui seda ei ole võimalik äriregistrist kontrollida (vt seletuskiri § 16 lg 1 p 1).

Paragrahvi 17 lg 1 p 5. Kui kosmoseobjekti käitaja ja omanik ei ole sama isik ning kosmoseobjekti omanik on äriühing, peab taotleja esitama nende osanike või aktsionäride kohta, kellel on juriidilisest isikust kosmoseobjekti omaniku äriühingus oluline osalus väärtpaberituru seaduse § 9 tähenduses, käesoleva seaduse § 16 lõike 1 punktis 2 nimetatud andmed ja dokumendid (vt seletuskiri § 16 lg 1 p 2).

Paragrahvi 17 lg 1 p 6. Kui kosmoseobjekti käitaja ja omanik ei ole sama isik ning kosmoseobjekti omanik on mittetulundusühing, tuleb esitada § 16 lõikes 2 nimetatud andmed ja dokumendid (vt seletuskiri § 16 lg 2).

Paragrahvi 17 lg 1 p 7. Kui kosmoseobjekti käitaja ja omanik ei ole sama isik ning kosmoseobjekti omanik on sihtasutus, tuleb esitada § 16 lõikes 3 nimetatud andmed ja dokumendid (vt seletuskiri § 16 lg 3).

Paragrahvi 17 lg 2. Kui kosmoseobjekti omanik ja käitaja ei ole sama isik, tuleb taotlusele lisada kosmoseobjekti omaniku kirjalik nõusolek kasutada kosmoseobjekti kavandatavaks kosmosetegevuseks. Nõusoleku esitamise eesmärk on tõendada, et taotlejal on omaniku teadmine ja nõusolek kosmoseobjekti kasutamiseks ning vältida olukorda, kus kosmosetegevust viiakse läbi ilma omaniku teadmise või loata.

Paragrahvi 17 lg 3. Lõikes 3 sätestatakse, et kui käesoleva paragrahvi lõike 1 punktides 1 ja 4–7 nimetatud isik on välisriigi isik, lisatakse kosmosetegevusloa taotlusele käesoleva seaduse

§ 12 lõikes 6 nimetatud dokument § 12 lõike 4 punktides 1–4 nimetatud asjaolude kontrollimiseks. Eesti isiku puhul ei nõuta isikult tema enda registriandmete esitamist, vaid asjaolusid kontrollib pädev asutus käesolevas seaduses sätestatud alustel.

Eelnõu § 18 – kosmosetegevusloa taotluse menetlemine

Paragrahv 18. Paragrahvis sätestatakse kosmosetegevusloa taotluse menetlemise kord, sealhulgas taotluse nõuetekohasuse ja taotleja nõuetele vastavuse hindamine, usaldusväärsuse hindamine, teiste asutuste kaasamine ning Kaitsepolitseiametilt julgeolekuohu kohta arvamuse küsimine ja selle arvestamine loaotsuse tegemisel. Usaldusväärsuse ja julgeolekuohu hindamisel töödeldavate andmete ning nende säilitamise erireeglid sätestatakse §-s 19.

Paragrahvi 18 lg 1. Lõikes sätestatakse pädeva asutuse üldine kohustus hinnata kosmosetegevusloa taotlust ning sellele lisatud andmete ja dokumentide täielikkust ja asjakohasust ning taotleja ja kosmoseobjekti omaniku vastavust seaduses sätestatud nõuetele. Hindamine hõlmab kõiki kosmosetegevusloa kontrolliesemesse kuuluvaid nõudeid, sealhulgas käitajale ja kosmoseobjekti omanikule esitatavaid nõudeid, kavandatava kosmosetegevuse vastavust seaduses sätestatud põhimõtetele ning taotluses esitatud andmete ja dokumentide piisavust nende nõuete täitmise tõendamiseks. Kosmosetegevusloa kontrolliese ja loa andmisel hinnatavad nõuded on koondatud §-s 20. Hindamisel lähtub pädev asutus muu hulgas §-des 5–12 sätestatud nõuetest ja põhimõtetest ning §-de 14–17 alusel esitatud andmetest ja dokumentidest. Taotluse menetlemise käigus hindab pädev asutus, kas esitatud teabe põhjal on võimalik veenduda §-s 20 sätestatud kontrollieseme nõuete täitmises ja teha kosmosetegevusloa andmise kohta põhjendatud otsus.

Paragrahvi 18 lg 2. Lõikes sätestatakse §-s 12 ette nähtud usaldusväärsuse hindamise kord. Pädev asutus selgitab välja § 12 lõikes 5 nimetatud isikud ja nende seosed taotleja, käitaja või kosmoseobjekti omanikuga ning kontrollib § 12 lõikes 4 nimetatud usaldusväärsust mõjutavate asjaolude esinemist. Paragrahvi 12 lõike 4 punktides 1–5 nimetatud asjaolusid kontrollib pädev asutus käesoleva paragrahvi lõikes 3 nimetatud andmete ja andmeallikate põhjal. Paragrahvi 12 lõike 4 punktis 6 nimetatud isikust tuleneva võimaliku julgeolekuohu hindamiseks küsib pädev asutus Kaitsepolitseiametilt põhjendatud arvamuse lõikes 5 sätestatud korras. Kaitsepolitseiamet hindab julgeolekuohtu oma pädevuse piires ning tema arvamus on sisend pädeva asutuse läbiviidavasse usaldusväärsuse hindamisse. Usaldusväärsuse kohta lõpliku hinnangu ja kosmosetegevusloa kohta otsuse teeb pädev asutus.

Paragrahvi 18 lg 3. Lõikes määratakse kindlaks andmed, mida pädeval asutusel on õigus §-s 12 sätestatud usaldusväärsuse hindamiseks saada, ning nende andmete allikad. Andmete saamise õigus on piiratud usaldusväärsuse hindamiseks vajalike andmetega ning pädev asutus võib andmeid töödelda üksnes seaduses sätestatud eesmärgil ja vajalikus ulatuses. Täpsemad usaldusväärsuse ja julgeolekuohu hindamisel isikuandmete töötlemise, andmete säilitamise ning juurdepääsupiirangute erireeglid sätestatakse §-s 19.

Paragrahvi 18 lg 3 p 1. Lõike 3 punkti 1 kohaselt on pädeval asutusel õigus saada rahvastikuregistrist kontrollitava isiku nimi, isikukood, sünniaeg, kodakondsus ja elukohariik. Neid andmeid on vaja kontrollitava isiku üheseks tuvastamiseks, Eesti registrites tehtavate päringute seostamiseks õige isikuga ning vajaduse korral selle kindlakstegemiseks, millisest välisriigist tuleb isiku kohta täiendavaid tõendeid või dokumente nõuda. Andmete töötlemine ei tähenda, et kõik nimetatud andmed avalikustatakse või kantakse täies ulatuses kosmosetegevuse andmestikku.

Paragrahvi 18 lg 3 p 2. Lõike 3 punkti 2 kohaselt saadakse karistusregistrist andmed käesoleva seaduse § 12 lõike 4 punktides 1-3 nimetatud süütegude ja karistuste ning karistusandmete kehtivuse kohta. Andmed on vajalikud, et kontrollida §-s 12 sätestatud usaldusväärsust mõjutavate asjaolude esinemist ja hinnata nende mõju isiku usaldusväärsusele. Pädev asutus võib karistusregistri andmeid kasutada üksnes seaduses sätestatud ulatuses ja usaldusväärsuse hindamise eesmärgil.

Paragrahvi 18 lg 3 p 3. Lõike 3 punkti 3 kohaselt võib pädev asutus saada karistusregistrist, äriregistrist, kohtult, kutse- või ametialast tegevust kajastava andmekogu vastutavalt töötlejalt või muult pädevalt asutuselt andmeid § 12 lõike 4 punktis 4 nimetatud tegutsemis-, ettevõtlus-, äri-, kutse- või ametialase tegevuse keelu liigi, aluse ja kehtivuse kohta. Erinevad keelud võivad tuleneda eri õigusaktidest ja olla kajastatud erinevates andmekogudes või kohtulahendites. Seetõttu ei ole võimalik määrata kõigi keeldude kontrollimiseks ühte andmekogu. Andmete küsimise õigus on piiratud konkreetse keelu olemasolu, sisu ja kehtivuse kontrollimiseks vajaliku teabega.

Paragrahvi 18 lg 3 p 4. Lõike 3 punkti 4 kohaselt võib pädev asutus saada rahvusvahelise sanktsiooni seaduse alusel kasutatavatest andmeallikatest ning rahvusvahelist sanktsiooni kohaldavalt või rakendavalt asutuselt andmeid § 12 lõike 4 punktis 5 nimetatud sanktsiooni kohaldamise, liigi, aluse ja kehtivuse kohta. Säte võimaldab kontrollida, kas isiku suhtes kohaldatakse rahvusvahelist sanktsiooni, mis võib välistada tema usaldusväärsuse või mõjutada kosmosetegevusloa andmist. Kontrollimisel lähtutakse rahvusvahelise sanktsiooni seaduses sätestatud sanktsioonidest ning nende kohaldamise ja rakendamise korrast.

Paragrahvi 18 lg 3 p 5. Punkti 5 kohaselt võib TTJA saada taotlejalt, käitajalt, kosmoseobjekti omanikult ja kontrollitavalt isikult usaldusväärsuse hindamiseks vajalikke selgitusi ja dokumente, sealhulgas § 12 lõikes 6 nimetatud tõendeid ja dokumente. Säte võimaldab isikul esitada tema usaldusväärsust kinnitavaid andmeid ning selgitada registriandmetes või teiste asutuste antud teabes esinevaid ebaselgusi või vastuolusid. Samuti võimaldab see saada välisriigi tõendeid juhul, kui usaldusväärsuse hindamiseks vajalik teave ei ole Eesti andmekogudest kättesaadav.

Täiendavate andmete nõudmine peab olema juhtumipõhiselt vajalik ja eesmärgipärane. Säte ei anna alust nõuda täiendavat teavet igaks juhuks. Pädev asutus määrab selgituste või dokumentide esitamiseks mõistliku tähtaja, arvestades nõutava teabe laadi, mahtu ja kättesaadavust. Selgituste küsimine võimaldab kõrvaldada andmetes esinevad ebaselgused ja vastuolud enne isiku usaldusväärsuse kohta ebasoodsa järelduse tegemist ning toetab haldusmenetluse uurimispõhimõtte ja isiku ärakuulamisõiguse järgimist.

Paragrahvi 18 lg 3 p 6. Punkt võimaldab TTJA-l saada äriregistrist või muust asjakohasest registrist §-des 16 ja 17 nimetatud andmeid isiku seose kohta taotleja, käitaja või kosmoseobjekti omanikuga. Neid andmeid kasutatakse kontrollitavate isikute ja nende seoste väljaselgitamiseks ning taotluses esitatud andmete kontrollimiseks. Registriandmete kasutamine vähendab ühtlasi vajadust nõuda isikult selliste andmete uuesti esitamist, mis on riigi andmekogus juba olemas.

Paragrahvi 18 lg 4. Pädeval asutusel on õigus küsida kosmosetegevusloa taotluse lahendamiseks vajaduse korral arvamust asutuselt, kelle õigusaktist tulenev pädevus on seotud taotluse esemega. Sätte eesmärk on võimaldada pädeval asutusel kaasata loamenetlusse asutus, kelle pädevusvaldkonda kuuluvad teadmised või hinnangud võivad olla vajalikud taotluse lahendamisel tähtsust omavate asjaolude hindamiseks.

Arvamuse küsimise vajadust hindab pädev asutus igal üksikjuhul eraldi, arvestades muu hulgas kavandatava kosmosetegevuse laadi, ulatust ja riske ning taotluse lahendamisel hinnatavaid asjaolusid. Arvamust võib küsida erinevatelt asutustelt tingimusel, et nende õigusaktist tulenev pädevus on seotud menetletava taotluse esemega.

Arvamuse küsimisele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse §-s 16 sätestatut. Esitatud arvamus ei ole pädevale asutusele siduv, kuid pädev asutus peab seda taotluse lahendamisel arvesse võtma. Kui arvamuse andja ei ole arvamust pädeva asutuse määratud tähtajaks esitanud ega taotlenud tähtaja pikendamist, võib pädev asutus lahendada taotluse arvamuseta. Kosmosetegevusloa andmise või selle andmisest keeldumise otsustab pädev asutus. Kaitsepolitseiameti arvamuse küsimisele ja selle arvestamisele kohaldatakse §-des 12, 18,19, § 20 ning § 23 sätestatud erisusi.

Paragrahvi 18 lg 5. Lõikes sätestatakse Kaitsepolitseiametilt põhjendatud arvamuse küsimise kord. Pädev asutus küsib Kaitsepolitseiametilt põhjendatud arvamust § 12 lõike 4 punktis 6 nimetatud isikust tuleneva võimaliku julgeolekuohu ning § 20 lõike 1 punktis 6 nimetatud kosmosetegevuse või kosmoseobjektiga seotud julgeolekuohu kohta. Tegemist on kahe erineva hindamisobjektiga: esimesel juhul on Kaitsepolitseiameti hinnang sisend isiku usaldusväärsuse hindamisse, teisel juhul kosmosetegevusloa kontrolliesemesse kuuluva julgeolekuohu hindamisse.

Riigiasutusest käitaja puhul § 12 kohast usaldusväärsust ei hinnata ning Kaitsepolitseiametilt küsitakse arvamust üksnes § 20 lõike 1 punktis 6 nimetatud julgeolekuohu kohta. Pädev asutus edastab Kaitsepolitseiametile arvamuse andmiseks vajalikud taotlusmaterjalid ja muud menetluses kogutud asjakohased andmed. Kaitsepolitseiameti arvamus § 20 lõike 1 punkti 6 kohta puudutab üksnes punktis nimetatud Eesti või teiste nimetatud riikide julgeolekule avalduvat võimalikku ohtu. Kaitsepolitseiamet võib oma pädevuse piires küsida arvamuse andmiseks vajalikke täiendavaid andmeid, dokumente ja selgitusi ning määrata nende esitamiseks mõistliku tähtaja. Täiendavate andmete, dokumentide ja selgituste küsimise õigus on piiratud hinnatava julgeolekuohuga seotud asjaolude väljaselgitamiseks vajaliku teabega. Piirangu eesmärk on tagada, et täiendavaid andmeid küsitakse üksnes konkreetse hindamise eesmärgil ja selleks vajalikus ulatuses.

Kaitsepolitseiameti arvamuse küsimine on seaduses sätestatud juhtudel kohustuslik ega sõltu pädeva asutuse hinnangust arvamuse küsimise vajalikkusele. Arvamuse võib jätta küsimata, kui pädev asutus on juba tuvastanud muu seaduses sätestatud aluse, mille tõttu tuleb kosmosetegevusloa andmisest keelduda ja Kaitsepolitseiameti arvamuse küsimine ei saa seetõttu mõjutada menetluse tulemust. Üksnes asjaolu, et Kaitsepolitseiametil ei ole piisavalt teavet võimaliku julgeolekuohu tuvastamiseks, ei ole iseenesest aluseks järeldada julgeolekuohu olemasolu ega puudumist.

Paragrahvi 18 lg 6. Kaitsepolitseiamet edastab arvamuse 15 tööpäeva jooksul materjalide saamisest arvates. Keeruka juhtumi korral võib tähtaega pikendada kuni 45 tööpäevani materjalide saamisest arvates. Tähtaja pikendamisest, põhjusest ja uuest tähtpäevast teatatakse TTJA-le enne esialgse tähtaja möödumist. Erandiga kosmosetegevusloa menetlustähtajale avalduv mõju on reguleeritud § 27 lõikes 4.

Paragrahvi 18 lg 7. Lõikes sätestatakse kosmosetegevusloa taotluse lahendamise põhimõte. Pädev asutus otsustab kosmosetegevusloa andmise või selle andmisest keeldumise, lähtudes taotluse menetlemisel välja selgitatud asjaoludest, seaduses sätestatud nõuetest ja loa andmisest keeldumise alustest. Julgeolekuohuga seotud asjaolude hindamisel lähtub pädev asutus ohule viitavast Kaitsepolitseiameti põhjendatud arvamusest.

Enne usaldusväärsuse puudumisele tugineva ebasoodsa haldusakti andmist antakse kontrollitavale isikule haldusmenetluse seaduses sätestatud korras võimalus esitada arvamus ja vastuväited, kui seadusest ei tulene teisiti. Ärakuulamine võimaldab isikul parandada ebaõigeid andmeid, selgitada tema kohta tuvastatud asjaolusid ja esitada täiendavaid tõendeid.

Paragrahvi 18 lg 8. Lõikega laiendatakse §-s 18 sätestatud usaldusväärsuse hindamise ja Kaitsepolitseiametilt arvamuse küsimise korda seaduses nimetatud registreerimis-, üleandmis- ja kosmosetegevusloa muutmise menetlustele ning riikliku ja haldusjärelevalve käigus tehtavale hindamisele, kui vastavas menetluses on vaja hinnata §-s 12 sätestatud usaldusväärsust või seaduses nimetatud julgeolekuohtu.

Kui sama isiku või tegevuse kohta on Kaitsepolitseiamet varem arvamuse andnud, ei ole uue arvamuse küsimine vajalik üksnes menetluse liigi muutumise tõttu. Uus arvamus küsitakse, kui varem hinnatud olulised asjaolud on muutunud või ilmnenud uus teave muudab varasema arvamuse käsitletava küsimuse lahendamiseks ebapiisavaks.

Kosmosetegevuse välisriigi käitajale üleandmisel küsitakse Kaitsepolitseiameti arvamust § 42 lõike 3 punktis 4 nimetatud julgeolekuohu hindamiseks. See ei laienda §-s 12 sätestatud usaldusväärsuse nõudeid automaatselt välisriigi käitajale, vaid arvamuse küsimise ulatus tuleneb konkreetse üleandmismenetluse kontrolliesemest.

Eelnõu § 19 – usaldusväärsuse ja julgeolekuohu hindamisel andmete töötlemine

Paragrahv 19. Paragrahvi koondatakse usaldusväärsuse ja julgeolekuohu hindamise andmete töötlemise erireeglid, sealhulgas andmete kasutamise eesmärgid, juurdepääsupiirangud, hindamise tulemuse andmestikku kandmine, säilitamistähtajad ja teavitamiskohustused. Säte ei reguleeri eraldiseisvat Kaitsepolitseiameti menetlust.

Paragrahvi 19 lg 1. Lõikes 1 määratakse kindlaks isikuandmete kategooriad, mida TTJA võib § 12 lõikes 5 nimetatud isikute usaldusväärsuse hindamisel töödelda. Need hõlmavad isiku tuvastamise andmeid, § 12 lõike 4 punktides 1–5 nimetatud süütegude, karistuste, tegevuskeeldude ja sanktsioonide andmeid, Kaitsepolitseiameti arvamuses sisalduvaid vajalikke andmeid ning § 12 lõikes 6 nimetatud välisriigi dokumentide andmeid. Lisaks võib töödelda §-des 16 ja 17 nimetatud isiku seoste andmeid ning täiendavates selgitustes ja dokumentides sisalduvaid andmeid § 12 lõikes 4 nimetatud asjaolude kohta. Andmeid töödeldakse üksnes usaldusväärsuse hindamiseks vajalikus ulatuses. Kaitsepolitseiameti arvamuse aluseks olevaid lähteandmeid TTJA-le ei edastata, kui seadusest ei tulene teisiti.

Paragrahvi 19 lg 2. Lõige piiritleb saadud isikuandmete kasutamise eesmärgid. Andmeid võib töödelda usaldusväärsuse ja julgeolekuohu hindamiseks kosmosetegevusloa menetluses, kosmoseobjekti registreerimise menetluses, kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise loa menetluses ning riikliku ja haldusjärelevalve käigus. Julgeolekuohu hindamine on eraldi nimetatud, sest hinnata võib olla vaja ka kosmosetegevusest või selle üleandmisest tulenevat ohtu, mitte üksnes isiku usaldusväärsust. Andmeid võib kasutada ainult nimetatud eesmärkide saavutamiseks vajalikus ulatuses.

Paragrahvi 19 lg 3. Kaitsepolitseiamet võib kasutada TTJA-lt ja lisateabe küsimisel saadud andmeid ning muul seaduslikul alusel tema käsutuses olevat teavet julgeolekuohu hindamiseks vajalikus ulatuses. Isikuandmete töötlemisele kohaldatakse julgeolekuasutuste seadust koos käesoleva seaduse erisustega. Säte ei anna iseseisvat alust kasutada andmete kogumiseks meetmeid, milleks muu seadus nõuab eraldi õiguslikku alust.

Paragrahvi 19 lg 4. Lõikes 4 sätestatakse KAPO arvamuse põhjenduste edastamine pädevale asutusele ja piirangud arvamuse aluseks olevate lähteandmete edastamisele. Arvamuse põhjenduste edastamisel tuleb järgida seadusest tulenevaid juurdepääsupiiranguid.

Paragrahvi 19 lg 5. Lõige 5 määrab kindlaks andmed, mis kantakse usaldusväärsuse hindamise kohta Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti järelevalve infosüsteemi kosmosetegevuse andmestikku. Infosüsteemi kantakse hindamise kuupäev, hinnatud asjaolud, kasutatud andmeallikad ja hindamise tulemus. Nende andmete säilitamine võimaldab tõendada, et pädev asutus on usaldusväärsust hinnanud, milliseid § 12 lõikes 4 nimetatud asjaolusid kontrolliti, milliseid andmeallikaid kasutati ja millisele tulemusele jõuti.

Infosüsteemi kosmosetegevuse andmestikku ei kanta karistusregistrist saadud päringu vastust ega Kaitsepolitseiameti arvamuse aluseks olevaid lähteandmeid. Karistusregistri andmeid kasutatakse usaldusväärsuse hindamisel § 12 lõikes 4 nimetatud asjaolude kontrollimiseks, kuid kosmosetegevuse andmestikus säilitatakse üksnes hindamise tegemist ja tulemust tõendavad andmed. Samuti ei koondata TTJA kosmosetegevuse andmestikku Kaitsepolitseiameti valduses olevaid tundlikke lähteandmeid. Nii välditakse samade andmete dubleerivat säilitamist ning vähendatakse isikuandmete ja piiratud juurdepääsuga teabe töötlemisega kaasnevaid riske.

Paragrahvi 19 lg 6. Lõikes 6 sätestatakse usaldusväärsuse hindamise tulemuse säilitamise tähtajad. Kui kosmosetegevusluba antakse, säilitatakse hindamise tulemust loa kehtivuse ajal ja viis aastat loa kehtivuse lõppemisest arvates. Loa kehtivuse ajal on andmete säilitamine

vajalik loa andmise õiguspärasuse ja usaldusväärsuse nõude täitmise kontrollitavuse tagamiseks. Viieaastane täiendav säilitustähtaeg võimaldab lahendada pärast loa kehtivuse lõppemist ilmnevaid loa-, järelevalve- või vastutusküsimusi.

Kui menetlus lõpeb kosmosetegevusluba andmata või kontroll ei ole seotud Eesti kosmosetegevusloaga, säilitatakse hindamise tulemust viis aastat menetluse lõppemisest arvates. See hõlmab ka registreerimis-, üleandmis- ja järelevalvemenetluses tehtud kontrolli, mis ei ole seotud Eesti kosmosetegevusloaga. Tähtaeg võimaldab kontrollida menetluse õiguspärasust ja lahendada hilisemaid vaidlusi.

Paragrahvi 19 lg 7. Kümneaastane säilitustähtaeg on seotud kosmosetegevuse sisekontrollisüsteemi andmete säilitamise tähtajaga ning võimaldab vajaduse korral hinnata varasema julgeolekuohu hinnangu aluseks olnud asjaolusid koos kosmosetegevuse ja selle sisekontrolli kohta säilitatavate andmetega. Kosmosetegevus võib olla pikaajaline ning varasema hinnangu aluseks olnud asjaolud võivad omada tähendust ka hilisemates loa-, loa muutmise või järelevalvemenetlustes. Kui menetlus lõpeb enne Kaitsepolitseiameti arvamuse andmist, arvestatakse kümneaastast säilitustähtaega hetkest, mil Kaitsepolitseiamet saab pädevalt asutuselt menetluse lõppemise teate. Sellisel juhul ei ole arvamuse andmise kuupäeva, millest säilitustähtaega arvestada, mistõttu seotakse tähtaja algus menetluse lõppemisest teadasaamisega.

Paragrahvi 19 lg 8. Lõikes 8 nähakse ette kontrollitava isiku teavitamine. Kontrollitavat isikut teavitatakse tema isikuandmete töötlemisest Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) 2016/679 sätestatud korras. Teavitamisel selgitatakse muu hulgas töötlemise eesmärki ja õiguslikku alust, töödeldavate andmete liike, andmete allikaid, andmete vastuvõtjaid, säilitamise aega ning andmesubjekti õigusi.

Isikule tehakse teatavaks ebasoodsa otsuse aluseks olevad asjaolud sellises ulatuses, milles see ei kahjusta riigisaladuse või salastatud välisteabe kaitset, Kaitsepolitseiameti tegevust ega muud seadusest tuleneva juurdepääsupiiranguga kaitstud huvi. Säte ei kehtesta üldist andmesubjekti õiguste piirangut. Teabe avaldamata jätmine peab igal konkreetsel juhul põhinema kohaldataval seadusel ja olema vajalik kaitstava huvi tagamiseks. Kontrollitavale isikule tuleb ka piiratud teabe kasutamise korral anda võimalikult sisuline teave, mis võimaldab tal oma õigusi tõhusalt kaitsta.

Paragrahvi 19 lg 9. TTJA teavitab Kaitsepolitseiametit viivitamata menetluse lõppemisest enne arvamuse andmist ja isiku kontrollitavate isikute hulgast väljaarvamisest. Teavitamine võimaldab lõpetada eesmärgi kaotanud menetlustoimingud ja määrata andmete säilitamise tähtaja.

Eelnõu § 20 – kosmosetegevusloa kontrolliese

Paragrahv 20. Paragrahv 20 sätestab MSÜS-i § 18 mõistes kosmosetegevusloa kontrollieseme ehk nende majandustegevuse nõuete kogumi, mille täitmist kontrollitakse enne tegevusloa andmist ja mille täitmisest sõltub ka majandustegevuse lubatavus. Tegevusloa kontrollieseme määratlemine on vajalik järelevalveks ja haldussunni kohaldamiseks, sest kontrolliesemesse

mittekuuluvate nõuete rikkumine ei saa olla tegevusloa kehtetuks tunnistamise alus. Kui loa saamine ei sõltu nende nõuete täitmisest, ei tohiks neist sõltuda ka loa kehtivus. Paragrahvis 20 on kokkuvõtlikult sätestatud kõik nõuded, mida pädev asutus peab kosmosetegevusloa menetlusel kontrollima.

Paragrahvi 20 lg 1 p 1. Taotleja peab vastama kõnesolevas seaduses sätestatud nõuetele.

Paragrahvi 20 lg 1 p 2. Kuna võib esineda olukordi, kus taotleja ja kosmoseobjekti omanik ei ole sama isik, tuleb anda kinnitus, et kosmosetegevusloa taotlejal on õigus ja alus kosmoseobjekti kohta kosmosetegevusluba taotleda (vt seletuskiri § 17 lg 1 p 3 ja § 17 lg 2).

Paragrahvi 20 lg 1 p 3. Selle punkti järgi peab kirjalik nõusolek olema kirjalikus vormis TsÜS-i § 78 tähenduses.

Paragrahvi 20 lg 1 p 4. Samuti peab kosmoseobjekti omanik olema usaldusväärne (vt seletuskiri § 12).

Paragrahvi 20 lg 1 p 5. Kosmosetegevus peab vastama kõnesolevas seaduses sätestatud põhimõtetele ehk ohutuse (vt seletuskiri § 5) ja keskkonnasäästlikkuse põhimõtetele (vt seletuskiri § 6). Kosmosetegevus peab olema missioonipõhine ehk vastama selle kosmoseobjekti ohu- ja riskitasemele. See tähendab, et iga kosmoseobjekti peab eraldi hindama.

Paragrahvi 20 lg 1 p 6. Punkti 6 kohaselt hinnatakse kosmosetegevusloa andmisel, kas kavandatav kosmosetegevus või kosmoseobjekt võib põhjustada ohtu Eesti, teise Euroopa Liidu liikmesriigi, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni liikmesriigi või Euroopa Kosmoseagentuuri liikmesriigi julgeolekule. Sätte eesmärk on võimaldada kosmosetegevusloa menetluses arvesse võtta kavandatava tegevuse või kosmoseobjekti omadustest, kasutusotstarbest või muudest tegevusega seotud asjaoludest tulenevaid julgeolekuriske. Punktis 6 nimetatud julgeolekuohtu tuleb eristada § 12 lõike 4 punktis 6 sätestatud isikust tulenevast julgeolekuohust, mida hinnatakse isiku usaldusväärsuse hindamise raames. Käesoleva punkti alusel hinnatakse seevastu kosmosetegevusest või kosmoseobjektist endast tulenevat võimalikku julgeolekuohtu. Punktis 6 nimetatud julgeolekuohu hindamiseks küsib pädev asutus § 18 lõikes 5 sätestatud korras Kaitsepolitseiametilt põhjendatud arvamuse. Kaitsepolitseiamet hindab julgeolekuohtu oma pädevuse piires ning pädev asutus arvestab arvamust kosmosetegevusloa taotluse lahendamisel §-s 18 sätestatud korras.

Paragrahvi 20 lg 1 p 7. Sise-eeskiri peab vastama kõnesolevas seaduses sätestatud nõuetele (vt seletuskiri § 10 lõiked 1–4).

Paragrahvi 20 lg 1 p 8. Pädev asutus kontrollib, kas taotlejal on § 15 lõike 1 punktis 4 nimetatud kosmosetegevuse üldine riskihalduse protsessi kirjeldus. Selle kontrolli raames ei hinnata käitaja vastavust küberturvalisuse seadusele. KüTS-i nõuete täitmise üle teeb järelevalvet Riigi Infosüsteemi Amet KüTS-is sätestatud korras.

Paragrahvi 20 lg 1 p 9. Selleks et järgida keskkonnasäästlikkuse põhimõtet, peab taotlejal olema nõuetekohane ebasoodsate keskkonnamõjude vältimist käsitlev tegevuskava (vt seletuskiri § 15 lg 1 p 5).

Paragrahvi 20 lg 1 p 10. Vastutuskindlustuslepingu kohta vt seletuskirjas § 51 lõikeid 1 ja 3.

Paragrahvi 20 lg 1 p 11. Taotleja peab suutma tagada kõnesolevas seaduses sätestatud põhimõtete järgimise ka kosmosetegevuse lõppemisel, mistõttu peab tal olema sellekohane lõpetamise kava .

Paragrahvi 20 lg 1 p 12. Pädev asutus kontrollib, kas § 15 lõike 1 punktis 8 nimetatud kosmoseobjekti valmistamise eest vastutavad isikud on määratud ja tuvastatud.
Paragrahvi 20 lg 2. Lõige 2 sätestab kontrollieseme erandi kohaldamise korral tingimused, mille täitmise korral annab pädev asutus kosmosetegevusloa käesoleva seaduse §-s 24 sätestatud erandi alusel. Lõike eesmärk on võimaldada paindlikumat lähenemist juhtudel, kus kosmosetegevuse laad, ulatus, keerukus ja riskitase seda põhjendavad ning § 25 alusel on lubatud teatavatest andmete, teabe või dokumentide esitamise nõuetest vabastus.

2. jagu
Kosmosetegevusloa andmine

Eelnõu § 21 – kosmosetegevusloa andmine

Paragrahvi 21 lg 1. Haldusmenetluse tõhususe ja kiiruse põhimõtte kohaselt (HMS § 5 lg 2) peab pädev asutus otsustama kosmosetegevusloa andmise või andmisest keeldumise 90 tööpäeva jooksul pärast taotluse esitamist. Kosmosetegevusloa taotlejale peab olema selge, mis ajaks on tal võimalik taotluse tulemus teada saada. Vastasel juhul ei oleks taotlejal võimalik oma tegevust tõhusalt planeerida ning selle tagajärjel võib kannatada potentsiaalne kosmosetegevus. Kui pädev asutus jätab tähtaja järgimata, ei tähenda see siiski kosmosetegevusloa vaikimisi andmist, kuivõrd see läheks vastuollu kogu kosmosetegevusloa vajaduse mõttega. Sellises olukorras on taotlejal haldusmenetluse ja halduskohtumenetluse seadustikust tulenevad õiguskaitsevahendid vaide ja/või kaebuse esitamiseks.

Paragrahvi 21 lg 2. Lõikes 2 on sätestatud kosmosetegevusloa sisu. Kosmosetegevusloast peab olema aru saada, milleks see on antud ning milliseid õigusi see kosmosetegevusloa saajale annab. Seda on vaja selleks, et nii käitajal endal kui ka järelevalveasutusel oleks võimalik jooksvalt kontrollida vajalike nõuete täitmist, käitaja tegevuse eesmärgipärasust ning käitajale antud õiguste piires püsimist. Lõike 2 punktis 3 kasutatud sõnastus „lubatav kosmosetegevus" hõlmab lisaks Eesti Vabariigi territooriumil või territooriumilt tehtavale tegevusele ka käesoleva seaduse § 2 lõike 2 kohaldamisalasse kuuluvat tegevust väljaspool Eestit ulatuses, milles see on asjaomase loa puhul asjakohane. Sellega tagatakse, et loale kantav teave vastab taotluse esemele ja seaduse kohaldamisalale.

Paragrahvi 201 lg 3. Sätestatakse erand, mis seisneb selles, et kui kosmosetegevusluba taotleb riigiasutus, võib jätta loale märkimata või osaliselt märkimata paragrahvi 21 lõike 2 punktis 3

sätestatud teabe, kui teave on riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse kohaselt riigisaladus või salastatud välisteave.

Eelnõu § 22 – kosmosetegevusloa kõrvaltingimused

Paragrahv 22. Haldusmenetluse seaduse[122] § 53 lg 2 p 1 järgi võib haldusaktile kehtestada kõrvaltingimusi seaduses sätestatud juhul. Selle alusel sätestatakse eelnõuga kavandatavas seaduses õigus seada kõrvaltingimusi. Samas võivad mõnes olukorras vaid kõnesolevas seaduses sätestatud tingimused olla ebapiisavad majanduslikust, ohutuse või muust säärasest seisukohast. Seega peab pädeval asutusel olema õigus tagada, et kosmoseobjekti käitaja täidaks ka muid võimalikke nõudeid ja eeskirju, ning õigus seada lisanõudeid.

Paragrahvi 22 p 1. Ohutuse või keskkonnasäästlikkuse tagamiseks võib pädev asutus lubada kosmosetegevusloa omajal käitada ning kosmosesse saata vaid teatud tüüpi kosmoseobjekti. Näiteks võib tekkida olukord, kus taotleja on võimeline käitama vaid väikesatelliite, kuid ei ole võimeline üles lennutama suuremaid kosmoseobjekte.

Paragrahvi 22 p 2. Ohutuse või keskkonnasäästlikkuse tagamiseks võib pädev asutus lubada kosmoseobjektil töötada ainult teatud kindlatel parameetritel.

Paragrahvi 22 p 3. Igal käitajal võivad olla erinevad vahendid ja eesmärgid ning iga olukorda ei ole võimalik ammendavalt seaduses reguleerida. Seega on pädeval asutusel ka kaalutlusruum lisada veel kõrvaltingimusi, millega pannakse paika meetmed, mida kosmosetegevuse tegija peab rakendama.

Lisaks peavad kosmoseobjektide käitajad olema teadlikud oma võimalikust panusest riigikaitsesse. Eesti käitajate kosmoseobjektid võivad olla riigi kaitsmisel olulise väärtusega nii kriisi- kui ka sõjaolukorras. Juba kosmosetegevusloa menetluse käigus saab pädev asutus selgeks teha, kas kavandatav kosmosetegevus või selleks kasutatav kosmoseobjekt võib olla riigile kasulik riigikaitse seisukohast. Seejuures saab pädev asutus teha kosmosetegevuse või kosmoseobjekti kohta kande tsiviiltoetuste registrisse.

Paragrahvi 22 p 4. Eelnõu kirjutamise ajal ei ole kosmosetegevuses osalejaile kehtestatud konkreetseid kvalifikatsiooninõudeid, nagu teatud haridus, atesteerimine, eksam vms. Juhul kui mõni konkreetne kvalifikatsiooninõue kehtestatakse, annab punkt 4 võimaluse lisada see nõue kõrvaltingimusena kosmosetegevusloale.

Eelnõu § 23 – kosmosetegevusloa andmisest keeldumine

Paragrahv 23. MSÜS-i § 25 sätestab olukorrad, mis annavad aluse keelduda tegevusloa andmisest. Kosmosetegevuse erisuste tõttu on sätestatud lisanduvad olukorrad, mil pädeval

[122] Haldusmenetluse seadus. RT I, 06.07.2023, 31.

asutusel on õigus kosmosetegevusloa andmisest keelduda lisaks MSÜS-is sätestatud juhtudele, kui esineb vähemalt üks §-s 23 sätestatud asjaolu.

Paragrahvi 23 p 1. Juhul kui punktis 1 nimetatud isik ei vasta kindlaksmääratud tingimustele, peab pädeval asutusel olema võimalus kosmosetegevusloa andmisest keelduda. Näiteks kui käitaja poolel toimub personali- või juhtkonnavahetus ja selgub, et uued isikud ei vasta kosmosetegevusloa saamise tingimustele, siis on see alus kosmosetegevusloa andmisest keelduda (§ 23 p 1) või luba kehtetuks tunnistada (§ 28 lg 1 p 1). Taotleja vastavust kõnesolevas seaduses sätestatud tingimustele kontrollib pädev asutus taotleja esitatud dokumentide, selgituste, registrite ning muude pädevale asutusele kättesaadavate allikate kaudu.

Paragrahvi 23 p 2. Kosmosetegevusloa andmiseks on vaja õiguslikku alust kosmosetegevuseks, teada kosmoseobjekti omanikku või saada omaniku nõusolek. Kui mõni eelnevast on puudu või ei ole seda võimalik tuvastada, siis on see alus kosmosetegevusloa andmisest keelduda.

Paragrahvi 23 p 3. Juhul kui punktis 3 nimetatud isik ei vasta seaduses sätestatud tingimustele, peab pädeval asutusel olema võimalus kosmosetegevusloa andmisest keelduda. Näiteks kui kosmoseobjekti omanike ringis toimub vahetus ja selgub, et uued isikud ei vasta kõnesolevas seaduses sätestatud nõuetele, siis on see alus kosmosetegevusloa andmisest keelduda (§ 23 p 3) või luba kehtetuks tunnistada (§ 28 lg 1 p 5). Taotleja vastavust kõnesolevas seaduses sätestatud tingimustele kontrollib pädev asutus taotleja esitatud dokumentide, selgituste, registrite ning muude pädevale asutusele kättesaadavate allikate kaudu.

Paragrahvi 23 p 4. Kosmosetegevusloa andmisest peab saama keelduda, kui on kahtlus, et kosmosetegevus ei vasta nõuetele.

Paragrahvi 23 p 5. Juhul kui taotleja sise-eeskirjad ei vasta nõuetele ega ole sobivad efektiivseks sisekontrolliks, peab olema võimalus keelduda kosmosetegevusloa andmisest. Kui sise-eeskirjad ei vasta nõuetele, on alust eeldada, et tulevane kosmosetegevus ei ole ohutu või seadusega kooskõlas.

Paragrahvi 23 p 6. Pädev asutus keeldub kosmosetegevusloa andmisest, kui § 15 lõike 1 punktis 8 nimetatud vastutavad isikud ei ole tuvastatud. Säte vastab § 20 lõike 1 punktis 12 sätestatud kosmosetegevusloa kontrolliesemele.

Paragrahvi 23 p 7. Punkt sätestab Kaitsepolitseiameti põhjendatud arvamusele tugineva julgeolekupõhise keeldumisaluse. TTJA keeldub loa andmisest, kui arvamuse kohaselt esineb § 12 lõike 4 punktis 6 nimetatud asjaolu või võib loa andmisega kaasneda punktis nimetatud julgeolekuoht. Julgeolekuohule viitavate asjaolude puudumine ei tähenda automaatset loa andmist, sest täidetud peavad olema ka muud loa andmise nõuded.

3. jagu
Kosmosetegevusluba erandi alusel

Eelnõu § 24 – erandi andmise alused

Paragrahv 24. Paragrahv 24 sätestab erandi andmise tingimused. Erandeid on kolm. Lõike 1 punktis 1 nimetatud erandi puhul võib eesmärk olla nii teadus- ja arendustegevus kui ka ettevõtlus, punktide 2 ja 3 puhul peab tegevuse eesmärk olema aga eranditult teadus- ja arendustegevus. Kuna kosmosetegevuse seaduse eesmärk on teaduse ja tehnoloogia arengu soodustamine, on erandi sätestamine põhjendatud. Erandi järgi on võimalik teatud isikutele anda luba kergematel tingimustel. Täpsemate tingimuste seadmine on iga taotleja puhul pädeva asutuse kaalutlusotsus.

Erandi sätestamise eesmärk on muu hulgas soodustada väga madalate orbiitide ehk VLEO-de (ingl *Very Low Earth Orbit*; orbiit allpool mehitatud kosmosejaamu)[123] laiemat kasutuselevõttu ning teadus- ja arendustegevust ning ettevõtlust.

Erandi kohaldamise üks põhimõte on, et kosmosetegevuse eesmärk on teadus- ja arendustegevus, v.a punkti 1 erandi puhul, mille kohaselt võib eesmärk olla ka ettevõtlus. Kui erandil põhineva kosmosetegevuse käigus saadud andmeid tahetakse hiljem ärilistel eesmärkidel kasutada, siis kõnesoleva seadusega sellele piiranguid pandud ei ole. Oluline on aga tagada, et kosmosetegevuse olemus vastab endiselt seaduses sätestatud erandi tingimustele ning et kosmosetegevuse ajal vastab kosmosetegevus erandi kohaldamise sisulistele kriteeriumitele.

Paragrahvi 24 lg 1. Erandit ei saa kohaldada pädev asutus omal algatusel, selle jaoks peab käitaja esitama kirjaliku taotluse. Taotluses tuleb tõendada vastavust lõikes 1 sätestatud tingimustele ning määrata plaanitava kosmosetegevuse kestus. On oluline, et erandi taotleja järgiks järjepidevalt kõiki 2. peatükis sätestatud põhimõtteid.

Paragrahvi 24 lg 1 p 1. Esimese erandi kohaldamise tingimuse puhul võib kosmosetegevuse eesmärk olla nii teadus- ja arendustegevus kui ka ettevõtlus. Kosmosetegevus peab vastama lõikes sätestatud tehnilistele tingimustele. Kõnesoleva tingimuse puhul ei tohi kosmosetegevus kesta üle viie aasta – see vähendab riigi võetavat riski. Kuna erandi kohaldamise korral vähendatakse muu hulgas kindlustuskaitset, tähendab missiooni lühem kestus, et kindlustusjuhtumi tõenäosus on väiksem.

Kõnesolevas punktis nimetatud tähtaeg hakkab kulgema alates kosmoseobjekti kasutuselevõtmisest. Kosmoseobjekti kasutuselevõtmine tähendab kosmoseobjekti eraldumist kanderaketist või kosmoses muust kandevahendist (vt § 24 lg 2).

---

[123] VLEO tähendab orbiiti, mida tihti defineeritakse kui kõrgusevahemikku 250–350 km ja kus satelliidi loomulik orbiidil püsimise aeg on nädalates või kuudes. – Erik Kulu kommentaar kosmosetegevuse seaduse eelnõule (23.10.2024);
https://www.esa.int/Enabling_Support/Preparing_for_the_Future/Discovery_and_Preparation/ESA_seeks_space_applications_ideas_in_Very_Low_Earth_Orbit.

Punkti 1 erandi puhul on ka ette nähtud, et kosmosetegevus lõpetatakse kindlal viisil – kosmoseobjekt põleb täielikult atmosfääris. See tähendab, et kosmoseobjekti tükid ei jõua Maa pinnale ehk peab olema tõendatud, et kosmoseobjektist ei jää kosmosesse midagi alles.

Kosmoseobjekti teiste kosmoseobjektidega kokkupõrke tõenäosuse võib käitaja arvutada ise või tellida arvutuse kolmandalt pädevalt isikult. Kui käitaja arvutab teiste kosmoseobjektidega kokkupõrke tõenäosuse ise, peab selle valideerima kolmas pädev isik, nagu kosmosesse viimise teenuse osutaja või ESA. Kosmoseobjekti teiste kosmoseobjektidega kokkupõrke tõenäosus on võimalik välja arvutada ESA tööriistadega.[124] Punkti 1 eesmärk on stimuleerida VLEO-del tegutsevaid ettevõtteid ja seal kasutatavaid kõige ohutumaid tehnoloogiaid, kuna sinna on tulevikus plaanitud rajada mitu tuleviku satelliitide võrgustikku, sest väiksem kaugus tähendab tugevamat raadiosidet ja paremat pildiresolutsiooni. Selliste orbiidil olevate satelliitide loomulikku eluiga mõõdetakse nädalates või kuudes, aga plaanitakse kasutada tõukejõusüsteeme ja voolujoonelisi satelliite, et sellistel kõrgustel aastaid püsida. Satelliidid on ohutud, sest satelliidi rikkimineku korral lõpetavad tõukejõusüsteemid töötamise ja satelliit põleb nädalate või hiljemalt kuude jooksul ära.

Paragrahvi 24 lg 1 p 2. Punktis 2 sätestatud erandi puhul peab kosmosetegevus toimuma eranditult teadus- ja arendustegevuse eesmärgil. Kosmoseobjekti teiste kosmoseobjektidega kokkupõrke tõenäosuse võib käitaja arvutada ise või tellida selle kolmandalt pädevalt isikult. Kui käitaja arvutab teiste kosmoseobjektidega kokkupõrke tõenäosuse ise, peab selle valideerima kolmas pädev isik, nagu kosmosesse viimise teenuse osutaja või ESA. Kosmoseobjekti teiste kosmoseobjektidega kokkupõrke tõenäosus on võimalik välja arvutada ESA tööriistadega.[125] Ka punkti 2 erandi puhul antakse tähtajaline kosmosetegevusluba viieks aastaks.

Paragrahvi 24 lg 1 p 3. Kui kosmosetegevus ei toimu mitte orbiidil, vaid taevakeha pinnal, ei ole ajapiirangut mõistlik kohaldada. Taevakehal toimuva kosmosetegevuse käigus on kindlustusjuhtumi teke vähem tõenäoline ning seega riigi risk missiooni pikkuse tõttu ei suurene. Näiteks võimaldaks kõnesolev punkt taotleda erandit tudengite planeeritud kuukulguriprojektiks. Selle erandi tingimusena peab kosmosetegevust tegema ainult teadus- ja arendustegevuse eesmärgil. Kuigi nimetatud erandi puhul ajapiirangut kosmosetegevusele ei kohaldata, tuleb kosmosetegevus siiski nõuetekohaselt lõpetada.

Paragrahvi 24 lg 2. Sättes on defineeritud kosmoseobjekti kasutuselevõtmine seaduse tähenduses. Selle järgi on võimalik määrata aeg, millal hakkab kulgema § 24 lg 1 punktides 1 ja 2 sätestatud viieaastane tähtaeg kosmosetegevuse tegemiseks erandi alusel. Sättes kasutatud

---

[124] Erik Kulu kommentaarid kosmosetegevuse seaduse eelnõule (23.10.2024); https://indico.esa.int/event/511/attachments/6067/10328/ESA-Space-Debris-Mitigation-Requirements-ESSB-ST-U-007-Issue1.pdf.

[125] Erik Kulu kommentaarid kosmosetegevuse seaduse eelnõule (23.10.2024); https://indico.esa.int/event/511/attachments/6067/10328/ESA-Space-Debris-Mitigation-Requirements-ESSB-ST-U-007-Issue1.pdf.

sõna „eraldumine“ tähendab siinkohal kosmoseobjekti väljumist kanderaketist (või muust sama funktsiooni täitvast seadmest). Seega hakatakse näiteks kuukulguri kasutuselevõtu aega arvestama ajast, mil kuukulgur eraldub kanderaketist. Kui näiteks kanderakett peaks hävinema koos lastiga, siis lastiks olevate kuukulgurite kosmosetegevus ei saagi alata.

Paragrahvi 24 lg 3. Kosmosetegevus peab olema lõpetatud ka siis, kui eraldumist/kasutuselevõtmist ei toimu. Lõike 1 punktides 1 ja 2 toodud kosmosetegevuse lõpetamise tähtajad on ette nähtud juhuks, kui objekt eraldub ehk kosmosetegevus läheb plaanipäraselt. Kui aga kosmosetegevus ei toimu plaanipäraselt, tuleb see lõpetada kõnesolevas seaduses sätestatud nõuete kohaselt. Erandi alusel kosmosetegevust kavandades tuleb arvestada, et seadusandja on ette näinud, et kavandatud kosmosetegevuses võib ette tulla takistus. Samas peab käitaja, kes soovib teha kosmosetegevust erandi alusel, olema võimeline sellised takistused kõrvaldama ja kavandatud kosmosetegevuse teoks tegema vähemalt kolme aasta jooksul. Sätte eesmärk on vältida võimalust, et erandi alusel kavandatavat või tehtavat kosmosetegevust lõputult edasi lükatakse – näiteks juhul, kui kosmoseobjekt ei eraldu kandevahendist orbiidil või mõne teise taevakeha pinnal.

Eelnõu § 25 – vabastused erandi kohaldamise korral

Paragrahv 25. Kuivõrd kosmosetegevusloa taotlemisel esitatavad andmed, teave ja dokumendid on vajalikud taotleja, kosmoseobjekti ja kosmosetegevuse nõuetele vastavuse hindamiseks, sätestatakse käesolevas paragrahvis tingimused, mille alusel võib pädev asutus §-s 24 sätestatud erandi kohaldamise korral nende esitamisest vabastada või kohaldada eritingimusi. Erandi eesmärk on võimaldada väiksema riskiga või piiratud ulatusega kosmosetegevuse puhul proportsionaalsemat menetlust, säilitades seejuures kosmosetegevuse ohutuse ja nõuetele vastavuse kontrolli. Erandi kohaldamine ei tähenda, et taotleja oleks vabastatud käesolevas seaduses sätestatud sisuliste nõuete täitmisest, vaid üksnes erisusi nende tõendamisel või täitmisel seaduses sätestatud ulatuses.

Paragrahvi § 25 lg 1. Lõikes 1 on sätestatud vabastused, mida pädev asutus võib kohaldada §-s 24 sätestatud erandi alusel kosmosetegevusloa taotleja suhtes. Erandi eesmärk on tagada nõuete proportsionaalsus olukorras, kus kosmosetegevuse laad, ulatus, keerukus või kaasnevad riskid ei õigusta kõigi seaduses tavakorras ette nähtud nõuete kohaldamist täies ulatuses. Pädev asutus hindab igal üksikjuhul, kas käesolevas lõikes sätestatud vabastuse kohaldamine on põhjendatud ning kooskõlas kosmosetegevuse ohutuse, julgeoleku ja muude käesoleva seaduse eesmärkidega.

Paragrahvi 25 lg 1 p 1. Punkti 1 kohaselt võib pädev asutus erandi kohaldamise korral vabastada kosmosetegevusloa taotleja § 33 lõike 1 punktis 3 nimetatud dokumendi esitamise kohustusest. Tegemist on dokumendiga, millega tõendatakse kosmoseobjekti katsetamist ja valmidust lennutamiseks Maa orbiidile või sellest kaugemale.

Selline vabastus võib olla põhjendatud juhul, kui kavandatava kosmosetegevuse laad, ulatus või riskitase ei õigusta nimetatud dokumendi nõudmist samas ulatuses nagu tavapärase kosmosetegevusloa menetluses. Pädev asutus peab sellisel juhul veenduma, et

kosmosetegevuse ohutust ja nõuetele vastavust on võimalik hinnata muu esitatud teabe, dokumentide või vajaduse korral kehtestatud kõrvaltingimuste alusel.

Vabastus § 33 lõike 1 punktis 3 nimetatud dokumendi esitamisest ei tähenda vabastust kosmosetegevuse ohutuse põhimõttest ega välista pädeva asutuse õigust hinnata kosmoseobjekti sobivust ja kosmosetegevuse nõuetele vastavust.

Paragrahvi 25 lg 1 p 2. Punkti 2 kohaselt võib pädev asutus erandi kohaldamise korral vabastada kosmosetegevusloa taotleja vastutuskindlustuslepingu sõlmimise kohustusest või kehtestada vastutuskindlustuslepingule eritingimusi. Säte võimaldab kohaldada proportsionaalsemat lähenemist juhtudel, kus kavandatav kosmosetegevus on väiksema riskiga või piiratud ulatusega ning tavapärases ulatuses vastutuskindlustuse nõudmine ei ole konkreetse tegevuse puhul põhjendatud.

Vabastuse või eritingimuste kohaldamisel peab pädev asutus hindama kavandatava kosmosetegevusega seotud riske ning veenduma, et erandi kohaldamine ei sea ohtu käesoleva seaduse eesmärkide saavutamist. Pädev asutus võib muu hulgas vähendada nõutavat kindlustussummat, kehtestada kindlustuslepingu tingimustele erisusi või vabastada taotleja vastutuskindlustuse nõudest osaliselt või täielikult, kui see on konkreetse kosmosetegevuse laadi, ulatust ja riske arvestades põhjendatud.

Vabastus vastutuskindlustuse nõudest või selle leevendamine ei tähenda vabastust käesolevas seaduses sätestatud põhimõtete järgimisest. Ka erandi kohaldamise korral peab pädev asutus veenduma, et kosmosetegevust on võimalik teostada kooskõlas käesoleva seaduse 2. peatükis sätestatud põhimõtetega.

Paragrahvi 25 lg 1 p 3. Punkt 3 annab pädevale asutusele võimaluse vabastada kosmosetegevusloa taotleja § 15 lõikes 1 või §-des 16 ja 17 sätestatud teabe ja dokumentide esitamise kohustusest või määrata, et need esitatakse väiksemas mahus. Säte on vajalik, kuna erandi alusel kavandatav kosmosetegevus võib olla tavapärasest piiratum või väiksema riskiga ning kõigi tavapärases loamenetluses nõutavate dokumentide, andmete ja teabe esitamine ei pruugi olla proportsionaalne. Punkti 3 kohaldamisel tuleb arvestada lõikes 2 sätestatud tingimustega. Vabastuse andmine või dokumentide, andmete ja teabe väiksemas mahus nõudmine on põhjendatud üksnes juhul, kui nende esitamine oleks konkreetse kosmosetegevuse laadi, ulatust, keerukust ja riske arvestades ebamõistlikult koormav ning kui need ei ole järelevalve seisukohast olulised ning taotleja on suuteline need esitama pädeva asutuse nõudmisel.

Säte ei anna alust loobuda selliste dokumentide, andmete või teabe nõudmisest, mis on vajalikud kosmosetegevuse ohutuse, nõuetele vastavuse või muude seaduses sätestatud oluliste asjaolude hindamiseks. Kui pädeval asutusel ei ole esitatud teabe põhjal võimalik veenduda, et erandi tingimused on täidetud või et kosmosetegevus vastab seaduse nõuetele, võib ta nõuda täiendavaid dokumente, andmeid või teavet.

Paragrahvi 25 lg 2. Lõikes 2 täpsustatakse tingimusi, mille alusel võib pädev asutus kasutada lõike 1 punktis 3 sätestatud kaalutlusõigust ehk vabastada taotleja § 15 lõikes 1 või §-des 16 ja

17 sätestatud dokumentide, andmete ja teabe esitamisest või määrata nende esitamise väiksemas mahus.

Paragrahvi 25 lg 2 p 1.Punkti 1 kohaselt peab pädev asutus hindama, kas dokumentide, andmete ja teabe esitamine oleks konkreetse kosmosetegevuse laadi, ulatust, keerukust ja kaasnevaid riske arvestades ebamõistlikult koormav. See võimaldab vältida olukorda, kus väiksema riskiga või piiratud ulatusega kosmosetegevuse puhul nõutakse taotlejalt ebaproportsionaalselt mahukat teavet.

Paragrahvi 25 lg 2 p 2. Punkti 2 kohaselt tuleb lisaks eelnevale hinnata, kas vastavad dokumendid, andmed ja teave on järelevalve seisukohast olulised. Kui pädev asutus leiab, et teave ei ole esialgses loamenetluses järelevalve seisukohast oluline, peab taotleja siiski olema suuteline selle pädeva asutuse nõudmisel esitama. Sellega tagatakse, et vabastus vähendab taotleja halduskoormust, kuid ei välista pädeva asutuse võimalust vajaduse korral teavet hiljem küsida.

Paragrahvi 25 lg 3. Lõige 3 täpsustab, et erandiga kosmosetegevusloa saanud käitajale ja selle alusel lubatud kosmosetegevusele kehtivad kõik seaduses sätestatud nõuded, millest pädev asutus ei ole käesolevas paragrahvis sätestatud korras vabastust andnud. Säte välistab tõlgenduse, nagu tähendaks erandi kohaldamine üldist vabastust kõigist kosmosetegevusloa taotlejale või käitajale kohalduvatest nõuetest. Muus osas peab erandiga kosmosetegevusloa saanud käitaja järgima käesolevas seaduses sätestatud nõudeid samamoodi nagu tavakorras kosmosetegevusloa saanud käitaja.

Paragrahvi 25 lg 4. Erandi korral antav vabastus ei või takistada usaldusväärsuse hindamist, sealhulgas julgeolekuohu hindamist. Taotleja esitab selleks vajalikud andmed ja dokumendid TTJA või § 18 lõike 5 alusel Kaitsepolitseiameti nõudmisel ka siis, kui talle on antud vabastus tavapärases mahus teabe esitamisest.

Eelnõu § 26 – erandi kohaldamise taotlemine

Paragrahvi 26 lg 1. Kui kosmosetegevusloa taotleja soovib endale erandi kohaldamist, peab ta seda tahet selgelt avaldama kosmosetegevusloa taotluses. Seejuures tuleb taotlusele lisada teave ja dokumendid, mis tõendavad erandi kohaldatavust.

Paragrahvi 26 lg 1 p 1. Taotleja peab suutma kirjeldada oma kosmosetegevust ning sellega näidata ja tõendada, kuidas ja miks on tegemist teadus- ja arendustegevusega ning mitte kasumi eesmärgil toimuva kosmosemissiooniga.

Paragrahvi 26 lg 1 p 2. Taotleja peab erandi kohaldamist taotledes näitama, et isegi kui talle kohaldada erandit ning sellega kaasnevaid vabastusi, vastab kosmoseobjekt ikkagi §-s 5 sätestatud ohutuse põhimõttele ning muudele kõnesolevas seaduses sätestatud põhimõtetele ja nõuetele. Punkt 2 haakub § 25 lõikes 3 sätestatuga, nimelt peab taotleja suutma tõendada, et kui kosmosetegevusele kohaldub erand ja sellega kaasnevad vabastused, peab kosmosetegevus ikkagi vastama kõnesolevas seaduses või selle alusel kehtestatud õigusaktidega sätestatud nõuetele, mille kohta pädev asutus ei ole andnud vabastusi § 25 lõigete 1 ja 2 alusel.

Paragrahvi 26 lg 1 p 3. Kuivõrd § 24 lg 1 sätestab kohaldatavateks eranditeks kolm alternatiivi, peab taotleja selgitama, millise kasutamist ta taotleb. Samuti peab taotleja tõendama, kuidas ja miks on tegemist teadus- ja arendustegevusega ning mitte kasumi eesmärgil toimuva kosmosetegevusega.

Paragrahvi 26 lg 1 p 4. Punktis 4 nimetatud dokumendiks on kirjalik dokument, mille on väljastanud pädev organisatsioon. See tähendab, et tegemist peab olema organisatsiooniga, millel on tehniline võime usaldusväärselt tõendada, millises asukohas kosmoseobjekt kasutusele võetakse ja kui suur on teiste kosmoseobjektidega kokkupõrke tõenäosus, ning väljastada dokument eelmainitud tulemuste kohta. Selline organisatsioon võib olla näiteks kosmosesse viimise teenuse osutaja või ESA.

Kosmoseobjekti teiste kosmoseobjektidega kokkupõrke tõenäosuse võib käitaja arvutada ise või tellida selle kolmandalt pädevalt isikult. Kui käitaja arvutab teiste kosmoseobjektidega kokkupõrke tõenäosuse ise, peab selle valideerima kolmas pädev isik, nagu kosmosesse viimise teenuse osutaja või ESA. Kosmoseobjekti teiste kosmoseobjektidega kokkupõrke tõenäosus on võimalik välja arvutada ESA tööriistadega.

Paragrahvi 26 lg 1 p 5. Taotleja peab ka erandi kohaldamist taotledes esitama pädevale asutusele § 45 lõigetes 1–4 sätestatud nõuetele vastava kosmosetegevuse lõpetamise kava. Kõnealust nõuet on täpsustatud lõikes 2.

Paragrahvi 26 lg 2. Kuivõrd § 24 lg 1 sätestab kohaldatavateks eranditeks kolm alternatiivi, peab taotleja selgitama, kumma kasutamist ta taotleb. Kuna § 24 lg 1 p-des 1 ja 2 sätestatud erandid seavad tingimuseks mitte pikema kui viieaastase missiooni, peab taotleja suutma luua kosmosetegevuse lõpetamise kava, mille järgi saab pädev asutus veenduda, et viie aastaga missiooni lõpetamine on võimalik ja tõenäoline.

Paragrahvi 26 lg 3. Kui taotletakse § 24 lõike 1 punktis 2 nimetatud erandit, tuleb lõpetamise kavale lisada selgitus, kuidas järgitakse erandi aluseks olevat viieaastast tähtaega.**Paragrahvi 26 lg 4**. Kui pädev asutus leiab, et käesolevas paragrahvis kirjeldatud info põhjal ei ole võimalik selgelt järeldada erandi kohaldatavust, on asutusel õigus küsida lisateavet. Erandi kohaldamise korral on võimalus, et taotlejale määratakse nõue esitada § 15 lõikes 1 ja §-des 16 ja 17 sätestatud teave ja dokumendid väiksemas mahus või ta vabastatakse nende esitamisest. Käitajaga seotud teabe ja dokumentide saamine on pädeva asutuse jaoks väga oluline, et tagada kosmosetegevuse turvalisus ja läbipaistvus. Kuna erandiga võidakse vabastada taotleja väga olulise teabe ja oluliste dokumentide andmisest, on kõnesoleva sätte eesmärk anda pädevale asutusele alus küsida erandi õiguspärase kohaldamise tagamiseks teavet või dokumente juurde.

Eelnõu § 27 – otsuse tegemine erandi kohaldamise kohta

Paragrahvi 27 lg 1. Kosmosetegevusloa andmise menetlus on seaduses sätestatud ning ei ole põhjust seda dubleerida. Sisuliselt on tegemist sama menetlusega ning tuleb täita samad nõuded, välja arvatud selgelt sätestatud erandid, mida tuleb arvesse võtta.

Paragrahvi 27 lg 2. Haldusmenetluse tõhususe ja kiiruse põhimõtte kohaselt (HMS § 5 lg 2) peab pädev asutus lahendama erandiga kosmosetegevusloa väljaandmise või väljaandmisest

keeldumise 30 tööpäeva jooksul taotluse esitamisest arvates. Kui pädev asutus ei järgi tähtaega, ei tähenda see siiski erandiga kosmosetegevusloa vaikimisi andmist, kuivõrd see läheks vastuollu kogu kosmosetegevusloa vajaduse mõttega. Sellises olukorras on taotlejal haldusmenetluse ja halduskohtumenetluse seadustikust tulenevad õiguskaitsevahendid vaide ja/või kaebuse esitamiseks.

Paragrahvi 27 lg 3. Erandi kohaldamise korral välja antud kosmosetegevusluba annab õiguse vaid sama erandiga kooskõlas olevaks kosmosetegevuseks. See tähendab, et säärase kosmosetegevusloa alusel ei ole võimalik teha kosmosetegevust, mis väljub erandi kohaldamisalast.

Paragrahvi 27 lg 4. Kui Kaitsepolitseiamet pikendab arvamuse andmise tähtaega § 18 lõike 6 alusel ja erandiga loa taotlust ei ole seetõttu võimalik lahendada 30 tööpäeva jooksul, kohaldatakse § 21 lõikes 1 sätestatud 90 tööpäeva tähtaega. Tähtaega arvestatakse taotluse esitamisest, mitte Kaitsepolitseiameti tähtaja pikendamisest. TTJA teatab taotlejale tähtaja muutumisest, selle põhjusest ja uuest tähtpäevast enne esialgse tähtaja möödumist.

4. jagu
Kosmosetegevusloa kehtivuse lõppemine, kehtetuks tunnistamine ja kehtivuse peatamine ning kosmosetegevusloa muutmine

Eelnõu § 28 – kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamise alused

Paragrahv 28. MSÜS sätestab tegevusloa kehtetuks tunnistamise üldalused (nt valeandmed, sisulised puudused, ettekirjutuse eiramine). Käesolev seadus kinnitab ja konkretiseerib need kosmosetegevuse eripära arvestades (rahvusvaheline vastutus, ohutus, keskkond, kosmoseliiklus). Peatamine (§ 29) on esimene ja ajutine meede, mis annab käitajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Kehtetuks tunnistamine (§ 28) rakendub alles siis, kui puudused püsivad või risk jääb kõrgeks, või esinevad muud MSÜS-i ja käesoleva seaduse § 28 lg 1 p-des loetletud rasked alused. Seega täiendavad § 28 alused MSÜS-i üldskeemi ega dubleeri seda, tagades, et lõplikult lõpetatakse üksnes need loasuhted, mille jätkumine oleks objektiivselt ohtlik või õigusvastane.

Paragrahvi 28 lg 1. Seoses kosmosetegevuse eripäradega on lõikes 1 sätestatud kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamise alused, mis täiendavad MSÜS-is sätestatud aluseid. Rahvusvaheliselt on tegevusloa kehtetuks tunnistamine kõige tavalisem sanktsioon käitaja kohustuste täitmata jätmise korral.[126]

Paragrahvi 28 lg 1 p-d 1–2. Kosmosetegevusloa võib kehtetuks tunnistada, kui ilmneb, et käitaja ei vasta kõnesolevas seaduses sätestatud kosmosetegevusloa saamise tingimustele või

[126] Marboe I. et Hafner F., Brief Overview over National Authorization Mechanisms in Implementation of the UN International Space Treaties. National Space Legislation in Europe: Issues of Authorisation of Private Space Activities in the Light of Developments in European Space Coordination. 2011, lk 66.

kosmosetegevus ei vasta enam loa aluseks olnud dokumentides kirjeldatule või tingimustele, mille alusel loa andmine otsustati.

Paragrahvi 28 lg 1 p 3. Kosmosetegevusloa võib kehtetuks tunnistada, kui see peatati ning käitajale anti tähtaeg peatamise aluseks olnud asjaolude kõrvaldamiseks, kuid käitaja ei ole tähtaega järginud ning asjaolud ei ole kõrvaldatud.

Paragrahvi 28 lg 1 p 4. Kosmosetegevusloa võib kehtetuks tunnistada, kui käitaja ei ole ette nähtud tähtpäevaks või ulatuses täitnud pädeva asutuse ettekirjutust.

Paragrahvi 28 lg 1 p 5. Kosmosetegevusloa võib kehtetuks tunnistada, kui kosmoseobjekti omanik ei vasta käesolevas seaduses sätestatud nõuetele.

Paragrahvi 28 lg 1 p 6. Kosmosetegevusloa võib kehtetuks tunnistada, kui ilmneb, et kosmosetegevusega võib kaasneda oht avalikule korrale, riigikaitseobjektile või Eesti, teise EL-i liikmesriigi, NATO või ESA liikmesriigi julgeolekule. Kuna käitajale on kõnesoleva seadusega sätestatud muu hulgas kohustus järgida ohutuse põhimõtet (§ 5) ning olla usaldusväärne (§ 12 lg 1), siis on nende kohustuste rikkumise korral igati põhjendatud, et kosmosetegevusluba tunnistatakse kehtetuks.

Paragrahvi 28 lg 1 p 7. Kosmosetegevusloa võib kehtetuks tunnistada, kui kosmosetegevust ei ole lõpetatud loa väljaandmise aluseks olevas või § 45 kohaselt pädeva asutusega kooskõlastatud kosmosetegevuse lõpetamise kavas kosmosetegevuse lõpetamiseks ette nähtud tähtajal. Käitajal on kohustus kosmosetegevus nõuetekohaselt lõpetada, mistõttu on proportsionaalne sätestada, et kui käitaja ei lõpeta kosmosetegevust nõuetekohaselt, on pädeval asutusel õigus tunnistada tema kosmosetegevusluba kehtetuks.

Paragrahvi 28 lg 1 p 8. Punkti 8 eesmärk on välistada, et kosmosetegevusluba on käitajal, kes ei ole end registreerinud. Kuna Eesti riigil on rahvusvaheline kohustus pidada Eesti vastutusel kosmosesse lennutatud objektide üle järelevalvet, siis peab ka tagama, et kosmosetegevusloa saanud käitaja end kosmoseobjektide registris registreeriks. Selleks on punkti 8 järgi ette nähtud varuaeg, et näiteks juhul, kui käitajal ilmneb registreerimise käigus mõni puudus, on tal 36 kuud aega end nõuetekohaselt registreerida.

Paragrahvi 28 lg 2. Kosmosetegevusloa kehtivuse lõpetamist on võimalik taotleda ka käitajal endal, kui ta leiab, et ei soovi enam kosmosetegevusega tegeleda ega vaja kosmosetegevusluba. Kosmosetegevusest loobumise all mõeldakse, et ettevõtja loobub majandustegevusest MSÜS-i § 37 lg 1 p 2 mõistes. Siiski on oluline, et selleks ajaks oleks kosmosetegevus lõppenud, et see ei saaks toimuda ilma kehtiva loata.

Eelnõu § 29 – kosmosetegevusloa kehtivuse peatamise alused

Paragrahvi 29 lg 1. Käesolevas sättes käsitletakse kosmosetegevusloa kehtivuse peatamise aluseid. Võib juhtuda, et käitaja ei vasta pärast kosmosetegevusloa andmist kõnesoleva seaduse nõuetele ning tekitab seetõttu ohu või muu vastuolu 2. peatükis sätestatud põhimõtetega. Samas ei pruugi selline nõuetega vastuolu olla väga kriitiline ning võib olla kõrvaldatav. Sellises olukorras ei ole alati mõistlik kosmosetegevusluba kehtetuks tunnistada, kuivõrd sellega

kaasneb palju vastutust ka riigile. Seetõttu on pädeval asutusel õigus (lisaks MSÜS-is sätestatu järgimisele) kosmosetegevusluba kuni kuueks kalendrikuuks osaliselt või täielikult peatada ning määrata peatamise aluseks olnud asjaolude kõrvaldamiseks tähtaeg.

MSÜS-i § 43 lg 1 järgi eeldab tegevusloa peatamine kumulatiivselt (i) olulist rikkumist ja (ii) kõrgendatud või olulist ohtu. Käesolev valdkonnaseadus ei langeta seda künnist, vaid täpsustab kosmosetegevuse eripärast tulenevalt, millal tuleb neid tingimusi eeldada või millal need tavapäraselt esinevad. Arvestada tuleb, et kosmosetegevus on oma olemuselt kõrge riskiga ning rahvusvahelise vastutusega valdkond - see võib mõjutada inimohutust, vara, keskkonda, ruumiliiklust ning mõjutab riigi rahvusvahelist kohustust tagada järelevalve oma jurisdiktsioonist lähtuva kosmosetegevuse üle. Seetõttu on peatamise alused sõnastatud valdkonnaspetsiifiliste indikaatoritena, mis praktikas viitavad MSÜS § 43 mõttes olulisele rikkumisele ja kõrgendatud või olulisele ohule või nende kiirele saabumisele, näiteks teavitamiskohustuse rikkumine, mis takistab ohupildi hindamist; keskkonnasäästlikkuse põhimõtte eiramine; kosmoseobjekti topeltregistreerimine teises riigis ja sellest tulenev vastutusahela ebaselgus; puudulik kosmosetegevuse lõpetamise kava, mis suurendab kosmoseprügi tekke ohtu; või kosmosetegevuse lõpetamise aruande puudumine, mis muudab ohuhinnangu tegemise võimatuks.

Peatamine on ajutine meede, mille eesmärk on ohu kiire kõrvaldamine ja nõuetele vastavuse taastamine, ning seda kohaldatakse enne lõpliku loa kehtetuks tunnistamist. Peatamine võib olla nii täielik kui ka osaline. Täielik peatamine tähendab, et käitaja ei tohi ajutiselt ühtegi kosmosetegevust loal märgitud ulatuses jätkata. Selline meede on põhjendatud olukordades, kus rikkumised või ohud puudutavad käitaja tegevust tervikuna, näiteks süsteemne teavitamiskohustuse rikkumine, sisekontrollis ilmnenud tõsised puudused, oht kogu missiooni ohutusele või olukord, kus käitaja usaldusväärsus on tervikuna seatud kahtluse alla. Osaline peatamine võimaldab piirata kosmosetegevust üksnes selle osas, mille suhtes esineb rikkumine või oht - näiteks konkreetse kosmoseobjekti käitamise, uute objektide lennutamise või teatud missioonietappide osas. Osalise peatamise rakendamine on põhjendatud juhtudel, kus rikkumine on kitsalt piiritletud ega mõjuta käitaja võimet täita seadusest tulenevaid kohustusi muude tegevuste puhul. Näiteks võib osaline peatamine olla vajalik olukorras, kus käitaja ei ole täitnud teavitamiskohustust uue objekti orbiidile saatmisega seoses, mille tõttu võib peatada üksnes uute objektide lennutamise, lubades olemasolevaid objekte jätkuvalt kasutada. Kui ilmneb, et üks konkreetne kosmoseobjekt on topeltregistreeritud teise riigi registris, võib peatada ainult selle objekti kasutamise; samuti võib tegevuse peatada üksnes selle objekti osas, mille lõpetamise kava või aruanded on puudulikud.

Selline eristav lähenemine võimaldab pädeval asutusel rakendada proportsionaalseid meetmeid, mis on piisavad ohu kõrvaldamiseks, ilma et tekiksid ebavajalikult ulatuslikud tagajärjed käitaja tegevusele või riigi huvidele. Peatamise kohaldamisel määrab pädev asutus alati ka tähtaja, mille jooksul peab käitaja peatamise aluseks olnud asjaolud kõrvaldama. Kui puudusi ei kõrvaldata tähtaja jooksul või oht ei vähene, tuleb kaaluda kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamist § 28 alusel. Seega toimib peatamine kui paindlik ja ajutine järelevalvemeede, mis võimaldab tagada ohutuse ja rahvusvaheliste kohustuste täitmise, jäädes samal ajal kooskõlla MSÜS-i üldskeemiga ja proportsionaalsuse põhimõttega.

Paragrahvi 29 lg 1 p 1. Pädeval asutusel on õigus kosmosetegevusloa kehtivus peatada, kui käitaja rikub kõnesolevas seaduses sätestatud teavitamiskohustust (§ 11). Sel juhul on pädeval asutusel õigus kaaluda kosmosetegevusloa kehtivuse peatamist. Punkt on meede, et mõjutada käitajat vajalikku infot edastama. Teavitamata jätmine võtab järelevalvelt võimaluse õigeaegselt sekkuda, mistõttu on tegemist olulise rikkumisega, mis loob kõrgendatud ohu ohutusele/keskkonnale.

Paragrahvi 29 lg 1 p 2. Punkti 2 puhul on tegemist ennetava meetmega. Kui esinevad asjaolud, mis viitavad sellele, et käitaja rikub §-s 6 sätestatud keskkonnasäästlikkuse põhimõtet, on pädeval asutusel õigus kosmosetegevusluba peatada, kuni käitaja võtab tarvitusele kosmosetegevuse laadile, ulatusele ja keerukusele vastavad meetmed, et kõrvaldada oht keskkonnale. Põhimõte on ohutuse alusnorm; selle eiramise tunnused viitavad olulisele rikkumisele ning loovad olulise ohu (nt kosmoseprügi tekkimise riski kasv, kokkupõrkerisk).

Paragrahvi 29 lg 1 p 3. Punkti eesmärk on vältida ebamäärasust vastutuse võtmise olukorras. Pädev asutus teeb kõnesoleva seaduse alusel järelevalvet kosmoseobjektide üle, mis on registreeritud Eestis. Seetõttu on väga oluline, et juhul kui kosmoseobjekt on varem olnud registreeritud teise riigi registris, veendub pädev asutus enne, kui käitaja kosmoseobjekti Eestis registreerib, et see on teise riigi registrist kustutatud, ning tagab, et kosmoseobjekti ei registreerita teise riigi registris kogu kosmosetegevuse vältel. Seetõttu on üks kosmosetegevusloa peatamise alus teise riigi registris registreerimine. Topelt- või väärregistrisse kandmine lõhub vastutusahela ning tekitab olulise ohu rahvusvahelise vastutuse ja ohutuse tagamisele; tegemist on olulise rikkumisega.

Paragrahvi 29 lg 1 p 4. Kosmosetegevuse lõpetamise kava peab läbivalt olema ajakohane ning vastama tegelikkusele, st peab vastama kosmosetegevuse laadile, ulatusele ja keerukusele. Kui lõpetamise kava muudetakse, peab seda tegema §-s 46 sätestatu kohaselt. Kui kosmosetegevuse lõpetamise kava ei vasta kosmoseobjektiga tehtava kosmosetegevuse laadile, ulatusele ja keerukusele ning käitaja ei ole kava muutnud §-s 46 sätestatud korras, on pädeval asutusel seega õigus peatada kosmosetegevusloa kehtivus nii kauaks, kui käitaja viib kava vastavusse seaduses sätestatud nõuetega. Ajakohatu/ebapiisav kava suurendab püsivalt ohtu (sh prahi teke); see on oluline rikkumine, mis eeldab ajutist peatamist kuni vastavusse viimiseni.

Paragrahvi 29 lg 1 p 5. Kosmosetegevuse lõpetamise aruanne on väga oluline, kuivõrd sellest näeb pädev asutus, mida on kosmosetegevuse lõpetamiseks reaalselt tehtud. Selle kaudu saab pädev asutus kindlaks teha, kuidas on käitaja kosmosetegevust lõpetades tegelikult järginud seaduses sätestatud nõudeid. Punkt 5 on oluline näiteks juhul, kui käitaja üks kosmosetegevusluba hõlmab mitut kosmoseobjekti. Näiteks soovib käitaja lõpetada ühe kosmoseobjektiga tehtava kosmosetegevuse, aga ei lõpeta seda nõuetekohaselt. Kui käitaja ei esita korrektset kosmosetegevuse lõpetamise aruannet, aga ta soovib oma teiste kosmosetegevusloa alla kuuluvate kosmoseobjektide kosmosetegevust jätkata, on pädevale asutusele seadusega jäetud võimalus peatada kosmosetegevusluba nii kauaks, kui käitaja esitab kosmosetegevuse lõpetamise kohta nõuetekohase aruande. Ilma aruandeta puudub ülevaade tehtud toimingutest ja jääkriskidest; tegemist on olulise rikkumisega, mis loob kõrgendatud ohu.

Paragrahvi 29 lg 2. Kui kosmosetegevusluba on peatatud, ei saa käitaja kasutada sellest tulenevaid õigusi, kuivõrd peatamine tuleneb kosmosetegevusloa nõuete täitmata jätmisest. Siiski on oluline, et käitaja täidaks kosmosetegevusloa nõudeid, et tagada käimasoleva kosmosetegevuse ohutus.

Eelnõu § 30 – kosmosetegevusloa muutmise alused

Paragrahv 30. MSÜS (§ 30 ja § 32) sätestab tegevusloa muutmise üldskeemi. Käesolev valdkonnaseadus ei dubleeri MSÜS-i, vaid täpsustab kosmosetegevuse eripärast tulenevalt, millal on asjakohane lihtsustatud muutmine ning millal tuleb kohaldada täismahus uuesti hindamist. Kosmosetegevus on kõrge riskiga (inimohutus, vara, keskkond, ruumiliiklus jne) ning riigile lasub rahvusvaheline vastutus; seetõttu on vajalik selge künnise defineerimine, et vältida loatingimuste „vaikset" laienemist olukordades, kus tegelik riskiprofiil muutub. Käesolev paragrahv lubab muutmist üksnes ebaoluliste muudatuste korral – see tähendab, et kosmosetegevuse eesmärk, laad ja iseloom jäävad samaks ning riski- ja ohu tase ei suurene. Oluliste muudatuste (nt missiooniprofiili, orbiidiklassi või vastutusahela muutus, mis kasvatab riski) korral ei piisa muutmisest; kohaldub täismahus hindamine (vt allpool § 30 lg 2), mis on sisuliselt uue loa menetlus MSÜS loogika järgi. Nii tagatakse, et valdkonna kõrge riskitaseme puhul ei minda üle lihtsustatud muutmisega, kui tegelik sisuline muutus eeldab uuesti sobivus- ja ohutushinnangut.

MSÜS § 32 lg 2 lubab tegevusluba muuta, kui asjaolud on muutunud. Käesolev seadus täpsustab, et kosmosetegevuse puhul on „ebaolulise" muudatuse tuum see, et riski tase ei kasva (soovitavalt väheneb), loale omane eesmärk/iseloom ei muutu ja puudub alus MSÜS § 43 või käesoleva seaduse § 29 kohaseks peatamiseks. Kui muudatus suurendab riski või puudutab loale keskseid eeldusi (usaldusväärsus, ohutus ja keskkonnakontrollid), ei piisa muutmisest ning kohaldub peatamise/kehtetuks tunnistamise skeem.

Kui kosmosetegevusloa aluseks olnud ebaolulised asjaolud muutuvad, peab olema võimalik kosmosetegevusluba muuta. Kõnesoleva sätte tähenduses tuleks lugeda ebaoluliseks asjaolu, mille muutumine ei oleks olnud aluseks kosmosetegevusloa andmisest keelduda.

Ebaoluliseks loetakse muudatus, millega ei kaasne kosmosetegevuse laadi muutumist ega selle ulatuse, keerukuse või kosmoseobjektist tuleneva ohu- ja riskitaseme kasvu; soovitav on, et risk väheneb (nt tehnoloogia uuendus, mis parandab ohutust või vähendab prahiriski). Ehk teisisõnu – muutmise tee on mõeldud väikeste, riski mitte kasvatavate korrigeerimiste jaoks; muu korral tuleb minna täismahus hindamisele. Sellepärast saab muuta käitaja andmeid, kosmosetegevuse kirjeldust ja muid kosmosetegevuse andmeid. Lisaks saab kosmosetegevusluba muuta, kui on muutunud õigusnormid, mille aluseks olnud avalik huvi kaalub üles käitaja kindluse kosmosetegevusloa muutumatuse suhtes. Seega, kui põhjendatud avaliku huvi tõttu muutuvad seaduse nõuded kosmosetegevusloale, peab olema võimalik ka juba kehtivaid kosmosetegevuslubasid muuta.

Paragrahvi 30 lg 1. Kosmosetegevus peab vastama käitajale väljastatud kosmosetegevusloale, mis tähendab, et kõik selle loaga hõlmatud kosmoseobjektid ning kosmosetegevus peavad vastama loas kirjeldatud kosmosetegevuse eesmärgile, iseloomule ja kirjeldusele. See ei välista

kosmosetegevusloa muutmise võimalust. Muutmise tingimus on aga, et loa alusel toimuv kosmosetegevus, kasutatav tehnoloogia või muutuvad seadmed või muud loa aluseks olevad andmed muutuvad ebaolulisel määral. See tähendab, et kosmosetegevus peab ikka oma üldise eesmärgi, iseloomu ja kirjelduse poolest kattuma kosmosetegevusloaga, aga kui luba on vaja muuta ebaolulisel määral, siis on võimalik seda teha käesolevas paragrahvis sätestatud tingimuste kohaselt. Ebaolulisel määral muutmise puhul on eelkõige oluline, et muutusega ei kaasneks riski kasv. Kosmosetegevusluba muutes ei tohi risk suureneda: näiteks soovib käitaja kasutusele võtta mõne uue, kosmosetegevust positiivselt mõjutava tehnoloogia, mistõttu oleks vaja muuta kosmosetegevusluba. Kosmosetegevusloa muutmine toimub nii nagu muudegi tegevuslubade puhul MSÜS § 32 lg 2 alusel.

Paragrahvi 30 lg 2. Kui kosmosetegevusloa muutmist taotleb käitaja, kohaldub menetlusele 4. peatüki 2. jagu. Selle kohaselt tuleb muutmise menetlust käsitada kui uue kosmosetegevusloa taotlemist, järgides samu tähtaegu ja rakendades sama põhjalikkust. Kui kosmosetegevusloa muutmist taotletakse nii, et muudatus on oluline (nt kasvab riskitase või muutub loale keskne eeldus – usaldusväärsus, ohutus, küber- ja keskkonnakontrollid, orbiidirežiim, missiooniprofiil), käsitatakse menetlust kui uue kosmosetegevusloa taotlemist (vt 4. peatüki 2. jagu). See on kooskõlas MSÜS § 32 lg 2 loogikaga: kui asjaolud on muutunud viisil, mis eeldab täismahus uuesti hindamist, tuleb läbi viia täielik loamenetlus (tähtajad, dokumendid, kooskõlastused).

Eelnõu § 31 – kosmosetegevusloa aluseks olevate andmete muutumine

Paragrahv 31. MSÜS-st tuleneb üldine kohustus teavitada loakandjat mõjutavatest asjaoludest; käesolev seadus täpsustab kosmosetegevuse jaoks tähtajad ja andmekoosseisu, arvestades valdkonna ajakriitilist ohupotentsiaali. Kiire teavitamine (3 tööpäeva alusinfo; 10 tööpäeva täpsustatud andmed) on vajalik, et pädev asutus saaks hinnata, kas ilmnenud asjaolud eeldavad ajutist peatamist (MSÜS § 43 raam) või täismahus uuesti hindamist. Tähtaegade ja miinimumandmete täpsustamine on valdkonnaspetsiifiline erisus, mis tagab ruumiliikluse ohutuse, riskide varajase ohjamise ja rahvusvahelise vastutuse riski vältimise. Samas järgitakse andmete minimaalsuse põhimõtet (GDPR): nõutakse üksnes andmeid, mis on vältimatult vajalikud riski hindamiseks ja loatingimuste järgimise kontrolliks.

Paragrahvi 31 lg 1. Kosmosetegevusloa andmisel lähtub pädev asutus taotleja esitatud andmetest ning järeldab nendest tema sobivuse käitajana tegutseda. Kui andmed muutuvad, peab pädev asutus olema sellest teadlik, et ta saaks vajaduse korral kosmosetegevusloa peatada või kehtetuks tunnistada. Seetõttu on käitajale sätestatud kolme tööpäeva pikkune tähtaeg, et teavitada pädevat asutust andmete muutumisest.

Paragrahvi 31 lg 2. Kuivõrd pädeval asutusel on vaja selleks, et hinnata käitaja sobivust kosmosetegevuseks, analüüsida asjakohaseid andmeid, peab käitaja esitama pädevale asutusele kõnesolevas lõikes sätestatud muudetud andmed. Lõike 2 eesmärk on tagada, et pädeval asutusel oleksid sellised andmed. Käitajal on kohustus esitada nõutud andmed kümne tööpäeva jooksul arvates muudatuste jõustumisest.

5. jagu
Andmete ja dokumentide esitamine

Eelnõu § 32 – andmete ja dokumentide kandmine kosmosetegevuse andmestikku

Paragrahv 32. Paragrahvi eesmärk on tagada kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektidega seotud andmete ja dokumentide koondatud töötlemine ja haldamine viisil, mis võimaldab tõhusat loamenetlust, kosmoseobjektide registreerimist ja kosmosetegevuse üle järelevalve tegemist. Selleks töödeldakse kosmosetegevuslubade ning Eesti jurisdiktsiooni alusel registreeritavate kosmoseobjektidega seotud andmeid seadme ohutuse seaduse § 12 alusel peetava Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti järelevalve infosüsteemi kosmosetegevuse andmestikus ning infosüsteemi põhimääruses sätestatud korras.[127]

Eelnõu kohaselt on pädeva asutuse ülesanneteks muu hulgas kosmosetegevuslubade andmine, kosmoseobjektide registreerimine ning kosmosetegevuse üle riikliku ja haldusjärelevalve tegemine. Kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektide andmete koondamine ühte süsteemi võimaldab siduda loa andmise, kosmoseobjekti registreerimise, andmete muutmise, tegevuse üleandmise, kosmosetegevuse lõpetamise ja järelevalve ühtseks tervikuks. See toetab menetluste järjepidevust kogu kosmosetegevuse elutsükli vältel ning võimaldab pädeval asutusel saada tervikliku ülevaate konkreetse kosmoseobjekti ja sellega seotud kosmosetegevuse kohta.

Kosmosetegevuse andmestikku peetakse TTJA järelevalve infosüsteemi koosseisus. Tegemist ei ole uue eraldiseisva andmekogu loomisega, vaid olemasoleva TTJA järelevalve infosüsteemi täiendamisega kosmosetegevuse andmestiku ja vastava funktsionaalsusega. Selline lahendus võimaldab kasutada olemasolevat infosüsteemi, toetab elektroonilist asjaajamist ning lihtsustab pädeva asutuse ja kosmosetegevuse käitaja vahelist suhtlust. Samuti aitab see vähendada halduskoormust kosmosetegevusega seotud haldusmenetlustes, vältida andmete dubleerivat kogumist ning tagada andmete ühtse ja korrastatud haldamise.

Paragrahvi 19 lõikes 5 ja käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud piirang puudutab andmete kandmist kosmosetegevuse andmestikku. TTJA-le loamenetluses esitatud või teistelt asutustelt saadud dokumendid registreeritakse TTJA järelevalve infosüsteemi dokumendiregistri andmestikus sellele kohalduvate õigusaktide kohaselt. Kosmosetegevuse andmestikku kantakse usaldusväärsuse hindamisega seotud andmetest üksnes kontrollimise kuupäev, kontrollitud asjaolud, kasutatud andmeallikad ja kontrolli tulemus. Sellega eristatakse TTJA järelevalve infosüsteemi dokumendiregistri andmestikus registreeritavaid dokumente ja kosmosetegevuse andmestikku kantavaid struktureeritud andmeid.

Kuigi kosmosetegevuse andmestik paikneb olemasoleva TTJA järelevalve infosüsteemi koosseisus, eeldab kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektidega seotud andmete töötlemine infosüsteemi täiendavat arendamist. Kosmosetegevuse eripära tõttu on vaja luua andmestik ja

[127] Majandus- ja taristuministri 19. märtsi 2020. a määrus nr 5 „Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti järelevalve infosüsteemi põhimäärus“.

funktsionaalsus, mis võimaldab hallata muu hulgas kosmosetegevusloa, kosmoseobjekti registreerimise, kosmoseobjekti omaniku, käitaja, kosmosetegevuse üleandmise, kosmoseobjekti omandi üleandmise, kindlustuse, riskianalüüsi, usaldusväärsuse hindamise tulemuse, kosmosetegevuse lõpetamise ning järelevalvega seotud andmeid ja dokumente. Infosüsteemi arendamise kulusid käsitletakse täpsemalt seletuskirja 8. peatükis.

Kosmosetegevuse andmestiku pidamine on oluline ka Eesti rahvusvaheliste kohustuste ja vastutusega seotud riskide maandamiseks. Rahvusvahelise kosmoseõiguse kohaselt vastutab riik oma jurisdiktsiooni all toimuva kosmosetegevuse eest ning peab suutma tagada kosmoseobjektide identifitseeritavuse ja nendega seotud vastutusahela selguse. Usaldusväärne ja ajakohane andmestik võimaldab tuvastada, millise kosmoseobjekti, käitaja, omaniku või loaga konkreetne tegevus seotud on, ning toetab riigi võimet reageerida olukordades, kus kosmoseobjektiga seoses tekib kahju, oht, intsident või rahvusvahelise teabevahetuse vajadus. See on oluline eelkõige olukordades, kus kosmoseobjektiga seotud õnnetuse, kahjujuhtumi või muu intsidendi korral on vaja kiiresti tuvastada kosmoseobjekt, sellega seotud käitaja või omanik ning võimalik vastutusahel.

Kosmosetegevuse andmestik loob eeldused ka rahvusvaheliseks teabevahetuseks. Kuigi Eesti ei ole seletuskirja koostamise ajal kosmoseobjektide registreerimise konventsiooniga liitunud, võimaldab korrastatud riigisisene andmestik vajaduse korral edastada kosmoseobjektidega seotud andmeid rahvusvahelistele organisatsioonidele. See toetab valmisolekut täita tulevikus tekkida võivaid registreerimis- ja teabevahetuskohustusi.

Lisaks toetab kosmosetegevuse andmete koondatud töötlemine kosmosetegevuse ohutust, valdkondlikku analüüsi ja poliitikakujundust. Ajakohane andmestik võimaldab hinnata kosmoseobjektidega seotud riske, jälgida valdkonna arengut, saada ülevaate Eesti jurisdiktsiooniga seotud kosmosetegevusest ning kujundada vajaduse korral täiendavaid poliitika- või järelevalvemeetmeid. Pikemas vaates loob korrastatud andmestik ka paremad eeldused kosmoseliikluse korraldamise, kosmosekeskkonna ohutuse ja rahvusvahelise andmevahetuse arendamiseks.

128**5. peatükk**
Kosmosetegevuse alustamine ja kosmoseobjekti registreerimine

1. jagu
Kosmosetegevuse alustamise tingimused ja valmidus

Eelnõu § 33 – kosmosetegevuse alustamise tingimused

Paragrahvi 33 lg 1. Lisaks kosmosetegevusloale ja kosmoseobjekti registreeringule peab enne kosmosetegevusega alustamist saama pädevalt asutuselt veel viimase kooskõlastuse. Pädev

asutus peab seega kinnitama, et käitaja ja kosmoseobjekt on kosmosetegevuseks valmis. Käesolevas paragrahvis on sätestatud üldised tingimused, millal võib kosmosetegevust alustada. Kosmosetegevuse alustamiseks peavad olema täidetud kõik lõike 1 punktides nimetatud eeldused.

Paragrahvi 33 lg 1 p 1. Esiteks peab käitajal olema kehtiv kosmosetegevusluba.

Paragrahvi 33 lg 1 p 2. Teiseks peab kosmoseobjekt olema registreeritud kõnesolevas seaduses sätestatud kosmoseobjektide registris.

Paragrahvi 33 lg 1 p 3. Punktis 3 nimetatud dokumendiks on kirjalik dokument, milles kajastub kosmoseobjekti varasem katsetamine ning järeldub, et kosmoseobjekt on kosmosesse lennutamiseks valmis. See tähendab, et enne kosmoseobjekti kosmosesse lennutamist peab käitaja kosmoseobjekti tehniliselt sobival viisil testima ning seega tagama, et kosmoseobjekt on lennuvalmis. Väljastatud dokument peab olema kooskõlastatud ka pädeva asutusega.

Paragrahvi 33 lg 2. Lõike 1 punktis 3 nimetatud dokumendi peab esitama elektrooniliselt registri kaudu pädevale asutusele. Dokumendi esitamiseks on kaks võimalust: kas lõikes 2 sätestatu järgi pädevale asutusele elektroonilise registri kaudu või kosmoseobjekti registreeringu taotlemise korral § 36 lõike 1 punkti 15 järgi. Oluline on, et dokument oleks esitatud enne kosmoseobjekti üleslennutamist, kuivõrd kosmosetegevust ei tohi alustada enne selle dokumendi esitamist. Lisaks peab dokument vastama MSÜS-i § 15 lõike 4 nõuetele. See tähendab, et dokumendis peab kajastuma dokumendi nimetus ja number, kehtivuse algus- ja lõppkuupäev ning dokumendi andja ja ulatus.

Käesolevas paragrahvis kasutatud mõiste „kvalifitseeritud tehniline asutus“ tähistab asutust või isikut, kellel on piisav erialane pädevus ja tehniline kompetents kosmoseobjekti ohutuse, lennutamise või orbiidilt eemaldamisega seotud küsimuste hindamiseks. Kvalifitseeritud tehniliseks asutuseks võivad sõltuvalt konkreetse kosmoseobjekti ja missiooni iseloomust olla näiteks rahvusvahelised kosmoseorganisatsioonid, tehnilised sertifitseerimisasutused, teadus- ja arendusasutused või muud vastava valdkonna ekspertiisi omavad üksused. Pädev asutus hindab tehnilise asutuse sobivust juhtumipõhiselt, lähtudes esitatud dokumendi sisust ja kosmosetegevusega seotud riskidest.

Paragrahvi 33 lg 3. Kuivõrd lõike 1 punktis 3 nimetatud dokument on väga oluline selleks, et oleks tõendatud kosmoseobjekti ohutus, kosmoselennuvalmidus ja üldine nõuetele vastavus, siis on lõikega 3 sätestatud pädeva asutuse õigus kaasata eksperte ja pädevaid organisatsioone ning tellida hindamisteenus juhul, kui käitaja ei esita nimetatud dokumenti või dokumendil esineb sättes märgitud puudus.

Paragrahvi 33 lg 4. Kuna kohustus tagada kosmoseobjekti nõuetele vastavus on käitajal, siis peab juhul, kui pädev asutus peab sobivuse tõendamiseks kaasama eksperte ja sõltumatuid organisatsioone ning tellima hindamisteenuse, nende eest tasu maksma käitaja.

Eelnõu § 34 – kosmoselennuvalmiduse kinnitamine

Paragrahvi 34 lg 1. Enne kui käitaja saab kosmoselennuga algust teha, tuleb pädevalt asutuselt saada kosmoselennuvalmiduse kinnitus. Kinnituse annab pädev asutus, kuna tema teeb järelevalvet kosmosetegevuse valdkonnas kõnesolevas seaduses ja selle alusel kehtestatud õigusaktide alusel ja järgi.

Paragrahvi 34 lg 2. Kosmoselennuvalmiduse kinnitamiseks tuleb käitajal esitada elektrooniliselt registri kaudu taotlus, kus märgitakse kosmosetegevusloa number ning kosmoseobjekti registreerimisnumber.

Paragrahvi 34 lg 3. Samuti tuleb käitajal lisada kosmoselennuvalmiduse kinnitamise taotlusele § 33 lõike 1 punktis 3 nimetatud dokument.

Paragrahvi 34 lg 4. Haldusmenetluse tõhususe ja kiiruse põhimõtte kohaselt (HMS § 5 lg 2) peab pädev asutus kinnitama kosmoselennuvalmidust kooskõlastuse andmisega või jätma põhjendatult kooskõlastuse andmata 60 tööpäeva jooksul pärast vajalike dokumentide esitamist. Kuna kosmosetegevus võib olla väga erineva mahuga ning alati ei ole võimalik ette näha juhtumi keerukust või pädeva asutuse töökoormust, siis on pädevale asutusele jäetud õigus tähtaega pikendada 30 tööpäeva võrra. Kui pädev asutus jätab tähtaja järgimata, ei tähenda see siiski kosmoselennuvalmiduse vaikimisi kinnitamist. Sellises olukorras on taotlejal haldusmenetluse ja halduskohtumenetluse seadustiku kohased õiguskaitsevahendid vaide ja/või kaebuse esitamiseks. Üldregulatsioon kõnesoleva sätte alusel kooskõlastuse andmiseks ei tulene MSÜS-st, mistõttu on eelnõusse lisatud eriregulatsioon. Regulatsioon on vajalik, kuna riik ei saa lubada kosmosetegevuse alustamist ilma selle ohutust tagamata. Ohutust saab mh tagada kosmoseobjekti lennuvalmiduse hindamise kaudu.

2. jagu
Kosmoseobjekti registreerimine

Eelnõu § 35 – registreerimiskohustus

Paragrahv 35. Paragrahv 35 sätestab käitajale üldise kohustuse registreerida kosmosetegevusega seotud kosmoseobjekt registris. Registreerimise kohustus on sätestatud ka ÜRO registreerimise konventsioonis[129]. Registreerimise konventsiooni artiklist 2[130] tuleneb, et kui kosmoseobjekt lennutatakse Maa orbiidile või sellest kaugemale, peab riik registreerima kosmoseobjekti vastavasse registrisse, mida see riik ka haldab. Registreerimise konventsiooni artikli 4[131] järgi peavad riigid tagama kosmoseobjektide registreerimise ning registri pidamise.

[129] Convention of 12.11.1974 on Registration of Objects Launched into Outer Space. https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html
[130] Convention of 12.11.1974 on Registration of Objects Launched into Outer Space, artikkel 2. https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html
[131] Convention of 12.11.1974 on Registration of Objects Launched into Outer Space, artikkel 4. https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/registration-convention.html

Kuigi Eesti ei ole Registreerimise konventsiooniga liitunud, siis on käesolevas eelnõus arvestatud konventsioonist tulenevate põhimõtetega. Kosmoseobjekti ei tohi lennutada Maa orbiidile või sellest kaugemale enne selle registreerimist, et riigil ja pädeval asutusel oleks kogu kosmosetegevuse ajal kosmoseobjektidest täielik ülevaade. Registreerida tuleb ka kõik seadmed, mida ei plaanitud üles lennutada. See tähendab näiteks, et kui kanderaketist või muust analoogsest seadmest eraldub satelliit, mis ei olnud plaanitud eralduma, siis muutub selline satelliit kosmoseobjektiks, mis tuleb registreerida. Samuti tuleb registreerida seade, mis ehitatakse kosmoses ümber või mis kosmoseobjekti ümberehitamisel muutub, või mingi uus tekkiv objekt. Kui aga näiteks kaks kanderaketti kokku põrkavad ja selle tagajärjel tekivad tükikesed, on tegemist kosmoseprügiga.

Eelnõu § 36– kosmoseobjekti registreerimine

Paragrahvi 36 lg 1. Lõige 1 reguleerib kosmoseobjekti registreerimist ning registreerimiseks vajaliku teabe ja dokumentide nimekirja. Registreeritakse üks kosmoseobjekt korraga. See tähendab, et kui näiteks missioon hõlmab mitut kosmoseobjekti, tuleb iga objekt eraldi registreerida. Ühe kosmosetegevusloaga võib olla seotud mitu registreeritud kosmoseobjekti. Käitaja peab aga tagama, et tema kosmosetegevus vastab talle antud kosmosetegevusloale. Kui käitaja soovib oma kosmosetegevusloaga registreerida uut kosmoseobjekti, tuleb tal arvestada, et registreeritav objekt peab oma eesmärgi, iseloomu või kirjelduse poolest vastama olemasolevale loale. Kui see objekt vastab kosmosetegevusloale või kui see erineb eesmärgi, iseloomu või kirjelduse poolest kosmosetegevusloaga juba hõlmatud kosmoseobjektist ebaoluliselt, peab käitaja taotlema kosmosetegevusloa muutmist §-s 30 sätestatu kohaselt. Kui aga registreeritav kosmoseobjekt erineb eesmärgi, iseloomu või kirjelduse poolest kosmosetegevusloaga juba hõlmatud kosmoseobjektist oluliselt, tuleb käitajal uue kosmoseobjekti registreerimiseks taotleda uus kosmosetegevusluba. See on proportsionaalne meede. Kuna pädev asutus väljastab kosmosetegevusloa käitaja tegevuse järgi, sealhulgas näiteks kosmosetegevuse riski taseme ja lõpetamise kava järgi, peavad kõik selle kosmosetegevusloaga hõlmatud kosmoseobjektid vastama loas kirjeldatud kosmosetegevuse eesmärgile, iseloomule ja kirjeldusele.

Registreerimise taotluse esitamise eeltingimuseks ei ole kosmosetegevusluba. See tähendab, et kosmosetegevusloa ja registreerimise menetlus võivad toimuda paralleelselt. Kosmoseobjekti siiski ei registreerita, kui käitajale ei anta kosmosetegevusluba.

Paragrahvi 36 lg 1 p 1. Kosmoseobjekti registreerimisel tuleb pädevale asutusele esitada elementaarne ja esmavajalik info. Pädeval asutusel peavad olema registreeritava kosmoseobjekti käitaja kontaktandmed, et vajaduse korral lisateavet küsida või muul põhjusel ühendust hoida. Kontaktandmeteks on käitaja elektronposti aadress ja telefoninumber.

Paragrahvi 36 lg 1 p 2. Kosmoseobjekti registris peavad olema kosmoseobjekti enda põhilised andmed. Selleks et register saaks täita oma funktsiooni ehk kosmoseobjektide üle saaks arvestust pidada, peab registrile esitama kosmoseobjekti kirjelduse ja selle tehnilised parameetrid. Lisaks peab olema teada kosmoseobjekti valmistaja.

Paragrahvi 36 lg 1 p 3. Kosmoseobjekti registreerimisel on oluline iga kosmoseobjekti missioon ning selle eesmärk, et täpselt pidada järge Eestis registreeritud kosmoseobjektide tegevuse üle Maa orbiidil või sellest kaugemal.

Paragrahvi 36 lg 1 p 4. Täpset kosmoseobjekti Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamise kuupäeva ja asukohta ei pruugi olla võimalik ette määrata, kuivõrd see võib oleneda näiteks ilmastikutingimustest või muust käitajast sõltumatust asjaolust. Siiski on kosmoseobjekti missiooni ajaraami paikapanekuks vaja määrata eeldatav lennutamise aeg ja asukoht. Täpne kuupäev ja asukoht tuleb pädevale asutusele teatada § 40 lg 1 p 1 järgi pärast üleslennutamist.

Paragrahvi 36 lg 1 p 5. Kosmoseobjekti täpset asukohta kosmoses ei pruugi olla võimalik ette määrata, kuivõrd seda ei pruugi võimaldada kasutatav tehnika. Siiski tuleb missiooni kirjeldamise ja ülevaate saamise huvides esitada eeldatav asukoht või orbiidi põhiparameetrid, mis koosnevad perioodist, apogee raadiusest, perigee raadiusest ja kaldenurgast. Täpne asukoht kosmoses või orbiidi põhiparameetrid tuleb pädevale asutusele teatada § 40 lg 1 p 2 järgi pärast kosmoseobjekti üleslennutamist. Apogee raadius ja perigee raadius on Maa orbiitidel liikuvate taevakehade trajektoori äärmuslikud kaugused. Perigee on ümber Maa tiirleva keha orbiidi punkt, kus tiirlev taevakeha asub Maa massikeskmele kõige lähemal, ning apogee on orbiidi punkt, kus tiirlev taevakeha asub Maa massikeskmest kõige kaugemal.

Paragrahvi 36 lg 1 p 6. Samamoodi kui kosmosetegevusluba taotledes on ka kosmoseobjekti registreerides vaja andmeid kosmoseobjekti omaniku kohta, kui taotleja ja omanik ei ole sama isik. Andmed on vajalikud, et kõik kosmoseobjektiga seotud ja selle eest vastutavad isikud oleksid pädevale asutusele teada ning kõigiga oleks võimalik kontakti võtta.

Paragrahvi 36 lg 1 p 7. Omandi põhiõiguse kohaselt ei tohi kasutada kellelegi teisele kuuluvat kosmoseobjekti ilma omaniku nõusolekuta. Seega peab ka registreerimisel olema nõusolek kirjalikult antud, et pädev asutus saaks veenduda, et omanik on kosmoseobjekti registreerimisest teadlik ning on selleks loa andnud.

Paragrahvi 36 lg 1 p 8. Ohutuse huvides ning selleks, et vältida rahapesu ja terrorismi rahastamist, peab pädevale asutusele olema selge, kellele kuulus kosmoseobjekt varem või kes seda kasutas. Selline info annab pädevale asutusele võimaluse kontrollida, kas kosmoseobjekt on olnud usaldusväärsete isikute vastutusel ning kas on võimalik, et see võib kuidagi ohustada Eesti riiki või kosmosetegevust üldiselt.

Paragrahvi 36 lg 1 p 9. Kosmosetegevus peab olema ohutu. Seega peab kosmoseobjekt olema ohutult ehitatud, nõuetele vastama ning enne selle registreerimist peab pädev asutus saama ohutuses veenduda. Seega peab taotleja esitama pädevale asutusele dokumendid ja tõendid, mis säärast ohutust tõendavad.

Paragrahvi 36 lg 1 p 10. Kosmosetegevuseks on vaja pidada Maaga sidet ning selle jaoks peab hankima sagedusloa. Seega on sagedusluba kosmoseobjekti registreerimise ja sellest lähtudes ka kosmoseobjekti üleslennutamise eeldus.

Paragrahvi 36 lg 1 p-d 11 ja 12. Kui kosmoseobjekt või selle osad on olnud varem registreeritud või neid on püütud registreerida teise riigi registris, on ka Eesti pädevale asutusele vaja infot registreerimise asjaolude või sellest keeldumise põhjuste kohta. Kui teine riik ei olnud registreerimisega nõus, on võimalik, et ka Eestis ei peaks registreerimist lubama. Säärane nõue aitab vältida olukordi, kus kosmoseobjekti käitaja üritab teise riigi keeldumise korral registreerida nõuetele mittevastavat kosmoseobjekti Eestis.

Paragrahvi 36 lg 1 p 13. Kui kosmoseobjekt on varem käinud kosmoses, saab varasema missiooni põhjal hinnata kosmoseobjekti ohutust ja missioonivõimet. Kui kosmosetegevus ei olnud edukas, võib see anda põhjuse arvata, et kosmoseobjekt ei ole ohutu ega nõuetekohane. Samuti tuleb juhul, kui varem on üritatud kosmosetegevust teha, kuid see ei ole õnnestunud, oma ebaõnnestumist põhjendada, et hinnata, kas uuel katsel on võimalik ebaõnnestumist või ohtu vältida.

Paragrahvi 36 lg 1 p 14. Registreerimisel tuleb esitada ka lõpetamise kava § 45 lõigete 2–4 kohaselt, kuivõrd kosmosetegevuse nõuetekohane lõpetamine on oluline, et tagada kosmosetegevuse põhimõtete ning muude kõnesolevas seaduses ja selle alusel kehtestatud õigusaktidega sätestatud nõuete järgimine ka kosmosetegevuse lõpetamisel ja selle järel.

Paragrahvi 36 lg 1 p 15. Eelnõu § 33 lg 1 p 3 järgi on kosmosetegevuse alustamise eelduseks kosmoseobjekti katsetamist tõendava dokumendi esitamine. Vastava dokumendi kohta saab selgitusi lugeda eelnõu § 33 lg 1 p 3 selgitustest.

Paragrahvi 36 lg 2. Lõike 1 punktides 11–13 esinevate asjaolude puudumises peab pädev asutus olema täiesti kindel ning seetõttu peab taotleja seda allkirjaga kinnitama. Taotlejal võib olla motivatsioon punktide 11–13 asjaolusid varjata, sest need võivad viidata nõuetega vastuolus olevale kosmoseobjektile.

Paragrahvi 36 lg 3. Nii eelnõu § 33 lg 1 p 3 kui ka § 36 lg 1 p 15 järgi tuleb käitajal esitada kosmoseobjekti katsetamist tõendav dokument. Siiski ei pea säärast dokumenti mitu korda esitama ning käitajal on selleks mitu võimalust. Kõnesoleva sätte järgi ei pea nimetatud dokumenti tingimata esitama kosmoseobjekti registreerides, kui seda tehakse enne kosmoseobjekti kosmosesse lennutamist.

Paragrahvi 36 lg 4. Eelnõu § 36 lg 4 sätestab riigiasutustele erandi, mille kohaselt võib riigiasutuse omandusse kuuluva kosmoseobjekti kohta lõike 1 punktides 2–5 loetletud andmed esitada osaliselt, kui andmed on riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse kohaselt riigisaladus.

Paragrahvi 36 lg 5. Efektiivse dokumendimajanduse tagamiseks toimub kosmoseobjektide registreerimine elektrooniliselt, mistõttu tuleb ka registreerimistaotlus edastada otse registri kaudu. See tähendab, et kosmoseobjekti ei saa registreerida e-kirja teel või füüsilisel paberkandjal pädevale asutusele taotlust esitades. Pärast registreerimistaotluse esitamist peab pädev asutus esitama taotlejale menetlusasja numbri, mille alusel on taotlejal võimalik hiljem menetlust jälgida ning mille abil saab näiteks mitme objekti registreerimise korral menetlusi eristada.

Paragrahvi 36 lg 6. Kui kosmoseobjekt on registreeritud, määrab pädev asutus sellele individuaalse ja unikaalse registreerimisnumbri nii nagu muude avalik-õiguslike registrite puhul. Registreerimisnumber ei ole sama mis menetlusasja number ning aitab kosmoseobjekte registris objektiivse ja kindla omaduse alusel eristada.

Paragrahvi 36 lg 7. Kosmoseobjekti registreerimiseks tuleb tasuda riigilõiv.

Paragrahvi 36 lg 8. Riigiasutustele on riigilõivu maksmises kehtestatud erand. Nimelt lõikes 7 sätestatud nõuet ei kohaldata, kui kosmoseobjekti registreerimistaotluse esitaja on riigiasutus.

Paragrahvi 36 lg 9. Käitajal on õigus registreerimistaotlus tagasi võtta enne registrikande tegemist.

Eelnõu § 37 – registrikande tegemine

Paragrahv 37. Kosmoseobjekti registreerimise või registreeringu kustutamise taotlus lahendatakse pädeva asutuse otsusega. Otsuse alusel tehakse kosmosetegevuse andmestikus vastav registrikanne. Registrikanne on deklaratiivse tähendusega. See tähendab, et kosmoseobjekti käitajale või omanikule ei teki seetõttu objekti suhtes õiguseid ning registreerimine ei loo ega muuda kosmoseobjekti omandit.

Eelnõu § 38 – kosmoseobjekti registrisse kandmise tähtaeg

Paragrahv 38. Haldusmenetluse tõhususe ja kiiruse põhimõtte kohaselt (HMS § 5 lg 2) peab pädev asutus kosmoseobjekti andmed registrisse kandma 60 tööpäeva jooksul pärast vajalike dokumentide ja andmete esitamist. Kuivõrd iga registreerimistaotlust ning selle potentsiaalset keerukust ei ole võimalik ennustada, on pädeval asutusel võimalik tähtaega 60 tööpäeva võrra ühe korra pikendada.

Eelnõu § 39 – kosmoseobjekti registreerimisest keeldumine

Paragrahv 39. Paragrahv 39 sätestab nimekirja olukordadest, kus pädeval asutusel on kohustus registreerimistaotlusest keelduda. See tähendab, et kui esineb mõni selles sättes nimetatud olukord, ei ole pädeval asutusel kaalutlusotsust ning taotlusest peab keelduma.

Paragrahvi 39 p 1. Kui kosmoseobjekt on juba registreeritud mõnes teises riigis, ei saa Eesti riik registreerimistaotlust rahuldada. Selle eesmärgiks on tagada üheselt määratav riikide vastutus.

Paragrahvi 39 p 2. Olukorras, kus registreeritava kosmoseobjekti käitaja on riigi jaoks ebausaldusväärne, ei saa lubada tema kosmoseobjekti registreerimist. Ebausaldusväärsete isikute tehtavat kosmosetegevust ei saa pidada ohutuks.

Paragrahvi 39 p 3. Kosmoseobjekti eest vastutavad ning selle üle mõju omavad isikud peavad olema usaldusväärsed, et vältida ohu tekkimist ning nõuetevastast kosmosetegevust. Seega peab olema usaldusväärne ka kosmoseobjekti omanik. Kui omaniku usaldusväärsuse

hindamisel selgub, et ta ei vasta §-s 12 nimetatud nõudele, keeldutakse kosmoseobjekti registreerimisest.

Paragrahvi 39 p 4. Kosmosetegevuse ohutuse tagamisel on väga suure tähtsusega kosmosetegevuse ohutu lõpetamine. Seetõttu peab kosmoseobjekti käitajal olema kosmosetegevuse lõpetamise kava ning sellele on seatud nõuded eelnõu § 45 lõigetes 2–4. Kui säärane kava puudub, ei saa kosmoseobjekti ohutust tagada ning on põhjendatud selle registreerimisest keeldumine.

Paragrahvi 39 p 5. Kui kosmoseobjekt võib tuua kaasa ohu avalikule korrale, riigikaitseobjektile või Eesti, teise Euroopa Liidu liikmesriigi, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või Euroopa Kosmoseagentuuri liikmesriigi julgeolekule, ei saa olla selle registreerimine õiguspärane. Vastasel juhul soodustaks Eesti riik ise õigusvastast tegevust ning looks olulise kahju tekkimise riski.

Paragrahvi 39 p 6. Sättes sätestatud registreerimisest keeldumise aluste nimekiri ei ole ammendav ning sääraseid aluseid võib esineda ka mujal kõnesolevas või muus seaduses.

Eelnõu § 40 – andmete täpsustamise kohustus

Paragrahvi 40 lg 1. Kosmoseobjektide register peab kajastama ajakohast infot kosmoseobjektide kohta. Seetõttu peab käitaja esitama pädevale asutusele ajakohast teavet kosmoseobjekti seisukorra ning tegevuse kohta elektroonilise registri kaudu.

Paragrahvi 40 lg 1 p 1. Kosmoseobjekti missiooni täpseks talletamiseks ning jälgimiseks on registrisse vaja kanda kosmoseobjekti täpne Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamise kuupäev ja asukoht. Seda infot aga ei pruugi olla võimalik anda enne lennutamist, kuivõrd kuupäev ja asukoht võivad oleneda ilmastikuoludest või muust käitajast sõltumatust asjaolust.

Paragrahvi 40 lg 1 p 2. Kosmoseobjekti täpne asukoht võib muutuda, samuti ei ole võimalik seda täpselt ennustada. Seega tuleb kosmoseobjekti käitajal teatada pädevale asutusele pärast kosmoseobjekti Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamist selle täpne asukoht või periood, apogee raadius, perigee raadius ja kaldenurk.

Paragrahvi 40 lg 2. Lõike 1 järgi esitatud andmed peavad kajastuma kosmoseobjektide registris, mistõttu peab pädev asutus need registreeringu muutmise otsusega sinna kandma.

Paragrahvi 40 lg 3. Kõik registris talletatud andmed peavad olema õiged ja täpsed. Seega kui pädev asutus saab mõistlikult kahelda andmete õigsuses, peab tal olema võimalus haldusaktiga nõuda kosmoseobjekti käitajalt andmete parandamist või täielike ja asjakohaste andmete esitamist. Juhul kui pädev asutus kahtleb andmete õigsuses, võib ta nõuda ka tõendavaid dokumente, et õigsuses veenduda.

Eelnõu § 41 – kosmoseobjekti registrist kustutamine

Paragrahvi 41 lg 1. Säte sisaldab nimekirja olukordadest, millal kosmoseobjekti registreering tuleb kustutada. Sellised olukorrad on põhiliselt need, kus registreeringut ei ole enam vaja, kuna

kosmosetegevus objektiga on lõppenud või objekt on lakanud eksisteerimast, aga ka siis, kui näiteks objekt on kantud registrisse teises riigis.

Paragrahvi 41 lg 1 p 1. Kosmoseobjekti käitajal on õigus ise taotleda enda vastutusel oleva objekti registrist kustutamist, kui sellega on kosmosetegevus lõppenud. Seejuures aga peab olema kosmosetegevus lõpetatud seaduses sätestatud nõuete kohaselt, et käitaja ei saaks hoiduda vastutusest tegevuse korraliku lõpetamise eest.

Paragrahvi 41 lg 1 p 2. Kuivõrd kosmoseobjekti omanikul on õigus otsustada oma objektiga toimuva tegevuse üle, on tal nagu käitajalgi õigus taotleda objekti registrist kustutamist. Ka sel juhul peab olema kosmosetegevus nõuetekohaselt lõpetatud.

Paragrahvi 41 lg 1 p 3. Kui kosmoseobjekti missiooni ei ole alustatud kolme aasta jooksul, ei ole põhjust seda registris hoida. Seega on käitajal või omanikul õigus taotleda kustutamist juba enne kosmosetegevuse alustamist, kui kumbki neist leiab, et kosmosetegevusega lähitulevikus ei alustatagi ning kuupäeva edasilükkamise taotleda ei ole mõistlik.

Paragrahvi 41 lg 1 p 4. Kui kosmoseobjekt on hävinud, ei ole põhjust seda registris hoida. Seega saab objekti käitaja või omanik sellest pädevat asutust teavitada ning seejuures taotleda objekti registrist kustutamist.

Paragrahvi 41 lg 1 p 5. Registreerimise konventsiooni artikli 2 lõike 2 järgi tohib kosmoseobjekt olla registreeritud vaid ühe riigi registris. Seega juhul, kui kosmoseobjekt on nõuetekohaselt üle antud ning teise riigi registrisse kantud, peab selle Eesti registrist kustutama, kui objekti käitaja või omanik seda taotleb.

Paragrahvi 41 lg 2. Lõike 1 punktides 1 ja 3–5 nimetatud olukordades on selge, et kosmoseobjekti registris hoidmine on ebamõistlik ja ebavajalik. Seega ei pea pädev asutus ootama käitaja taotlust registrist kustutamiseks ning võib seda teha ka omal algatusel. Võib näiteks juhtuda, et käitaja ei ole ise huvitatud registreeringu kustutamisest või on kosmosetegevusest kaugenenud.

Paragrahvi 41 lg 3. Kosmoseobjekti hävimine peab olema pädevale asutusele tõendatud, et vältida olukordi, kus kosmoseobjekt kustutatakse, kuid kosmosetegevusega siiski alustatakse või jätkatakse ilma nõuetekohase registreeringuta.

6. peatükk
Kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti omandi üleandmine

Käesolev peatükk käsitleb kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti omandi üleandmise õiguslikke aluseid ning nendega seotud nõudeid. Oluline on neid kaht olukorda eristada. Erinevalt kosmoseobjekti omandi üleminekust §-s 43 hõlmab kosmosetegevuse üleandmine §-s 42 jooksva (kosmose)tegevuse, protseduuride ja vastutuste katkematut üleminekut. Selleks on vältimatult vajalikud ka kosmosetegevuse üleandja tegevused üleminekuperioodil, mitte ainult omandaja tegevused. Kõrvaltingimused üleandjale on piiratud ülemineku- ja lõpetamistoimingutega, mille täitmata jätmine takistaks uuel käitajal ohutus- ja keskkonnanõudeid täita või looks vahetu ohu. Näiteks on üleandjale vaja määrata järgmised

kõrvaltingimused: (i) kosmoseobjekti juhtimisõiguste, juurdepääsude ja juhtimisvahendite kontrollitud üleandmine ning üleandja juurdepääsu lõpetamineligipääsude, krüptovõtmete ja juhtimiskonsoolide turvaline üleandmine ning vana ligipääsu deaktiveerimine; (ii) andmete ja logide (telemeetria, riskianalüüsi ja hooldusajaloo) üleandmine nõutud mahus; (iii) kindlustuskaitse ja vastutuse katkematu kehtivus kuni uue käitaja poliisi aktiveerumiseni; (iv) kokkupõrgete vältimise teadete ja kontaktpunktide üleminek; (v) ülemineku- või orbiidilt eemaldumise/lõpetamise kava täpsed rollid ja tähtaeg (nt kui üleandja peab tegema viimase manöövri või tarkvarauuenduse); (vi) kolmandate isikute lepingute novatsioon/loovutus käsitlus (maajaam, andmeside). Sellised tingimused on ajutised, eesmärgipärased ja proportsionaalsed, tagades 2. peatüki põhimõtetest kinnipidamise ning vältides olukorda, kus uuel käitajal puuduvad tegevuse jätkamiseks vajalikud kontrollid või info. Ülevõtjale kehtestatakse paralleelselt vastuvõtmiseelsed kõrvaltingimused (nt kindlustus, sise-eeskirjad, riskihalduse ning tegevuse jätkamiseks vajalik tehniline ja korralduslik valmisolekriskihalduse ja küberturbe valmisolek), üleandjale aga ülemineku lõpetavad toimingud. Kosmosetegevuse üleandmisel võib ohutuse ja järjepidevuse tagamiseks olla vältimatu seada teatud tehnilised ja korralduslikud kohustused ka üleandjale, et tagada riskivaba üleminek ja vältida vastutusahela „tühimikke“.

Käesolevas peatükis nimetatud kõrvaltingimustega ei kehtestata kosmosetegevuse üleandjale ega vastuvõtjale KüTS-ist tulenevaid küberturvalisuse nõudeid ega hinnata nende täitmist. Küberturvalisuse nõuded ja nende üle tehtav järelevalve tulenevad KüTS-ist. TTJA võib kehtestada üksnes kosmosetegevuse ohutuks ja katkematuks üleandmiseks vajalikud tehnilised ja korralduslikud kõrvaltingimused.

Eelnõu § 42 – kosmosetegevuse üleandmine

Paragrahv 42. Selles sättes kehtestatakse nõuded kosmosetegevuse üleandmiseks teisele käitajale.

Paragrahvi 42 lõiked 1 ja 2. Kui käitaja on saanud kosmosetegevusloa, siis on ta täitnud selleks seaduses sätestatud tingimused. Kosmosetegevuse uuele käitajale üleandmise korral on seega vaja kindlaks teha, et ka uus käitaja vastab nendele tingimustele. Seetõttu on kosmosetegevuse üleandmise korral vaja pädeval asutusel teha kindlaks, kas uus käitaja on kosmosetegevuseks sobiv ning kas kõik olulised ohutusnõuded on täidetud. Seega peab ka uuel käitajal olema kehtiv kosmosetegevusluba.

Paragrahvi 42 lg 3. Lõikes 3 kehtestatakse nõuded kosmosetegevuse üleandmiseks teisele käitajale, kes on välisriigi kodanik või äriühing. Avakosmose lepingu artikli 7 kohaselt vastutab iga riik kahju eest, mille tema kosmoseobjekt on tekitanud teisele riigile või nende füüsilistele ja juriidilistele isikutele, kui see riik on kosmoseobjekti lennutanud, lennutamise korraldanud või kui kosmoseobjekt on lennutatud tema territooriumilt või rajatisest. See tähendab, et kui Eestist lennutatud või Eesti kosmosetegevusloaga käitaja poolt orbiidile lennutatud kosmoseobjekti käitajaks või omanikuks saab välisriigi kodanik või ettevõtja, jääb kosmoseobjekti tekitatud kahju eest rahvusvahelise õiguse järgi vastutama siiski Eesti. Samas ei saa Eesti kuidagi sellise kosmoseobjekti tegevust kontrollida. Seega peab ka pädeval asutusel

olema võimalik enne kosmosetegevuse üleandmist enda vastutus välistada ning see välisriigile üle anda.

Paragrahvi 42 lg 3 p 1. Kui kosmosetegevus üle anda välisriigi käitajale, on oluline, et uus käitaja on samuti registreeritud välisriigi vastavas registris ja tal on välisriigis kehtiv luba käitajana tegutseda. Sellega on tagatud, et uus käitaja vastab välisriigis kehtestatud nõuetele ning on sobilik kosmosetegevuse tegemiseks. Sätte eesmärk on esiteks vältida kosmosetegevusest tulenevaid ohte ning teiseks tagada, et kosmosetegevust ei võtaks üle käitaja, kes tegelikult selle tegemiseks ei sobi.

Paragrahvi 42 lg 3 p 2. Registreerimise konventsiooni kohaselt peab iga kosmoseobjekt olema registreeritud ühe riigi registris. Kui kosmoseobjekt antakse üle välisriigi käitajale, peab see olema registreeritud ka selle välisriigi registris. Seega peab kosmoseobjekti üleandmise korral olema tagatud, et välisriigi registris on võimalik seda objekti registreerida. See tähendab, et kosmoseobjekt peab olema nõuetekohane ka välisriigi õiguse kohaselt ning olema sobiv registrisse kandmiseks.

Paragrahvi 42 lg 3 p 3. Vabariigi Valitsuse sanktsioonide all on mõeldud RSanS-i §-s 27 sätestatut. Rahvusvaheliste sanktsioonide all on selle sätte mõttes silmas peetud RSanS-i §-s 3 määratletut. Kui kosmoseobjekti uuele omanikule on sääraseid sanktsioone rakendatud, ei saa teda pidada usaldusväärseks ning tema kosmosetegevus ei oleks ohutu.

Paragrahvi 42 lg 3 p 4. Samuti on oluline tagada, et kosmosetegevuse üleandmine ei tekitaks ohtu inimesele, varale, keskkonnale, avalikule korrale, riigikaitseobjektile või Eesti, teise Euroopa Liidu liikmesriigi, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või Euroopa Kosmoseagentuuri liikmesriigi julgeolekule. Kui riik lubaks säärastel tingimustel kosmoseobjekti omandit üle anda, soodustaks see ise säärase ohu tekkimist.

Paragrahvi 42 lg 3 p 5. Avakosmose lepingu artikli 7 kohaselt vastutab iga riik kahju eest, mille tema kosmoseobjekt on tekitanud teisele riigile või nende füüsilistele ja juriidilistele isikutele, kui see riik on kosmoseobjekti lennutanud, lennutamise korraldanud või kui kosmoseobjekt on lennutatud tema territooriumilt või rajatisest. See tähendab, et kui Eestist orbiidile lastud kosmoseobjekti käitajaks või omanikuks saab välisriigi kodanik või ettevõtja, jääb kosmoseobjekti tekitatud kahju eest rahvusvahelise õiguse järgi vastutama siiski Eesti. Samas ei saa Eesti kuidagi selle kosmoseobjekti tegevust kontrollida. Seega peab vastutaval ministeeriumil olema võimalik enne kosmoseobjekti teise riigi käitajale või omanikule üleminekut enda vastutus välistada ning see välisriigile üle anda. Selleks et vastutus kosmoseobjekti eest saaks rahvusvahelise õiguse tähenduses üle minna teisele riigile, peab vastutuse üleminek olema reguleeritud Eesti ja vastava välisriigi vahelise jõustunud välislepinguga. Nimetatud tingimus on vajalik, et välistada olukord, kus Eesti jääks vastutama kosmoseobjekti tegevuse eest ilma võimaluseta seda kontrollida.

Paragrahvi 42 lg 4. Uus käitaja ei ole eeldatavasti üle võetud kosmoseobjekti algselt orbiidile lennutanud ja arendanud. See tähendab, et käitaja vahetumine võib kaasa tuua ka teatud riske. Lõikega 4 on pädevale asutusele antud õigus sätestada uuele käitajale kohustuslikke

kõrvaltingimusi. Nõuete täitmine võib olla vajalik enne kosmoseobjekti üleandmist ja/või pärast seda.

Kuna kosmosetegevuse üleandmine hõlmab jooksva (kosmose)tegevuse, protseduuride ja vastutuste katkematut üleminekut, on selleks vältimatult vajalikud ka kosmosetegevuse üleandja tegevused üleminekuperioodil, mitte ainult vastuvõtja tegevused. Kõrvaltingimused üleandjale on piiratud ülemineku- ja lõpetamistoimingutega, mille täitmata jätmine takistaks uuel käitajal ohutus- ja keskkonnanõudeid täita või looks vahetu ohu. Näiteks on üleandjale vaja määrata järgmised kõrvaltingimused: (i) kosmoseobjekti juhtimisõiguste, juurdepääsude ja juhtimisvahendite kontrollitud üleandmine ning üleandja juurdepääsu lõpetamine; (ii) andmete ja logide (telemeetria, riskianalüüsi ja hooldusajaloo) üleandmine nõutud mahus; (iii) kindlustuskaitse ja vastutuse katkematu kehtivus kuni uue käitaja poliisi aktiveerumiseni; (iv) kokkupõrgete vältimise teadete ja kontaktpunktide üleminek; (v) ülemineku- või orbiidilt eemaldumise/lõpetamise kava täpsed rollid ja tähtaeg (nt kui üleandja peab tegema viimase manöövri või tarkvarauuenduse); (vi) kolmandate isikute lepingute novatsioon/loovutus käsitlus (maajaam, andmeside). Sellised tingimused on ajutised, eesmärgipärased ja proportsionaalsed, tagades 2. peatüki põhimõtetest kinnipidamise ning vältides olukorda, kus uuel käitajal puuduvad tegevuse jätkamiseks vajalikud kontrollid või info. Ülevõtjale kehtestatakse paralleelselt vastuvõtmiseelsed kõrvaltingimused (nt kindlustus, sise-eeskirjad, riskihalduse ning tegevuse jätkamiseks vajalik tehniline ja korralduslik valmisolek), üleandjale aga ülemineku lõpetavad toimingud. Kosmosetegevuse üleandmisel võib ohutuse ja järjepidevuse tagamiseks olla vältimatu seada teatud tehnilised ja korralduslikud kohustused ka üleandjale, et tagada riskivaba üleminek ja vältida vastutusahela „tühimikke“.

Kõrvaltingimustega ei kontrolli TTJA käitaja vastavust KüTS-ile. KüTS-ist tulenevate nõuete täitmise üle teeb järelevalvet KüTS-is nimetatud järelevalveasutus.

Eelnõu § 43 – kosmosobjekti omandi üleandmine

Paragrahv 43 reguleerib kosmoseobjekti omandiõiguse üleandmist, st asjaõiguslikku suhte muutumist objekti kuuluvuse osas. Säte ei käsitle kosmosetegevuse ega käitaja rolli üleminekut, vaid üksnes omandisuhet. Oluline on rõhutada, et kosmoseobjekti omandi üleandmine ei too kaasa kosmosetegevuse ega käitaja rolli automaatset üleminekut. Omandi üleminek puudutab üksnes õigust asja omada, kuid kosmosetegevuse läbiviimine ja käitaja staatus liiguvad edasi üksnes § 42 alusel ning ainult juhul, kui pooled taotlevad kosmosetegevuse üleandmise luba. Seetõttu ei teki omandajale automaatselt kosmosetegevusloa kohustust. Kui omandaja soovib ise asuda kosmosetegevust läbi viima, peab ta esitama eraldi taotluse § 42 kohaselt ning täitma käitajale kehtestatud nõuded. Selline § 42 ja § 43 eristatavus on vajalik, et vältida olukorda, kus omandisuhet käsitletakse ekslikult kosmosetegevuse jätkamise või ülemineku aluseks.

Paragrahvi 43 lg 1. Kosmoseobjekti omandi üleandmise korral on vaja pädeva asutuse eelnevat luba, et tagada kosmoseobjekti uue omaniku sobivus selleks. Pädev asutus peab seega enne kontrollima, kas kosmoseobjekti uus omanik on usaldusväärne.

Paragrahvi 43 lg 2. Kui asjaõiguslik tehing kosmoseobjekti omandi üleandmiseks on tehtud ilma pädeva asutuse loata, on see seadusega vastuolus ning seega TsÜS-i § 87 järgi tühine.

Oluline on märkida, et see ei tähenda, nagu oleks ka asjaõiguslepingu aluseks olev võlaõiguslik tehing tühine. Kuivõrd kosmoseobjekti üleandmiseks vajaliku loa eesmärk on tagada kosmosetegevuse ohutus ning vältida riigi julgeolekut ohustavaid tehinguid, on põhjendatud, et omandit enne pädevalt asutuselt loa saamist üle anda ei saa. Seega on ka põhjendatud, et regulatsiooni järgi on pädeva asutuse loata tehtud asjaõiguslikud tehingud tühised.

Pärast omandi üleandmist muudetakse ka kosmoseobjekti registreeringut. Tuleb tähele panna, et registri kanded ei ole konstitutiivse tähendusega ning ei muuda ega loo omandiõigust kosmoseobjektide suhtes. Registreeringu muutmisel on vaid deklaratiivne tähendus.

Paragrahvi 43 lg 3. Kosmoseobjekti võib üle anda, kui uus omanik vastab kõigile nõuetele, millele peab vastama kosmoseobjekti algne omanik.

Paragrahvi 43 lg 3 p 1. Kuivõrd pädeva asutuse jaoks on oluline saada kosmoseobjekti omaniku kohta kogu vajalik teave, et teha järelevalvet ning olla kindel omandaja nõuetele vastavuses, peab omandaja esitama §-s 17 nimetatud andmeid ja dokumente. Omandaja peab vastama §-s 12 sätestatud usaldusväärsusnõudele. Omandaja usaldusväärsust hinnatakse §-s 12 sätestatud korras, arvestades lõikes 4 nimetatud asjaolusid.

Paragrahvi 43 lg 3 p 2. Nagu kosmosetegevuse üleandmisel, on oluline ka kosmoseobjekti omandi üleandmisel tagada, et ei kaasne ohtu avalikule korrale, riigikaitseobjektile ega Eesti, teise Euroopa Liidu liikmesriigi, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni või Euroopa Kosmoseagentuuri liikmesriigi julgeolekule ega suurene rahapesuga või terrorismi rahastamisega seotud risk.

Paragrahvi 43 lg 4. Nagu kosmosetegevuse üleandmisel, nii on ka kosmoseobjekti üleandmisel võimalik, et uus omanik ei ole selle kosmoseobjekti algse orbiidile lennutamise ja arendamisega tegelenud. See tähendab, et omandi üleandmine võib kaasa tuua teatud riske. Seega antakse lõikega 4 pädevale asutusele õigus sätestada uuele omanikule kõrvaltingimusi. Nõuete täitmine võib olla vajalik enne kosmoseobjekti üleandmist ja/või pärast seda.

Paragrahvi 43 lg 5. Isegi kui eelkirjeldatud kosmoseobjekti üleandmise nõuded on täidetud, ei tähenda see veel pädeva asutuse jaoks, et kosmoseobjekti omand on reaalselt üle antud. Seega peavad nii omandaja kui ka võõrandaja pädevale asutusele omandi reaalsest üleandmisest kirjalikult teatama. Seeläbi on pädeval asutusel võimalik olla kindel, et kosmoseobjekti omand on reaalselt üle läinud, ning teada, kes on kosmoseobjekti omanik.

Lõikega kehtestatakse kohustus, et pärast pädeva asutuse loa saamist kosmoseobjekti omandi üleandmiseks teavitavad nii võõrandaja kui ka omandaja pädevat asutust omandi tegelikust üleandmisest hiljemalt 10 päeva jooksul, esitades selleks kirjaliku avalduse. Teavitamiskohustuse eesmärk on tagada riigi järelevalve järjepidevus, vastutusahela selgus ning registri ajakohasus pärast tehingu lõpuleviimist. Kuivõrd riik vastutab rahvusvahelise kosmoseõiguse alusel oma jurisdiktsiooni ja kontrolli all toimuva kosmosetegevuse eest, peab pädev asutus teadma, kellele kuulub kosmoseobjekt pärast omandi üleandmist, et kontrollida loa tingimuste täitmist (nt kindlustuskate, käitamis- ja lõpetamiskohustused, kontaktpunktid)

ning uuendada vastavad registrikanded. Lõikes 5 sätestatud teade on deklaratiivne (mitte uus loamenetlus) ja tugineb juba antud loale.

Mõlema osapoole kohustus vähendab riski, et teavitamine viibib või jääb tegemata (nt üks pool ei täida kohustust või pooled vaidlustavad tehingu tingimusi). N-ö topelt kohustus suurendab õiguskindlust ja võimaldab pädeval asutusel vajadusel pöörduda mõlema isiku poole, tagades kiire ja kontrollitava info liikumise. Tähtaeg 10 kalendripäeva on proportsionaalne ja praktikas teostatav tähtaeg, arvestades, et enamik tehingu kohta vajalikke andmeid on pooltel juba loataotluse käigus koondatud. Teavituse esitamine on halduslikult lihtne (kirjalik, sh elektrooniliselt esitatav avaldus), mistõttu halduskoormus on madal, samas kui kasu (registri ja järelevalve ajakohasus) on oluline. Teavituse sisu piirdub vajaliku miinimumiga: viide antud loale, tehingu toimumise kuupäev, osapoolte identifitseerimisandmed ning kosmoseobjekti identifitseerimise andmed. Vajaduse korral lisatakse kinnitus, et loa tingimused (sh kindlustus, käitamise ja lõpetamise korraldus, kontaktisiku andmed) on üleminekul katkematult tagatud. Sellega välditakse ülemäärast isikuandmete ja ärisaladuse avaldamist. Teade on aluseks registrikande ajakohastamisele ning pädeva asutuse riskipõhise järelevalve planeerimisele. Kui teavitust ei esitata, võib pädev asutus rakendada seaduses ette nähtud järelevalvemeetmeid ja sunnivahendeid ning teha vajaduse korral otsuseid loa kehtivuse või tingimuste üle, et vältida olukordi, kus kosmoseobjekt jääb ilma selge vastutusahelata.

Eelnõu § 44 – kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti omandi üleandmise loa taotluse menetlemine

Paragrahvis 44 kehtestatakse protseduur teavitamaks pädevat asutust kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmisest. Säte eristab kosmosetegevuse üleandmist ja kosmoseobjekti omandi üleandmist, nähes kummagi loa taotlemiseks ette eraldi taotluse ja vastavad andmete ning dokumentide esitamise nõuded.

Paragrahvi 44 lg 1. Lõikes 1 sätestatakse kosmosetegevuse üleandmise loa taotluse esitamise kord. Taotlusele tuleb lisada § 42 lõigetes 2 ja 3 sätestatud nõuete täitmist tõendavad andmed ja dokumendid ning kosmosetegevuse üleandmise põhjendus, mis võimaldab pädeval asutusel hinnata, kas kosmosetegevuse jätkamine uue käitaja poolt vastab käesoleva seaduse nõuetele. Selleks et pädeval asutusel oleks võimalik uut käitajat kontrollida, peab endine käitaja oma teavituses esitama vajalikud andmed vaid uue käitaja kohta. Andmete esitamise põhiline eesmärk on anda pädevale asutusele info esialgse kontrolli tegemiseks. Vajaduse korral kontakteerub ta uue käitajaga lisaandmete saamiseks.

Paragrahvi 44 lg 2. Lõikes 2 reguleeritakse kosmoseobjekti omandi üleandmise loa taotluse esitamise kord. Taotlusele tuleb lisada § 43 lõikes 3 sätestatud nõuete täitmist tõendavad andmed ja dokumendid ning kosmoseobjekti omandi üleandmise põhjendus, mis võimaldab hinnata omandi üleandmise mõju kosmoseohutusele, vastutusele ja järelevalvele.

Paragrahvi 44 lg 3. Haldusmenetluse tõhususe ja kiiruse põhimõtte kohaselt (HMS § 5 lg 2) peab pädev asutus andma kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmisele nõusoleku või sellest keelduma 90 tööpäeva jooksul loataotluse esitamisest arvates. Kui

kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise loa taotlust ei vaadata läbi tähtaegselt, ei loeta luba siiski vaikimisi antuks.

Paragrahvi 44 lg 4. Kosmosetegevuse või kosmoseobjekti üleandmise nõuetekohasuse menetlus tähendab pädevale asutusele halduskoormust ning seega tuleb selle eest tasuda riigilõiv. Menetlust ei alustata enne riigilõivu tasumist, vastasel juhul võiks riigilõiv maksmata jääda ning menetlus toimuks asjata.

Paragrahvi 44 lg 5. Lõike 5 kohaselt võib juhul, kui kosmoseobjekti omandi üleandmisega kaasneb ka kosmosetegevuse üleandmine, esitada kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti omandi üleandmise loa taotlused ühiselt, mis võimaldab menetluse tõhusamat ja selgemat läbiviimist.

7. peatükk
Kosmosetegevuse lõpetamine

Eelnõu § 45 – kosmosetegevuse lõpetamise nõuded

Paragrahv 45. Säte reguleerib kosmosetegevuse lõpetamist. Kosmosetegevusloa andmise eelduseks on, et käitajal on olemas sobiv kosmosetegevuse lõpetamise kava, seetõttu peab tegevuse lõpetamisel seda ka järgima.

Paragrahvi 45 lg 1. Kosmosetegevuse lõpetamise aluseks on kosmosetegevuse lõpetamise kava. Kosmosetegevuse lõpetamise puhul on oluline järgida muu hulgas keskkonnasäästlikkuse põhimõtet. Käitaja peab kosmosetegevuse lõpetamisel vältima kosmoseprügi teket. Vajaduse korral saab käitaja kaasata kolmandaid isikuid selleks, et kosmoseprügi utiliseerida, ringlusesse või taaskasutusse võtta. Kui käitaja kaasab kosmoseobjekti ringlusse võtmisel kolmanda isiku, tuleb tal sõlmida selle isikuga eraldi kokkulepe kosmoseobjekti ringlusse võtmise kohta, samuti tuleb teavitada pädevat asutust. Kosmosetegevuse lõpetamisega seotud kulud kannab käitaja.

Paragrahvi 45 lg 2. Kuna iga kosmoseobjekti peab eraldi registreerima, siis tuleb ka iga kosmoseobjekti kohta teha eraldi lõpetamise kava. Kui koostatakse ühe kosmoseobjekti lõpetamise kava, ei tähenda see, et lõpetatakse käitaja kogu kosmosetegevus.

Paragrahvi 45 lg 3. Lõikes 3 sätestatud lõpetamise kava on juhtumipõhine. See peab arvestama konkreetse kosmosetegevuse ohu- ja riskitasemega ning olema proportsionaalne kosmosetegevuse ja -objektiga ning reaalselt järgitav. Lõpetamise kava peab vastama § 45 üldistele nõuetele. Lõpetamise kavas on oluline näidata kõnealuse sätte normatiivtekstis nimetatud asjaolusid. Seaduse 2. peatükis sätestatud põhimõtteid peab järgima kogu kosmosetegevuse vältel, sealhulgas kosmosetegevust lõpetades. Ajakava ei pea esitama päevase täpsusega, sobib ka aastane täpsus. Lisaks peab olema tagatud, et lõpetamise kava, mis on kosmosetegevusloa taotluse alus, on alati ajakohane ja vastab kosmoseobjektile. Kui lõpetamise kava on vaja muuta, peab seda taotlema § 46 kohaselt.

Paragrahvi 45 lg 4. Kuna kosmoseobjektid võivad üksteisest väga palju erineda ning kosmosevaldkond areneb pidevalt, on igal käitajal kohustus tagada, et tema kosmosetegevuse lõpetamise korral vastab kava iga kosmosetegevuse puhul eraldi just selle erilistele omadustele. Lõikes 4 sätestatud üldisemas olukorras teavitamise kohustust peab käitaja ise mõistma oma

sise-eeskirjade ja riskihalduse protsessi kirjelduse järgi. See tähendab, et käitaja peab aru saama, kui on tekkinud olukord, millest peab pädevat asutust teavitama. Oluline on, et kosmosetegevuse lõpetamise kava vastaks kosmoseobjekti ohu- ja riskitasemele, sest kosmoseobjekti võib tabada tehniline rike ning see võib ka ohustada küberturvalisust.

Paragrahvi 45 lg 5. Kosmosetegevuse peab § 45 lg 1 kohaselt lõpetama kosmosetegevusloa väljaandmise aluseks oleva või pädeva asutusega kooskõlastatud kosmosetegevuse lõpetamise kava järgi. Kui käitaja rikub oma kohustust ega ole suuteline kosmosetegevust ohutult lõpetama, saab pädev asutus teha mõjutusvahendina ettekirjutuse, millega nõuab kosmosetegevuse nõuetekohaseks lõpetamiseks meetmete rakendamist. Sellise võimaluse olemasolu on oluline, sest kui kosmosetegevust ei lõpetata nõuetekohaselt, võib see põhjustada ohtu keskkonnale, inimestele, varale ja riigile.

Paragrahvi 45 lg 6. Isegi juhul, kui esinevad §-s 28 nimetatud kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamise või §-s 29 nimetatud kosmosetegevusloa kehtivuse peatamise alused, ei vabasta see käitajat kohustusest, et kosmosetegevus tuleb lõpetada nõuetekohaselt. Kosmosetegevusloa kehtetuks tunnistamise korral tuleb käitajal järgida kosmosetegevuse üldpõhimõtteid. Samuti tuleb käitajal asjakohasel juhul järgida lõpetamise kava ehk tuleb hinnata kriitiliselt, kas lõpetamise kava on asjakohane.

Eelnõu § 46 – kosmosetegevuse lõpetamise kava muutmine

Paragrahvi 46 lg 1. Kosmoseobjekti käitajal on õigus kosmosetegevuse lõpetamise kava muuta, kuid ta peab sellest pädevat asutust teavitama. Kuivõrd sobiv ja adekvaatne lõpetamiskava on kosmosetegevusloa andmise eelduseks, ei saa olla lubatud lõpetamiskava muuta ilma pädeva asutuse kooskõlastuseta.

Paragrahvi 46 lg 2. Lõikes 2 on sätestatud kosmosetegevuse lõpetamise kava muutmise taotluse nõuded. Taotlus tuleb esitada pädevale asutusele elektrooniliselt registri kaudu.

Paragrahvi 46 lg 2 p 1. Käitaja peab täpselt kindlaks tegema, kuidas lõpetamiskava muutmine mõjutab kosmoseobjekti, et pädeval asutusel oleks ajakohane info.

Paragrahvi 46 lg 2 p 2. Käitaja peab selgitama, mis ulatuses lõpetamiskava muutub, ning põhjendama muudatusi, et tagada muudatuste asjakohasus ning vajalikkus.

Paragrahvi 46 lg 2 p 3. Kuna 2. peatükis sätestatud põhimõtteid peab järgima kogu kosmosetegevuse vältel, kosmosetegevust alustades ja lõpetades, siis on oluline, et käitaja näitaks, et muudetud lõpetamiskavaga on tagatud 2. peatükis sätestatud põhimõtete järgimine.

Paragrahvi 46 lg 3. Selleks et pädev asutus saaks muudetava lõpetamiskava üle kontrollida, tuleb käitajal esitada lõpetamiskava projekt või muudetavate tingimuste kokkuvõte.

Paragrahvi 46 lg 4. Lõikes 4 on sätestatud pädeva asutuse menetlustähtaeg lõpetamiskava muudatuste kooskõlastamiseks.

Eelnõu § 47 – kosmosetegevuse lõpetamise kava muudatuste kontroll

Paragrahvi 47 lg 1. Lõige 1 sätestab, mida pädev asutus peab kosmosetegevuse lõpetamise kava muudatuste kooskõlastamise käigus kontrollima.

Paragrahvi 47 lg 1 p 1. Muudetud lõpetamiskava peab igati vastama kõnesoleva seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktide nõuetele.

Paragrahvi 47 lg 1 p 2. Kuna kõnesoleva seaduse 2. peatükis sätestatud põhimõtteid peab järgima kogu kosmosetegevuse vältel, sh kosmosetegevust alustades ja lõpetades, ning ka pärast tegevuse lõpetamist, siis on oluline, et käitaja näitaks, et muudetud lõpetamiskavaga on tagatud 2. peatükis sätestatud põhimõtete järgimine. Seetõttu peab pädev asutus kontrollima ka 2. peatükis sätestatud põhimõtete järgimist.

Paragrahvi 47 lg 1 p 3. Kosmosetegevus on suure riskiga valdkond, mistõttu on oluline, et pädev asutus kontrolliks, et ka muudetud lõpetamiskava tagaks ohtude ja riskide vältimise ning õnnetuse korral tagajärgede leevendamise.

Paragrahvi 47 lg 1 p 4. Lõpetamiskava on juhtumipõhine ja peab arvestama konkreetse kosmosetegevuse riski ja laadiga, olema proportsionaalne kosmosetegevuse ja -objektiga ning reaalselt järgitav. See tähendab, et kosmosetegevuse lõpetamise kava peab vastama käitajale väljastatud kosmosetegevusloa alusel tehtavale kosmosetegevusele. Kosmosetegevuse lõpetamise kava järgi peab olema reaalselt võimalik kosmosetegevust lõpetada. Seetõttu peab pädev asutus kontrollima, kas lõpetamiskava muudatused tooksid kaasa vajaduse muuta käitajale väljastatud kosmosetegevusluba.

Paragrahvi 47 lg 2. Lõike 2 eesmärk on anda pädevale asutusele õigus nõuda käitajalt ebaõigesti hinnatud või muutunud asjaolude tõttu lõpetamiskava tegelikkusega vastavusse viimist. Kuna on väga tähtis, et lõpetamiskava oleks nõuetekohane ja kajastaks ajakohast infot, et tagada nii lõpetamise ajal kui ka lõpetamise järel kosmosetegevuse põhimõtete järgimine, on pädevale asutusele antud õigus nõuda nõuetega vastavusse viimist ning selle saavutamiseks rakendada kosmosetegevusloa kehtivuse peatamist § 29 lõike 1 punktis 4 nimetatud alusel. „Ebaõigesti hinnatud“ tähendab, et lõpetamiskava aluseks olnud riskid, tehnilised lahendused või eeldused osutusid objektiivsete andmete valguses ekslikuks, puudulikuks või ebapiisavalt põhjendatuks, nii et kava ei taga eelnõu 2. peatükis sätestatud põhimõtteid.

Eelnõu § 48 – kosmosetegevuse lõpetamise aruanne

Paragrahvi 48 lg 1. Selleks et näidata, kuidas käitaja on täitnud kosmosetegevuse lõpetamise kava, tuleb tal esitada pädevale asutusele kosmosetegevuse lõpetamise aruanne. Kui lõpetamiskava näitab, mida käitaja kosmosetegevuse lõpetamiseks kavatseb teha, siis lõpetamise aruandes kajastab käitaja, mida kosmosetegevust lõpetades reaalselt tehti. Kosmosetegevuse lõpetamise aruanne on vajalik, et pädev asutus saaks kontrollida, kas käitaja on kosmosetegevuse lõpetanud vastavalt kooskõlastatud lõpetamiskavale ning kas lõpetamisel on tegelikult järgitud ohutuse ja keskkonnasäästlikkuse põhimõtteid. Aruanne annab pädevale asutusele ülevaate lõpetamiseks rakendatud meetmetest ning võimaldab hinnata

kosmosetegevuse lõpetamisega kaasnevaid ja lõpetamise järgseid riske ja keskkonnamõju, sh vajadust täiendavate meetmete või ettekirjutuste järele.

Paragrahvi 48 lg 2. Kosmosetegevuse lõpetamise aruanne tuleb esitada pädevale asutusele elektrooniliselt registri kaudu esimesel võimalusel pärast aruande valmimist, kuid hiljemalt 30 kalendripäeva pärast kosmosetegevuse lõpetamist.

Paragrahvi 48 lg 3. Lõige 3 sätestab, mida käitaja peab lõpetamise aruandes selgitama ja kirjeldama.

Paragrahvi 48 lg 3 p 1. Selleks et pädeval asutusel oleks kinnitus, mis ajast alates lugeda kosmosetegevus lõppenuks, peab käitaja selgitama kuupäeva täpsusega, milline oli ja millal tehti kosmosetegevuse viimane toiming, et kindlaks teha kosmosetegevuse lõpetamise aeg.

Paragrahvi 48 lg 3 p 2. Kosmosetegevuse lõpetamise puhul on oluline järgida keskkonnasäästlikkuse põhimõtet. Seetõttu on oluline kajastada lõpetamise aruandes, kuidas täpselt käitaja keskkonnasäästlikkuse tagab. Käitaja peab näitama, kuidas ta tagab, et tegevusest jääks maha võimalikult vähe kosmoseprügi, ning tal tuleb kirjeldada keskkonnasäästlikkuse tagamise meetmeid. Kosmoseprügi kõrvaldamiseks või utiliseerimiseks on käitajal õigus kaasata ka kolmandaid isikuid. Samuti peab käitaja selgitama muid võimalikke ohte, mis kaasnevad kosmosetegevuse lõpetamisega.

Paragrahvi 48 lg 3 p 3. Kosmosetegevuse lõpetamise järel peab kirjeldama, kuidas lõpetamine ellu viidi. Selle põhjal on võimalik pädeval asutusel kontrollida, kas tegevus lõpetati ohutult ning keskkonnasäästlikkuse nõudeid järgides. Seeläbi saab pädev asutus hinnata, kui suur on probleemide ja vastutuse tekkimise risk ning kas käitajal võib olla kohustus rakendada lisameetmeid.

Paragrahvi 48 lg 4. Aruandele tuleb lisada kvalifitseeritud tehnilise asutuse väljastatud dokument, mis kinnitab, et kosmoseobjekti enam kosmoses ei ole või et tegu on passiivse kosmoseobjektiga, mille kokkupõrke tõenäosus teiste kosmoseobjektidega on väiksem kui üks tuhandest. See on oluline, et kasutusest kõrvaldatud ja passiivseks muutunud kosmoseobjekt ei jääks teadmata kosmosesse, kus see võiks kahjustada keskkonda ja olla ohtlik muu hulgas ka teistele kosmosetegevustele. Asjaomane organisatsioon peab olema tehniliselt võimeline ja pädev sääraseid dokumente väljastama. Näiteks võib säärane organisatsioon olla rahvusvaheline organisatsioon, riigiasutus või eraettevõtja, kellel on andmeid kosmoseobjektide asukoha kohta kosmoses ja võimekus arvutada kokkupõrke tõenäosust kosmoses ning kes on pädev neid andmeid edastama. Sellisteks asutusteks võiks olla näiteks ESA või EUSST Front Desk[132].

[132] EU SST | EU Agency for the Space Programme

Käesolevas lõikes nimetatud kvalifitseeritud tehniline asutus on sama tähendusega nagu § 33 lg-s 2 kasutatud mõiste ning viitab asutusele või isikule, kellel on piisav erialane ja tehniline pädevus kosmoseobjekti ohutu orbiidilt eemaldamise või kosmosetegevuse lõpetamisega seotud hinnangute andmiseks.

Eelnõu § 49 – esitatud aruande kontroll

Paragrahvi 49 lg 1. Kuna lõpetamise aruanne näitab, mida on kosmosetegevuse lõpetamiseks reaalselt tehtud, peab pädev asutus kontrollima, et aruanne vastaks kõnesolevas seaduses sätestatud nõuetele.

Paragrahvi 49 lg 2. Puuduste tuvastamise korral teavitab pädev asutus nendest käitajat 30 tööpäeva jooksul arvates aruande saamisest.

Paragrahvi 49 lg 3. Puuduste tuvastamise korral on käitajal kohustus puudused kõrvaldada ning esitada pädevale asutusele korrektne aruanne.

Paragrahvi 49 lg 4. Kui käitaja ei ole nõuetekohaselt esitanud kosmosetegevuse lõpetamise aruannet, peab pädeval asutusel olema õiguslik alus see välja nõuda. Seega annab säte pädevale asutusele õiguse teha haldusakt, millega kohustada käitajat aruannet esitama. Kui sellist sätet ei oleks, kaotaks aruande esitamise nõue mõtte, kuivõrd pädeval asutusel ei oleks võimalik aruande esitamist tagada.

8. peatükk
Kahju hüvitamine riigile ja kindlustus

Eelnõu § 50– riigi hüvitatava kahju tagasinõude õigus

Paragrahv 50. Kui kosmosevaldkonnas tekib kahju, võib hüvitis küündida väga suurtesse summadesse, mis tähendab, et juba üks kahju hüvitamise juhtum võib kaasa tuua väga suurte summade väljamaksmise. Veel enam, kui peaks toimuma mitu juhtumit korraga, võib Eesti riik olla väljamaksete tegemise tõttu majanduslikult väga kehvas olukorras. Rahvusvahelisest õigusest tuleneb, et riik on eraisiku suhtes sisuliselt garandi olukorras (vt peatükk 2), kuid tema tagasinõudeõigus on võlaõigusseaduse järgi väga piiratud ja võimalik ainult teatud juhtudel. Seetõttu on vaja kõnesoleva paragrahviga sätestada riigi tagasinõudeõiguse eriregulatsioon.

Paragrahvi 50 lg 1. Lõige 1 näeb ette Eesti riigi tagasinõudeõiguse käitaja vastu kahju puhul, mille Eesti riik peab hüvitama rahvusvahelise õiguse alusel. Avakosmose lepingu artikli 7 kohaselt vastutab iga riik kahju eest, mille tema kosmoseobjekt on tekitanud teisele riigile või nende füüsilistele ja juriidilistele isikutele, kui see riik on kosmoseobjekti lennutanud, lennutamise korraldanud või kui kosmoseobjekt on lennutatud tema territooriumilt või

rajatisest. Riigi tagasinõudeõigus on kehtestatud näiteks Austria[133], Soome[134], Taani[135] ja Suurbritannia[136] kosmosetegevuse seadustes.

Kosmoseobjektide käitamisega seotud riikide vastutuse ja kahju hüvitamise põhimõtted on reguleeritud avakosmose lepingus, mille Eesti on allkirjastanud ja mis on Eesti suhtes ka jõustunud.

Kosmoseobjektide põhjustatud kahju on rahvusvahelisel tasandil täpsemalt reguleeritud vastutuse konventsioonis. Eesti ei ole siinse seletuskirja valmimise aja seisuga vastutuse konventsiooniga liitunud ega seda ratifitseerinud. Sellele vaatamata on arvestatud vastutuse konventsioonist tulenevate põhimõtetega käesoleva eelnõu koostamisel. Samuti kehtivad Eesti suhtes avakosmose lepingust tulenevad riikide vastutust ja kahju hüvitamist reguleerivad põhimõtted.

Arvestades rahvusvahelist regulatsiooni, on kõnesoleva paragrahvi lõikes 1 täpsustatud, et kui Eesti riigil tekib Eesti käitaja kosmosetegevuse tõttu rahvusvahelise õiguse kohaselt kahju hüvitamise kohustus, tekib riigil käitaja vastu tagasinõudeõigus.

Tagasinõudeõiguse kohaldamise korral ei võeta arvesse võlaõigusseaduse regulatsiooni, sh lepinguvälise vastutuse sätteid ega kahjunõude vähendamise mehhanisme, ei ole tähtis ka käitaja süü vorm. Võlaõigusseaduse kohaldamine tekitaks võimaluse, et käitaja pääseb kohustusest riigile kahju hüvitada. Näiteks on võlaõigusseaduse järgi kahju hüvitamise eelduseks kahju tekitaja süü, mille tõendamine võib olla kosmosetegevuse puhul keeruline. Lisaks ei pruugi olla selge kahju ettenähtavus või põhjuslik seos. Seega võib aset leida olukord, kus kahju on tekkinud, aga käitaja ei vastuta ning riik ei saa suurte summade maksmise eest hüvitist.

Seega on lähtutud eeldusest, et kui riigil tekib teise riigi ees kahju hüvitamise kohustus, siis on riigil võimalik esitada samas ulatuses nõue käitaja vastu, kelle kosmosetegevuse tagajärjel kahju tekkis. Selline regulatsioon on õigustatud, arvestades et:

1) võimaldades kosmosetegevusloa saamist ja kosmosetegevuse tegemist Eesti Vabariigi territooriumil, võtab Eesti riik endale rahvusvahelisel tasemel kohustuse hüvitada kahju teistele riikidele ja nende isikutele. Sellega asub Eesti riik sisuliselt käitaja tegevuse garandiks, tagades käitaja põhjustatud kahju hüvitamise kolmandatele isikutele. Tegemist on riigivastutuse regulatsioonist kõrvalekalduva olukorraga, kuna üldjuhul

[133] Austrian Federal Law on the Authorisation of Space Activities and the Establishment of a National Registry (Austrian Outer Space Act). 25.05.2018. § 11.
[134] The Act on Space Activities. 23.01.2018, § 7.
[135] Act no. 409 of 11 May 2016 (The Outer Space Act), § 12. https://ufm.dk/en/legislation/prevailing-laws-and-regulations/outer-space/outer-space-act.pdf
[136] Space Industry Act 2018. 15.03.2018, § 36. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/5/contents/enacted

vastutab riik ainult selle kahju eest, mis kaasneb avaliku võimu volituste rakendamisega ja muude avalike ülesannete täitmisega (RVastS § 1 lg 1);

2) riikide vastutus kosmoseobjekti põhjustatud kahju eest lahendatakse ja kahjusumma tehakse kindlaks rahvusvahelise regulatsiooni alusel: diplomaatiliste kanalite kaudu (vastutuse konventsiooni artikkel 9) või konventsiooni osalisriikide asutatava spetsiaalse komisjoni kaudu (vastutuse konventsiooni artikkel 14). Nimetatud menetluste raames uuritakse vastavat kahjujuhtumit, osaliste vastutust ja kahju hüvitamist puudutavaid asjaolusid, mistõttu puudub sama intsidendi puhul riigisisene vajadus tuvastada käitaja vastutust kahju eest võlaõigusseaduse alusel.

Kosmosetegevuse puhul on kõnesoleva seadusega ette nähtud kohustuslik vastutuskindlustus, millega kindlustatakse käitaja kosmosetegevusega seotud vastutus. See tähendab, et kindlustuspoliisi nõuetekohaselt jõus hoidnud käitajal on kindlustusjuhtumi korral õigus kindlustushüvitisele.

Paragrahvi 50 lg 2. Lõikes 2 sätestatakse riigi tagasinõudeõiguse aegumistähtaeg ja selle kulgemise algus. Riigi tagasinõudeõiguse aegumistähtaeg on seitse aastat selle aasta 1. jaanuarist arvates, mis järgneb aastale, mil riigil tekkis rahvusvahelise õiguse alusel kahju hüvitamise kohustus ning riik sai teada või pidi teada saama tagasinõude aluseks olevatest asjaoludest. Aegumistähtaja algus ei sõltu kahju lõpliku rahalise suuruse kindlakstegemisest, sest kahjusumma võib rahvusvahelise menetluse käigus täpsustuda. Regulatsioon arvestab, et kosmosetegevusega seotud kahjujuhtumi rahvusvaheline menetlemine ja riigi vastutuse selgumine võivad olla ajamahukad ning sõltuda asjaoludest, mis ei ole Eesti riigi kontrolli all. Eesmärk on vältida olukorda, kus riigi tagasinõudeõigus aegub enne, kui riik sai teada või pidi teada saama tagasinõude aluseks olevatest asjaoludest. Sättega kaldutakse kõrvale tsiviilseadustiku üldosa seaduse üldisest aegumise alguse regulatsioonist, et määrata kosmosetegevusega seotud rahvusvaheliste kahjujuhtumite eripära arvestades aegumise algus seaduses selgelt.

Eelnõu § 51 – vastutuskindlustus

Paragrahv 51. Rahvusvaheliselt tähtsaimad kosmoseõigust reguleerivad õigusaktid võeti vastu 1960-ndatel ja 1970-ndatel, mistõttu keskenduti nende kirjutamisel eelkõige riikide tegevusele kosmoses. Nende õigusaktide kohaselt vastutab riik oma jurisdiktsioonist lähtuva kosmosetegevuse eest, sh mitteriikliku tegevuse eest, kuigi erasektori kosmosetegevuse üle ei pruugi riigil suurt kontrolli olla. Selles valguses nõuab suur osa riike eraisikute kosmosetegevuse kindlustamist.[137]

Avakosmose lepingu artikli 7 kohaselt vastutab iga riik kahju eest, mille tema kosmoseobjekt on tekitanud teisele riigile või nende füüsilistele ja juriidilistele isikutele, kui see riik on

[137] Bhat B, S. "Space Liability Insurance: Concerns and Way Forward". Athens Journal of Law – Volume 6, Issue 1, 2020, lk 37–38. https://www.athensjournals.gr/law/2020-6-1-2-Bhat.pdf

kosmoseobjekti lennutanud, lennutamise korraldanud või kui kosmoseobjekt on lennutatud tema territooriumilt või rajatisest. See tähendab, et kui Eesti jurisdiktsiooni alt üleslennutatud kosmoseobjekt tekitab kahju välisriigile, peab kahju hüvitama Eesti riik. Nagu varem mainitud, võib kosmosevaldkonnas tekkinud kahju hüvitamine küündida väga suurte summadeni, mille tasumine võib olla riigi majandusele väga koormav. Kuigi riigil on tagasinõudeõigus kahju tekitanud kosmoseobjekti käitaja vastu, ei pruugi käitaja olla võimeline ulatuslikke nõudeid rahuldama. Seega on oluline, et kosmosetegevus oleks kindlustatud vähemalt kolmandatele isikutele kahju tekitamise olukordadeks.

Kõnesolevas sättes kirjeldatud kindlustuse puhul on tegemist kohustusliku vastutuskindlustusega VÕS-i § 520 mõttes. See tähendab, et kindlustusjuhtumi puhul hüvitab kindlustusandja kahju otse kolmandale isikule kui kahju saajale VÕS-i § 521 lg 8 järgi.

Paragrahvi 51 lg 1. Lõige 1 näeb ette kosmoseobjekti käitaja ja kindlustusandja vahelise kindlustuslepingu kohustuslikud tingimused. Kuna rahvusvaheliselt vastutab kahju tekitamise eest riik, peab riigil olema ka kontroll kahju hüvitamise kompenseerimise tarbeks sõlmitud kindlustuslepingu üle. Vastutuskindlustuslepingu sõlmimise nõue enne kosmosetegevusloa taotlemist võimaldab pädeval asutusel kontrollida enne loa andmist, et nõuetekohane kindlustuslahendus on olemas.

Paragrahvi 51 lg 1 p 1. Kindlustusandja peab olema isik, kellel on õigus Eesti kosmoseobjekti käitajale kindlustust pakkuda. Kuivõrd kosmoseobjekti käitaja peamine tegevuskoht peab olema Eesti ning kosmoseobjekt registreeritakse Eesti registris, toimub ka kindlustamine Eestis. Oluline on aga märkida, et kindlustusselts, kellega kindlustusleping sõlmitakse, ei pea olema Eestis registreeritud ning tegemist võib olla välisriigi äriühinguga.

Paragrahvi 51 lg 1 p 2. Kuivõrd tegemist on vastutuskindlustusega, on kindlustusjuhtumiks olukord, kus käitaja vastu on tekkinud kolmandal isikul nõue. Kindlustuse eesmärk on katta just kosmosetegevuse ja kosmoseobjektiga seotud ja tekitatud kahju.

Paragrahvi 51 lg 1 p 3. Kuivõrd eelnõu §-s 50 on kirjeldatud olukordi, kus riigil tekib tagasinõudeõigus, ning kindlustuskohustus on määratud just riigi kantava vastutuse vähendamise eesmärgil, ei ole vaja §-s 50 sätestatut korrata.

Paragrahvi 51 lg 1 p 4. Kindlustustingimused ja kindlustussumma peavad vastama kosmosetegevusele. See tähendab, et leping peab olema sõlmitud ettevõtjaga, kes kosmosetegevuse kindlustust pakub ning on selleks võimeline. Lisaks peavad kindlustuslepingu tingimused peegeldama kosmosetegevuse ulatust ning potentsiaalsete riskide suurust.

Kindlustussumma alampiir on 60 000 000 eurot. Alampiiri seadmisega saab riik garanteerida, et valdaval osal kindlustusjuhtumitest saab kindlustusandja kahju hüvitamise kohustuse katta. Alampiiri summa varieerub eri välisriikide kosmosetegevuse õigusaktides. Euroopa riikides on aga alampiir 60 000 000 väga tavaline ning kehtestatud näiteks Soomes ja Austrias.

Paragrahvi 51 lg 2. Eelnõu § 51 lõikes 1 sätestatut ei kohaldata riigiasutuste suhtes. Riigiasutustele rakendub riigivastutus.

Paragrahvi 51 lg 3. Kindlustusjuhtum võib toimuda kosmosetegevuse vältel igal hetkel, mistõttu ei tohi lubada, et kindlustuspoliis mingil ajal ei kehti. Vastupidine olukord läheks vastuollu kindlustusnõude seadmise eesmärgiga. Kuigi vastutuskindlustusleping tuleb sõlmida enne kosmosetegevusloa taotlemist, peab kindlustuskaitse olema tagatud hiljemalt kosmosetegevuse alguseks ning kehtima kogu kosmosetegevuse vältel.

9. peatükk
Asutustevaheline koostöö

Eelnõu § 52 – pädeva asutuse ja Kaitsepolitseiameti koostöö

Paragrahv 52. Paragrahv sätestab pädeva asutuse ja Kaitsepolitseiameti koostöö üldise aluse kosmosetegevusega seotud julgeolekuohtude väljaselgitamisel. Säte täiendab §-s 18 sätestatud koostöökorda ning kohaldub laiemalt käesoleva seaduse rakendamisel olukordades, kus kosmosetegevusega seotud asjaolude hindamine eeldab pädeva asutuse ja Kaitsepolitseiameti koostööd. Paragrahv ei muuda asutuste õigusaktidest tulenevat pädevusjaotust ega anna asutustele täiendavaid materiaalõiguslikke otsustuspädevusi.

Paragrahvi 52 lg 1. Lõige sätestab pädeva asutuse ja Kaitsepolitseiameti kohustuse teha oma pädevuse piires koostööd kosmosetegevusega seotud julgeolekuohtude väljaselgitamisel. Koostöö hõlmab eelkõige vastastikust ametiabi ja ülesannete täitmiseks vajaliku teabe vahetamist. Koostöö võib olla vajalik nii kosmosetegevusloa menetluses kui ka muudes käesolevas seaduses sätestatud menetlustes ja järelevalves, kui tekib vajadus hinnata isikust, kosmosetegevusest või kosmoseobjektist tulenevat võimalikku julgeolekuohtu. Teabe vahetamisel ja kasutamisel tuleb järgida seadusest tulenevaid andmetöötlus- ja juurdepääsupiiranguid.

Paragrahvi 52 lg 2. Lõike kohaselt nimetab Kaitsepolitseiamet §-des 18 ja 52 sätestatud koostöö korraldamiseks kontaktisiku. Kontaktisiku määramise eesmärk on tagada asutuste vahel toimiv ja kiire teabevahetus ning selge suhtluskanal olukordades, kus julgeolekuohu hindamiseks on vajalik Kaitsepolitseiameti kaasamine. Kontaktisiku määramine on koostöö korralduslik meede ega muuda asutuste seadusest tulenevaid ülesandeid ega otsustuspädevust. Kosmosetegevusloa ja muud käesoleva seaduse alusel pädeva asutuse pädevusse kuuluvad haldusotsused teeb pädev asutus.

10. peatükk
Järelevalve

Eelnõu § 53 – riiklik ja haldusjärelevalve

Paragrahv 53. Käesolev paragrahv ei reguleeri küberturvalisuse nõuete üle tehtavat järelevalvet. Kübervaldkonna järelevalveasutus ja järelevalve ulatus määratakse KüTS-i alusel. Kui kosmosetegevusega või kosmoseobjektiga seotud süsteem kuulub KüTS § 14 lõikes 5 nimetatud juhul julgeolekuasutuse järelevalve alla, teeb järelevalvet asjaomane julgeolekuasutus KüTS-is sätestatud korras.

Paragrahvi 53 lg 1. Lõike 1 järgi tegeleb kõnesoleva seaduse raames üldise riikliku ja haldusjärelevalvega pädev asutus ehk TTJA. Kõnesoleva seaduse järgi tehtava kosmosetegevuse puhul on aga ka võimalik, et haldusjärelevalveks on pädev mõni muu asutus. Seega sätestavad järgnevad lõiked 2 ja 3 erandid lõikest 1.

Paragrahvi 53 lg 2. Lõikes 2 määratakse Transpordiameti pädevus õhuruumi kasutamist reguleerivate õigusaktide täitmise üle järelevalve tegemiseks. Arvestades, et kõnesolev seadus ei lähe vastuollu lennundusseadusega[138] ega piira lennundusseaduse kohaldatavust õhuruumi kasutamisele, peab selles valdkonnas jääma järelevalveasutuseks Transpordiamet. Lisaks kohaldub lennundusseadus ulatuses, milles see määrab muid pädevaid asutusi teatud ulatuses järelevalvet tegema.

Paragrahvi 53 lg 3. Kosmosetegevust tehakse tõenäoliselt rahvusvaheliselt. Eesti riigi pinnalt kosmoseobjekte kosmosesse lennutada ei saa ning seega peavad Eesti kosmoseobjektide käitajad minema selleks välismaale. Sellises olukorras võib Eesti järelevalveasutustel tekkida vajadus teha koostööd vastava välisriigi asutustega.

Eelnõu § 54 - õigus saada teavet

Paragrahv 54 lg 1. Lõige annab pädevale ja teistele käesoleva seaduse alusel riiklikku järelevalvet tegevatele asutustele õiguse saada riikliku ja haldusjärelevalve tegemisel järelevalve esemeks olevate asjaolude väljaselgitamiseks vajalikku teavet ja dokumente. Teabe saamise õigus on vajalik selleks, et pädev asutus saaks välja selgitada järelevalve esemeks olevad asjaolud ja hinnata käesolevast seadusest tulenevate nõuete täitmist. Teabe küsimise õigus ei piirdu käitaja või kosmoseobjekti omanikuga, kuna järelevalveks vajalik teave võib sõltuvalt kontrollitavast asjaolust olla ka muu isiku või asutuse valduses.

Eelnõu väljatöötamisel konsulteeris töörühm Taani kosmosevaldkonna regulaatoritega. Konsultatsioonide käigus toodi praktilise probleemina välja, et võimaluse puudumine saada järelevalveks vajalikku teavet kolmandatelt isikutelt on piiranud järelevalveasutuse võimalusi järelevalveks olulisi asjaolusid tõhusalt välja selgitada. Sarnase probleemi vältimiseks ei määratleta eelnõus ammendavalt isikute või asutuste ringi, kellelt pädev asutus võib järelevalve käigus teavet saada.

Teabe küsimine peab siiski olema seotud konkreetse järelevalve esemega ja piirduma selleks vajaliku teabe ja dokumentidega. Säte ei anna pädevale asutusele üldist õigust nõuda järelevalve eesmärgiga mitteseotud teavet.

[138] Lennundusseadus[1]. RT I, 30.06.2023, 32.

Paragrahv 54 reguleerib teabe saamist käesoleva seaduse alusel tehtava riikliku ja haldusjärelevalve raames. Muude õigusaktide alusel tehtavas järelevalves saadakse teavet vastavas seaduses sätestatud alustel ja korras.[139]

140**Paragrahvi 54 lg 2.** Järelevalve tegemiseks on väga oluline, et pädeval asutusel oleks kogu vajalik teave. Kui pädev asutus vajalikku teavet ei saa, on tal õigus teha tähtaja jooksul täitmiseks ettekirjutus, mis on olemuselt haldusakt HMS-i § 51 lg 1 alusel. Tegemist oleks koormava haldusaktiga, kuivõrd see paneks kohustatud isikule kohustuse anda infot. Kõnesolevas lõikes nimetatud korraldus peab vastama üldistele haldusakti tunnustele.

Paragrahvi 54 lg 3. Selleks et tagada pädeva asutuse põhjalik ja tasemel järelevalve, on seadusega jäetud pädevale asutusele võimalus mitte jagada teabe nõudmise eesmärke, kui põhjus on näiteks salastatud või pädev asutus ei saa jagada üksikasju teabe nõudmise eesmärgi kohta.

Eelnõu § 55 – riikliku järelevalve erimeetmed ja erisused

Paragrahv 55. Kosmosetegevus on olemuselt kõrge riskiga: kõrvalekalded võivad realiseeruda väga kiirelt ja suure mõjuga (ohud inimestele ja varale Maa pinnal, kosmoseliikluse kokkupõrke- ja prahioht, olulised keskkonnamõjud atmosfääris ja orbiidil, küberintsidentidest tulenev juhtimisvõime kaotus, teenuste katkemine jms). Tavapärased järelevalvemeetmed (tavamenetluses ettekirjutus, selgitused jmt) ei pruugi olla ajakriitilistes olukordades piisavad, sest „hilinenud“ sekkumine ei pruugi enam kahju ära hoida. Seetõttu on pädevale asutusele tarvis anda korrakaitseseaduses (KorS) ette nähtud erimeetmete kasutamise võimalus (vt eelnõu § 55 lg 1), et reageerida viivitamatult ja tõhusalt just nendes olukordades, kus on ohus käesoleva seaduse 2. peatükis sätestatud põhimõtted (ohutus ja keskkonnasäästlikkus).

Erimeetmete eesmärk ei ole sanktsioneerimine, vaid ennetav ja kahju vältiv sekkumine. Nende rakendamisel lähtutakse vajalikkuse, proportsionaalsuse ja otstarbekuse põhimõtetest ning KorS-is sätestatud alustest ja korrast. Praktikas tähendab see, et erimeetmeid kasutatakse ainult siis, kui:

- on põhjendatud oht olulise kahju tekkeks või põhimõtete rikkumine on juba aset leidnud;
- leebemad vahendid (selgitused, tähtaja andmine puuduste kõrvaldamiseks) ei ole olukorra kiire arengu tõttu piisavad või ei ole eesmärki saavutavad;
- meede on ajalises ja sisulises ulatuses piiratud täpselt nii palju, kui on vaja ohu kõrvaldamiseks või kahju ärahoidmiseks.

[139] Äriseadustik. RT I, 06.07.2023, 131, § 6.

[140] Äriseadustik. RT I, 06.07.2023, 131, § 6.

Tüüpilised olukorrad, kus § 55 lõike 2 kohased meetmed on vältimatud:

- Kontrolli kaotus või ebanormaalne käitumine (nt ootamatu orbiidimuutus, hoiakukontrolli rike, orbiidilt kõrvaldamise või kokkupõrke vältimise manöövri tegemata jätmine) – vältimaks kokkupõrget ja uue kosmoseprügi teket tuleb tegevus peatada või keelata kuni riski kõrvaldamiseni.

- Kui kosmoseobjekti juhtimist või kosmosetegevuse ohutust mõjutab küberintsident, kohaldab KüTS-ist tulenevaid järelevalvemeetmeid KüTS-is nimetatud järelevalveasutus KüTS-i alusel. Kui sama juhtum toob kaasa iseseisva ohu kosmosetegevuse seaduse 2. peatükis sätestatud põhimõtetele, võib TTJA kohaldada oma pädevuse piires kosmosetegevuse seaduses sätestatud meetmeid. TTJA ja KüTS-i järelevalveasutus koordineerivad oma tegevust KüTS-is sätestatud koostöö- ja teabevahetuse alusel.

- Ebakvalifitseeritud või eksinud isiku osalemine kriitilises rollis (nt missioonijuht, lennudünaamika, turvakonfiguratsioonid) – isik tuleb ajutiselt eemaldada ülesannete täitmiselt, kuni kvalifikatsioon või menetlusrikkumised on kõrvaldatud.

- Lõpetamise kava eiramine või ilmne ebapiisavus (nt orbiidilt kõrvaldamise tähtaegade ületamine või ohutusmeetmete puudulikkus), mis suurendab prahiriski – tegevus tuleb ajutiselt peatada või ümber korraldada kuni nõuetekohase lahenduse esitamiseni.

Õiguskaitse ja garantiid. Erimeetmed rakendatakse KorS-is sätestatud alustel ja korras, sealhulgas menetlusgarantiide, vorminõuete ja dokumenteerimiskohustusega (sh põhjendatus, andmete kogumise ja hindamise kirjeldus). Käitajal on õigus vaidlustada meede seaduses ettenähtud korras. Kui asjaolud lubavad, kuulatakse käitaja ära enne meetme kohaldamist; vahetu ohu korral võib meedet kohaldada kohe, pidades kinni KorS-i reeglitest ning järgnevast põhjendamis- ja teavitamiskohustusest. Meetmed on ajutised ja taanduvad niipea, kui oht on kõrvaldatud või nõuetele vastavus saavutatud.

Kooskõla rahvusvaheliste kohustustega. Erimeetmed toetavad Eesti kohustusi rahvusvahelise vastutuse režiimis (sh kahju ennetamine ja vähendamine), sest võimaldavad vältida olukordi, kus Eesti kui stardiriik või registririik kannaks ebaproportsionaalset vastutust käitaja tegevusetuse või viivituse tõttu.

Kokkuvõttes on § 55 erimeetmete volitus vajalik eeskätt kiirelt eskaleeruvate ja kõrge mõjuga riskide maandamiseks. Mandaadi sidumine KorS alustega tagab, et sekkumine on õigusriigipärane, sihitud ja proportsionaalne, ning et käitaja menetluslikud õigused on kaitstud.

Paragrahvi 55 lg 1. Kuivõrd kõnesoleva seadusega antakse Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile pädevus riikliku järelevalve tegemiseks kosmosevaldkonnas, on see amet korrakaitseseaduse § 6 lg 1 mõttes korrakaitseorgan. Riikliku järelevalve tegemiseks peavad TTJA-l olema volitused kasutada vajalikke korrakaitseseadusest tulenevaid meetmeid. Lõige viitab korrakaitseseaduse (KorS) §-idele 30, 31, 32, 49, 50, 51, 52 ja 53. Need korrakaitseseaduse sätted reguleerivad isikuandmete töötlemisega seotud ning asjade

läbivaatamise ja hoiulevõtmisega seotud erimeetmeid. Erimeetmete kasutamisele kohaldub korrakaitseseadus täies ulatuses.

KorS-i § 30 tähenduses on õigustatud, et pädev asutus küsitleb või nõuab dokumente näiteks olukorras, kus kosmosetegevus on muutunud ohtlikuks ning pädeval asutusel on vaja leida lahendus ohu kõrvaldamiseks.

KorS-i §-st 31 tulenevad kutse ja sundtoomine oleksid näiteks põhjendatud, kui kosmosetegevus põhjustab ohtu ning kosmosetegevuse tegija(d) ei ole aldis (altid) pädeva asutusega koostööd tegema. Sellisel juhul saaks pädev asutus kutsuda kosmosetegevuse tegija ametiruumi, et kosmosetegevusega kaasneva ohu vähendamiseks vajalikku teavet saada.

KorS-i § 32 järgi isikusamasuse tuvastamine võib osutuda vajalikuks, kui näiteks pädeval asutusel on vaja teavet kosmosetegevust tegeva ettevõtte juhtorgani liikmelt ning on vaja teha selgeks, kas teavet küsitakse õigelt inimeselt.

KorS-i § 49 lg 1 p 7 alusel võib pädeval asutusel olla vaja vallasasi läbi vaadata. Kosmoseobjekti ohutuse hindamiseks võib olla vaja seda vaadelda ja analüüsida.

KorS-i § 50 lg 1 p-de 1 ja 3 ning KorS-i § 51 lg 1 p-de 2 ja 3 alusel võib pädeval asutusel olla vaja siseneda näiteks kosmoseobjekti valdaja või kosmosetegevuse tegija valdusesse ning valdus läbi vaadata, et teha kindlaks, kas kosmosetegevuse tegemine on ohutu ja nõuetekohane.

KorS-i § 52 lg 1 p 5 alusel võib pädeval asutusel olla vaja näiteks kosmoseobjekt hoiule võtta, et see KorS-i § 49 lg 1 mõttes läbi vaadata.

KorS-i § 53 mõttes on õigustatud hoiule võetud vallasasja müümine või hävitamine. Kui pädev asutus on näiteks hoiule võtnud kosmoseobjekti ning pidanud seda ohtlikuks, võib juhtuda, et seda ei ole võimalik hoida viisil, mis kõrvaldaks ohu. Samuti võib juhtuda, et sellises olukorras ei ole põhjendatud asi endisele valdajale tagasi anda. Kosmoseobjekti hoidmine ja korrashoid võib osutuda ka pädeva asutuse jaoks ebaproportsionaalselt kulukaks või raskeks.

Paragrahvi 55 lg 2. Eelnõu 2. peatükis sätestatud põhimõtetega (keskkonnasäästlikkuse ja ohutuse põhimõtete) ning sellekohaste nõuete tagamiseks peab pädeval asutusel olema õigus nõuetevastane tegevus peatada ja keelata ning ebapädevad isikud, kes ei täida eelnõu kvalifikatsiooni ja usaldusvääruses nõudeid, ülesannete täitmiselt eemaldada.

Eelnõu § 56 – sunniraha määr

Paragrahv 56. Lõige 1 määrab sunniraha ülemmäära ettekirjutuse täitmata jätmise eest, kuivõrd KorS-i § 28 lõikest 2 tuleneb, et sunniraha igakordse kohaldamise ülemmäär sätestatakse riikliku järelevalve eriseaduses. Sunniraha ülemmäär on füüsilisele isikule 6400 ja juriidilisele isikule 450 000 eurot. Kosmosetegevus on suure riskiga valdkond ning seetõttu on määratud suurele riskile vastav sunniraha ülemmäär. Kui see oleks võrreldes kosmosetegevusest lähtuva riski laadiga ebaproportsionaalselt madal, ei täidaks sunniraha oma funktsiooni. Sunniraha eesmärk on motiveerida kohustatud isikuid järgima riigis kehtestatud seadusi ja norme. Kuna kosmosevaldkonnas on kulud ja investeeringud tavapärasest suuremad,

on vaja kehtestada ka keskmisest kõrgem ülemmäär. Samas ei mõju nõnda suur sunniraha karistusena, kuivõrd enne selle määramist peab pädev asutus siiski tegema hoiatuse ning andma võimaluse täita korraldus ilma sunniraha maksmata. Samuti on seaduses määratud vaid sunniraha ülemmäärad ning neid peaks kohaldama vaid kõige kriitilisemates olukordades. Kui korralduse täitmata jätmise tagajärjed võivad olla väga suure mõjuga, on põhjendatud teha hoiatus väga suure sunniraha määramisega, et võimalikult efektiivselt motiveerida isikut korraldust täitma.

Asendustäitmise ja sunniraha rakendamisele kohaldub asendustäitmise ja sunniraha seadus.

11. peatükk
Vastutus

Kõnesolevas peatükis sätestatud väärteokoosseisude ja karistusmäärade kujundamisel on lähtutud kosmosetegevuse eripärast kui kõrgendatud riskiga tehnilisest valdkonnast. Arvestatud on, et nõuete rikkumine võib põhjustada olulist ohtu inimesele, varale, keskkonnale, avalikule korrale, riigikaitseobjektile või riigi julgeolekule ning tuua kaasa Eesti riigi rahvusvahelise vastutuse. Seetõttu peavad karistusmäärad olema piisavalt tõhusad, proportsionaalsed ja heidutavad, et nõuete rikkumine ei muutuks käitaja jaoks tavapäraseks majandusriskiks. Karistusmäärasid ei ole ühestki teisest seadusest üks-ühele üle võetud, vaid need on kujundatud kosmosetegevuse riskiprofiili ja võimalike tagajärgede raskust arvestades. Füüsilise isiku suhtes ette nähtud kõrgemad rahatrahvi ülemmäärad on sätestatud rahatrahvina ega ole mõeldud asendamiseks arestiga. Arvestades, et eelnõus ette nähtud rahatrahvi ülemmäär ületab karistusseadustiku üldosas tavapäraselt sätestatud määra, ei kohaldata sellise rahatrahvi tasumata jätmisel arestiga asendamist. Seetõttu ei nähta nende koosseisude puhul sanktsioonina ette aresti.

Eelnõu § 57 – kosmosetegevusloa tingimuste või kosmosetegevusloast tulenevate kohustuste täitmata jätmine

Paragrahvi 57 lg 1. Paragrahvis 57 sätestatakse väärteovastutus käitajale antud kosmosetegevusloa tingimuste või käesoleva seaduse §-des 7, 9, 10, 36, 44, 45 või 47 sätestatud, kosmosetegevusloast tulenevate kohustuste täitmata jätmise eest. Tegemist on kosmosetegevuse ohutuks, kontrollituks ja seaduspäraseks läbiviimiseks oluliste nõuetega, mille rikkumine võib kahjustada kosmosetegevuse nõuetekohast korraldamist ning raskendada järelevalve teostamist.

Käesolevas paragrahvis kasutatakse sidesõna „või”, mis tähendab, et väärteovastutuse tekkimiseks piisab ükskõik millise loetelus nimetatud kohustuse või loa tingimuse rikkumisest. Väärteovastutuse eelduseks ei ole kõigi nimetatud kohustuste samaaegne rikkumine.

Füüsilise isiku suhtes nähakse ette rahatrahv kuni 2500 trahviühikut ning juriidilise isiku suhtes rahatrahv kuni 640 000 eurot. Aresti käesolevas paragrahvis sanktsioonina ette ei nähta.

Paragrahvi 57 lg 2. Samamoodi kui teistes seadustes sätestatud süüteokoosseisude puhul, on eraldi sanktsioon ja karistusmäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Eelnõu § 58 – kosmosetegevusele esitatavate nõuete rikkumine

Paragrahvi 58 lg 2. Samamoodi kui teistes seadustes sätestatud süüteokoosseisude puhul, on eraldi sanktsioon ja karistusmäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Paragrahvi 58 lg 1. Paragrahvis 58 sätestatakse väärteovastutus käesoleva seaduse §-des 5, 6, 8 või 51 sätestatud kosmosetegevusele esitatavate nõuete rikkumise eest juhul, kui sellega kaasneb oht inimesele, varale, keskkonnale, avalikule korrale, riigikaitseobjektile või riigi julgeolekule. Tegemist on kosmosetegevuse põhiliste ohutus-, keskkonnasäästlikkuse, kvalifikatsiooni- ja vastutuskindlustuse nõuetega, mille rikkumine võib kõrgendatud riskiga valdkonnas kaasa tuua olulisi kahjulikke tagajärgi.

Käesolevas paragrahvis kasutatud väljend „kaasneb oht" tähendab olukorda, kus ilmnenud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal võib pidada piisavalt tõenäoliseks, et inimene, vara, keskkond, avalik kord, riigikaitseobjekt või riigi julgeolek võib saada kahjustada või muul viisil negatiivselt mõjutatud. Ohu hindamisel tuleb lähtuda konkreetse juhtumi asjaoludest ning kosmosetegevuse laadist, ulatusest ja riskitasemest.

Paragrahvi 58 lg 2. Lõikes 2 sätestatakse juriidilise isiku vastutus sama teo eest. Arvestades, et kosmosetegevus toimub sageli juriidiliste isikute kaudu ning rikkumiste võimalik mõju võib olla ulatuslik, on põhjendatud sätestada juriidilise isiku suhtes eraldi rahatrahvi ülemmäär.

Eelnõu § 59 – teavitamiskohustuse täitmata jätmine

Paragrahvi 59 lg 1. Ohutuks kosmosetegevuseks on oluline, et pädeval asutusel oleks käitajaga seotud asjakohane, korrektne ja ajakohane teave. Kuivõrd käitajal tekib käesoleva seaduse §-de 11 või 31 alusel pädeva asutuse teavitamise kohustus olukordades, millel võib olla tähtsus kosmosetegevuse ohutuse, järelevalve või tegevusloa tingimuste täitmise seisukohalt, on sellise kohustuse täitmata jätmine väärteona sanktsioneeritud. Asjakohast pädevat asutust tuleb kosmosetegevuse seaduse alusel teavitada muu hulgas olulise osaluse võõrandamisest, kosmosetegevusloa aluseks olevate andmete muutmisest ning andmetest pärast kosmoseobjekti Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutamist. Küberintsidendist teavitatakse KüTS-is sätestatud alustel, korras ja tähtaja jooksul. Teavitamiskohustus on oluline selleks, et pädev asutus saaks õigel ajal hinnata võimalikke riske, kontrollida tegevuse jätkuvat vastavust nõuetele ning vajaduse korral sekkuda.

Paragrahvi 59 lg 2. Samamoodi kui teistes seadustes sätestatud süüteokoosseisude puhul, on eraldi sanktsioon ja karistusmäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Eelnõu § 60 – kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise nõuete rikkumine

Paragrahvi 60 lg 1. Kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti omandi üleandmine võib olla riskantne tegevus. Kosmoseobjekti uus käitaja või uus omanik võib rikkuda ettenähtud nõudeid ja kujutada endast ohtu kosmosetegevusele. Arvestada tuleb rahvusvahelise õigusega, mille

kohaselt võib kolmanda isiku poolt tekitatud kahju nõude hüvitamine kanduda üle riigile. Seega on kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise nõuete järgimine väga oluline ning nende rikkumisele peab järgnema sanktsioon. Seetõttu on kosmosetegevuse või kosmoseobjekti omandi üleandmise nõuete rikkumine väärteona sanktsioneeritud, et tagada ülemineku nõuete järgimine ning vältida vastutusahela katkemist. Kõnesolevale väärteokoosseisule vastab eelnõu §-des 42 või 43 sätestatud nõuete rikkumine.

Paragrahvi 60 lg 2. Samamoodi kui teistes seadustes sätestatud süüteokoosseisude puhul, on eraldi sanktsioon ja karistusmäär sätestatud juriidilistele isikutele.

Eelnõu § 61 – menetlus

Paragrahv 61. Kuivõrd eelnõus on läbivalt peetud pädeva asutuse all silmas Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametit, on ta ka väärtegude kohtuväline menetleja.

12. peatükk
Rakendussätted

Eelnõu § 62 – karistusregistri seaduse muutmine

Paragrahv 62. Muudatusega täiendatakse karistusregistri seaduse 2027. aasta 1. jaanuaril jõustuvat redaktsiooni selliselt, et selles sätestatud taustakontrollide regulatsioon hõlmaks ka kosmosetegevuse seaduse alusel Kaitsepolitseiameti tehtavat taustakontrolli. Karistusregistri seaduses kasutatakse mõistet „taustakontroll“ arhiiviandmete kasutamise õigusliku aluse määratlemiseks. Kosmosetegevuse seaduses toimub kontrolli tulemi arvestamine isiku usaldusväärsuse hindamise raames.

Paragrahv 62 p 1. Punktiga 1 muudetakse karistusregistri seaduse § 5 lõike 2 punktis 1^1 sõna „taustakontrolli“ mitmusesse, kuna § 20 lõike 1 punktis 6 sätestatud arhiiviandmete kasutamise võimalus hõlmab muudatuse järel ka kosmosetegevuse seaduse alusel tehtavat taustakontrolli.

Paragrahv 62 p 2. Punktiga 2 täiendatakse karistusregistri seaduse § 20 lõike 1 punktis 6 sätestatud arhiiviandmete saamise alust selliselt, et Kaitsepolitseiametil oleks õigus saada registri arhiivis olevaid andmeid ka kosmosetegevuse seaduses sätestatud taustakontrolli tegemiseks. Kosmosetegevuse seaduse § 12 lõike 4 punkti 3 kohaselt võib arhiivi kantud karistusandmeid arvestada karistusseadustiku 15. peatükis sätestatud kuriteo eest karistamise korral. Karistusregistri seaduses kasutatav taustakontroll hõlmab kosmosetegevuse seaduse kohaselt Kaitsepolitseiameti pädevusse kuuluvat kontrolli julgeolekuohu kohta arvamuse andmisel. Taustakontrolli käigus saadud teavet võetakse arvesse kosmosetegevuse seaduses sätestatud korras isiku usaldusväärsuse hindamisel, mille kohta lõpliku hinnangu annab pädev asutus.

Eelnõu § 63 – karistusseadustiku muutmine

Paragrahv 63. Eelnõu eesmärk on kriminaliseerida kosmosetegevusloata kosmosetegevus. Kosmosetegevusest saab reguleeritud tegevus. Reguleerimise eesmärk on tagada, et kosmosetegevusega seotud käitaja on võimeline kosmosetegevust tegema eelnõus sätestatud

põhimõtteid ja nõudeid järgides. Normi eesmärk on mh preventiivne, et vältida kosmosetegevusloata kosmosetegevust.

Eelnõu § 64 – küberturvalisuse seaduse muutmine

Paragrahv 64. Paragrahviga 64 muudetakse küberturvalisuse seadust (edaspidi KüTS) eesmärgiga arvata kõik kosmosetegevuse seaduse tähenduses käitajad KüTS-i kohaldamisalasse sõltumata nende suurusest. Käitaja, kellele on antud kosmosetegevusluba muul alusel kui kosmosetegevuse seaduse § 24 lõikes 1 sätestatud erandi alusel, loetakse KüTS § 3 lõike 2 alusel üliolulisеks üksuseks. Paragrahvi 24 lõikes 1 sätestatud erandi alusel kosmosetegevusloa saanud käitaja loetakse KüTS § 3 lõike 4 alusel oluliseks üksuseks, välja arvatud juhul, kui ta on KüTS § 3 lõike 2 või 3 alusel juba üliolulinе üksus.

Kosmosetegevuse seaduse §-s 24 sätestatud erand võimaldab kohaldada piiratud ulatuse või väiksema riskiga kosmosetegevusele proportsionaalsemat loamenetlust. Erandi kohaldamine ei kõrvalda siiski kosmosetegevusega seotud küberturvalisuse riske. Kosmoseobjekti juhtimine ja kosmosetegevuse korraldamine sõltuvad võrgu- ja infosüsteemidest ning nende kompromiteerimine võib mõjutada kosmoseobjekti juhtimist, missiooni ohutust ja kolmandate isikute õigusi. Seetõttu kohaldatakse ka erandi alusel tegutsevale käitajale olulisele üksusele sätestatud nõudeid.

Kui käitajal on lisaks erandi alusel antud loale ka muul alusel antud kosmosetegevusluba või ta on muul KüTS § 3 lõikes 2 või 3 sätestatud alusel üliolulinе üksus, käsitatakse teda üliolulise üksusena.

Kosmosetegevusloa saanud käitajale, kes ei ole varem olnud KüTS-i kohustatud isik, kohalduvad KüTS §-s 4^1 sätestatud tähtajad. Käitaja esitab RIA-le nõutavad andmed kolme kuu jooksul KüTS-i kohustatud isikuks saamisest ja viib oma tegevuse ülejäänud nõuetega vastavusse kolme aasta jooksul. Kui käitaja oli juba enne kosmosetegevusloa saamist KüTS-i kohustatud isik ja laiendab oma tegevust kosmosetegevusele, eraldi üleminekutähtaega ei kohaldata ning käitaja peab kosmosetegevuse alustamisel täitma talle KüTS-ist tulenevaid nõudeid.

Eelnõu § 65 – rahvusvahelise sanktsiooni seaduse muutmine

Paragrahv 65. Kuivõrd Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti pädevusse lisandub kosmosetegevusega ja sellega seotud menetlustega tegelemine, tuleb RSanS-i § 11 lõike 3 punktis 6 lisada ameti pädevusse ka kosmosetegevus.

Eelnõu § 66 – riigilõivuseaduse muutmine

Paragrahv 66. Mitme kosmosetegevusloa menetluse, kosmoseobjekti registreerimise ja kosmoseobjekti omandiga seotud tegevuse puhul nõutakse riigilõivu tasumist. Seega tuleb säärased tegevused ning riigilõivude määrad kanda riigilõivuseadusesse ning seadust vastavalt muuta.

Kosmoseobjektide registreerimise ja kosmosetegevusloa riigilõivudega on raske kõiki tekkivaid kulusid katta. Vastasel juhul oleks barjäär kosmosetegevustega alustamiseks Eesti ettevõtetele liiga kõrge. Riigilõivud on räägitud läbi EKTL-iga ja need on hea kompromiss vältimaks tühjade taotluste esitamist.

Eelnõu § 217^{10} – kosmosetegevusloa taotluse läbivaatamine

Paragrahvi 217^{10} lg 1. Kosmosetegevusloa taotluse läbivaatamine ning sellele järgnev menetlus on töömahukad ülesanded ning toovad endaga kaasa suurema halduskoormuse. Seetõttu peab taotluse esitamisel maksma asjakohase suurusega riigilõivu.

Paragrahvi 217^{103} lg 2. Kuivõrd eelnõu §-s 24 sätestatud erandi eesmärk on anda võimalus kosmosetegevusega tegeleda nendele, kellel ei pruugi olla palju rahalisi vahendeid, on erandi alusel taotletava kosmosetegevusloa puhul sätestatud tavalisest väiksem riigilõiv.

Paragrahvi 217^{10} lg 3. Juhul kui kosmosetegevusluba on välja antud, kuid käitaja soovib selles muudatusi teha, tuleb uuesti tasuda riigilõiv, kuna uus menetlus tähendab halduskoormust ning tööd pädevale asutusele.

Eelnõu § 217^{11} – kosmosetegevuse üleandmise loa taotluse läbivaatamine

Paragrahv 217^{11}. Kosmosetegevuse üleandmiseks tuleb taotleda luba pädevalt asutuselt § 42 kohaselt. Säärase loa menetlus ning taotluse läbivaatamine tähendavad suuremat halduskoormust ning selle eest nõutakse riigilõivu tasumist.

Eelnõu § 217^{12} – kosmoseobjekti omandi üleandmise loa taotluse läbivaatamine

Paragrahv 217^{12}. Kosmoseobjekti omandi üleandmiseks tuleb taotleda luba pädevalt asutuselt § 43 kohaselt. Säärase loa menetlus ning taotluse läbivaatamine tähendavad suuremat halduskoormust ning selle eest nõutakse riigilõivu tasumist.

Eelnõu § 217^{13} – kosmoseobjekti registreerimise taotluse läbivaatamine ja kosmoseobjektide registrisse kande tegemine

Paragrahv 217^{13}. Paragrahv 217^{13}. Kosmoseobjekti registreerimise taotluse läbivaatamine ja kosmoseobjekti kosmosetegevuse andmestikku kandmine põhjustab pädevale asutusele halduskoormust. Seetõttu tasutakse taotluse läbivaatamise ja kosmoseobjekti kosmosetegevuse andmestikku kandmise eest riigilõivu.

Eelnõu § 67 – seadme ohutuse seaduse muutmine

Paragrahv 67. Paragrahviga täiendatakse seadme ohutuse seaduse § 12, et lisada TTJA järelevalve infosüsteemi koosseisu kosmosetegevuse andmestik ning sätestada selle andmekategooriad, isikuandmete töötlemine, avalikustamine ja säilitamine.

Paragrahvi 67 p 1. TTJA järelevalve infosüsteemi koosseisu lisatakse kosmosetegevuse andmestik. Andmestiku pidamise üksikasjad määratakse infosüsteemi põhimääruses seaduses sätestatud piirides.

Paragrahvi 67 p 2. Seadme ohutuse seaduse § 12 lõikes 7 loetletakse kosmosetegevuse andmestiku andmekategooriad. Need hõlmavad kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti andmeid, asjaomaste isikute ning loa-, registreerimis-, üleandmis- ja järelevalvemenetluste andmeid, isikute kvalifikatsiooni ja usaldusväärsuse kontrolli andmeid, tegevuskeeldude ja sanktsioonide andmeid ning julgeolekuohu hindamise andmeid.

Paragrahvi 67 p 3. Seadme ohutuse seaduse § 12 täiendatakse lõigetega 8^1–8^3. Lõikes 8^1 määratakse andmestikus töödeldavad isikuandmed: taotleja, käitaja ja omaniku identifitseerimis- ja kontaktandmed, § 8 lõikes 2 nimetatud isikute kvalifikatsiooni ja ülesannete andmed, § 12 lõikes 5 nimetatud isikute identifitseerimis- ja usaldusväärsuse kontrolli andmed ning kosmoseobjekti valmistamise eest vastutavate isikute andmed. Usaldusväärsuse kontrolli kohta kantakse andmed andmestikku kosmosetegevuse seaduse § 19 lõike 5 kohaselt.

Lõige 8^2 välistab karistusregistri päringuvastuse ja Kaitsepolitseiameti arvamuse aluseks olevate lähteandmete andmestikku kandmise ja seal säilitamise. Andmestikus säilitatakse kontrolli tegemist ja tulemust tõendavad andmed, mitte tundlikud lähteandmed.

Lõike 8^3 alusel avalikustatakse füüsilisest isikust käitaja ja omaniku ees- ja perekonnanimi kosmosetegevuse läbipaistvuse ja vastutusahela tuvastatavuse eesmärgil. Säte ei anna alust avalikustada muid isikuandmeid ega juurdepääsupiiranguga teavet.

Paragrahvi 67 p 4. Seadme ohutuse seaduse § 12 lõikes 11 kehtestatakse erinevad säilitamistähtajad. Kosmosetegevuse, kosmoseobjekti ning nimetatud menetluste põhiandmeid säilitatakse 30 aastat andmekogusse kandmisest, sest kosmoseobjektide tegevus ja sellega seotud vastutus võivad ulatuda aastakümnetesse. Kvalifikatsiooniandmeid säilitatakse loa kehtivuse ajal ja kümme aastat selle lõppemisest, et võimaldada varasema tegevuse nõuetekohasuse kontrollimist. Usaldusväärsuse kontrolli tulemust säilitatakse kosmosetegevuse seaduse § 19 lõikes 6 sätestatud tähtaja jooksul. Erinevad tähtajad piiravad isikuandmete säilitamist vastavalt nende kasutamise eesmärgile.

Eelnõu § 68 – välisinvesteeringu usaldusväärsuse hindamise seaduse muutmine

Paragrahv 68. Kui äriühingust käitajasse on kaasatud välisinvestor, kohaldub välisinvesteeringu usaldusväärsuse hindamise seaduses rakendatud kord, mille alusel kontrollitakse investeeringute usaldusväärsust. Nimetatud seaduse eesmärk on reguleerida kindlates majandusvaldkondades tegutsevatesse ettevõtjatesse tehtavate investeeringute kontrolli eesmärgiga saada teavet ja hinnata ohtu, et ära hoida negatiivset mõju Eesti julgeolekule või avalikule korrale. Välisinvesteeringu usaldusväärsust kontrollitakse juhul, kui välisinvestor soovib osaleda Eesti julgeoleku või avaliku korra seisukohalt olulises

majandusvaldkonnas.[141] Võttes arvesse kosmosetegevusega kaasnevat andmehaldust, sellega seotud võimalikke elutähtsaid teenuseid ning nende juhtimissüsteemide olemust, võib kosmosetegevusega kaasneda oht Eesti julgeolekule või avalikule korrale, mistõttu on oluline rakendada kontrolli võimalike välisinvestorite suhtes, kes soovivad tegeleda Eestis kosmosetegevusega.

Eelnõu § 69 – seaduse jõustumine

Paragrahv 69. Seadus jõustub 01.01.2028.

Kosmosetegevuse seadus on kavandatud jõustuma 01.01.2028. Jõustumisaja valikul on arvestatud eelkõige kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektide registri valmimisega ning TTJA infosüsteemides tehtavate ümberkorraldustega, et register oleks seaduse jõustumise ajaks töökorras, kuna seaduse jõustumise järel peab olema tehniline võimekus registrit pidada ning seaduses ettenähtud andmeid registreerida. Jõustumisaja valik tagab osapooltele piisava aja, et tutvuda uue regulatsiooniga ning teha vajalikud korralduslikud ettevalmistused.

Eelnõu on kooskõlas põhiseaduse ja teiste Eesti Vabariigis kehtivate seadustega. Seadusemuudatused, mis on vajalikud eelnõu vastavusse viimiseks teiste seadustega, on eelnõus nimetatud.

5 Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga võetakse kasutusele järgmised uued terminid:

1. *Kosmosetegevus* on kosmoseobjekti lennutamine Maa orbiidile või sellest kaugemale, kosmoseobjekti käitamine nii kosmoses kui ka Maa peal, kosmoseobjekti juhtimine, kosmoseobjekti tegevuse lõpetamine, Maale tagasitoomine ning eelnimetatuga seotud tegevused ning kosmoseprügi vältimise, vähendamise ja kõrvaldamise eesmärgiga tegevus Maa orbiidil või sellest kaugemal.
2. *Kosmoseobjekt* on mis tahes mehitatud või mehitamata objekt, mis on lennutatud või mida plaanitakse lennutada Maa orbiidile või sellest kaugemale, ja sellise objekti füüsilised alamsüsteemid või last.
3. *Käitaja* on isik, kes tegeleb kosmosetegevusega kosmosetegevusloa alusel.
4. *Kosmoseobjekti omanik* on isik, kellele kuulub kosmoseobjekt.
5. *Sise-eeskirjad* on käitaja sisekontrollisüsteemi osa, mis hõlmab vähemalt sisekontrolli põhimõtteid ja protseduure, ning mis peavad tagama kosmosetegevust reguleerivate õigusaktide ja kosmosetegevusloa tingimuste täitmise.

[141] Välisinvesteeringu usaldusväärsuse hindamise seadus 639 SE. Seletuskiri, lk 1, 3. https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/a37b7d26-d0b7-44a1-8325-b15d3d424b5f/valisinvesteeringu-usaldusvaarsuse-hindamise-seadus/

6. *Kosmoseprügi* on Eestis registreeritud kosmoseobjekt, selle osa või muu seade, mis jääb kosmosesse kosmosetegevuse tagajärjel, samuti Maale kontrollimatult naasev Eestis registreeritud kosmoseobjekt või selle osa.
7. *Kosmosetegevusluba* on pädeva asutuse väljaantav tegevusluba, mis annab füüsilisele või juriidilisele isikule õiguse tegeleda kosmosetegevusega ning kosmoseobjekti käitada.
8. *Kosmoselennuvalmidus* tähendab valmidust alustada kosmosetegevust, olles täitnud § 33 lõikes 1 sätestatud tingimused.
9. *Riigi tagasinõudeõigus* on riigi õigus nõuda käitajalt kogu ulatuses tagasi kahju, mille riik on rahvusvahelise õiguse alusel hüvitanud kolmandale isikule käitaja kosmosetegevuse tõttu põhjustatud kahju eest, sõltumata sellest, kas käitaja on kahju tekkimises süüdi või mitte.

Kõik eelnõuga kasutusele võetud terminid on tihedalt seotud kosmosetegevusega ning aitavad luua regulatsioonis selgust.

6 Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul ei ole otsest puutumust Euroopa Liidu õigusega, kuid koostamisel on võimaluse korral arvestatud EL-i kosmosepoliitikaga (sh Euroopa kosmoseliikluse korraldamise ja kosmoseprügi haldamise põhimõtetega). Samuti on eelnõu välja töötamisel lähtutud asjakohastest välislepingutest ning eelnõu on nendega vastavuses.

Euroopa Liidu Kosmosetegevuse määruse ettepanek

Euroopa Komisjon esitas 25. juunil 2025 ettepaneku määruseks „kosmosetegevuse ohutuse (*safety*), kerksuse (*resilience*) ja kestlikkuse (*sustainability*) kohta liidus“ (nn *EU Space Act ehk EUSA*). Ettepanek liigub kaasotsustamismenetluses Euroopa Parlamendis ja Nõukogus ning kehtima hakkamisel on see otsekohalduv kõigis liikmesriikides. Komisjon näeb ette üldise kohaldamise alates 1. jaanuarist 2030 ning üleminekumehhanismid juba arenduses olevatele missioonidele. Läbirääkimised liikmesriikide vahel toimuvad alates 2025. aasta juulist.

EUSA püüab ühtlustada seni ELis killustunud riiklikke kosmosereegleid ning luua ühtne siseturg kosmoseteenustele ja –andmetele. Põhirõhk on kolmel nn tugisambal (sh orbiidiliikluse juhtimine ja kokkupõrgete vältimine):

(a) ohutus (sh orbiidiliikluse juhtimine ja kokkupõrgete vältimine),

(b) kerksus,

(c) keskkonnakestlikkus (sh kosmoseprügi ja elutsükli hindamise metoodika).

Kohaldamisala ja olulisemad põhimõtted

Määrus kehtestab ühtlustatud reeglid loakohustuse, registri ja järelevalve kohta ELi piires läbi viidud kosmosetegevustes ning orbiidiliikluse (*collision avoidance*) teenuste korralduse. Määrus hõlmab nii ELi kui ka kolmandate riikide teenusepakkujaid, kui teenuseid osutatakse liidu turul; kolmandate riikide pakkujad peavad määrama ELis õigusliku esindaja.

EUSA sätestab autoriseerimise vastastikuse tunnustamise põhimõtte liikmesriikide vahel määruse kaetud valdkondades, et vältida dubleerivat loa kohustust ja menetlust. Riikliku julgeoleku otstarbel kasutatavad kosmoseobjektid on EUSA kohaldamisalast välistatud.

Kübernõuete osas on EUSA *lex specialis* NIS2 kõrval kosmoseoperaatoritele – eesmärgiga vältida kattuvaid nõudeid.

Kehtestatakse e-sertifikaat ja võimalus ELi kosmosemärgisele (*Union Space Label*), mis lihtsustab nõuetele vastavuse tõendamist ja lepingupraktikat.

Peamised erinevused Eesti eelnõuga

EUSA keskendub siseturu ühtlustamisele ohutuse, töökindluse ja keskkonna sambal ega harmoniseeri riigi või operaatori tsiviilvastutuse režiimi - see tähendab, et vastutus jääb jätkuvalt rahvusvaheliste kosmoseõiguse lepingute ja riigisisese õiguse korraldada. Seetõttu on vastutuse ja kindlustuse detailne kujundamine Eesti seaduses jätkuvalt põhjendatud.

Samuti, EUSA ei rakenda teatud tehnilisi nõudeid kaugemal kui GEO (EUSA IV I ja V peatükk), samas kui Eesti eelnõu võib määratleda kohustused laiemalt, sh missioonielu lõpplahendused ja ohutusmeetmed sõltumata orbiidist, kui see on proportsionaalne.

EUSA näeb ette EL-tasandi rollijaotuse (Komisjon, EUSPA/„Agency“, kvalifitseeritud tehnilised asutused jne) ning vastastikuse tunnustamise alused. Eesti eelnõu loob riigisisese pädevuse ja menetlused, mis peavad hiljem EUSA raamistikuga kokku sobituma.

Kuidas Eesti eelnõu arvestab EUSA-ga

1. Tulevikukindel volitusnormistik. Eelnõu sätestab riigisisese loasüsteemi, järelevalve ja registri nii, et need oleksid ülekantavad EUSA vastastikuse tunnustamise loogikasse (nt tehnilise hindamise kasutamine, pädeva asutuse ühe kontaktpunkti põhimõte, e-tõendite ja sertifikaatide aktsepteerimine). Sellega välditakse dubleerivaid taotlusi, kui EUSA rakendub.
2. Kübernõuete kooskõla. Eelnõu lähtub NIS2 ja CER põhimõtetest, kuid jätab ruumi EUSA *lex specialis* kohaldamiseks kosmoseoperaatoritele, vältides topelt koormust.
3. Keskkonna- ja kosmoseprügimeetmed. Eesti eelnõu sätestab üldpõhimõtted (nt jäätmete vältimine, ohutu lõpetamine), ent metoodika (nt LCA/PEF-i kosmosespetsiifiline edasiarendus) võetakse tulevikus üle EUSA alusel vastu võetavatest rakendusaktidest – nii välditakse vastuolusid ja dubleerimist.
4. Riigikaitse eristamine. Eelnõu hoiab riigikaitselised/riikliku julgeoleku tegevused eriregulatsioonis, kooskõlas EUSA kohaldamisalast tuleneva erandiga.
5. Vastutus ja kindlustus . Kuna EUSA ei harmoniseeri vastutust, jääb Eesti eelnõu üks põhieesmärke – vastutuse, kindlustuse ja tagatiste režiimi määratlemine (sh riigi rahvusvahelise vastutuse haldamine) – riigisisese seaduse keskseks osaks ka pärast EUSA jõustumist.

6. Paralleelne poliitikatsükkel. Eesti arendab eelnõu viimases etapis ning osaleb samaaegselt EUSA läbirääkimistel ELi tööorganites (nõukogu töögrupid, EP menetlus). Ettepanek esitati 25.06.2025; arutelud 2025 II poolaastal on keskendunud siseturu ühtlustamisele, STM-i põhimõtetele, kübernõuetele ja kestlikkusele. See seletuskiri kirjeldab EUSA-ga suhestumist ettevaatlikult, arvestades, et tegemist on alles ettepanekuga ning redaktsioon võib menetluse käigus muutuda.

Eelnõu loob riigisisese autoriseerimise, registri ja järelevalve raamistiku ning reguleerib vastutus- ja kindlustusküsimusi. Samal ajal on eelnõu üles ehitatud nii, et rakendumisel täiendab EUSA Eesti regulatsiooni (ohutus, töökindlus, keskkond, STM, e-sertifikaadid, märgised; kolmandate riikide pakkujate esindajad Euroopa Liidus), mitte ei dubleeri seda. Vajaduse korral saab Eesti hiljem teha tehnilisi kohandusi (nt viited EUSA rakendusaktidele, e-sertifikaadi aktsepteerimine, vastastikuse tunnustamise menetlused), vältides topelt koormust ettevõtjatele ja järelevalvele.

EUSA ettepaneku ning muude Euroopa Liidu küberturvalisust puudutavate õigusaktide läbirääkimistel kaasatakse küberturvalisuse nõuete ja nende koostoime hindamisse Justiits- ja Digiministeerium, et vältida valdkondlike ja NIS2 direktiivist tulenevate nõuete põhjendamatut dubleerimist.

7 Seaduse mõjud

Eelnõu väljatöötamise käigus on hinnatud kosmosetegevuse seaduse mõjusid peamistele sihtrühmadele, kelleks on Eesti riik, ettevõtjad ning haridus- ja teadusasutused. Mõjude hindamisel on lähtutud eelnõu VTKs[142] käsitletud sihtrühmadest ja mõjudest, mida on käesolevas seletuskirjas täiendatud ja täpsustatud vastavalt eelnõu lõplikule lahendusele.7.1. Üldised kosmosetegevuse reguleerimisega kaasnevad mõjud

Käesolevas alapeatükis käsitletakse kosmosetegevuse reguleerimisest tulenevaid üldisi mõjusid, mis kaasnevad rahvusvahelistest kohustustest lähtuva siseriikliku õigusraamistiku kehtestamisega ning kosmosetegevuse esmakordse reguleerimisega Eestis

Sihtrühm: Eesti riik

7.1.1. Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Kosmosetegevuse reguleerimisega täidab Eesti riik välislepingutest, eelkõige ÜRO avakosmose lepingust, tulenevaid kohustusi ja põhimõtteid. Avakosmose lepingu artiklite 6 ja

[142] VTK kooskõlastuse menetlusinfo: https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#VuoCXwtw

7 kohaselt vastutab Eesti riik oma riiklike kosmosetegevuste eest ning on kohustatud tagama ka oma jurisdiktsiooni all tegutsevate eraettevõtjate ja teiste isikute kosmosetegevuse nõuetekohase reguleerimise ja järelevalve.

Eelnõuga luuakse siseriiklik õigusraamistik, mis võimaldab riigil teha kosmosetegevuse üle järelevalvet, vähendada riigi vastutusega seotud riske ning tagada rahvusvaheliste kohustuste täitmine. Kosmosetegevuslubade menetluses ja järelevalves kehtestatavad nõuded, sealhulgas ohutuse ja usaldusväärsuse hindamine, aitavad ennetada tegevusi, mis võiksid ohustada Eesti avalikku korda, sise- või välisjulgeolekut.

Regulatsioon toetab Eesti kui vastutustundliku ja usaldusväärse rahvusvahelise koostööpartneri rolli kosmosevaldkonnas ning loob õiguskindluse riigi ja rahvusvaheliste partnerite jaoks.

7.1.2. Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Eelnõus on sätestatud üheks kosmosetegevuse põhimõtteks keskkonnasäästlikkus, mida tuleb kosmosetegevuses läbivalt järgida. Kosmosetegevusega võib kaasneda mõju keskkonnale, näiteks võib kosmoseprügi põhjustada kokkupõrkeid ning kahju varale või isikutele, samuti võib kosmoseprügi takistada edasist kosmosetegevust või häirida ühiskonnale hädavajalike teenuste osutamist. Kuigi üldised keskkonnakaitse põhimõtted ja põhikohustused on sätestatud keskkonnaseadustiku üldosa seaduses, on eelnõuga täpsustatud keskkonnakaitset spetsiifiliselt kosmosevaldkonnas. Eelnõu kehtestab kohustuse järgida keskkonnasäästlikkuse põhimõtet, aidates tagada, et kosmosetegevuse mõju keskkonnale oleks võimalikult väike. Kosmoseobjektid Eestis tunnistatakse sobivaks ja kantakse seaduses kindlaks määratud menetluse kohaselt vastavasse registrisse, millega kinnitatakse, et kosmoseobjektid vastavad nõuetele ning kosmosetegevuses välditakse kosmoseprügi teket.

Kuivõrd kosmosetegevusega kaasneb kosmoseprügi tekke oht, siis mõjutab eelnõu väljatöötamine keskkonda pigem positiivselt, sest eelnõuga sätestatakse keskkonnasäästlikkuse põhimõte, mida käitaja on kohustatud järgima läbivalt kogu kosmosetegevuse vältel. Samuti on eelnõus sätted, mille alusel isik vastutusele võtta, kui ta peaks kosmosetegevusele esitatavaid nõudeid rikkuma, näiteks kui nende nõuete rikkumine ohustab keskkonda.

7.1.3. Mõju riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele (asutuste korraldus)

Järelevalvet kosmosetegevuse üle hakkab tegema pädeva asutusena TTJA. Eelnõu mõju riigiasutustele seisneb selles, et pädev asutus peab tegema investeeringuid (vt ka seletuskirja peatükki „Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud“), et luua kompetents ja tehniline valmisolek, teha järelevalvet, menetleda kosmosetegevusluba ja registreerida kosmoseobjekte (vt täpsemalt seletuskirja § 3 selgitusi). Samuti kaasneb eelnõuga pädeva asutuse vajadus olla valmis välissuhtluseks, mis tähendab eelkõige vajaliku teabe edastamist rahvusvahelistele organisatsioonidele, näiteks ÜRO-le. Pädev asutus peab pidevalt ajakohastama oma kompetentsi, lähtudes kosmosevaldkonna kiirest arengust.

Eelnõu mõjutab ka Riigi Infosüsteemi Ameti (RIA) tegevust, kuivõrd RIA hakkab teostama järelevalvet küberturvalisuse üle kosmosetegevuses. RIA roll kosmosetegevuse

küberturvalisuse järelevalves tugineb juba olemasolevatele raamistikkele ja pädevustele. Küberturvalisuse põhimõtted (riskihaldus, intsidentide käsitlus, teenuste järjepidevus jne) on valdavalt valdkonnaülesed, mistõttu saab RIA kohaldada kosmosevaldkonnas juba kehtivaid metoodikaid, juhiseid ja menetlusi ilma oluliste täiendavate investeeringuteta (nt uusi infosüsteeme või märkimisväärset koosseisu kasvu planeerimata). Järelevalve viiakse läbi riikliku riski- ja ohuprognoosipõhiselt ning koostöös pädeva asutusega (eelkõige TTJA), kasutades olemasolevaid koostöö- ja infovahetuskanaleid.

Samas eeldab kosmosevaldkonna lisandumine RIA-le piiratud lisategevusi, millele tuleb eelarves tähelepanu pöörata: (i) ametnike täiendkoolituse ja valdkondlike konverentside külastuse võimaldamisega, et hoida pädevus ajakohane (nt orbiiditeenuste, satelliitplatvormide ja maajaamade küberriskid); (ii) olemasolevate juhiste ja kontrollnimekirjade kohandamine kosmosekasutuse eripäradele; (iii) rahvusvahelise koostöö (EL/ESA/ENISA) töögruppides osalemine ning parimate praktikate ülevõtmine. Nimetatud kulud on mahult mõõdukad ning kaetavad RIA tegevuskulude raamest (või väikese täiendava eelarverea kaudu) ilma püsikulude olulise kasvuta. Kokkuvõttes ei too kosmosevaldkonna lisandumine kaasa RIA-le märkimisväärseid ühekordseid investeeringuid ega personali suurt laiendamist; kulu mõju avaldub peamiselt täiendõppe ja pädevuse hoidmise kuludes ning juhendmaterjalide kohandamises, mis on realistlik planeerida iga-aastase koolitus- ja koostöömudeli osana.

Seaduse rakendamisega võib Kaitsepolitseiametile kaasneda täiendav töökoormus ja sellest tulenev kulu seoses kosmosetegevusloa menetluses julgeolekuohu hinnangu andmise, teabevahetuse ja koostööga. Kulude täpne suurus ei ole praegu usaldusväärselt hinnatav, kuna see sõltub menetletavate taotluste arvust, kontrollitavate isikute arvust, kavandatava kosmosetegevuse laadist ning sellest, kui sageli peab Kaitsepolitseiamet tegema täiendava julgeolekuohu hinnangu Eelnõu kaudu kosmosevaldkonna reguleerimine aitab kaasa kosmosevaldkonna innovatsioonile ning majanduskasvule, sest iga Eesti kosmoseprogrammi investeeritud euro toob Eesti majandusse juurde 3,5 eurot ehk Eesti kosmoseprogrammi õnnestumine tooks Eesti majandusele vähemalt 300 miljonit eurot lisainvesteeringuid.[143] Eesti kosmosebüroo on tutvustanud kosmosenõukogule tulemusnäitajaid, mis osutavad, et riigi iga ESA programmidesse investeeritud euro on toonud majandusele tagasi 3,9 eurot.

Eelnõu mõjutab positiivselt riigiasutuste korraldust, kuna eelnõus sätestatakse selgelt, et kosmosetegevuse pädev asutus on Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet ning määratakse kindlaks TTJA ülesanded, pädevus ja kohustused. See loob ühtse ja selge halduskorralduse valdkonnas, mis oli Eestis seni reguleerimata, ning võimaldab kosmosetegevusega seotud küsimusi lahendada süsteemselt ja prognoositavalt. Regulatsiooni kehtestamine loob aluse kosmosetegevuse järelevalve järjepidevaks teostamiseks ning vähendab vajadust üksikjuhtumipõhiste või ajutiste lahenduste järele. Eelnõu ei too kaasa kohalike omavalitsuste ülesannete lisandumist.

---

[143] Eesti kosmoseobjektide seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus. https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#VgMX1cqx

Mõju sihtrühm: ettevõtjad ning haridus- ja teadusasutused

7.1.4. Mõju majandusele

Eelnõu reguleerib Eestis esmakordselt kosmosetegevust kui uut majandusharu, kehtestades selge õigusraamistiku, mis hõlmab loamenetluse, kosmosetegevuse registreerimise, muutmise ja lõpetamise korda. See loob õiguskindluse ettevõtjatele ning haridus- ja teadusasutustele ning toetab innovatsiooni ja tehnoloogiapõhise ettevõtluse arengut. Eelnõuga luuakse kosmosevaldkonnale tugineva ettevõtluse arenguks sobiv keskkond. Eestis on käesoleva eelnõu koostamise seisuga mitu majandusüksust, kes arendavad teenuste osutamiseks oma satelliite ning valdkonna selge reguleerimine loob õiguskindluse satelliitide ehitamist kaaluvatele iduettevõtjatele ning nende investoritele. KredEx ja EAS töötasid välisinvesteeringute Eestisse meelitamiseks 2024. aastal välja Eesti kosmosevaldkonna väärtuspakkumise, milles on selgelt mainitud stabiilne riigipoolne poliitikakujundus ja soov kosmosevaldkonnas seadusega õiguskindlust luua.

Eelnõuga lisandub ettevõtjatele ning haridus- ja teadusasutustele halduskoormus, sh kohustus teha menetlustoiminguid ja esitada dokumente, samuti kaasnevad kulud (nt riigilõivud). Samas pakub eelnõu ka paindlikkust: teadus- ja arendustegevuseks on võimalik kohaldada erandeid, vähendades teatud juhtudel regulatiivset koormust.

Eelnõu mõju majandusele on oluline ja pigem positiivne. Hoolimata halduskoormuse kasvust, on loodav õigusraamistik vajalik, et tagada õiguskindlus ja läbipaistvus valdkonnas, kus selline regulatsioon on seni puudunud. See suurendab usaldust ettevõtluskeskkonna vastu ning toetab nii kohalike iduettevõtete kui ka välisinvestorite huvi.

7.2. Kosmosetegevuse andmestiku ja infosüsteemi kasutamisega seotud mõjud

Käesolevas alajaotuses käsitletakse eelnõu nende sätete mõjusid, millega luuakse õiguslik alus kosmosetegevusega seotud andmete töötlemiseks ning vastava registrifunktsionaalsuse kasutamiseks.

Sihtrühm: Eesti riik

7.2.1. Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Kosmosetegevuslubade taotlemise ja kosmoseobjektide registreerimise menetluses esitatavate andmete koosseis on välja töötatud eesmärgiga võimaldada pädeval asutusel tuvastada isikud ja tegevused, kellest või millest võib ilmneda oht Eesti riigi julgeolekule ja avalikule korrale. Arvestatud on kosmosetegevuse rahvusvahelist iseloomu ning keerukaid omandi- ja kontrollisuhteid, mis võivad raskendada seotud isikute ja tehingute läbipaistvat tuvastamist.

Andmete kogumine ja töötlemine on kujundatud riskipõhiselt ja proportsionaalselt, võimaldades pädeval asutusel keskenduda eeskätt suurema riskiga tegevustele. Selline lähenemine eeldab, et käitajad rakendavad oma tegevuse iseloomust ja riskitasemest lähtuvaid sisekontrolli ja riskijuhtimise meetmeid, vältides samal ajal ebavajalikku halduskoormust madalama riskiga tegevuste puhul.

Pädeval asutusel peab olema võimalik kosmosetegevusloa menetluse ja järelevalve käigus hinnata, kas kosmosetegevus, käitaja ja kosmoseobjekti omanik vastavad õigusaktides sätestatud nõuetele ega kujuta endast ohtu riigi julgeolekule või avalikule korrale.

Rahvusvahelisest kosmoseõigusest tulenevalt lasub riigil vastutus oma jurisdiktsiooni alla kuuluvate kosmoseobjektide üle ning vajadus tagada nende rahvusvaheline identifitseeritavus. Juhul kui Eesti kvalifitseerub rahvusvahelise õiguse mõttes kosmoseobjekti orbiidile saatvaks riigiks (inglise keeles "*Launching State*"), tuleb ÜRO praktika kohaselt edastada teave kosmosesse lennutatud kosmoseobjektide kohta ÜRO peasekretärile. Selleks on vajalik koguda ja töödelda käitajatelt vastavaid andmeid. Kosmosetegevusega seotud andmete koondatud ja süstemaatiline töötlemine ning selge õigusraamistiku olemasolu avaldavad positiivset mõju riigi võimele täita rahvusvahelisest kosmoseõigusest tulenevaid vastutusi ning toetavad riigi julgeoleku ja välissuhetega seotud ülesannete täitmist.

7.2.2. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele, kuludele ja tuludele

Nagu eelnevalt selgitatud, lasub riigil rahvusvahelisest kosmoseõigusest tulenevalt vastutus oma jurisdiktsiooni alla kuuluvate kosmoseobjektide üle, sealhulgas kohustus korraldada nende tegevuse järelevalve ning tagada asjakohaste andmete kogumine. Eelnõu kohaselt täidab kosmosetegevusega seotud haldusülesandeid pädeva asutusena TTJA, kelle ülesanneteks on kosmosetegevuslubade menetlemine, kosmoseobjektide registreerimine ning kosmosetegevuse üle järelevalve tegemine. Nende ülesannete täitmiseks nähakse ette olemasoleva riikliku infosüsteemi kasutamine, täiendades TTJA järelevalve infosüsteemi kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektidega seotud andmete töötlemise funktsionaalsusega. Eraldi uut andmekogu ei asutata. Lahendus lähtub avaliku teabe seaduse 5^1. peatüki põhimõtetest, mille kohaselt tuleb sarnaseid haldusandmeid koondada olemasolevatesse andmekogudesse, et vältida andmete dubleerimist ja vähendada riigi halduskoormust. Andmekogu laiendamine võimaldab andmevahetust teiste riiklike registritega, sealhulgas riigilõivude tasumise kontrollimiseks.

Infosüsteemi arendamiseks vajalik kulu on ühekordne ning seotud andmekogude pidamise ja küberturvalisuse nõuete täitmisega.

Andmekogude ja registrifunktsionaalsuse kasutuselevõtt parandab pädeva asutuse töökorraldust ning toetab kosmosetegevusega seotud haldusmenetluste läbiviimist tõhusalt ja läbipaistvalt. Mõju avaldub eeskätt TTJA töökorralduses ning puudutab otseselt piiratud sihtrühma, omamata märkimisväärset mõju laiemale isikute ringile.

Sihtrühm: ettevõtjad ning haridus- ja teadusasutused

7.2.3. Mõju majandusele

TTJA järelevalve infosüsteemi kosmosetegevuse andmestiku ja sellega seotud teenuste kasutamine võimaldab ettevõtjatel ning haridus- ja teadusasutustel esitada kosmosetegevusega seotud taotlusi ja andmeid elektrooniliselt, lihtsustades suhtlust pädeva asutusega ning vähendades halduskoormust. Registrilahendus toetab kosmosetegevusloa menetlust tervikuna, koondades taotluste, menetlusega seotud teabe ja dokumentide ning pädeva asutuse otsuste ja teavituste liikumise ühte keskkonda. Menetluste läbiviimine elektroonilises keskkonnas võimaldab kiirendada otsustusprotsesse ning vähendada korduva andmete esitamise vajadust, parandades andmevahetust käitaja ja pädeva asutuse vahel ning muutes haldusmenetluse ettevõtjate ja haridus- ja teadusasutuste jaoks läbipaistvamaks ja prognoositavamaks.

Kavandatavate muudatuste mõju avaldub eelkõige kosmosetegevusega vahetult seotud ettevõtjatele ning haridus- ja teadusasutustele. Laiemale isikute ringile mõju ei avaldu.

7.3. Mõju halduskoormusele

Eelnõu kehtestamisega kaasneb halduskoormuse kasv nii ettevõtjatele ja teadusasutustele ning töökoormuse kasv riigiasutustele, kuna kosmosetegevus seatakse loakohustuslikuks tegevuseks. Seni ei ole kosmosetegevus Eestis olnud reguleeritud ning on puudunud ka loamenetlus, mistõttu kujutab eelnõus ette nähtud loamenetlus endast uut halduskoormust.

Konkreetsemalt lisandub halduskoormus järgmistes aspektides:

a) loamenetlus – käitaja peab esitama kosmosetegevusloa taotluse koos mitmete andmete ja dokumentidega (§-d 14–17), milleks tuleb koguda teavet pädevuse, usaldusväärsuse, riskihalduse protsessi kirjelduste, keskkonnamõjude ja kindlustuse kohta;
b) sisekontrolli kohustus ja sise-eeskirjad – käitajale pannakse kohustus luua sisekontrollisüsteem (§ 9) ja kehtestada sise-eeskirjad (§ 10), mis tähendab täiendavat eneseregulatsiooni ning dokumenteerimise kohustust;
c) teavitamiskohustus – käitajal ja kosmoseobjekti omanikul on kohustus regulaarselt teavitada pädevat asutust kosmosetegevusega seotud intsidentidest, juhtorgani muutustest, olulise osaluse võõrandamisest ja muudest asjaoludest;

d) registriga seonduvad kohustused – enne kosmosetegevuse alustamist tuleb kosmoseobjekt kanda vastavasse infosüsteemi ning täiendavalt esitada andmeid pärast objekti lennutamist;

e) kosmosetegevuse lõpetamiskohustus – kosmosetegevuse lõppedes tuleb esitada lõpetamise kava ja aruanne;

Samal ajal vähendab eelnõu halduskoormust ja bürokraatiat järgmiste mehhanismide kaudu:

a) digitaalne andmestik – kosmosetegevuslubade, kosmoseobjektide ning loamenetlusega seotud andmeid ja dokumente töödeldakse TTJA olemasoleva järelevalve infosüsteemi

koosseisus peetavas kosmosetegevuse andmestikus . Lahendus võimaldab menetlusi läbi viia elektrooniliselt ja vältida eraldi infosüsteemi või andmekogu loomist. See vähendab käitajate halduskoormust andmete esitamisel, kuna juba esitatud andmeid saab menetlustes uuesti kasutada kooskõlas avaliku teabe seaduses sätestatud ühekordse küsimise põhimõttega.);

b) erandimehhanism – eelnõus ette nähtud erand ja vabastused võimaldavad väiksema riskiga missioonide puhul vähendada taotlejatelt nõutavate dokumentide mahtu ning kohustusi (sh võimalik vabastus kindlustuskohustusest). See vähendab halduskoormust eelkõige ülikoolide ja tudengiprojektide jaoks;

c) tsentraliseeritud pädev asutus – kõik kosmosetegevusega seotud haldusülesanded on koondatud TTJA-sse (§ 3), mis vähendab vajadust paralleelsete menetluste järele eri asutustes ja teeb ettevõtjale suhtlemise riigiga lihtsamaks;

d) selgus ja prognoositavus – seni reguleerimata valdkonna puhul loob seadus ühtse raamistikku, mis võimaldab ettevõtjatel ja teadusasutustel planeerida tegevust ette ning vähendab riski, et tekiks korduvaid või ebamõistlikke teabenõudeid eri asutustelt.

Kokkuvõttes kaasneb eelnõuga halduskoormuse suurenemine esmakordselt regulatsiooni alla toodavatele isikutele, kuna kehtestatakse loamenetlus, registrikohustus ja järelevalve. Samas on eelnõusse ette nähtud meetmed nagu digitaalne register, ühekordse andmekogumise põhimõte, erandimehhanismid ja tsentraliseeritud pädev asutus, mis leevendavad kaasnevat halduskoormust ning teevad menetlused efektiivsemaks ja läbipaistvamaks.

7.3.1. Halduskoormuse tasakaalustamise reegli kohaldamine

Eelnõuga kaasneva halduskoormuse hindamisel on arvestatud halduskoormuse tasakaalustamise reegli rakendamise juhises sätestatud kohaldamisala ja eranditega. Juhise kohaselt ei ole reeglit vaja rakendada muu hulgas välislepingute rakendamise puhul.

Eelnõuga loodav loa- ja järelevalvesüsteem rakendab Eesti suhtes kehtivatest rahvusvahelistest kosmoselepingutest tulenevaid kohustusi. ÜRO avakosmoselepingu artikli VI kohaselt kannab riik rahvusvahelist vastutust oma riikliku kosmosetegevuse eest sõltumata sellest, kas tegevust viib läbi riigiasutus või valitsusväline üksus. Valitsusväliste üksuste kosmosetegevus eeldab asjaomase riigi luba ja pidevat järelevalvet.

Selle kohustuse täitmiseks sätestab eelnõu kosmosetegevuse lubade väljastamise süsteemi, pädeva asutuse ülesanded ja järelevalve ning loa muutmise, peatamise ja kehtetuks tunnistamise alused. Loa- ja järelevalvesüsteemi toimimiseks on vajalikud ka nõuded, mis võimaldavad hinnata käitajat, kosmoseobjekti ja kavandatava tegevusega kaasnevaid riske, jälgida loa aluseks olevate asjaolude muutumist ning vajaduse korral sekkuda. Kosmoseobjektide registreerimise regulatsioon võimaldab seostada kosmoseobjekti selle käitaja, omaniku ja kosmosetegevusloaga, koguda järelevalveks vajalikke andmeid ning hinnata Eesti võimaliku rahvusvahelise vastutuse seost konkreetse kosmoseobjekti ja tegevusega. Registreerimine on seega loa- ja pideva järelevalve süsteemi toimimise osa.

Eesti rahvusvahelise vastutusega on seotud ka nõuded, mille eesmärk on tuvastada ja maandada kosmosetegevusega kaasnevaid riske, ennetada kosmoseobjektiga põhjustatavat kahju ning tagada riigile võimalus nõuda käitajalt tagasi riigi poolt hüvitatud kahju. Nende hulka kuuluvad eelkõige kosmosetegevuse ohutuse ja riskide hindamise, vastutuskindlustuse, kosmosetegevuse lõpetamise ning riigi tagasinõudeõigusega seotud nõuded. Eelnõus sätestatud täpsemad nõuded taotlusega esitatavatele andmetele ja dokumentidele, sisekontrollile ja sise-eeskirjadele, teavitamisele, registreerimisele ning kosmosetegevuse lõpetamise dokumenteerimisele ei tulene küll täielikult vahetult välislepingutest, kuid need nõuded on siiski vajalikud, et riik saaks loa andmise ja pideva järelevalve kohustust tegelikult ja tõhusalt täita ning juhtida kosmosetegevusega seotud ohutus-, keskkonna-, avaliku korra ja julgeolekuriske.

Nõuete kujundamisel on halduskoormus viidud eesmärgi saavutamiseks vajaliku miinimumini. Menetlused toimuvad digitaalselt olemasoleva infosüsteemi kaudu, kohaldatakse ühekordse andmekogumise põhimõtet ning kosmosetegevusega seotud haldusülesanded koondatakse ühe pädeva asutuse juurde. Väiksema riskiga tegevuste puhul võimaldab eelnõu teha erandeid, vähendada esitatavate andmete ja dokumentide mahtu ning vabastada taotleja teatavate nõuete täitmisest. Nõuete ulatus sõltub kosmosetegevuse laadist, ulatusest, keerukusest ja kaasneva riski suurusest.

Eestis ei ole seni kehtinud kosmosetegevuse loa- ja pideva järelevalve süsteemi, mistõttu kaasneb rahvusvaheliste kohustuste täitmiseks paratamatult uus halduskoormus. ÜRO avakosmoselepingu artiklist VI tuleneva loa- ja pideva järelevalve süsteemi kehtestamisele kohaldub halduskoormuse tasakaalustamise reegli juhendis ette nähtud välislepingu rakendamise erand. Eelnõus sätestatud täpsemate riigisiseste rakendusnõuete puhul on halduskoormust piiratud digitaalse menetluse, ühekordse andmekogumise põhimõtte, ühe pädeva asutuse mudeli, riskipõhiste erandite ja esitatavate andmete mahu vähendamise võimalusega. Nõuete ulatus on seotud kosmosetegevuse laadi, ulatuse, keerukuse ja riskitasemega. Seetõttu on eelnõuga kaasnev halduskoormus kujundatud eesmärgipäraselt, riskipõhiselt ja proportsionaalselt.

8 Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

8.1. Riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused

Kosmosevaldkonna poliitikakujundus ja koordineerimine kuulub Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi haldusalasse ning seaduse rakendamist hakkab edaspidi korraldama TTJA. TTJA pädevuses on juba kehtiva õiguse alusel satelliitside sageduste taotlemise korraldamine ja lubade väljastamine, ning kosmosetegevuse seaduse jõustumisega lisandub TTJA ülesannete hulka ka kosmosetegevuse registreerimine ja järelevalve.

TTJA uued seadusega ette nähtud kohustused on:

1) kosmosetegevusloa andmisega seonduva otsustamine, sh taotluste menetlemine; kosmosetegevuslubade andmine, peatamine, kehtetuks tunnistamine ja lõpetamine;
2) taotleja ning muude seaduses sätestatud isikute usaldusväärsuse hindamine ja taustakontrolli tegemine;
3) seaduses ettenähtud kooskõlastuste andmine; sh kosmoseobjekti lennuvalmiduse kinnitamine ning kosmosetegevuse ja kosmoseobjekti üleandmise ja lõpetamisega seonduva kontrollimine;
4) kosmosetegevuslubade ja kosmoseobjektidega seotud andmete haldamine ning vastava registri pidamine;
5) riikliku järelevalve tegemine kosmosetegevuste üle;
6) Maa orbiidile või sellest kaugemale lennutatud kosmoseobjektide kohta teabe kogumine ja Välisministeeriumile edastamine rahvusvaheliste registrite ja teabevahetuse jaoks;
7) kosmoseobjektidega seotud kiireloomuliste intsidentide kohta info kogumine ja töötlemine;
8) muude seadusest tulenevate ülesannete täitmine.

Seadusega ette nähtud uute ülesannete täitmiseks on pädeval asutusel vaja luua esialgselt vähemalt üks uus riiklik ametikoht. Riikliku ametikoha ülesanded on kosmosetegevuste registri taotluste menetlemine ning haldamine, riikliku järelevalve läbiviimine ning kosmoseobjektidega seotud kindlustusnõude vastavuse kontroll. Mitteregulaarse ülesannete hulka võib kuuluda ka vajadus saata kosmoseobjekt või selle osa eksperthindamisele väljaspool Eestit asuvasse laborisse.

Kohalikele omavalitsustele käesoleva seaduse rakendamisega eraldi uusi ülesandeid ei kaasne.

8.2. Võimalikud kulud

Seaduse rakendamisega kaasnevad kulud on seotud eelkõige pädeva asutuse tööjõu- ja infosüsteemide arendamise vajadusega.

Täiendava ametikoha loomisega seotud kulu võib ulatuda kuni 68 000 euroni aastas, hõlmates töötasu, koolituskulu, töökoha ülalpidamisega seotud kulusid ning rahvusvahelisel tasandil valdkonna esindamiseks vajalikke kulutusi. Tegemist on püsikuluga, mille katmine kavandatakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala olemasolevate vahendite arvelt.

Infosüsteemide osas kavandab TTJA kosmosetegevuslubade, kosmoseobjektide registreerimise ja nendega seotud menetluste teenuste arendamist oma uues teenusplatvormis TARVIK, mis koondab TTJA erinevaid teenuseid, sealhulgas lubade menetlemist. Tegemist on tehnilise teenusplatvormiga, mille kaudu arendatakse ja tehakse kasutajatele kättesaadavaks kosmosetegevusega seotud e-teenused. Õiguslikult paikneb kosmosetegevuse andmestik SeOS § 12 alusel peetava TTJA järelevalve infosüsteemi koosseisus ning eraldi uut andmekogu ei asutata. Kosmosetegevuse eripära arvestava registrifunktsionaalsuse väljatöötamine eeldab sellegipoolest olemasoleva TTJA järelevalve infosüsteemi andmekogu täiendamist, sealhulgas andmete esitamise, menetlemise, ligipääsuõiguste, andmevahetuse ning küberturvalisuse nõuetega arvestamist. Nimetatud arenduse ühekordseks arenduskuluks on hinnanguliselt 100

000 eurot, mis kaetakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium olemasolevatest vahenditest.

Kokku moodustab seaduse rakendamisega seotud täiendav rahavajadus esimesel aastal ligikaudu 168 000 eurot, millest 100 000 eurot on ühekordne infosüsteemide arenduskulu ning 68 000 eurot iga-aastane personalikulu. Edaspidi piirdub täiendav rahavajadus ligikaudu 68 000 euroga aastas.

Kuluefektiivsuse võib saavutada, tehes koostööd ESA ja Euroopa Komisjoniga. Euroopa Komisjon plaanib arendada liikmesriikidele sellekohased meetmed. Lisaks peab riik kaaluma tehisaru tööriistade juurutamist, et tööjõukulusid vähendada.

RIA roll küberturvalisuse järelevalve teostamisel ei nõua olulisi täiendavaid investeeringuid, sest olemasolevad metoodikad ja juhised on kohaldatavad ka kosmosevaldkonnas. Siiski toob kosmosevaldkond RIA-le mõningaid lisategevusi, millele tuleb eelarves tähelepanu pöörata, nagu ametnike täiendkoolitused, valdkondlike koolituste külastamine, juhiste ja kontrollnimekirjade kohandamine kosmosevaldkonna eripäradele ning rahvusvahelises koostöös osalemine. Nimetatud kulud on mõõdukad ja kaetavad RIA tegevuskulude raamest või väikese täiendava eelarverea kaudu, ilma püsikulude olulise kasvuta. Kokkuvõttes ei too kosmosevaldkond RIA-le märkimisväärseid ühekordseid investeeringuid ega personali suurt laiendamist, kulu mõju avaldub peamiselt täiendusõppe ja pädevuse hoidmise kuludes ning juhendmaterjalide kohandamises.

8.3. Võimalikud tulud

Kosmosevaldkonna regulatsiooni eesmärk ei ole otseselt riigitulu teenimine, kuid seaduse kehtestamine võib kaudselt toetada majandusliku lisandväärtuse ja investeeringute kasvu, kuna seadus loob selge ja prognoositava õigusraamistiku nende kosmosetegevuste jaoks, mille puhul on vajalik siseriiklik loamenetlus ja järelevalve Eesti jurisdiktsiooni all. Ilma vastava riigisisese regulatsioonita toimub kosmosetegevus valdavalt välisriikide õigusruumis või rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu, mistõttu ei pruugi kosmoseprojektidega seotud investeeringud, kompetents ja majanduslik mõju koonduda Eestisse. Seaduse kehtestamine võimaldab kosmosevaldkonnaga seotud tegevuste ja projektide sidumist Eesti õiguskeskkonnaga ning toetab eelduste loomist investeeringute ja kõrgema lisandväärtusega majandustegevuse tekkeks.

Varasemates strateegilistes dokumentides ja kosmosetegevuse seaduse VTK-s on hinnatud, et kosmosevaldkonna edukas areng võib pikema aja jooksul tuua Eesti majandusse märkimisväärseid lisainvesteeringuid. Samuti näitavad Eesti Kosmosebüroo kogutud andmed, et kosmosevaldkonna investeeringutel – eeskätt osalemisel ESA programmides – on olnud oluline kaudne majanduslik mõju ning riigi investeeringud on toonud Eesti majandusele pea neljakordse kaudse tulu. Märkimisväärne osa kosmosevaldkonna edasisest arengust ja sellega seotud majanduslikust mõjust, eelkõige kosmoseobjektide lennutamist hõlmavad tegevused, eeldab aga toimivat ja usaldusväärset riigisisest õigusraamistikku.

Kosmosetegevuse seadus ei taga iseenesest otseselt majandustulu, kuid loob vajaliku õigusliku eelduse, mille olemasolul saab kosmosevaldkonna majanduslik ja tehnoloogiline potentsiaal Eestis paremini avalduda ning toetada pikaajalist investeeringute kasvu ja ettevõtluse arengut.

9 Rakendusaktid

9.1. Eelnõuga loodavad volitusnormid

1. Eelnõu § 10 lg 6 – valdkonna eest vastutav minister võib kehtestada määruse, et täpsustada sise-eeskirjade nõudeid. Selline volitusnorm on vajalik, kuna võib tekkida vajadus täpsustada käitaja sise-eeskirjade nõudeid. Sise-eeskirjad on üks põhilisi viise, kuidas pädev asutus saab teha järelevalvet käitaja üle ja käitaja saab tõestada oma tegevuse nõuetele vastavust.
2. Eelnõu § 15 lg 3 – pädevale asutusele kosmosetegevusloa menetluses esitatavaid andmeid ja dokumente võib täpsustada valdkonna eest vastutava ministri määrusega. Arvestades vajadust kehtestada võimalikult paindlik regulatsioon, ei ole mõistlik seaduses sätestada väga täpseid ega spetsiifilisi loetelusid kosmosetegevusloa taotlemisel esitatava kohta. Kui praktikas tekib selleks vajadus, on võimalik seda täpsemalt reguleerida määrusega.

9.2. Eelnõu rakendamiseks muudetavad rakendusaktid

Eelnõu rakendamiseks tuleb muuta majandus- ja taristuministri 19. märtsi 2020. a määrust nr 5 „Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti järelevalve infosüsteemi põhimäärus”[144]. Määruse muutmine on vajalik, kuna eelnõu kohaselt kantakse kosmosetegevuslubade, kosmoseobjektide ja kosmosetegevuse üleandmisega seotud andmed SeOS § 12 alusel peetavasse Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti järelevalve infosüsteemi.

Määruse muutmisega lisatakse järelevalve infosüsteemi kosmosetegevuse andmestik, sätestatakse kosmosetegevuse kohta andmete andmekogusse esitaja ning täiendatakse määruse lisa kosmosetegevuse andmestikus töödeldavate andmete täpse koosseisuga. Kosmosetegevuse andmestikus töödeldavate füüsilisest isikust käitaja ja füüsilisest isikust kosmoseobjekti omaniku isikuandmete avalikustamise alus ning kosmosetegevuse andmestiku andmete säilitamistähtaeg sätestatakse SeOS-is. TTJA järelevalve infosüsteemi põhimääruses sätestatakse seetõttu eelkõige andmestiku korralduslikud küsimused ja täpne andmekoosseis.

Majandus- ja taristuministri 19. märtsi 2020. a määruse nr 5 „Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti järelevalve infosüsteemi põhimäärus” muutmise kavand on esitatud seletuskirja lisas 2.

[144] Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti järelevalve infosüsteemi põhimäärus. - RT I, 24.03.2020, 10.

10 Seaduse jõustumine

Seaduse jõustumine nähakse ette 01.01.2028.

11 Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu aluseks on 2020. a teises pooles kooskõlastatud eelnõu väljatöötamiskavatsus (VTK), mille koostaja oli Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. VTK koostamisse ning kosmosevaldkonna reguleerimise arutellu olid kaasatud ka Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse (EIS) kosmosebüroo, Välisministeerium, TTJA, tehnoloogiaettevõtjad, teadusasutused, kolleegid ESA-st ning Soome, Saksamaa ja teiste riikide majandusministeeriumid.[145]

Eelnõu esitati kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu 24-0963 ning arvamuse avaldamiseks järgmistele asutustele ja organisatsioonidele: Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Eesti Kaitse- ja Kosmosetööstuse Liit, Tartu Ülikooli Tartu observatoorium, Eesti Tudengisatelliidi Sihtasutus, Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus, Sihtasutus Eesti Teadusagentuur, Riigi Infokommunikatsiooni Sihtasutus, SA Tartu Teaduspark ja Sihtasutus Tallinna Teaduspark TEHNOPOL. Kooskõlastustabel lisatud (lisa 1).

Kooskõlastamisel esitatud märkuste ja tähelepanekutega arvestamise tabel on esitatud seletuskirja lisas.

Algatab Vabariigi Valitsus 26. novembril 2026. a

Vabariigi Valitsuse nimel

(allkirjastatud digitaalselt)
Heili Tõnisson
Valitsuse nõunik

[145] VTK kooskõlastuse menetlusinfo: https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/cc5efc1b-6e74-4dd7-8136-5d38ea4e0684#VuoCXwtw